วารสารวิชาการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1

มกราคม-มิถุนายน 2563

วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เป็นวารสารราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน และฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม) ตีพิมพ์บทความวิชาการ บทความวิจัย และบทปริทัศน์หนังสือ ที่มีเนื้อหาในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ สาขาภาษาและภาษาศาสตร์ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา ศาสนาและปรัชญา ดนตรี นาฏศิลป์ ศิลปกรรม ศึกษาศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เจ้าของ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บัญญัติ ชำนาญกิจ
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ ภู่เทศ
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

บรรณาธิการ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชนิกา พรหมมาศ

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร. บรรเจิด สิงคะเนติ	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร. โกวิทย์ พวงงาม	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
รองศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร. อุทัยวรรณ ภู่เทศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อาจารย์ ดร. อาทิตย์ ดรุนัยธร	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ภาพปก : ว่าที่ ร.ต. อนุ คุ้มเพชร
ออกแบบรูปเล่ม : ว่าที่ ร.ต. อนุ คุ้มเพชร
พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์คำนำ บริษัท ดีเซมเบอรี่ จำกัด
เลขที่ 248/7 ซอยมิตตคาม ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต
กรุงเทพฯ 10300 โทรศัพท์ 02-8845933-4

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2563 เล่มนี้ ประกอบด้วยบทความทั้งหมด 15 เรื่อง ซึ่งเป็นผลงานของผู้นิพนธ์จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งที่เป็นอาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยมีขอบเขตเนื้อหาที่หลากหลายภายใต้กรอบของความเป็นมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ดังนี้

บทความด้านนิติศาสตร์ จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ บทความเรื่อง **แนวทางในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดโดยอาศัยปัจจัยที่เป็นตัวทำนายทางด้านอาชญาวิทยา** ของ ศิริวรรณ กมลสุขสถิต บทความเรื่อง **มาตรการทางกฎหมายต่อการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต** ของ กฤติญา สุขเพิ่ม และ จิราพร บาริศรี และบทความเรื่อง **ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ** ของ จิราพร ยาวิเริง

บทความด้านดนตรีและศิลปกรรม จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ บทความเรื่อง **บันทึกภาคสนาม: การสัมภาษณ์ครูโทโปน วิทยากรประจำศูนย์วัฒนธรรมมอญ หมู่บ้านวังกะ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี** ของ รัชชานนท์ ยิ้มระยับ วารินทร์ สุภาภรณ์ และนวรัตน์ นักเสียง และบทความเรื่อง **อัตลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงชาวผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์** ของ พิทยวัฒน์ พันธะศรี ปริยัติ นามสง่า และวุฒิสิทธิ์ จีระกมล

บทความด้านการจัดการเรียนการสอน จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ บทความเรื่อง **การใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาทักษะการนำเสนอของนักศึกษาในรายวิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจ** ของ อนงค์นาถ ทนันชัย บทความเรื่อง **ความต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน** ของ สรศักดิ์ เชี่ยวชาญ และบทความเรื่อง **การจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นแบบเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย** ของ วัชรีญา วงษ์สุวรรณ และ สุกัญญา เรืองจรูญ

บทความด้านการสื่อสาร จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ บทความเรื่อง **การวิเคราะห์งานเขียนรีวิวในเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์** ของ นิตยา มีสุวรรณ และบทความเรื่อง **แนวทางการพัฒนาป้ายสื่อความหมาย เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนด้วยตนเอง: กรณีศึกษา โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** ของ จิรัชญา เกตุพรหม อิทธิพล ราศีเกรียงไกร สตรีไทย พุ่มไม้ และนฤชิต ดำปิน

บทความด้านปรัชญาและศาสนา จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ บทความเรื่อง **ความสุขของชีวิตบนพื้นฐานพุทธธรรมและภูมิปัญญา กรณีศึกษา ชุมชนวัดเจ้าวัด ตำบลเจ้าวัด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธาน** ของ ธนสิทธิ์ คณฑา และบทความเรื่อง **“จาตุรงคสันนิบาต” ในพระไตรปิฎก และการแสดงโอวาทปาติโมกข์ในสมัยพระโคดมพุทธเจ้า** ของ นพดล ปรางค์ทอง

บทความด้านสังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ และการบริหารจัดการ จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ บทความเรื่อง **แนวทางการศึกษาปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของวัยรุ่นมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้** ของ วิลาสินี สุขกา เอกราช มะลิวรรณ์ และมนัสสวาส กุลวงศ์ บทความเรื่อง **แนวคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมันในโลกวิชาการตะวันตก** ของ พรรณ์ทิพย์ เพ็ชรวิจิตร และ

บทความเรื่อง **รูปแบบภาวะผู้นำกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน** ของ ปริญญา บรรจงมณี และสุเมธ ธุวดาราตระกูล

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการขอเชิญคณาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจ ส่งผลงานในรูปแบบบทความวิจัยและบทความวิชาการ มาตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เพื่อร่วมเป็นก้าวต่อ ๆ ไปของพวกเรา

สารบัญ

แนวทางในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดโดยอาศัยปัจจัยที่เป็นตัวทำนายทางด้านอาชญาวิทยา 1
ศิริวรรณ กมลสุขสถิต
มาตรการทางกฎหมายต่อการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต 20
กฤติญา สุขเพิ่ม และ จิราพร บาริศรี
การวิเคราะห์งานเขียนรีวิวในเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ 30
นิตยา มีสุวรรณ
การใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาทักษะการนำเสนอของนักศึกษาในรายวิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจ 48
อนงค์นาถ ทนันชัย
ความต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน 64
สรศักดิ์ เชี่ยวชาญ
บันทึกภาคสนาม: การสัมภาษณ์ครูโทโปน วิทยากรประจำศูนย์วัฒนธรรมมอญ หมู่บ้านวังกะ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี 77
รัชชานนท์ ยิ้มระยับ วารินทร์ สุภาภรณ์ และนวรัตน์ นักเสียง
“จาตุรงคสันนิบาต” ในพระไตรปิฎก และการแสดงโอวาทปาติโมกข์ในสมัยพระโคดมพุทธเจ้า 89
นพดล ปรางค์ทอง
ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ 98
จิราพร ยาวิเริง
การจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นแบบเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย 112
วัชรีญา วงษ์สุวรรณ และ สุกัญญา เรืองจรูญ
แนวทางการศึกษาปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของวัยรุ่นมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้ 125
วิลาสินี สุขกา เอกราช มะลิวรรณ์ และมนัสสวาส กุลวงศ์
อัตลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงชาวผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 138
พิทยวัฒน์ พันธะศรี ปริยัติ นามสง่า และวุฒิสิทธิ์ จีระกมล
รูปแบบภาวะผู้นำกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน 153
ปริญญา บรรจงมณี และสุเมธ ธุวดาราตระกูล
แนวคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมันในโลกวิชาการตะวันตก 169
พรรณ์ทิพย์ เพ็ชรวิจิตร

ความสุขของชีวิตบนพื้นฐานพุทธธรรมและภูมิปัญญา กรณีศึกษา ชุมชนวัดเจ้าวัด ตำบลเจ้าวัด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี 183

ธนสิทธิ์ คณฑา

แนวทางการพัฒนาป้ายสื่อความหมาย เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนด้วยตนเอง: กรณีศึกษา โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 201

จิรัชญา เกตุพรหม อิทธิพล ราศีเกรียงไกร สตรีไทย พุ่มไม้ และนฤชิต ดำปิน

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความประจำฉบับ
วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563)

รองศาสตราจารย์ ดร. ปิยพันธ์ แสนทวีสุข	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ แสงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
รองศาสตราจารย์ ดร. อดิสร ศักดิ์สูง	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองศาสตราจารย์ ดร. อุทัยวรรณ ภู่เทศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
รองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คัททิยากร ศศิธรามาศ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จรรยา เหลียวตระกูล	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชนาธิป ชินะนาวิน	ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดวงใจ พุทธเษม	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นงลักษณ์ ปิยะมังคลา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ ภู่เทศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรวิทย์ นพแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ลักษมี งามมีศรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรทัย อินต๊ะไชยวงค์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุทาน บุญเมือง	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ไชยา อู๋ชนะภัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนสิทธิ์ คณฑา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนาภัสสร์ สนธิรักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นาตยา เกตุสมบูรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาติ พงษ์พานิช	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนัญญา วารีสอาด	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อานนท์ เมธีวรฉัตร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
ดร. ณัฏฐ์ชรัชช์ สาระหงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ดร. นพดล ปรางค์ทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Faculty Of Humanities and Social Sciences

แนวทางในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดโดยอาศัยปัจจัยที่เป็นตัวทำนายทางด้านอาชญาวิทยา

Guidelines for the Prevention and Correction of Juvenile Repeat Offenders in an Offense Relating to Drugs Based on Factors that Predict the Criminologist

ศิริวรรณ กมลสุขสถิต[1]

Siriwan Kamolsuksatit

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาถึงปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา ที่สามารถทำนายการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ตลอดจนเพื่อศึกษาหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดบนพื้นฐานของอิทธิพลของปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา การวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำในคดีที่เกี่ยวกับยาเสพติดใน 16 ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน จำนวน 265 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน และ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความสามารถ มีความชำนาญเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดในเด็กและเยาวชน จำนวน 25 คน ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่องแนวทางในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยอาศัยปัจจัยที่เป็นตัวทำนายทางด้านอาชญาวิทยา และ 2) แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และข้อมูลเชิงปริมาณใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ โดยการวิเคราะห์ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกส์

ผลการวิจัย พบว่า ผลการศึกษาถึงปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา ที่สามารถทำนายกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พบว่า ตัวแปรทำนายที่มีนัยสำคัญในการทำนายการกระทำผิดซ้ำในคดีเกี่ยวกับยาเสพติด ได้แก่ ตัวแปรทฤษฎี การคบหาสมาคมกับเพื่อน (B=1.226**) ตัวแปรพื้นฐาน อายุในขณะกระทำผิด (B=-.522**) ตัวแปรพื้นฐาน อาศัยอยู่กับมารดา (B=2.969**) ตัวแปรพื้นฐาน อาชีพของบิดา (เกษตรกร) (B=3.279**) และตัวแปรพื้นฐาน อาชีพของบิดา (ลูกจ้างบริษัท/ห้างร้าน) (B=3.008**)

[1] สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อีเมล siriwan_ak@hotmail.com
Laws Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University.
Email: siriwan_ak@hotmail.com

ผลการศึกษาหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดบนพื้นฐานของอิทธิพลของปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา ปรากฏผล ดังนี้

1) ครอบครัว ควรดูแลเอาใจใส่เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พูดคุย ทำความเข้าใจ ช่วยแก้ปัญหา และลดสิ่งกระตุ้นที่จะทำให้เด็กและเยาวชนกระทำผิด ตลอดจนให้โอกาสเด็กและเยาวชนในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดประโยชน์ รวมถึงค่านิยมในการดำรงชีวิตในทางที่ดี

2) โรงเรียน/สถานศึกษา/ครู-อาจารย์ ควรให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของยาเสพติด รวมทั้งการอบรมสั่งสอนในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตัวที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน

3) ชุมชน/คนในชุมชน/วัด ควรมีส่วนร่วมในการดูแล ติดตาม และสอดส่องพฤติกรรม แต่ไม่ใช่การจ้องจับผิดในพฤติกรรม ตลอดจัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วม รวมถึงการให้โอกาสเด็กและเยาวชนสามารถดำรงอยู่กับคนในชุมชน สังคม ได้อย่างมีความสุข เช่น การเรียนต่อ การมีงานทำอย่างสุจริต ฝึกอบรมทางด้านคุณธรรมจริยธรรม

4) หน่วยงาน องค์กร หรือบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีทักษะการตัดสินใจที่ถูกต้องเหมาะสม ควรจัดให้มีพื้นที่ในการบำบัดฟื้นฟูแก้ไขเฉพาะทาง และคอยกำกับ ติดตาม ในการดูแลสงเคราะห์เด็กและเยาวชน รวมถึงครอบครัว โดยเน้นการฝึกอาชีพ นอกจากนี้ควรเพิ่มโทษผู้ต้องหาคดียาเสพติด รวมถึงกลุ่มนายทุนหรือผู้สนับสนุน ตลอดจนมีการป้องกัน ปราบปรามแหล่งมั่วสุม แหล่งอบายมุขต่าง ๆ ที่จะทำให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนและอาจนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำได้

คำสำคัญ: การกระทำผิดซ้ำ, ยาเสพติด, อาชญาวิทยา

Abstract

The objective of this research is to study criminological factors that can predict juvenile recidivism in drug-related offenses, as well as to study the problem and prevent recidivism of juvenile offenses in a case about drugs on the basis of the influence of the criminology. This research is a survey research that the sample used in this study were 1) the juvenile recidivism in crimes relating to drugs in 16 training centers, youth 265 who were selected by multistage sampling and 2) The qualified person who has the knowledge and ability about preventing and fixing problems with drugs in children and young people from 25 purposively selected then the tools used in this research are: 1) a questionnaire to research ways to prevent and recidivism of juvenile offenses in a case about drugs. Factors that predicted by the criminologist. And 2) Interviews experts about ways to prevent and tackle recidivism of juvenile offenses in a case about drugs. Data analysis in this research that qualitative content analysis and quantitative data using statistical analysis by analyzing the frequency, percentage, average, standard deviation. And logistic regression analysis.

The research found that the study analyzed the criminology. The ability to predict recidivism of juvenile offenses in a case about drugs found that predictor variables that

significantly predict recidivism in crimes related to drugs, including variable theory fellowship with friends (B = 1.226 **). Basic parameters while the age of the perpetrator (B = -. 522 **) variables are lives with his mother (B = 2.969 **) basic parameters of his career (farmers) (B = 3.279 **). And the basic parameters of a father (employee / department stores) (B = 3.008 **).

The study seeks to prevent and tackle recidivism of juvenile offenses in a case about drugs on the basis of the influence of factors, the criminologist appear below.

1) Family should care for juvenile offenders to talk, understand and solve problems so reduce the incentive to make juvenile offenders. As well as providing opportunities for children and young people to do things that benefit and the values to life in a good way.

2) School / teachers should know understanding about the harms of drugs. The lecture on the subject of the proper conduct with children and youth.

3) Communities / monastery should be involved in follow-up care and monitoring behavior but the watchdog behavior. As well as projects and activities that encourage youth participation,providing opportunities for children and young people in the community can live with it happily as learning to work, honestly and moral training

4) Organizations or related personnel involved should organize activities that encourage children and youth to have correct decision-making skills and appropriate areas for treatment, rehabilitation and specific remedies. Supervise and monitor child or youth welfare, including family with emphasis on vocational training. In addition, the penalty should be added to the accused of drug offenses including capitalist groups or supporters, as well as a prevention and suppression of sources of illicit behavior.

Keywords: Repeat offenses, Drug, Criminology

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในประเทศไทยนั้น นับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งและเป็นปัญหาที่ทุกภาคทุกส่วนจะต้องให้ความสนใจและดำเนินการแก้ไขโดยเร่งรีบ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในแต่ละปีนั้นมีจำนวนเป็นหมื่น ๆ ราย อย่างเช่นในปี พ.ศ. 2551 มีจำนวนถึง 46,981 ราย ในปี พ.ศ. 2552 มีจำนวนถึง 46,371 ราย และในปี พ.ศ. 2553 มีจำนวนถึง 44,057 ราย ซึ่งคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดก็ถือเป็นคดีความผิดหนึ่งที่มีผู้กระทำผิดเป็นจำนวนมาก (สำนักงานพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน, 2554) เนื่องจากเด็กและเยาวชนเหล่านี้นั้นเป็นวัยที่อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ (Transitional period) โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น คือ เป็นช่วงที่เชื่อมต่อระหว่างวัยเด็ก เข้าไปสู่วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุระหว่าง 17-25) ซึ่งช่วงอายุดังกล่าวนี้ในทางอาชญาวิทยาในกลุ่มของ Life-course theory ถือว่าเป็นช่วงอายุที่มีปัญหามากกว่ากลุ่มอื่นๆ เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านร่างกายและจิตใจและช่วงนี้เป็นช่วงที่มีการกระทำผิดมากที่สุดหรือสูงที่สุดโดยเฉพาะกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 13-18 ปี (Sampson and Laub, 1993 : 312)

อย่างไรก็ตาม หลายฝ่ายพยายามหาแนวทางในการลดการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน โดยมีวิธีการต่าง ๆ เช่น การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้ เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสปรับปรุงตัวในสังคมต่อไปในอนาคต (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 63) การรอการพิจารณาพิพากษาเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้พัฒนาตนเองในระหว่างถูกดำเนินคดี (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 95) หรือการพิจารณาพิพากษาปล่อยตัวอย่างมีเงื่อนไข คือ การคุมประพฤติเพื่อให้ประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในแนวทางที่เหมาะสม ฉะนั้นกลุ่มเด็กและเยาวชนเหล่านี้จะต้องได้รับความสนใจและให้การดูแล ป้องกันแก้ไขเป็นพิเศษมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เพื่อมิให้กลุ่มคนเหล่านี้กระทำผิดขึ้นอีก ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาที่ยิ่งใหญ่ที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะต้องระดมสรรพกำลังเข้าดำเนินการป้องกันและแก้ปัญหาดังกล่าวที่ยากยิ่งขึ้นไปอีก ยากกว่าการกระทำผิดครั้งแรกอีกหลายเท่าตัว เนื่องจากการกระทำผิดซ้ำนั้นมีสาเหตุที่เชื่อมโยงหรือได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยหลายๆ อย่าง ซึ่งบางอย่างก็ไม่เหมือนกับการกระทำผิดครั้งแรก นอกจากนั้นปัจจัยที่มีอิทธิพลเหล่านี้ยังเป็นปัจจัยที่ละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง และยากต่อการที่จะค้นหาและป้องกันแก้ไขได้

ดังนั้นการศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด นอกจากจะทำให้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ว่ามีอิทธิพลต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมากน้อยแค่ไหน มีอิทธิพลอย่างไรแล้ว ยังจะมีประโยชน์ต่อแนวทางในการดำเนินการป้องกันแก้ไขปัญหาการกระทำผิดในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล และทั้งในปัจจุบันและในอนาคต โดยอาศัยพื้นฐานการกำหนดนโยบาย และแผนการดำเนินการมาจากอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา ที่สามารถทำนายกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

2. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดบนพื้นฐานของอิทธิพลของปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา

ขอบเขตของการวิจัย

1. **ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง**

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำในคดีที่เกี่ยวกับยาเสพติดใน 17 ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน จำนวน 1,725 คน (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2555 : 21) และ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความสามารถ มีความชำนาญเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดในเด็กและเยาวชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำในคดีที่เกี่ยวกับยาเสพติดใน 17 ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน จำนวน 265 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage Random Sampling) และ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้

และความสามารถ มีความชำนาญเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดในเด็กและเยาวชน จำนวน 25 คน ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับอาชญาวิทยา และแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำผิด

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น

1) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ตัวแปรทางด้านภูมิหลังทางประชากร ตัวแปรสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ตัวแปรทางด้านการคบหาสมาคมกับเพื่อนที่เคยกระทำผิด ตัวแปรการควบคุมตนเอง ตัวแปรทางด้านความผูกพันทางสังคม ตัวแปรทางด้านความบีบคั้นหรือความกดดันทางสังคม ตัวแปรทางด้านโอกาสในการกระทำผิด ตัวแปรการรับรู้ทางสังคม และตัวแปรค่านิยมพฤติกรรมเบี่ยงเบน

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ การกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

นิยามศัพท์เฉพาะ

การกระทำผิดซ้ำ หมายถึง การที่เด็กและเยาวชนได้กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่งได้แก่ การผลิต นำเข้า ส่งออกยาเสพติด การจำหน่าย ครอบครองเพื่อจำหน่ายยาเสพติด การครอบครองยาเสพติด การเสพยาเสพติด การใช้อุบายหลอกลวง ขู่เข็ญ ใช้กำลัง ประทุษร้าย ข่มขืนใจให้ผู้อื่นเสพยาเสพติด การใช้อุบายหลอกลวง ขู่เข็ญ ใช้กำลัง ประทุษร้าย ข่มขืนใจให้ผู้อื่นผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่าย ครอบครองเพื่อจำหน่าย ครอบครองยาเสพติด การยุยงส่งเสริมให้ผู้อื่นเสพยาเสพติดขึ้นมาอีก และถูกจับกุม-ดำเนินคดี ตามจำนวนครั้ง ที่แท้จริงในการถูกจับกุมฯ

ปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวกับด้านภูมิหลังทางประชากร ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ด้านการคบหาสมาคมกับเพื่อนที่เคยกระทำผิด ด้านการควบคุมตนเอง ด้านความผูกพันทางสังคม ด้านความบีบคั้นหรือความกดดันทางสังคม ด้านโอกาสในการกระทำผิด ด้านการรับรู้ทางสังคม และด้านค่านิยมพฤติกรรมเบี่ยงเบน

เด็กและเยาวชน หมายถึง บุคคลที่กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดดังกล่าวมาแล้ว เป็นบุคคลที่อายุตั้งแต่เกินกว่า 7 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 18 ปี บริบูรณ์ในขณะที่กระทำผิดซ้ำครั้งหลังสุด และเป็นผู้ที่ถูกศาลตัดสินให้ฝึกอบรมในศูนย์ฝึกฯ ของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กฯ ทั้ง 17 แห่งทั่วประเทศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยาที่มีอิทธิพลต่อกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

2. ได้แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด บนพื้นฐานของอิทธิพลของปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา

3. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ได้องค์ความรู้ที่เป็นพื้นฐานในการบริการทางวิชาการ ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงเครือข่ายในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

4. กรมคุมประพฤติ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน สามารถนำผลการวิจัยที่ได้ ไปใช้เป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดต่อไป

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับอาชญาวิทยา ตลอดจนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการกระทำผิดต่าง ๆ ที่เชื่อว่าการกระทำผิดของบุคคลนั้นมีปัจจัยสาเหตุหลายประการด้วยกัน ซึ่งแต่ละปัจจัยก็มีแนวคิด ทฤษฎีรองรับ อาทิ ทฤษฎีการควบคุมตนเอง (Self-Control) ตามแนวความคิดของ Gottfredson และHirschi (1990) เชื่อว่าปัจจัยการควบคุมตนเองเป็นตัวเชื่อมโยงไปสู่ปัจจัยอื่น ๆ อย่างเช่น คนที่มีการควบคุมตนเองต่ำก็จะหันเข้าหาเพื่อนที่กระทำผิด และซึมซับเอาค่านิยมของเพื่อนดังกล่าว และกระทำผิดตามมาในที่สุด ทฤษฎีความผูกพันทางสังคม (Social Bond) เชื่อว่าเหตุที่มนุษย์สามารถควบคุมไว้ได้ และไม่กระทำผิด เนื่องจาก กลัวว่าจะทำให้เสียความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนฝูง ครอบครัว พี่น้อง เพื่อนบ้าน ครู-อาจารย์ นายจ้าง เป็นต้น หากความสัมพันธ์ในกลุ่มดังกล่าวขาดความเหนียวแน่น หรือความผูกพัน และขาดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นแล้ว คนเราก็จะมีความเป็นอิสระที่จะกระทำผิด ท่ามกลางความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ สีผิว ศาสนา กลุ่มทางสังคมต่าง ๆ คนที่ขาดความผูกพันต่อสังคม อาจมีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิด ทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่างกัน (Differential Association) ยังได้สรุปว่า คนที่กระทำผิด เพราะเรียนรู้พฤติกรรมของอาชญากรจากผู้ที่สนิทสนมคุ้นเคยเป็นเวลานาน จนผู้ที่เรียนรู้มองเห็นว่าสิ่งผิดกฎหมายเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ทำให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องเทคนิค แรงจูงใจ วิธีหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง และทัศนคติต่าง ๆ ในการกระทำผิด

นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีความกดดันทางสังคม ที่ได้ให้ความสนใจกับปัจจัยทางด้านกายภาพและทางสังคมที่เอื้ออำนวยให้เกิดปัญหาอาชญากรรมตามมา อย่างเช่น การตอบสนองต่อความกดดันในการกระทำผิดของแต่ละบุคคล ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยที่หลากหลาย รวมทั้งลักษณะของชุมชนที่บุคคลนั้น ๆ อาศัยอยู่ด้วย (Agnew, 1992: 199) ทฤษฎีเกี่ยวกับละแวกบ้าน หรือชุมชนที่อยู่อาศัย (Neighborhood or community context) ลักษณะของละแวกบ้านที่ไม่เหมาะสมสามารถขัดขวางหรือยับยั้งความสัมพันธ์ของสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคมและการควบคุมตนเองได้ รวมถึงทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผลหรือโอกาสในการกระทำผิด ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล มีสมมุติฐานพื้นฐานหลักสองประการ คือ เชื่อว่าบุคคลเป็นผู้มีอิสระในการเลือกที่จะกระทำผิดกฎหมาย และ ประการที่สอง คือ แนวทางในการเลือกพฤติกรรมผิดกฎหมายขึ้นอยู่กับการที่บุคคลจะได้รับความพึงพอใจหรือผลประโยชน์สูงสุด ซึ่งความพึงพอใจหรือผลประโยชน์ที่ต้องการนั้นไม่จำกัดในรูปของทรัพย์สินเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงผลประโยชน์หรือความพึงพอใจด้านจิตใจด้วย และแนวคิดเกี่ยวกับภูมิหลังทางประชากร (Demographic characteristic) แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน ซึ่งแนวคิด ทฤษฎี ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังต่อไปนี้

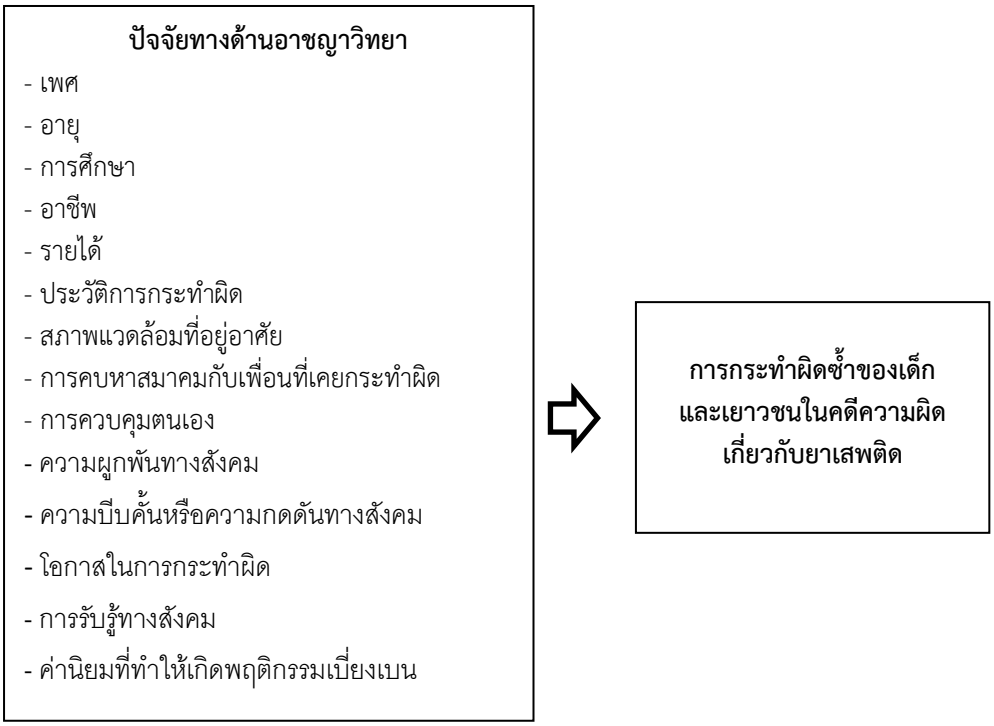

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

(1) เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำในคดีที่เกี่ยวกับยาเสพติดใน 17 ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน จำนวน 1,725 คน

(2) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความสามารถ มีความชำนาญเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดในเด็กและเยาวชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

(1) เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำในคดีที่เกี่ยวกับยาเสพติดใน 17 ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน จำนวน 265 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยมีขั้นตอนการสุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำในคดีที่เกี่ยวกับยาเสพติด โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Robert V. Krejcie and Earyle W. Morgan. 1970. อ้างใน ธีรวุฒิ เอกะกุล. 2543) ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 313 คน

2) แบ่งประชากรเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำในคดีที่เกี่ยวกับยาเสพติดในศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนที่อยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ออกเป็น 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

3) ดำเนินการสุ่มเลือกจังหวัดที่มีศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนตามภูมิภาคต่าง ๆ ภูมิภาคละ 2 จังหวัด โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดชลบุรี จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดขอนแก่น จังหวัดสงขลา และจังหวัดสุราษฎร์ธานี

4) ดำเนินการสุ่มเลือกศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนตามจังหวัด ที่ได้สุ่มเลือกโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควต้า จังหวัดละ 1 ศูนย์ฝึกฯ ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 8 ศูนย์ฝึกฯ ได้แก่ ศูนย์ฝึกฯ เชียงใหม่ ศูนย์ฝึกฯ นครสวรรค์ ศูนย์ฝึกฯ บ้านกรุณา ศูนย์ฝึกฯ บ้านบึง ศูนย์ฝึกฯ นครราชสีมา ศูนย์ฝึกฯ ขอนแก่น ศูนย์ฝึกฯ สงขลา และศูนย์ฝึกฯ สุราษฎร์ธานี

7) ดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย โดยการสุ่มเลือกเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำในคดีที่เกี่ยวกับยาเสพติด จากบัญชีรายชื่อ ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 265 คน คิดเป็นร้อยละ 84.6

(2) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความสามารถ มีความชำนาญเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดในเด็กและเยาวชน จำนวน 25 คน ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยการกำหนดคุณสมบัติในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

1) เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรมด้านเด็กและเยาวชน หรือผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และความชำนาญในด้านเด็กและเยาวชนกระทำผิด และมีประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว จำนวน 1 คน ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัว จำนวน 1 คน อาจารย์ด้านจิตวิทยาแนะแนวและการให้คำปรึกษา จำนวน 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเด็กและเยาวชน และยาเสพติด จำนวน 2 คน

2) เป็นเจ้าหน้าที่ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยคัดเลือกผู้ที่มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด และมีประสบการณ์ทำงานในกระบวนการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 5 คน

3) เป็นเจ้าหน้าที่ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ในศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน โดยคัดเลือกผู้ที่มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการติดตาม แก้ไขพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ประกอบด้วย นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และนักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพ และมีประสบการณ์ทำงานในกระบวนการบำบัด แก้ไขและฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 5 คน

4) เป็นสมาชิกในครอบครัวของเด็กและเยาวชน ที่เคยผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งอยู่ในระยะติดตาม 1 ปี และไม่กระทำความผิดซ้ำหลังจากได้รับการปล่อยตัวในช่วงระยะติดตาม จำนวน 10 คน โดยสุ่มคัดเลือกจากผู้ปกครอง ได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา หรือบุคคลอื่นที่เป็นผู้เลี้ยงดูเด็กและเยาวชน จำนวน 1 คน ต่อ 1 ครอบครัว

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ฉบับ ประกอบด้วย

1. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่อง แนวทางในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยอาศัยปัจจัยที่เป็นตัวทำนายทางด้านอาชญาวิทยา ซึ่งแบ่งออกเป็น 10 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 13 ข้อ ประกอบด้วย ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ภูมิลำเนาเดิม เพศ ระดับการศึกษา ศาสนา สถานภาพสมรส สถานภาพสมรสของบิดามารดา การอยู่อาศัย ก่อนการกระทำผิด ลักษณะสภาพครอบครัว ลักษณะพฤติกรรมของบิดา ลักษณะพฤติกรรมของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และคำถามปลายเปิด จำนวน 5 ข้อ ประกอบด้วย อายุในขณะกระทำผิด อายุปัจจุบัน รายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนถูกดำเนินคดีจำนวนบุตร และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของบิดามารดา

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำผิดซ้ำในคดีเกี่ยวกับยาเสพติด มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 6 ข้อ และคำถามปลายเปิด จำนวน 9 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการคบหาสมาคมกับเพื่อน มีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 9 ข้อ คำถามปลายเปิด จำนวน 2 ข้อ และแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 1 ข้อ

ตอนที่ 5 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการควบคุมตนเอง มีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 24 ข้อ

ตอนที่ 6 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับพันธะทางสังคม มีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 18 ข้อ

ตอนที่ 7 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับความกดดันทางสังคม มีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 7 ข้อ

ตอนที่ 8 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสในการกระทำผิด มีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 9 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้ทางสังคม มีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 10 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับค่านิยมที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนมีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ

ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างและพัฒนา ดังนี้

(1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับอาชญาวิทยา แนวคิดเกี่ยวกับความผูกพันทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับความบีบคั้นหรือความกดดันทางสังคม และแนวคิดเกี่ยวกับโอกาสในการกระทำผิด จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำกรอบแนวคิดที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อสร้างเป็นแบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่อง แนวทางในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำ

ของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยอาศัยปัจจัยที่เป็นตัวทำนายทางด้านอาชญาวิทยา

(2) สร้างแบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่อง แนวทางในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยอาศัยปัจจัยที่เป็นตัวทำนายทางด้านอาชญาวิทยา ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการกระทำผิดซ้ำในคดีเกี่ยวกับยาเสพติด
ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย
ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับการคบหาสมาคมกับเพื่อน
ตอนที่ 5 แบบสอบถามเกี่ยวกับการควบคุมตนเอง
ตอนที่ 6 แบบสอบถามเกี่ยวกับพันธะทางสังคม
ตอนที่ 7 แบบสอบถามเกี่ยวกับความกดดันทางสังคม
ตอนที่ 8 แบบสอบถามเกี่ยวกับโอกาสในการกระทำผิด
ตอนที่ 9 แบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ทางสังคม
ตอนที่ 10 แบบสอบถามเกี่ยวกับค่านิยมที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน

(3) ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามที่ได้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (index of item - objective congruence) ของข้อคำถามกับนิยามเชิงปฏิบัติการ และพิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป

(4) ผู้วิจัยนำผลการพิจารณาที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ทั้งนี้แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่อง แนวทางในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยอาศัยปัจจัยที่เป็นตัวทำนายทางด้านอาชญาวิทยา มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และมีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไขด้านภาษาให้มีความเหมาะสม ชัดเจน รัดกุม และเป็นที่เข้าใจตรงกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

(5) นำแบบสอบถามที่ได้ไปทดลองใช้กับเด็กและเยาวชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ ด้วยวิธีการของครอนบาค (Cronbach’s alpha coefficient)

(6) นำผลที่ได้จากการทดลองใช้มาคำนวณหาค่าความความเชื่อมั่น ทั้งนี้แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่อง แนวทางในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยอาศัยปัจจัยที่เป็นตัวทำนายทางด้านอาชญาวิทยา มีค่าความความเชื่อมั่น ดังนี้

1) แบบสอบถามเกี่ยวกับการคบหาสมาคมกับเพื่อน มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.868

2) แบบสอบถามเกี่ยวกับการควบคุมตนเอง มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.915

3) แบบสอบถามเกี่ยวกับพันธะทางสังคม มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.779

4) แบบสอบถามเกี่ยวกับความกดดันทางสังคม มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.867

5) แบบสอบถามเกี่ยวกับโอกาสในการกระทำผิด มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.894

6) แบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ทางสังคม มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.932

7) แบบสอบถามเกี่ยวกับค่านิยมที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.790

(7) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพไปจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อเตรียมนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

2. แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทบทวนเอกสารและสังเคราะห์แนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ ในทางอาชญาวิทยาในการอธิบายหรือทำนายการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. วิเคราะห์ปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

3. สรุปผลที่ได้วิเคราะห์ปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

4. สัมภาษณ์แบบลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด บนพื้นฐานของอิทธิพลของปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และข้อมูลเชิงปริมาณใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ (Statistics Analysis) โดยการวิเคราะห์ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกส์ (Logistic Regression Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาถึงปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา ที่สามารถทำนายกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

ผลการศึกษาถึงปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา ที่สามารถทำนายกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พบว่า ตัวแปรทำนายที่มีนัยสำคัญในการทำนายการกระทำผิดซ้ำในคดีเกี่ยวกับยาเสพติด ได้แก่ ตัวแปรทฤษฎี การคบหาสมาคมกับเพื่อน (B=1.226**) ตัวแปรพื้นฐาน อายุในขณะกระทำผิด (B=-.522**) ตัวแปรพื้นฐาน อาศัยอยู่กับมารดา (B=2.969**) ตัวแปร

พื้นฐาน อาชีพของบิดา (เกษตรกร) (B=3.279**) และตัวแปรพื้นฐาน อาชีพของบิดา (ลูกจ้างบริษัท/ห้างร้าน) (B=.3.008**) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า หากเด็กและเยาวชนมีการคบหาสมาคมกับเพื่อนที่กระทำผิดเพิ่มขึ้นจะมีโอกาสเสี่ยงที่ทำให้เด็กและเยาวชนจะกระทำผิดซ้ำเพิ่มขึ้น 4 เท่าเมื่อเทียบกับเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้มีการคบหาสมาคมกับเพื่อนที่กระทำผิด เช่นเดียวกันหากเด็กและเยาวชนอาศัยอยู่กับมารดาจะมีโอกาสเสี่ยงที่ทำให้เด็กและเยาวชนจะกระทำผิดซ้ำเพิ่มขึ้น 19 เท่าเมื่อเทียบกับเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่กับบุคคลอื่น และยังพบว่า หากเด็กและเยาวชนที่บิดามีอาชีพเป็นเกษตรกรจะมีโอกาสเสี่ยงที่ทำให้เด็กและเยาวชนจะกระทำผิดซ้ำเพิ่มขึ้น 27 เท่าเมื่อเทียบกับเด็กและเยาวชนที่บิดาไม่ได้ประกอบอาชีพ และพบว่าหากเด็กและเยาวชนที่บิดามีอาชีพเป็นลูกจ้างบริษัท/ห้างร้านก็จะมีโอกาสเสี่ยงที่ทำให้เยาวชนจะกระทำผิดซ้ำเพิ่มขึ้น 20 เท่าเมื่อเทียบกับเด็กและเยาวชนที่บิดาไม่ได้ประกอบอาชีพเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ยังพบว่า หากเด็กและเยาวชนที่มีอายุในขณะกระทำผิดมาก ๆ จะมีโอกาสที่ทำให้เด็กและเยาวชนจะกระทำผิดซ้ำลดลงร้อยละ 41 และเมื่อพิจารณาจากโมเดลโดยรวมจะพบว่า ตัวแปรทำนายทั้งหมดสามารถทำนายการกระทำผิดซ้ำในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดของเด็กและเยาวชนได้ร้อยละ 39

2. ผลการศึกษาหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด บนพื้นฐานของอิทธิพลของปัจจัย ทางด้านอาชญาวิทยา

ผลการศึกษาหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด บนพื้นฐานของอิทธิพลของปัจจัย ทางด้านอาชญาวิทยา
ปรากฏผล ดังนี้

1) ครอบครัว ควรดูแลเอาใจใส่เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พูดคุย ทำความเข้าใจ ช่วยแก้ปัญหา และลดสิ่งกระตุ้นที่จะทำให้เด็กและเยาวชนกระทำผิด ตลอดจนให้โอกาสเด็กและเยาวชนในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดประโยชน์ รวมถึงค่านิยมในการดำรงชีวิตในทางที่ดี

2) โรงเรียน/สถานศึกษา/ครู-อาจารย์ ควรให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของยาเสพติด รวมทั้งการอบรมสั่งสอนในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตัวที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน

3) ชุมชน/คนในชุมชน/วัด ควรมีส่วนร่วมในการดูแล ติดตาม และสอดส่องพฤติกรรม แต่ไม่ใช่การจ้องจับผิดในพฤติกรรม ตลอดจัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วม รวมถึงการให้โอกาสเด็กและเยาวชนสามารถดำรงอยู่กับคนในชุมชน สังคม ได้อย่างมีความสุข เช่น การเรียนต่อ การมีงานทำอย่างสุจริต ฝึกอบรมทางด้านคุณธรรมจริยธรรม

4) หน่วยงาน องค์กร หรือบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีทักษะการตัดสินใจที่ถูกต้องเหมาะสม ควรจัดให้มีพื้นที่ในการบำบัดฟื้นฟูแก้ไขเฉพาะทาง และคอยกำกับ ติดตาม ในการดูแลสงเคราะห์เด็กและเยาวชน รวมถึงครอบครัว โดยเน้นการฝึกอาชีพ นอกจากนี้ควรเพิ่มโทษผู้ต้องหาคดียาเสพติด รวมถึงกลุ่มนายทุนหรือผู้สนับสนุน ตลอดจนมีการป้องกันปราบปรามแหล่งมั่วสุม แหล่งอบายมุขต่าง ๆ ที่จะทำให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนและอาจนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำได้

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาถึงปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา ที่สามารถทำนายกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

จากผลการศึกษาถึงปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา ที่สามารถทำนายกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ที่พบว่า หากเด็กและเยาวชนมีการคบหาสมาคมกับเพื่อนที่กระทำผิดเพิ่มขึ้นจะมีโอกาสเสี่ยงที่ทำให้เด็กและเยาวชนจะกระทำผิดซ้ำเพิ่มขึ้น 4 เท่าเมื่อเทียบกับเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้มีการคบหาสมาคมกับเพื่อนที่กระทำผิด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่กระทำผิดเรียนรู้พฤติกรรมของอาชญากรจากผู้ที่สนิทสนมคุ้นเคยเป็นเวลานานจน ผู้ที่เรียนรู้มองเห็นว่าสิ่งผิดกฎหมายเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ทำให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องเทคนิค แรงจูงใจ วิธีหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง และทัศนคติต่าง ๆ ในการกระทำผิด สอดคล้องกับ Siegel (2000 : 227) ที่กล่าวว่า ทักษะและแรงจูงใจในการกระทำผิด เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการคบหาสมาคม หรือการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนผู้กระทำผิดที่ให้การกล่อมเกลาทั้งทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อตลอดจนรูปแบบในการกระทำผิดอื่น ๆ รวมอยู่ด้วย นอกจากนั้นแล้วยังพบอีกว่าปัจจัยทางด้าน Communal orientation มีผลโดยตรงและมีปฏิสัมพันธ์กับการกระทำผิดทางเพศในครั้งนี้ด้วย กล่าวคือ ชายที่มี low communal orientation มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดทางเพศต่อเพศหญิงโดยเฉพาะการทำร้ายร่างกายควบคู่กันไปด้วย (physical abuse)มากขึ้น และคนเหล่านี้ยังมีแนวโน้มที่จะคบหาสมาคมกับเพื่อนที่ยอมรับการกระทำผิดและได้กระทำผิดมาแล้วเพิ่มมากขึ้นอีกส่วนหนึ่งด้วย (Williamson and Silverman, 2001: 535)

เช่นเดียวกันหากเด็กและเยาวชนอาศัยอยู่กับมารดาจะมีโอกาสเสี่ยงที่ทำให้เด็กและเยาวชนจะกระทำผิดซ้ำเพิ่มขึ้น 19 เท่าเมื่อเทียบกับเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่กับบุคคลอื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุคคลใด ๆ ที่ขาดความผูกพันต่อพ่อแม่ ผู้ปกครองหรือสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่ เด็กและเยาวชนเหล่านั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะกระทำผิดมากขึ้น สอดคล้องกับการวิจัยของ Crowder และ Teachman (2004) ชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยและความไม่เหมาะสมของละแวกบ้านจะเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนมากกว่าแรงผลักดันที่เกิดจากครอบครัว และแรงผลักดันทางด้านโอกาสในกระทำผิด นอกจากนี้ปัจจัยทางด้านการมีครอบครัวที่ยากจน การศึกษาของพ่อแม่ สถานะภาพของการสมรส รวมถึงขนาดของครอบครัวสามารถที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดได้ จากการศึกษาลักษณะครอบครัวของเด็กเยาวชนฯ เช่นการมีพฤติกรรมอาชญากรรมของพ่อแม่หรือพี่น้อง การอบรมเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ครอบครัวมีความขัดแย้งและมีความแตกแยก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นบ่อเกิดลักษณะของเด็กและเยาวชนที่มีการกระทำผิดอย่างรุนแรง (Visher et al., 1991) มีการศึกษาระยะยาวเรื่องหนึ่งแสดงให้เห็นว่าการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนั้นมีความสัมพันธ์กับพ่อแม่ที่หย่าร้างหรืออีกนัยหนึ่ง คือ สถานภาพความสัมพันธ์ของพ่อแม่นั้นจะนำไปสู่การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนั่นเอง (Patterson, 1989) และงานวิจัยนี้ยังแสดงให้เห็นอีกว่าการขาดการดูแลที่ดีจากครอบครัวจะเป็นสิ่งสำคัญในการเริ่มต้นการกระทำผิดต่าง ๆ รวมถึงโครงสร้างของครอบครัวจะมีความสัมพันธ์ต่อความรุนแรงในการเข้าร่วมการกระทำความผิดและการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในระยะเวลาหนึ่งปี (Crystal L. Murry et al., 2006)

ทั้งนี้ยังพบว่า หากเด็กและเยาวชนที่บิดามีอาชีพเป็นเกษตรกรจะมีโอกาสเสี่ยงที่ทำให้เด็กและเยาวชนจะกระทำผิดซ้ำเพิ่มขึ้น 27 เท่าเมื่อเทียบกับเด็กและเยาวชนที่บิดาไม่ได้ประกอบอาชีพ และ

พบว่าหากเด็กและเยาวชนที่บิดามีอาชีพเป็นลูกจ้างบริษัท/ห้างร้านก็จะมีโอกาสเสี่ยงที่ทำให้เยาวชนจะกระทำผิดซ้ำเพิ่มขึ้น 20 เท่าเมื่อเทียบกับเด็กและเยาวชนที่บิดาไม่ได้ประกอบอาชีพเช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความต้องการทางด้านการเงิน (เป้าหมาย) นั้นจะมีส่วนสนับสนุนให้เกิดอาชญากรรมได้เช่นกัน สอดคล้องกับ Liska (1971) รายงานไว้ว่าบุคคลที่ความมั่นคงสูง เช่น รายได้ การศึกษา หรือเป้าหมายทางด้านอาชีพการทำงาน ร่วมกับความคาดหวังในชีวิตต่ำ การตระหนักถึงโอกาสที่จะบรรลุเป้าหมายในชีวิต จะทำให้เกิดความกดดันต่อบุคคลในระดับต่ำ และการเข้าไปเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการกระทำผิดก็จะมีระดับต่ำตามไปด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของประชา ประสงค์ธรรม (2557) ที่ได้ศึกษาแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดของผู้ต้องขังชายในเรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า หนึ่งในปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติด ก็คือปัจจัยด้านเศรษฐกิจ พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปทำให้มีรายได้ไม่แน่นอนและมีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครอบครัว ต้องการเงินและทรัพย์สินมาจุนเจือครอบครัว และเห็นว่าการขายยาเสพติดมีรายได้สูง ได้เงินรวดเร็ว ไม่ต้องลงทุนเป็นแรงจูงใจให้ผู้ต้องขังตัดสินใจขายยาเสพติด

นอกจากนี้ยังพบว่า หากเด็กและเยาวชนที่มีอายุในขณะกระทำผิดมาก ๆ จะมีโอกาสที่ทำให้เด็กและเยาวชนจะกระทำผิดซ้ำลดลงร้อยละ 41 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอายุมีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำผิด กล่าวได้ว่า เมื่อมีวุฒิภาวะมากขึ้นการกระทำผิดก็จะลดลง สอดคล้องกับการศึกษาของ Lanza-Kaduce, Gartin, Dundes, Blount, Boulinois-Manning, Kuhns, Holten, Mahan,Taylor, Terry, Frank and Godshall (1990) พบว่า บุคคลที่ถูกจับกุมขณะที่มีอายุมาก ๆ จะมีความถี่ในการกลับมากระทำผิดซ้ำในระดับต่ำ ในขณะที่ผลการวิจัยของ The Kentucky Department of Corrections (2000) พบว่ามีความคล้ายคลึงเช่นเดียวกับผลการศึกษาของสถาบันอื่น ๆ คือ ในกลุ่มของผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนนั้นจะมีอัตราการกลับมากระทำผิดซ้ำมากกว่ากลุ่มผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ หรืองานวิจัยของ Carcach และ Leverett (1999) พบว่าเด็กและเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 14-17 ปี จะมีการกลับมากระทำผิดซ้ำมากที่สุด ซึ่งนักวิจัยส่วนมากจะให้เหตุผลของการกลับมากระทำผิดซ้ำของวัยรุ่นว่ามักจะเกิดจากแรงผลักดันของกลุ่มเพื่อนที่มีพฤติกรรมการกระทำผิดเป็นส่วนใหญ่ จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าเยาวชนชายเมื่อถูกจับกุมครั้งแรกในช่วงวัยรุ่น แล้วจะมีระยะเวลาในการกระทำผิดต่อเนื่องมากกว่าบุคคลที่ถูกจับกุมครั้งแรกซึ่งอยู่ในวัยผู้ใหญ่ (Farringtonและ Hawkins.1991) และจากการศึกษาของ The Florida Department of Corrections (2001) พบว่าในแต่ละปีค่าเฉลี่ยการถูกจับกุมในการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ใหญ่จะลดลง 2.1% ในขณะที่เด็กและเยาวชนที่กลับมากระทำความผิดซ้ำนั้นจะมีอัตราสูงที่มากกว่าผู้ใหญ่

2. ผลการศึกษาหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด บนพื้นฐานของอิทธิพลของปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา

ผลการศึกษาหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด บนพื้นฐานของอิทธิพลของปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา ปรากฏผลดังนี้

1) ครอบครัว ควรดูแลเอาใจใส่เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด พูดคุย ทำความเข้าใจ ช่วยแก้ปัญหา และลดสิ่งกระตุ้นที่จะทำให้เด็กและเยาวชนกระทำผิด ตลอดจนให้โอกาสเด็กและเยาวชนในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดประโยชน์ รวมถึงค่านิยมในการดำรงชีวิตในทางที่ดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ

ครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เนื่องจากผลกระทบของความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับตัวเด็ก รวมถึงรูปแบบการเลี้ยงดูของครอบครัว เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะส่งผลกับการกระทำผิดซ้ำในภายหลังของเด็ก จากการศึกษาผลกระทบเหล่านี้ก็จะแตกต่างกันไปในแต่ละงานวิจัย อย่างไรก็ดีมีงานวิจัยมากมายที่ได้พยายามแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ดังกล่าว ว่านอกเหนือไปจากผลกระทบที่เกิดจากโครงสร้างทางครอบครัวและพฤติกรรมของครอบครัว เช่น ประวัติอาชญากรรม มีส่วนในการกระตุ้นหรือผลักดันต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน จากการศึกษาลักษณะครอบครัวของเด็กเยาวชนฯ เช่น การมีพฤติกรรมอาชญากรรมของพ่อแม่หรือพี่น้อง การอบรมเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ครอบครัวมีความขัดแย้งและมีความแตกแยก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นบ่อเกิดลักษณะของเด็กและเยาวชนที่มีการกระทำผิดอย่างรุนแรง (Visher et al., 1991) มีการศึกษาระยะยาวเรื่องหนึ่งแสดงให้เห็นว่าการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนั้นมีความสัมพันธ์กับพ่อแม่ที่หย่าร้างหรืออีกนัยหนึ่ง คือ สถานภาพความสัมพันธ์ของพ่อแม่นั้นจะนำไปสู่การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนั่นเอง(Patterson., 1989) และงานวิจัยนี้ยังแสดงให้เห็นอีกว่าการขาดการดูแลที่ดีจากครอบครัวจะเป็นสิ่งสำคัญในการเริ่มต้นการกระทำผิดต่าง ๆ รวมถึงโครงสร้างของครอบครัวจะมีความสัมพันธ์ต่อความรุนแรงในการเข้าร่วมการกระทำความผิดและการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในระยะเวลาหนึ่งปี (Crystal L. Murry et al., 2006)

ในการศึกษาวิจัย พบว่าลักษณะของครอบครัวและสภาพแวดล้อมของครอบครัวจะเป็นแรงผลักดันต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น จำนวนสมาชิกในครอบครัว การเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ปัญหาครอบครัว การละทิ้งเด็กและความผูกพันของเด็กต่อผู้ปกครอง (Derzon & Lipsey, 2000; Hirschi. 1969; Wasserman & Seracini, 2001; West & Farrington, 1973; Yablonsky, 2000) กล่าวไว้ว่า การป้องกันการกระทำผิดที่ดีที่สุดคือ การเรียนรู้ทางสังคมโดยครอบครัว Holden และ Ritchie (1991) พบว่า เด็ก ๆ ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายที่พบกับปัญหาภายในครอบครัว เช่น ความไม่เท่าเทียมกัน (บ่อยครั้งจะเกิดกับผู้เป็นแม่) เด็กเหล่านี้มักจะมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและแสดงออกด้วยความรุนแรง โดยจะเรียนรู้บรรทัดฐานจากการมองเห็นสิ่งต่าง ๆ รอบตัว การนำเสนอการกระทำในสิ่งที่ผิดแต่กลับเป็นสิ่งที่ครอบครัวนั้น ๆ ให้การยอมรับ จะทำให้เด็กและเยาวชนเหล่านี้เกิดการซึมซับวัฒนธรรมและค่านิยมที่แตกต่างจากสาธารณชนทั่ว ๆ ไป

2) โรงเรียน/สถานศึกษา/ครู-อาจารย์ ควรให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของยาเสพติด รวมทั้งการอบรมสั่งสอนในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตัวที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการศึกษาและระบบโรงเรียนสามารถส่งผลต่ออัตราการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนโดยผ่านตัวแปรอื่น ๆ อีกเช่น การคบหาสมาคมที่แตกต่าง การเป็นสมาชิกของกลุ่ม การขาดโอกาสในการติดต่อกับบุคคลอื่น ๆ ความผิดหวังและความโกรธ การควบคุมตนเองต่ำ รายได้และการเข้าทำงาน สอดคล้องกับ Jeffrey ได้เน้นว่าเด็กและเยาวชนที่ออกจากโรงเรียนไปแล้ว และหันไปใช้เวลาในการทำกิจกรรมที่ผิดกฎหมายนั้น เป็นเพราะเด็กและเยาวชนเหล่านี้ขาดแรงกระตุ้นสำหรับเข้าร่วมกิจกรรมที่ถูกกฎหมายนั่นเอง (Jeffrey, 1990 : 191) สอดคล้องกับ Harer’s (1994) ได้ใช้เวลา 3 ปีในการติดตามศึกษานักโทษจำนวน 1,205 คน ที่ได้รับการปล่อยตัวไปแล้ว ซึ่งทำให้เขาพบว่าการศึกษามีความสัมพันธ์อย่างมากกับการกลับไปกระทำผิดซ้ำของนักโทษเหล่านี้ กล่าวคือนักโทษคนใดที่ยิ่งมีระดับการศึกษาสูงเมื่อถูก

ปล่อยตัวแล้วโอกาสของการกลับไปกระทำผิดซ้ำนั้นจะยิ่งน้อยลง สอดคล้องกับการศึกษาของ Schumacher and Kurz (2000) พบว่า เยาวชนที่กระทำผิดซ้ำนั้น มีหนึ่งในปัจจัยที่กระตุ้นหรือผลักดันก็คือ ความล้มเหลวจากการใช้ชีวิตในโรงเรียน นอกจากนี้ ตามทฤษฎีของ Hirschi ความผูกพัน การผูกมัดและการเข้าร่วมต่อโรงเรียนของเด็กและเยาวชนของพวกเขาจะเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดพฤติกรรมส่วนบุคคลจากช่วงวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ ทักษะของแต่ละบุคคลเมื่ออยู่ในโรงเรียนและความสามารถของแต่ละบุคคลที่ทำให้ประสบความสำเร็จก็เนื่องมาจากความสำคัญของความผูกพันของแต่ละบุคคลที่มีต่อโรงเรียน ส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นสืบเนื่องมาจากการขาดการศึกษาในโรงเรียน การไม่ชื่นชอบในโรงเรียนและการปฏิเสธที่จะเข้าไปสู่ระบบโรงเรียน Hirschi วัดความผูกพันที่มีต่อโรงเรียนโดยการทดสอบทัศนคติทั่ว ๆ ไปต่อโรงเรียน คะแนนการทดสอบการพูดระดับคะแนนภาษาอังกฤษและการมีการติดต่อกับโรงเรียน ข้อสนับสนุนของการทดสอบนี้ พบว่านักเรียนที่มีคะแนนในด้านทัศนคติทั่ว ๆ ไปที่มีต่อโรงเรียนและมีระดับคะแนนภาษาอังกฤษสูงจะมีความสามารถต่อการใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียน ซึ่งจะทำให้เด็กนักเรียนกลุ่มนี้มีโอกาสที่จะเข้าร่วมต่อการมีพฤติกรรมกระทำผิดที่น้อยลง ในทางกลับกันเด็กนักเรียนที่มีรายงานว่าไม่ชอบไปโรงเรียนและไม่ใส่ใจกับสิ่งที่ครูสอน เด็กนักเรียนเหล่านี้จะมีความเสี่ยงสูงต่อการมีพฤติกรรมที่กระทำผิด

3) ชุมชน/คนในชุมชน/วัด ควรมีส่วนร่วมในการดูแล ติดตาม และสอดส่องพฤติกรรม แต่ไม่ใช่การจ้องจับผิดในพฤติกรรม ตลอดจัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมรวมถึงการให้โอกาสเด็กและเยาวชนสามารถดำรงอยู่กับคนในชุมชน สังคม ได้อย่างมีความสุข เช่น การเรียนต่อ การมีงานทำอย่างสุจริต ฝึกอบรมทางด้านคุณธรรมจริยธรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นที่ก็มีอิทธิพลสำคัญต่อการป้องกันอาชญากรรมและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาชุมชน สร้างคุณภาพชีวิตที่มั่นคงปลอดภัยในชุมชน ประชาชนควรได้รับการกระตุ้นให้ตระหนักถึงความสำคัญ และผลกระทบของปัญหาความมั่นคงปลอดภัยชีวิตและทรัพย์สินต่อตนเองและบุคคลในชุมชน โดยยึดหลักว่า การแก้ไขปัญหาในชุมชนโดยชุมชนจะสามารถลดปัจจัย และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดปัญหา ทำให้สามารถหยุดยั้งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ สอดคล้องกับสุรพจน์ พิสุทธิวงส์ (2539 : 32-33) กล่าวถึงการแก้ปัญหาเป็นกระบวนการ ตามแนวคิดเกี่ยวกับชุมชน 5 ด้าน คือ การตระหนักรู้ของชุมชนต่อปัญหาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในชุมชน การสร้างพันธะให้ชุมชนดำรงเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะแก้ปัญหาอาชญากรรมในชุมชน การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การใช้หลักการจัดองค์กรชุมชน การจัดรูปแบบเครือข่ายชุมชนภายในชุมชน แนวคิดทั้งหมดนี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้ประชาชนในชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาในชุมชน อันจะทำให้เกิดองค์กรของประชาชนภายในชุมชนนั้น ๆ ที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพัฒนาในทิศทางเดียวกันได้ง่าย เนื่องจากประชาชนมีความเป็นเอกภาพ สอดคล้องกับ Agnew (1992) ที่สรุปว่าค่านิยมในการชักนำไปสู่การกระทำผิดและการเกิดอาชญากรรมมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปในแต่ละชุมชนและมีความสัมพันธ์กันระหว่างผลของความกดดันกับการกระทำผิดต่าง ๆ จากความหลากหลายของชุมชนนี้เอง จะทำให้มีระดับของการควบคุมทางสังคมที่ต่างกันไปและสมาชิกในบางชุมชนจะมีการเรียนรู้ต่อค่านิยมที่จะนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมทำให้ผู้กระทำความผิดหรืออาชญากรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมของสังคมชุมชนเหล่านั้นในที่สุด

4) หน่วยงาน องค์กร หรือบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีทักษะการตัดสินใจที่ถูกต้องเหมาะสม ควรจัดให้มีพื้นที่ในการบำบัดฟื้นฟูแก้ไขเฉพาะทาง และคอยกำกับ ติดตาม ในการดูแลสงเคราะห์เด็กและเยาวชน รวมถึงครอบครัว โดยเน้นการฝึกอาชีพ นอกจากนี้ควรเพิ่มโทษผู้ต้องหาคดียาเสพติด รวมถึงกลุ่มนายทุนหรือผู้สนับสนุน ตลอดจนมีการป้องกันปราบปรามแหล่งมั่วสุม แหล่งอบายมุขต่าง ๆ ที่จะทำให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนและอาจนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำได้ สอดคล้องกับรัชนีกร ต๊ะม่าน (2557) ที่ได้ศึกษาแนวทางการป้องกันและแก้ไขการกระทาผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาพบว่า แนวทางและมาตรการการป้องกันแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน สามารถนำมาปฏิบัติให้เกิดผลได้ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน และในส่วนของชุมชนต้องมีความเข้มแข็งเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ติดตาม สอดส่อง ดูแลและช่วยเหลือเด็กและเยาวชนในชุมชน สอดคล้องกับประชา ประสงค์ธรรม (2557) ที่ได้ศึกษาแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดของผู้ต้องขังชายในเรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ด้านเศรษฐกิจต้องการให้ภาครัฐจัดหาแหล่งงานให้ทำภายหลังพ้นโทษ สนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพสังคมภายนอกควรเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้ทำงานเหมือนบุคคลทั่วไป เรือนจำควรฝึกวิชาชีพให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากผลการวิจัยพบว่า หากเด็กและเยาวชนมีการคบหาสมาคมกับเพื่อนที่กระทำผิดเพิ่มขึ้นจะมีโอกาสเสี่ยงที่ทำให้เด็กและเยาวชนจะกระทำผิดซ้ำเพิ่มขึ้น ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน ตลอดจนหน่วยงาน องค์กร หรือบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรดูแลเอาใจใส่เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ควรส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีทักษะการตัดสินใจที่ถูกต้องเหมาะสม ในการเลือกคบเพื่อน การแก้ปัญหา การปฏิเสธเพื่อนกรณีชวนไปทำพฤติกรรมที่เสี่ยงต่าง ๆ ที่จะทำให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนและอาจนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำได้

2. จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ อายุ การอยู่อาศัย อาชีพของผู้ปกครอง สามารถทำนายการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนได้ ดังนั้นหน่วยงาน องค์กร หรือบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรดำเนินการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน โดยคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานดังกล่าว เพื่อลดการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนที่จะเกิดขึ้นได้

3. จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด บนพื้นฐานของอิทธิพลของปัจจัย ทางด้านอาชญาวิทยา ควรได้รับจากการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ดังนั้นในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ทุกภาคส่วนควรร่วมมือกันอย่างจริงจังในการดูแล กำกับ ติดตาม รวมถึงการสร้างทัศนคติที่ดีและถูกต้องแก่เด็กและเยาวชน ตลอดจนสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงร่วมกันในการแก้ปัญหาเพื่อให้เด็กและเยาวชนไม่หวนกลับมาเกี่ยวข้องกับยาเสพติดอีก

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรอื่น ๆ ที่จะมีผลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน เช่น ตัวแปรทางจิตวิทยา การปรับตัวเมื่อออกสู่สังคม ฯลฯ เพื่อจะได้ทราบว่ามีปัจจัยอื่น ๆ ใดบ้างที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำ

2. ในการศึกษาถึงปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา ที่สามารถทำนายการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด อาจมีปัจจัยบางตัวที่ส่งผลต่อกัน ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปควรใช้การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เพื่อหาอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยดังกล่าว

3. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยทางด้านอาชญาวิทยา ที่สามารถทำนายการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดอื่น ๆ เช่น ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิต และร่างกาย เพื่อหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

เอกสารอ้างอิง

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2555). *รายงานสถิติคดีประจำปี 2555*. มปท.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2551). *สังคมวิทยาอาชญากรรม.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชาญคณิต กฤตยา สุริยะมณี และอุนิษา เลิศโตมรสกุล. (2553). *การกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ในประเทศไทย:แนวทางในการป้องกันและแก้ไขโดยอาศัยปัจจัยที่เป็นตัวทำนายทางด้านอาชญาวิทยา* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการยุติธรรมกรรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม

ประชา ประสงค์ธรรม. (2557). *แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดของผู้ต้องขังชายในเรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (รายงานการค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

รัชนีกร ต๊ะม่าน. (2557). *แนวทางการป้องกันและแก้ไขการกระทาผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน* (รายงานการค้นคว้าอิสระ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Agnew and White, (1992). *Am Empirical Test of General Strain Theory*, Vol.13(4) ; 475.

Hirschi, Travis. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley and Los Angeles. CA: University of California Press.

Jeffrey. C. Ray. (1990). *Criminology*. New Jersey: Prince Hall.

Laub, John H., and Robert J. Sampson. (1993). *Turning points in the life course: Why change matters to the study of crime*. *Criminology.* 31:301-25.

Patterson, G. R., DeBaryshe, D. & Ramsey, E.(1989). A developmental perspective on antisocial behavior. *American Psychologist*, 44. 329-335.

Schumacher, M., & Kurz, G.A., (2000). *The 8% Solution: Preventing Serious, Repeat Juvenile Crime.* Thousand Oaks, CA: Sage Publications. 4-5. 41-42.

Siegel Larry. (2000). *Criminology.* Seventh edition. California: Wadsworth/Thomson Learning.

Williamson, G.M., & Silverman, J.G. (2001*).* Violent against female partner: Direct and Interactive effect of family history, communal orientation, and peer-related variables. *Journal of Social and Personal Relationships.* 18(4). 535-549.

มาตรการทางกฎหมายต่อการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต
Legal Measures to Control Alcoholic Beverages Advertising on the Internet

กฤติญา สุขเพิ่ม[1] และ จิราพร บาริศรี[2]
Kritiya Sukperm and Jirapon Barisri

บทคัดย่อ

มาตรการทางกฎหมายต่อการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต ผู้วิจัยได้ศึกษาตามวัตถุประสงค์ได้แก่ ศึกษาแนวความคิดในการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ วิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนวทางของมาตรการทางกฎหมายต่อการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต

จากการศึกษาพบว่าการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นับเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่สำคัญของผู้ประกอบธุรกิจเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ที่จะทำให้ยอดขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์สูงขึ้นและเป็นการช่วยกระตุ้นความต้องการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ตเป็นการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ได้แก่ เฟซบุ๊ก อินสตราแกรม ไลน์ เป็นช่องทางในการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลตอบรับรวดเร็วและแพร่กระจายในวงกว้าง โดยที่กฎหมายยังไม่สามารถควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ตได้อีกทั้งปัญหามาตรการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต ไม่ว่าจะเป็นมาตรการควบคุมการตลาดและโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยงานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะให้กำหนดมาตรการควบคุมการตลาดและโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตามนโยบายแอลกอฮอล์แห่งชาติ กำหนดข้อความ ภาพประกอบ ขนาดและระยะเวลาในการแสดงข้อความของโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต ได้แก่ เฟซบุ๊ก อินสตราแกรม ไลน์ เพื่อให้ลดการรับรู้การโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางสื่อออนไลน์ที่จะมีผลต่อทัศนคติและการไม่ดื่มของเด็กและเยาวชน อีกทั้งควรตัดถ้อยคำในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติ ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ คำว่า “อันเป็นการอวดอ้างสรรพคุณหรือชักจูงใจให้ผู้อื่นดื่มโดยตรงหรือโดยอ้อม” และห้ามการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เนื่องจากมีการวางจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเปิดเผยตามร้านค้าต่างๆ และประชาชนทั่วไปสามารถเลือกซื้อสินค้าได้โดยง่าย

คำสำคัญ: มาตรการทางกฎหมาย การควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อินเทอร์เน็ต

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
อีเมล์ rakray01@hotmail.com
Assistant Professor Dr. at Faculty of Law and Politics, Roi Et Rajabhat University.
Email: rakray01@hotmail.com
[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
อีเมล์ pan-111555@hotmail.com
Assistant Professor Dr. at Faculty of Law and Politics, Roi Et Rajabhat University.
Email: pan-111555@hotmail.com

Abstract

Legal measures to control alcoholic beverages advertising on the Internet. The Study the concept in controlling alcoholic advertising and analyze problems, propose guidelines for legal measures to control alcoholic beverages advertising on the Internet.

The study found that advertising of alcoholic beverages is an important marketing strategy for alcohol drinking business operators. That will increase the sales of alcohol drinking and help stimulate demand for alcohol drinking. The using internet media as alcohol advertising such as Facebook Instagram and Line as a way to communicate with the target group who receive quick feedback and spread widely. The law still cannot control the advertising of alcoholic beverages on the internet. The research suggested that the alcoholic beverage marketing and advertising measures should be set according to the national alcohol policy and define the message, illustration, size and duration of the display of the advertisement of alcoholic beverages on the internet, Facebook Instagram Line, in order to reduce the awareness of alcohol advertising on online media that will affect the attitude and non-drinking of children and youth and also omit the words in Section 32 of the Alcoholic Beverages Control Act, the words "which exaggerate properties or induce others to drink directly or indirectly" and prohibit the advertisement of alcoholic beverages due to the release of alcoholic beverages in various stores and the general public can easily buy products.

Keywords: Legal Measures, Control Alcoholic Beverages Advertising, The Internet

ความเป็นมาและความสำคัญปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่กำหนดมาตรการต่าง ๆ ในการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ได้แก่ พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 ซึ่งมาตรการหนึ่งที่สำคัญ คือ การควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เนื่องจากเป็นมาตรการสำคัญที่ช่วยในการควบคุมจำนวนผู้บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทั้งกลุ่มผู้บริโภคเดิมและกลุ่มผู้บริโภคใหม่ไม่ให้มีจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มเยาวชนเพื่อไม่ให้เข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้โดยง่ายและไม่ให้เกิดค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไว้ โดยห้ามมิให้มีการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือแสดงชื่อหรือเครื่องหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อันเป็นการอวดอ้างสรรพคุณหรือชักจูงให้ผู้อื่นดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม เว้นแต่เป็นการโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์โดยผู้ผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งมีเนื้อหาเป็นการให้ข้อมูลข่าวสาร และความรู้เชิงสร้างสรรค์สังคม และไม่มีการปรากฏภาพของสินค้าหรือบรรจุภัณฑ์ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ยกเว้นกรณีสัญลักษณ์ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือของบริษัทผู้ผลิตเครื่องดื่ม

แอลกอฮอล์ ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ในเรื่องดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งปัจจุบันได้มีกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการแสดงภาพสัญลักษณ์เพื่อประกอบการโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2553 กำหนดรายละเอียดในเรื่อง ดังกล่าวไว้แล้ว

การโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นับเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่สำคัญของผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ที่จะทำให้ยอดขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์สูงขึ้นและเป็นการช่วยกระตุ้นความต้องการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เพราะเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไม่ใช่สินค้าธรรมดา เมื่อมีการบริโภคแล้วจะก่อให้เกิดปัญหาตามมา ทั้งปัญหาอาชญากรรม ความรุนแรงในครอบครัว อุบัติเหตุจากการเมาแล้วขับรถ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่าการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ยังมีช่องว่างให้ผู้ประกอบธุรกิจแอลกอฮอล์ฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งรูปแบบการโฆษณาทางอินเทอร์เน็ต ได้แก่ การโพสในเฟซบุ๊กส่วนตัวของตัวแทนจำหน่ายเพื่อดำเนินการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่สามารถเป็นช่องทางการโฆษณาให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้อย่างง่ายดาย สะดวก และไม่จำกัดเวลาในการซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ทั้ง ๆ ที่เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ต้องการกำหนดมาตรการตาง ๆ ในการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยวิธีการลดอัตราการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือลดปริมาณการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ตลอดจนช่วยป้องกันเด็กและเยาวชนมิให้เข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้โดยง่าย ซึ่งจากการกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต ที่ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของบทบัญญัติประกอบด้วยเหตุผลความจำเป็นในการมีบทบัญญัติในการควบคุมการโฆษณาทางอินเทอร์เน็ตที่มีเนื้อหาที่ตอบสนองต่อการแก้ปัญหาและสอดคลองกับบริบทของสังคมไทย โดยถ้อยคำภาษาที่ใช้ต่อการโฆษณาต้องมีความชัดเจน และมีบทลงโทษเหมาะสมกับความผิด จึงจำเป็นต้องศึกษาเพื่อเสนอแนวทางมาตรการทางกฎหมายต่อการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวความคิดในการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหามาตรการทางกฎหมายต่อการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต
3. เพื่อเสนอแนวทางของมาตรการทางกฎหมายต่อการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยในเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาหามาตรการทางกฎหมายต่อการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสารต่าง ๆ ทั้งตัวบทกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบปฏิบัติและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นงานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร บทความ ความเห็นของนักวิชาการ แล้วนำมาวิเคราะห์เรียบเรียงและอ้างอิงประกอบเนื้อหาจนได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะเพื่อหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินมาตรการทางกฎหมายต่อการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยแบ่งกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มประชากรดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารของสำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ระดับส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

กลุ่มที่ 2 ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องของสำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ระดับส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ทำการศึกษาโดยการหาข้อเท็จจริงจากสถานการณ์ (Fact Research) โดยใช้เครื่องมือในการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เดี่ยวเชิงลึกที่มีลักษณะให้ผู้สัมภาษณ์สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับสถานการณ์และผู้ตอบเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่สามารถยืดหยุ่นและเปิดกว้าง ผู้สัมภาษณ์มีอิสระในการถามเพื่อให้ได้คำตอบตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย โดยใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเจ้าหน้าที่เพื่อให้ทราบแนวปฏิบัติตามกฎหมายและยืนยันปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยนี้ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษา เอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แล้วนำข้อมูลมาเรียบเรียงให้เป็นระบบ โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลโดย การตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยซึ่งได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ที่จดบันทึกไว้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมจากพื้นที่ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาจากข้อมูลซึ่งได้จากการศึกษาเอกสารตรวจสอบข้อมูลและผลการวิเคราะห์โดยคณะผู้วิจัย

ผลการวิจัย

การที่รัฐต้องควบคุมการโฆษณาและการส่งเสริมการขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เนื่องจากการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มุ่งไปที่กลุ่มเยาวชนที่เป็นนักดื่มหน้าใหม่ การโฆษณาจะมีอิทธิพลต่อการสร้างค่านิยมยอมรับการดื่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชน จนทำให้เกิดการดื่มเกินความพอดีและเกิดผลกระทบตามมา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกฎหมายเพื่อควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาใช้บังคับเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการลดปัญหาที่เกิดจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยมาตรการทางกฎหมายต่อการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ มีดังต่อไปนี้

(1) พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 (ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551) จากมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ที่ กำหนดว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือแสดงชื่อหรือเครื่องหมายของเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์อันเป็นการอวดอ้างสรรพคุณหรือชักจูงให้ผู้อื่นดื่มโดยทางตรงหรือทางอ้อม การโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์ใด ๆ โดยผู้ผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกประเภทให้กระทำได้เฉพาะการให้ข้อมูลข่าวสารและความรู้เชิงสร้างสรรค์สังคม โดยไม่มีการปรากฏภาพของสินค้าหรือบรรจุภัณฑ์ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นั้น เว้นแต่เป็นการปรากฏของภาพสัญลักษณ์ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือสัญลักษณ์ของบริษัทผู้ผลิตนั้นเท่านั้น ทั้งนี้ตามที่กำหนดในกฎกระทรวงบทบัญญัติในวรรคหนึ่งและวรรคสอง มิให้ใช้บังคับกับการโฆษณาที่มีต้นกำเนิดนอกราชอาณาจักร”

(2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการแสดงภาพสัญลักษณ์เพื่อ ประกอบการโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2553 ที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 โดยมีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ในการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไว้ในกฎกระทรวงดังกล่าว โดยมีเจตนารมณ์ให้บัญญัติให้การโฆษณาหรือประชาสัมพันธใด ๆ โดยผู้ผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกประเภทให้กระทำได้เฉพาะการให้ข้อมูลข่าวสารและความรู้เชิงสร้างสรรคสังคมโดยไม่มีการปรากฏภาพของสินค้าหรือบรรจุภัณฑ์ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นั้น เว้นแต่เป็นการปรากฏของภาพสัญลักษณ์ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือสัญลักษณ์ของบริษัทผู้ผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นั้นเท่านั้น (ราชกิจจานุเบกษา,กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการแสดงภาพสัญลักษณ์เพื่อประกอบการโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2553)

การอภิปรายผล

ผลการศึกษามาตรการทางกฎหมายต่อการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ตต่อมาตรการควบคุมการตลาดและโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์พบว่าจากมาตรการควบคุมการตลาดและโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เห็นได้ว่านโยบายแอลกอฮอล์ระดับชาติ พ.ศ.2554–2563 ที่มีลักษณะการควบคุมการตลาดและโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แบบควบคุมบางส่วนและควบคุมทั้งหมดโดยสิ้นเชิง ซึ่งพบได้ว่าการควบคุมการโฆษณาแบบบางส่วน (Partial Ban) ทำให้เกิดการโฆษณารูปแบบสร้างสรรค์สังคม และเป็นแนวทางเดียวกันกับการทำการตลาดแบบใหม่ด้วยการสร้างภาพลักษณ์ให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งส่งผลต่อค่านิยมและทัศนคติของคนไทยที่มีต่ออุตสาหกรรมในด้านบวกจนนำไปสู่พฤติกรรมการบริโภค โดยผลของนโยบายการควบคุมการโฆษณาแบบบางส่วน (Partial Ban) ไม่มีผลต่อการเลิกหรือลดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของคนไทย โดยผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ดำเนินการสื่อสารการตลาดโดยใช้กลยุทธ์ส่วนประสมของการตลาดในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ กลยุทธ์การออกแบบผลิตภัณฑ์ เช่นการออกแบบขวดโดยเชื่อมโยงกับการวางผลิตภัณฑ์เพื่อโฆษณาแฝงในภาพยนตร์ กลยุทธ์การโฆษณาผ่านสื่อต่าง ๆ โดยการโฆษณาจะใช้การสื่อสารด้วยตราสินค้า และมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นผู้นำความสำเร็จ ความกล้าหาญ ความอดทน ความเป็นคนรุ่นใหม่ ความคิดสร้างสรรค์ และความทะเยอทะยาน โดยมีเนื้อหาในการโฆษณา ได้แก่ การแข่งขัน มิตรภาพ ครอบครัว ความสำเร็จ การสร้างแรงบันดาลใจ การส่งเสริมการดื่ม และการสร้างภาพลักษณ์ให้องค์กร โดยมีเนื้อหาที่เป็นการสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นในสังคม โดยเน้นย้ำค่านิยมเรื่องการดื่มเป็นเรื่องปกติธรรมดาของคนในสังคมและเป็นการดื่มอย่างรับผิดชอบต่อสังคม (พนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์, 2560: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ นโยบายการควบคุมการโฆษณาแบบห้ามโฆษณาอย่างสิ้นเชิง (Total Ban) โดยกลุ่มผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มุ่งที่จะทำการตลาดในสื่อกระแสรองเพิ่มมากขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้โดยตรง และการใช้สื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊กในการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเปิดเผย ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นภาพผลิตภัณฑ์หรือส่งเสริมการขายที่เป็นช่องทางการสื่อสารที่สามารถสร้างกระแสการโฆษณาได้วงกว้างในระดับเดียวกับสื่อโทรทัศน์ โดยสื่อดังกล่าวใช้กลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาด ได้แก่ การนำเสนอรูปลักษณ์ผลิตภัณฑ์หรือสีสัน

ชวนให้ดื่ม การชักจูงด้วยราคา การจำหน่ายที่เข้าถึงได้ง่าย และการใช้เทคนิคการส่งเสริมการขายต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมร่วมสนุกชิงรางวัล การลดราคาเป็นพิเศษ การใช้พนักงานขายที่เป็นสาวสวย การจัดโปรโมชั่นของสินค้าตามเทศกาล รวมทั้งการใช้ดารานักร้องที่มีชื่อเสียงเป็นผู้นำเสนอ (นักวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์, 2561: สัมภาษณ์)

ดังนั้น ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ใช้กลยุทธ์เพื่อการส่งเสริม การขายให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรงด้วยการโฆษณาสินค้าผ่านสื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก และการจัดกิจกรรมสินค้าให้ดูโดดเด่นในสายตาของผู้บริโภคเพื่อกระตุ้นให้เกิดการซื้อ และกลยุทธ์องค์กรระหว่างบริษัทผู้ผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และร้านค้าผ่านกิจกรรมพิเศษเพื่อการสื่อสารเพื่อภาพลักษณ์ขององค์กรโดยรวม การเปิดรับโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ผ่านสื่อออนไลน์ ทำให้เยาวชนจดจำชื่นชอบนิยมและจงรักภักดีในสินค้านั้นมีผลต่อทัศนคติ ความต้องการ การตัดสินใจซื้อ การเริ่มต้นหรือทดลองดื่ม หรือการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นประจำของเยาวชน อีกทั้งการใช้ดารา นักร้อง นักดนตรีเป็นผู้นำเสนอผลิตภัณฑ์ต่อการดื่มเครื่องแอลกอฮอล์ของเยาวชน และเยาวชนยังรับรู้ว่าถึงแม้เนื้อหาการโฆษณาจะไม่เกี่ยวข้องกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แต่ก็สามารถเข้าใจได้ว่าเป็นการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

จากมาตรการควบคุมการตลาดและโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตามนโยบาย แอลกอฮอล์แห่งชาติพบปัญหา ดังนี้ (นักวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์, 2561: สัมภาษณ์)

(1) การขาดการเฝ้าระวัง ติดตามกลยุทธ์ทางการตลาดการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ได้แก่ การโฆษณา กิจกรรมทางการตลาด การสื่อสารทางการตลาด ในสื่อออนไลน์ทุกช่องทาง และดำเนินการลงโทษเพื่อควบคุมการตลาดการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีแผนงานเพื่อศึกษาการตลาดการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

(2) แผนงานตามมาตรการควบคุมการตลาดและโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไม่ครอบคลุมการตลาดการโฆษณาในรูปแบบ เนื้อหา และช่องทางการสื่อสารที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

(3) มาตรการควบคุมการตลาดและโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ยังขาดการกำหนดข้อความภาพประกอบ ขนาด และระยะเวลาในการแสดงข้อความของโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต ได้แก่ เฟซบุ๊ก อินสตราแกรม ไลน์ เพื่อให้ลดการรับรู้การโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางสื่อออนไลน์ที่จะมีผลต่อทัศนคติและการไม่ดื่มของเด็กและเยาวชน

(4) การขาดการเฝ้าระวัง กำกับติดตาม และประเมินการจัดกิจกรรมที่สนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ (การเป็นสปอนเซอร์) การทำกิจกรรมการตลาดอื่น ๆ ของผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ รวมถึงการทำตลาดของสินค้าอื่น ๆ ที่ใช้ชื่อและสัญลักษณ์ร่วมกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยให้ความสำคัญต่อการประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจหรือการสื่อสารไปยังกลุ่มร้านค้า หรือผู้ประกอบสถานบริการที่มีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จำหน่ายอยู่ และโฆษณาประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมที่สนับสนุนกิจกรรมของผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยเป็นมาตรการเริ่มต้นเพื่อสร้างกระแสการรับรู้ร่วมกันในกลุ่มร้านค้า สถานบริการ และประชาชนโดยทั่วไป ให้ตระหนักรู้และเข้าใจร่วมกันถึงสภาพการณ์และนำไปสู่แผนงานตามมาตรการควบคุมการตลาดและโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยการให้การอุปถัมภ์ของผู้ผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีหลายรูปแบบ ได้แก่ การใช้ชื่อของผู้อุปถัมภ์รายการ

ร่วมกับกิจกรรม หรือสิ่งของที่จะส่งเสริมประชาสัมพันธ์ เช่น เสื้อยืด กระบอกไฟฉาย โดยมีเครื่องหมาย/ยี่ห้อของผู้อุปถัมภ์รายการ โดยเหตุผลของการควบคุมหรือการจำกัดการอุปถัมภ์รายการ จากการจำกัดหรือควบคุมการให้การอุปถัมภ์รายการของอุตสาหกรรมเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์จะสื่อให้สาธารณชนทราบว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพื่อจะมีความสนุกหรือการเป็นนักกีฬาที่โดดเด่น และป้องกันไม่ให้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ถูกนำมาเกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงอย่างไม่เหมาะสมกับรายการหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นและเป็นการลดการรับรู้เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ในประเด็นมาตรการทางกฎหมายต่อการควบคุมการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์พบว่า มาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 บัญญัติ “ห้ามมิให้ผู้ใดโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือแสดงชื่อหรือเครื่องหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อันเป็นการอวดอ้างสรรพคุณหรือชักจูงใจให้ผู้อื่นดื่มโดยตรงหรือโดยอ้อม

การโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์ใด ๆ โดยผู้ผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกประเภทให้กระทำได้เฉพาะการให้ข้อมูลข่าวสารและความรู้เชิงสร้างสรรค์สังคม โดยไม่มีการปรากฏภาพของสินค้าหรือบรรจุภัณฑ์ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นั้น เว้นแต่เป็นการปรากฏของภาพสัญลักษณ์ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือสัญลักษณ์ของบริษัทผู้ผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์นั้นเท่านั้น ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

บทบัญญัติในวรรคหนึ่งและวรรคสอง มิให้ใช้บังคับกับการโฆษณาที่มีต้นกำเนิด นอกราชอาณาจักร” จากบทบัญญัติดังกล่าวมีปัญหาจากคำนิยามที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(1) คำว่า “โฆษณา” หมายความว่า การกระทำไม่ว่าโดยวิธีใด ๆ ให้ประชาชนเห็น ได้ยิน หรือทราบข้อความเพื่อประโยชน์ในทางการค้า และให้หมายความรวมถึงการสื่อสารการตลาด ทั้งนี้ หากเปรียบเทียบนิยามคำว่า “โฆษณา” ตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 กับกฎหมายอื่น ๆ จะพบว่ามีความแตกต่างกัน เนื่องจากนิยามคำว่า “โฆษณา” ตามกฎหมายอื่น เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2535 หมายความถึงการกระทำไม่ว่าโดยวิธีใด ๆ ให้ประชาชนเห็น ได้ยิน หรือทราบข้อความเพื่อประโยชน์ในทางการค้าเท่านั้น และไม่ได้ให้หมายความรวมถึง “การสื่อสารการตลาด” ทำให้นิยามคำว่าโฆษณาตามกฎหมายฉบับนี้จึงมีความหมายกว้างกว่ากฎหมายฉบับอื่น และตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 มุ่งห้ามโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นหลักและเป็นการห้ามการโฆษณา แต่จากนิยามคำว่า “ โฆษณา” ซึ่งมีความหมายในตัวอยู่แล้วว่าเป็น การจูงใจให้ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งไม่มีความจำเป็นต้องบัญญัติ “ชักจูงใจให้ผู้อื่นดื่มโดยตรงหรือโดยอ้อม” แม้จะปรากฏให้เห็นการแสดงชื่อหรือเครื่องหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยไม่ต้องมีข้อความอย่างใด ๆ ก็เป็นความผิดตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 อีกทั้งเครื่องหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หากมีการปรากฏเครื่องหมายนั้นบ่อยครั้งย่อมเป็นการสร้างการรับรู้และเพื่อประโยชน์ในทางการค้า ย่อมทำให้มีผลทางการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แล้ว หากผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์กระทำการดังกล่าว มีผลเท่ากับเป็นการทางการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

(2) “การสื่อสารการตลาด” หมายความว่า การกระทำกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขายสินค้า บริการหรือภาพลักษณ์ การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ข่าวสาร การส่งเสริมการขาย การแสดงสินค้า การจัดหรือสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมพิเศษและการตลาดแบบตรง และ “ข้อความ” หมายความรวมถึงการกระทำให้ปรากฏด้วยตัวอักษร ภาพ ภาพยนตร์ แสง เสียง เครื่องหมายหรือการกระทำอย่างใด ๆ ที่ทำให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจความหมายได้ ดังนั้น การกระทำให้ปรากฏเครื่องหมายการค้า ก็ถือเป็นการกระทำให้ปรากฏข้อความ ซึ่งหากประชาชนทั่วไปได้เห็นเครื่องหมายการค้าแล้วเข้าใจได้ว่าเป็นเครื่องหมายการค้าของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และเป็นการกระทำไปเพื่อประโยชน์ในทางการค้า ก็อาจเข้าข่ายเป็นการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้เช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่า เมื่อมีการนิยามคำว่า “โฆษณา” “การสื่อสารการตลาด” และ “ข้อความ” ทำให้เป็นการตอกย้ำการรับรู้เพื่อการส่งเสริมการขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มยอดขาย และมีวัตถุประสงค์ให้ที่จูงใจให้ซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยภาพเครื่องหมายการค้าถือเป็นข้อความในตัวเองอยู่แล้ว ทั้งนี้การโฆษณารวมถึงการสื่อสารทางการตลาดปัจจุบันมุ่งสร้างตราสินค้าหรือสร้างการรับรู้เพื่อจูงใจให้เกิดการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยเป็นกลยุทธ์ของผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยวิธีการสร้างกระบวนการตอกย้ำให้เห็นภาพสัญลักษณ์ของสินค้าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เพื่อให้เกิดการจดจำและเข้าใจได้ว่าเป็นสินค้าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อันจะถือได้ว่าเป็นการทำให้เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปเข้าใจเห็นและทราบข้อความเพื่อประโยชน์ทางการค้า

(3) คำว่า “อันเป็นการอวดอ้างสรรพคุณหรือชักจูงใจให้ผู้อื่นดื่มโดยตรงหรือโดยอ้อม” เป็นเรื่องที่ผู้ใดแสดงชื่อหรือเครื่องหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อันเป็นการอวดอ้างสรรพคุณหรือชักจูงใจให้ผู้อื่นโดยตรงหรือโดยอ้อม ที่ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ทางการค้า เช่น กรณีอวดอ้างสรรพคุณหรือชักจูงใจให้ผู้อื่นดื่ม โดยกล่าวถึงชื่อหรือแสดงเครื่องหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ชนิดนั้น โดยผู้กระทำไม่ใช่ผู้ผลิตหรือผู้ขาย และไม่ได้ทำไปเพื่อประโยชน์ทางการค้า โดยไม่ถือว่าเป็นการโฆษณา แต่หากเป็นความผิดเนื่องจากการอวดอ้างสรรพคุณหรือจูงใจให้ผู้อื่นมีทัศนคติที่ดีต่อการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสื่ออินเทอร์เน็ตต่าง ๆ เช่น เฟซบุ๊ก อินสตราแกรม ไลน์ เว็ปไซต์ ซึ่งการบัญญัติที่ว่า “อันเป็นการอวดอ้างสรรพคุณหรือชักจูงใจให้ผู้อื่นดื่มโดยตรงหรือโดยอ้อม” นั้น ไม่ใช่เจตนาพิเศษของการกระทำความผิดฐานแสดงชื่อหรือเครื่องหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แต่เป็นเพียงพฤติการณ์ประกอบการกระทำความผิดเท่านั้น เพราะหากเป็นเจตนาพิเศษของผู้กระทำความผิด การพิสูจน์ว่าบุคคลใดกระทำความผิดหรือไม่ต้องพิสูจน์จากเจตนาของบุคคลที่กระทำการแสดงชื่อ หรือเครื่องหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แต่ตามบทบัญญัติดังกล่าวเห็นได้ว่า หากต้องการพิสูจน์ว่าบุคคลใดกระทำความผิดฐานแสดงชื่อหรือเครื่องหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อันเป็นการอวดอ้างสรรพคุณหรือชักจูงใจให้ผู้อื่นดื่มโดยตรงหรือโดยอ้อม ต้องพิสูจน์จากบุคคลภายนอกที่พบเห็นการแสดงชื่อหรือเครื่องหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ว่าเข้าใจการแสดงชื่อหรือเครื่องหมายดังกล่าว เป็นการอวดอ้างสรรพคุณหรือชักจูงใจให้ผู้อื่นดื่มโดยตรงหรือโดยอ้อมหรือไม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการบัญญัติถ้อยคำในกฎหมายหากไม่มีความชัดเจนย่อมที่จะส่งผลต่อการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างถูกต้อง และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายได้ (ผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์, 2561: สัมภาษณ์)

ข้อเสนอแนะ

1. ควรกำหนดมาตรการควบคุมการตลาดและโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตามนโยบายแอลกอฮอล์แห่งชาติ โดยการเฝ้าระวัง ติดตามกลยุทธ์ทางการตลาดการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ได้แก่ การโฆษณา กิจกรรมทางการตลาด การสื่อสารทางการตลาด ในสื่อออนไลน์ทุกช่องทาง และดำเนินการลงโทษเพื่อควบคุมการตลาดการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเป็นรูปธรรมโดยมีแผนงานเพื่อศึกษาการตลาดการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

2. ควรกำหนดข้อความ ภาพประกอบ ขนาด และระยะเวลาในการแสดงข้อความของโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต ได้แก่ เฟซบุ๊ก อินสตราแกรม ไลน์ เพื่อให้ลดการรับรู้การโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางสื่อออนไลน์ที่จะมีผลต่อทัศนคติและการไม่ดื่มของเด็กและเยาวชน

3. ควรกำหนดมาตรการการเฝ้าระวัง กำกับติดตาม และประเมินการจัดกิจกรรมที่สนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ (การเป็นสปอนเซอร์) การทำกิจกรรมการตลาดอื่น ๆ ของผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ รวมถึงการทำตลาดของสินค้าอื่น ๆ ที่ใช้ชื่อและสัญลักษณ์ร่วมกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยให้เน้นความสำคัญต่อการประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจหรือการสื่อสารไปยังกลุ่มร้านค้าหรือผู้ประกอบสถานบริการที่มีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จำหน่าย

4. สร้างการตระหนักรู้และเข้าใจร่วมกันถึงสภาพการณ์และนำไปสู่แผนงานตามมาตรการควบคุมการตลาดและโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยการให้การอุปถัมภ์ของผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และป้องกันไม่ให้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ถูกนำมาเกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงอย่างไม่เหมาะสมกับรายการหรือกิจกรรมที่จัดขึ้น และเป็นการลดการรับรู้เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

5. ควรตัดถ้อยคำในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ คำว่า “อันเป็นการอวดอ้างสรรพคุณหรือชักจูงใจให้ผู้อื่นดื่มโดยตรงหรือโดยอ้อม” และห้ามการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เนื่องจากมีการวางจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเปิดเผยตามร้านค้าต่าง ๆ และประชาชนทั่วไปสามารถเลือกซื้อสินค้าได้โดยง่าย

6. ควรประชาสัมพันธ์เพื่อให้เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไปทราบถึงแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องและหลีกเลี่ยงการกระทำที่ถือเป็นความผิดตามกฎหมาย จึงควรมีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรับรู้ด้านการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปโดยผ่านช่องทางที่หลากหลาย เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มเด็กและเยาวชน เป็นต้น

7. การประสานความร่วมมือกันทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็นและการสร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน จึงควรมีการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือกัน อาทิ เวทีพูดคุยและรับฟังความคิดเห็นระหว่างผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคประชาสังคม ตลอดจนประชาชนทั่วไปต่อประเด็นการโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทางอินเทอร์เน็ต

เอกสารอ้างอิง

กนิษฐา ไทยกล้า และคณะ. (2560). *การรับรู้และความคิดเห็นต่อรูปแบบฉลากคำเตือนเครื่องดื่มแอลกอฮอล์*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทักษพล ธรรมรังสี และคณะ. (2556). *สถานการณ์การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลกระทบในประเทศไทยปี 2556*. กรุงเทพฯ : บริษัท เดอะ กราฟิโก ซิสเต็มส์ จำกัด.

กฎหมาย

พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551

กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการแสดงภาพสัญลักษณ์เพื่อประกอบการโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2553

การวิเคราะห์งานเขียนรีวิวในเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์
An Analysis of Writing Reviews in TripTH Trip Thailand Facebook Fanpage

นิตยา มีสุวรรณ[1]
Nittaya Meesuwan

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องการวิเคราะห์งานเขียนรีวิวในเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหา กลวิธีการเขียน และการใช้ภาษาในงานเขียนรีวิวของเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ โดยเก็บข้อมูลจากงานเขียนรีวิวในเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ ที่บล็อกเกอร์เขียนขึ้นตั้งแต่วันที่ 1-29 กุมภาพันธ์ 2563 จำนวน 131 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาของงานเขียนรีวิวมี 2 ประเภท ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว กลวิธีการเขียนมี 4 องค์ประกอบตามโครงสร้างของสารคดีท่องเที่ยว ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่อง การเปิดเรื่อง การเสนอเรื่อง และการปิดเรื่อง การตั้งชื่อเรื่องถือเป็นกลวิธีการเขียนที่โดดเด่นที่สุด มี 6 วิธี เรียงลำดับจากวิธีที่พบมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่องตามเอกลักษณ์ของสถานที่ การตั้งชื่อเรื่องตามชื่อสถานที่โดยตรง การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำที่สื่อความถึงสถานที่ท่องเที่ยว ร้านอาหาร หรือที่พัก การตั้งชื่อเรื่องโดยเล่นสัมผัสคล้องจอง การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำถาม และการตั้งชื่อตามลักษณะการเดินทาง ส่วนการใช้ภาษามีการใช้คำ การใช้โวหาร การใช้ภาพพจน์ และการใช้เครื่องหมายและอิโมจิ การใช้คำนับเป็นการใช้ภาษาที่โดดเด่นที่สุดมี 12 ลักษณะ เรียงลำดับจากลักษณะที่พบมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ การใช้คำขยาย การเปลี่ยนเสียงของคำ การพิมพ์ซ้ำ การใช้คำซ้ำ การใช้คำซ้อน การใช้คำสัมผัส การใช้คำตัด การใช้อักษรย่อ การใช้คำเลียนเสียง การใช้คำสแลง และการใช้คำภาษาถิ่น

คำสำคัญ: บล็อกเกอร์ งานเขียนรีวิว เนื้อหา กลวิธีการเขียน การใช้ภาษา

Abstract

The research article on an Analysis of Writing Reviews in TripTH Trip Thailand Facebook Fanpage aims to study presenting contents, writing styles and the language use in writing reviews in TripTH Trip Thailand Facebook Fanpage. The data used were 131 writing reviews from Bloggers in TripTH Trip Thailand Facebook Fanpage during February 1-29, 2020. The findings presented that the contents could be categorized into two types: 1) reviews with travel content and 2) reviews with non-related travel content. Writing techniques consisted of 4 features, namely the title, the introduction, the content, and the conclusion. The most outstanding writing technique from the

[1] อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาไทยเพื่ออาชีพ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
อีเมล nittaya.mee@dpu.ac.th
Lecture at Thai for Careers Program, Faculty of Arts, Dhurakij Pundit University
Email: nittaya.mee@dpu.ac.th

analysis is naming the title which comprised 6 methods. The most popular use was naming the title from uniqueness of the place followed by naming the title from the official name of the place, naming the title from the tourist attraction, the restaurant or the accommodation, using rhyme, using questioning, and naming the title according to the travel style. The language use in the writing reviews in TripTH Trip Thailand Facebook Fanpage consists of using wording, eloquence, figures of speech, symbols, and Emoji. The use of word was the most outstanding technique in the reviews. Twelve best uses sorted in descending order were: English transliteration, *using modifiers, m*odified sounds, repetition, reduplication, synonymous compound, rhyming, word segmentation, abbreviation, onomatopoeia, slang, and dialect.
Keywords: Blogger, Writing Reviews, Content, Writing style, The use of language

บทนำ

เฟซบุ๊กเป็นเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมจากผู้ใช้งานทั่วโลก จากรายงาน Digital 2020 Global Digital Overview ของ We Are Social and Hootsuite พบว่า เฟซบุ๊กเป็น social platform ที่มีจำนวนผู้ใช้งานมากสูงสุดเป็นอันดับหนึ่งในโลก (Kemp, 2020) สำหรับประเทศไทยมีผู้ใช้งาน เฟซบุ๊กมากที่สุดเป็นอันดับ 8 ของโลก โดยมีบัญชีผู้ใช้งานจำนวน 47,000,000 บัญชี (ณรงค์ยศ มหิทธิวาณิชชา, 2563) การใช้งานเฟซบุ๊กนั้นผู้ใช้งานสามารถเขียนแสดงความคิดเห็นเรื่องราวต่าง ๆ โพสต์รูปภาพหรือคลิปวิดีโอ พูดคุยกับผู้ใช้งานคนอื่น ๆ ผ่านช่องแสดงความคิดเห็นหรือกล่องข้อความ วิดีโอคอล เป็นต้น

เฟซบุ๊กแฟนเพจเป็นส่วนหนึ่งของเว็บไซต์เฟซบุ๊กที่ได้รับความนิยมจากผู้ใช้งานมากเช่นกัน เนื่องจากสามารถสื่อสารบนหน้าข่าวใหม่ของผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายได้ดี ให้ข้อมูลข่าวสารต่อเนื่องและทันท่วงที เพิ่มแอปพลิเคชันได้หลากหลาย และเจ้าของตราสินค้ายังร่วมสนทนากับผู้บริโภคได้โดยตรง (อรรถรณ บาหยัน, 2559: 38-39) ปัจจุบันบล็อกเกอร์นิยมใช้เฟซบุ๊กแฟนเพจนำเสนอข้อมูลข่าวสารไปยังผู้อ่านที่มีความสนใจและชื่นชอบเรื่องเดียวกันได้อย่างอิสระ เช่น อาหาร สุขภาพและการออกกำลังกาย ความงามและแฟชั่น ไลฟ์สไตล์ รวมถึงการท่องเที่ยวด้วย

TripTH ทริปไทยแลนด์เป็นเฟซบุ๊กแฟนเพจหนึ่งที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้น่าสนใจและน่าติดตาม เฟซบุ๊กแฟนเพจนี้สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2558 มีคุณรุ่งและคุณดาวเป็นบล็อกเกอร์ ปัจจุบันเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ได้รับความนิยมจากผู้อ่านอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากมีจำนวนผู้กดติดตาม 3,294,878 คน และผู้กดถูกใจ 3,151,005 คน ซึ่งนับว่าสูงมากเมื่อเทียบกับเฟซบุ๊กแฟนเพจอื่น เมื่อผู้กดติดตามชื่นชอบงานเขียนรีวิวเรื่องใดก็จะเกิดการมีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ เช่น การกดถูกใจ การกดแบ่งปันบทความ การแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ผู้อ่านยังเดินทางท่องเที่ยวตามบล็อกเกอร์อีกด้วย เฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2562 ได้รับรางวัล “10 สุดยอด “online influencer” ประเทศไทย ปี 2562” จาก Forbes Thailand (Forbes Thailand, 2019) โดย TripTH ทริปไทยแลนด์เป็นเฟซบุ๊ก

แฟนเพจที่ได้รับความนิยมจากผู้ใช้งานเฟซบุ๊กเป็นอันดับที่ 3 รองจากแฟนเพจชีวิตติดรีวิว และ กับข้าวกับปลาโอ PLAOCOOKING ซึ่งเป็นแฟนเพจหมวดอาหาร อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับแฟนเพจหมวดท่องเที่ยวด้วยกัน เฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ได้รับความนิยมจากผู้ใช้งานเฟซบุ๊กเป็นอันดับที่ 1

จุดเด่นของ TripTH ทริปไทยแลนด์ คือ เป็นแหล่งรวบรวมงานเขียนรีวิวสถานที่ท่องเที่ยว ที่พัก ร้านอาหาร และทริปท่องเที่ยวจากประสบการณ์จริง โดยบล็อกเกอร์มีกลวิธีการเขียนที่น่าสนใจและน่าติดตาม และใช้ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะตนซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้มีผู้ติดตามจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเนื้อหา กลวิธีการเขียน และการใช้ภาษาในงานเขียนรีวิวของเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ ว่ามีลักษณะเด่นอย่างไรจึงทำให้มีผู้ติดตามเป็นจำนวนมากและได้รับความนิยมจากผู้ใช้งานเฟซบุ๊ก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเนื้อหา กลวิธีการเขียน และการใช้ภาษาในงานเขียนรีวิวของเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์

ขอบเขตของการวิจัย

1. ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะส่วนที่เป็นงานเขียนรีวิวในกระดานข้อความ (Wall) ของเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ซึ่งบล็อกเกอร์เขียนขึ้นระหว่างวันที่ 1-29 กุมภาพันธ์ 2563 จำนวน 131 เรื่อง

2. งานวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะเนื้อหา กลวิธีการเขียน และการใช้ภาษาในงานเขียนรีวิวของเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ เท่านั้น

นิยามศัพท์

1. งานเขียนรีวิว หมายถึง หมายถึง งานเขียนประเภทหนึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว ที่พัก ร้านอาหาร ทริปการท่องเที่ยว เป็นต้น

2. บล็อกเกอร์ หมายถึง ผู้เขียนบล็อกเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวหรือประสบการณ์ต่าง ๆ เช่น อาหาร สุขภาพและการออกกำลังกาย ความงามและแฟชั่น ไลฟ์สไตล์ ท่องเที่ยว เป็นต้น บนสื่อสังคมออนไลน์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับกลวิธีการเขียนและการใช้ภาษาในงานเขียนสารคดีท่องเที่ยว

2. คัดเลือกแหล่งข้อมูล แหล่งข้อมูลที่ผู้วิจัยเลือกคือเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ เนื่องจากมีผู้ติดตามเป็นจำนวนมากและได้รับความนิยมจากผู้ใช้งานเฟซบุ๊ก

3. เก็บข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลงานเขียนรีวิวในกระดานข้อความ (Wall) ของเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ ที่เขียนขึ้นตั้งแต่วันที่ 1-29 กุมภาพันธ์ 2563 จำนวน 131 เรื่อง

4. วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้เอกสารและงานวิจัยของมาลี บุญศิริพันธ์ (2535) ดวงเนตร์ มีแย้ม (2544) กานติภา วรพงศ์ (2548) เกศราพร มากจันทร์ (2548) จุไรรัตน์ ลักษณะศิริและบาหยัน อิ่มสำราญ (2548) ธัญญา สังขพันธานนท์ (2548) และมนธิชา ก้องวุฒิเวชและปณิธาน บรรณาธรรม (2562) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ประเภทของเนื้อหา กลวิธีการเขียน และการใช้ภาษา

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัย โดยแบ่งเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ ประเภทของเนื้อหา กลวิธีการเขียน และการใช้ภาษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ประเภทของเนื้อหา

จากการศึกษาพบว่า งานเขียนรีวิวในเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์มีเนื้อหา 2 ประเภท ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ดังนี้

1. **เนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว** ได้แก่

1.1 การแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว เนื้อหาที่บล็อกเกอร์แนะนำ เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้น ที่ตั้ง ภูมิประเทศ ประวัติความเป็นมา จุดเด่น กิจกรรมที่น่าสนใจ การเดินทาง ค่าเข้าชม เวลาเปิด-ปิด เป็นต้น การแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวพบมากที่สุดในงานเขียนรีวิว

1.2 การแนะนำที่พัก เนื้อหาที่บล็อกเกอร์แนะนำ เช่น รูปแบบของที่พัก แบบห้องพัก สไตล์การตกแต่ง สิ่งอำนวยความสะดวก ราคา ช่องทางการติดต่อ เป็นต้น

1.3 การแนะนำร้านอาหารและคาเฟ่ เนื้อหาที่บล็อกเกอร์แนะนำ เช่น ประวัติความเป็นมา สไตล์การตกแต่ง จุดเด่นของร้าน อาหารแนะนำ ราคา เวลาเปิด-ปิด ช่องทางการติดต่อ เป็นต้น

1.4 การแนะนำทริปท่องเที่ยว เนื้อหาที่บล็อกเกอร์แนะนำ เช่น ทริปท่องเที่ยวแบบวันเดียวและหลายวัน ยานพาหนะ เวลาเดินทาง กิจกรรม เป็นต้น งานเขียนรีวิวบางเรื่องมีรูปแบบการนำเสนอคล้ายโปรแกรมท่องเที่ยว

1.5 โฆษณาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เนื้อหาที่บล็อกเกอร์แนะนำ เช่น สายการบิน เว็บไซต์วางแผนการท่องเที่ยว เป็นต้น

2. **เนื้อหาที่ไม่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว** เนื้อหาประเภทนี้บล็อกเกอร์เขียนขึ้นในช่วงเวลาพิเศษ ได้แก่ ในเดือนกุมภาพันธ์ซึ่งมีวันสำคัญคือวันวาเลนไทน์ บล็อกเกอร์เขียนแนะนำสถานที่ไหว้พระสละโสด ดอกไม้ที่มีความหมายดี ๆ รับวันวาเลนไทน์ ส่วนเนื้อหาอื่น ได้แก่ การแนะนำเครื่องสำอาง

จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่า เฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากที่สุดโดยเฉพาะการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเนื่องจากจุดประสงค์หลักของการสร้างเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์คือเป็นแหล่งรวบรวมงานเขียนรีวิวสถานที่ท่องเที่ยวนั่นเอง

2. กลวิธีการเขียน

กลวิธีการเขียน เป็นวิธีการในการแต่งหนังสือ จากการวิจัยพบว่า กลวิธีการเขียนงานเขียนรีวิวใน เฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์มี 4 องค์ประกอบตามโครงสร้างของสารคดีท่องเที่ยว ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่อง การเปิดเรื่อง การเสนอเรื่อง และการปิดเรื่อง การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เอกสารและงานวิจัยของมาลี บุญศิริพันธ์ (2535) ดวงเนตร์ มีแย้ม (2544) เกศราพร มากจันทร์ (2548) และธัญญา สังขพันธานนท์ (2548) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การตั้งชื่อเรื่อง เป็นส่วนสำคัญในงานเขียนรีวิวเพราะเป็นส่วนดึงดูดใจของผู้อ่านให้อ่านเรื่องราวที่เขียน จากการวิจัยพบวิธีการตั้งชื่อเรื่อง 6 วิธี ดังนี้

1.1 การตั้งชื่อเรื่องตามเอกลักษณ์ของสถานที่ เป็นการนำจุดเด่น สิ่งที่มีชื่อเสียงหรือเอกลักษณ์ของสถานที่มาตั้งชื่อเรื่องโดยจะมีหรือไม่มีชื่อสถานที่โดยตรงปรากฏในชื่อเรื่องก็ได้ การตั้งชื่อเรื่องด้วยวิธีนี้พบมากที่สุดในงานเขียนรีวิว เช่น “วัดเรืองแสง อุบลราชธานี” บล็อกเกอร์ใช้เอกลักษณ์ของวัดคือตอนกลางคืนวัดเรืองแสงเป็นสีเขียวมาตั้งชื่อเรื่อง “นั่งชิลล์ชมวิวทุ่งนา De’Ma Na #คาเฟ่ฉะเชิงเทรา” บล็อกเกอร์ใช้จุดเด่นคือทิวทัศน์ที่ร้านมาตั้งชื่อเรื่อง “ที่พัก สัตหีบติดทะเล ตกปลาหมึกได้” บล็อกเกอร์ใช้จุดเด่นคือที่ตั้งและกิจกรรมของที่พักมาตั้งชื่อเรื่อง

1.2 การตั้งชื่อเรื่องตามชื่อสถานที่โดยตรง เป็นการนำชื่อสถานที่ท่องเที่ยว ที่พักและร้านอาหารมาตั้งชื่อเรื่อง เมื่ออ่านก็ทราบทันทีว่าคือที่ใด การตั้งชื่อเรื่องด้วยวิธีนี้พบมากเช่นกัน เช่น “เที่ยวเกาะขาม #สัตหีบ #ชลบุรี” “น้ำออกฮู #แม่แจ่ม #เชียงใหม่” “#ฮอลลีวูดบ้านนา #ฉะเชิงเทรา” เป็นต้น

1.3 การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำที่สื่อความถึงสถานที่ท่องเที่ยว ร้านอาหาร หรือที่พัก คือ การใช้คำว่าเช็กอิน จุดเช็กอิน ปักหมุด แลนด์มาร์ก และ Unseen มาตั้งชื่อเรื่อง เช่น “เช็กอิน คาเฟ่ถ่ายรูปปัง” “10 จุดเช็คอินเกาะล้าน ที่ไปแล้วต้องห้ามพลาด” “ปักหมุดที่เที่ยว จันทบุรี” “แลนมาร์ค #กาญจนบุรี #The Village Farm to Café” “Unseen พญานาค” เป็นต้น

1.4 การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำเล่นสัมผัสคล้องจอง เป็นการนำคำเล่นสัมผัสคล้องจองด้วยสระหรือพยัญชนะมาตั้งเพื่อทำให้ชื่อเรื่องสละสลวยและไพเราะ เช่น “เที่ยวบางปู ดูนกนางนวล #บางปู #สมุทรปราการ” “ถึงทะเลมันจะเค็ม แต่ถ้ามีเธอมาเติมเต็มมันคงจะดี” “กุมภาพันธ์ จะกุมภากี่รอบ ก็ยังชอบเธออยู่ดี” เป็นต้น

1.5 การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำถาม เป็นการนำคำที่ใช้เป็นคำถามมาตั้งชื่อเรื่องเพื่อกระตุ้นความ อยากรู้อยากเห็นของผู้อ่าน ได้แก่ “เกาะล้านไปทำไรดี?” “ทะเลไหนถ่ายรูปแล้วปัง” “หยุด 1 วันนั่นรถไฟไป เที่ยวไหนดี”

1.6 การตั้งชื่อตามลักษณะการเดินทาง เป็นการกล่าวถึงพาหนะที่ใช้ในการเดินทางทำให้ผู้อ่านทราบว่าบล็อกเกอร์เดินทางด้วยวิธีใด ได้แก่ “นั่งรถไฟเที่ยวกาญจนบุรี ไปตามฟีล EP.2”

2. การเปิดเรื่อง เป็นส่วนเริ่มต้นของงานเขียนรีวิวเพื่อสร้างความสนใจและดึงดูดให้ผู้อ่านติดตามจนจบ จากการวิจัยพบวิธีการเปิดเรื่อง 3 วิธี ดังนี้

2.1 การเปิดเรื่องโดยการกล่าวถึงเอกลักษณ์ของสถานที่ เป็นการนำสิ่งที่เป็นจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ของสถานที่มาเปิดเรื่อง (เกศราพร มากจันทร์, 2548: 347) การเปิดเรื่องด้วยวิธีนี้พบมากที่สุดในงานเขียนรีวิว เช่น

Camel Republic ชะอำ บอกเลยว่าสวยมาก มุมถ่ายรูปเก๋ ๆ เพียบ ด้านในมีทั้งโซนสวนสัตว์ เราจะได้เจอกับอัลปาก้า อูฐ ฟลามิงโก้ แกะ และสัตว์อื่น ๆ อีกเยอะเลย ให้อาหารน้องด้วยตนเองก็ได้ และยังมีโซนสวนสนุกให้เราได้หวาดเสียวกับเครื่องเล่นมันส์ ๆ

(10 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ได้นำเอกลักษณ์ของสวนสัตว์ Camel Republic ได้แก่ มุมถ่ายภาพ โซนสวนสัตว์ โซนสวนสนุกมาเปิดเรื่องเพื่อดึงดูดให้ผู้อ่านโดยเฉพาะผู้ที่ชอบถ่ายภาพ สวนสัตว์ และ เล่นเครื่องเล่นติดตามอ่านจนจบ

2.2 การเปิดเรื่องโดยการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ เป็นการนำข้อมูลเบื้องต้นมาเปิดเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ก่อน เช่น

ต้องไปสักครั้งแหละ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เป็นวัดประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธ-ยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ภายในสวยงามมากและถือได้ว่าเป็นวัดที่มีเจดีย์มากที่สุดในไทยด้วยนะ

(15 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ได้นำข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของวัดพระเชตุพนวิมล-มังคลารามมาเปิดเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านมีความรู้เกี่ยวกับสถานที่แห่งนี้ก่อนที่จะอ่านเนื้อหาต่อไปใน งานเขียนรีวิว

2.3 การเปิดเรื่องโดยการแสดงความคิดเห็น เป็นการนำความคิดเห็นหรือมุมมองของบล็อกเกอร์ที่มีต่อการเดินทาง สถานที่ ผู้คน มาเปิดเรื่อง เช่น

อุทัยธานี เมืองเล็ก ๆ ที่อบอวลไปด้วยความอบอุ่นจากวิถีชีวิตชาวบ้าน ไปใช้ชีวิตแบบสโลว์ไลฟ์ มีสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั้งแบบธรรมชาติ แม่น้ำและวัดสวย ๆ ให้เราได้ถ่ายรูป แถมยังมีเรื่องราวดี ๆ ให้เราได้เก็บตลอดการเดินทาง

(22 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์นำความคิดเห็นที่มีต่อการเดินทางไปท่องเที่ยวที่จังหวัดอุทัยธานีมาเปิดเรื่องคือ อบอวลไปด้วยความอบอุ่น มีเรื่องราวดี ๆ เกิดขึ้นตลอดการเดินทาง ทำให้ผู้อ่านได้ทราบความคิดเห็นของบล็อกเกอร์ที่มีต่อสถานที่แห่งนี้ได้เป็นอย่างดี

3. การเสนอเรื่อง เป็นกลวิธีการเขียนอย่างหนึ่งของงานเขียนรีวิว ถ้างานเขียนรีวิวเรื่องใดมีวิธีการเสนอเรื่องที่ดีก็จะทำให้เรื่องน่าอ่านและน่าติดตาม จากการวิจัยพบวิธีการเสนอเรื่อง 2 วิธี ดังนี้

3.1 การเล่าเรื่อง เป็นการลำดับความให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น จากการวิจัยพบวิธีการเสนอเรื่อง 2 วิธี ดังนี้

3.1.1 การเล่าเรื่องตามเนื้อหา เป็นการเล่าเรื่องตามหัวข้อที่กำหนดไว้ (ดวงเนตร์ มีแย้ม, 2544: 165) โดยบล็อกเกอร์จะใช้อิโมจินำหัวข้อต่าง ๆ การเล่าเรื่องด้วยวิธีนี้พบมากที่สุดในงานเขียนรีวิว เช่น

📍📍 ปักหมุดคาเฟ่ที่คนรักกล้องฟิล์มห้ามพลาด Shutterrider Caf&Eatery 😍

📷 คาเฟ่ที่เป็นเหมือนแกลเลอรี่กล้องฟิล์ม ที่รวบรวมและจัดแสดงกล้องฟิล์มมากกว่า 1,000 ตัว‼️

แถมที่นี่ยังมีเครื่องดื่มและอาหารที่บอกเลยว่าอร่อยมากก ใครแวะมาจันทบุรีห้ามพลาดเด็ดขาด📷
📷คาเฟ่ที่นี่จัดร้านสไตล์แกลเลอรี่กล้องฟิล์ม มีกล้องมากกว่า 1,000 ตัวจัดไว้ให้ชมสายรักกล้องฟิล์มห้ามพลาดเลยนะ😆
🥤 เครื่องดื่มและอาหารของที่นี่ รับประกันความอร่อยถูกปาก กาแฟและชาที่คัดสรรมาดีมาก เครื่องดื่มเราแนะนำเมนูชาเขียวปั่นของที่นี่เลย 🍵หอมมมาก ๆ อาหารก็อร่อย ใส่เครื่องมาแน่น ๆ ชีสเน้น ๆ🍕
✨ไฮไลท์ห้ามพลาด✨
🔶 ถ่ายรูปทั้งภายในและภายนอกร้านมีเยอะมากก
🔷 สะพานเหล็กด้านล่าง ข้ามบ่อน้ำสีฟ้าสดสวย
🔶 มุมนั่งห้อยขาจิบกาแฟ ดูปลาคราฟสีสดตัดกับสีน้ำเพลิน ๆ
🚗การเดินทาง 🚗
ร้านตั้งอยู่ริมถนนสาย 317 จันทบุรี-สระแก้ว ร้านอยู่ติดถนนใหญ่ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี
📍พิกัด : https://goo.gl/maps/6oaRhAvGxJQpfv1L6
⏰วันเวลาเปิด : 08:00-20:00 น.
☎️ เบอร์โทร : 093 036 9696
🌎Facebook : https://www.facebook.com/CafeAndEatery/
#ShutterriderCafEatery ##
#ถ้าเรารีวิวรับรองว่าดี #เพจท่องเที่ยว
#TravelBlogger #Blogger #Travel
#คนชอบเที่ยว #เรื่องเที่ยวนึกถึงเรา
#เรารีวิวจากการเดินทางจริง #TripTH

(18 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้วิธีการเล่าเรื่องตามเนื้อหา ได้แก่ ชื่อเรื่อง การเปิดเรื่อง เนื้อเรื่อง เช่น สไตล์การตกแต่งร้าน อาหารและเครื่องดื่ม จุดเด่นที่ห้ามพลาด การเดินทาง พิกัด เวลาเปิด หมายเลขโทรศัพท์ เฟซบุ๊กของร้าน และปิดเรื่อง และใช้อิโมจินำหัวข้อแต่ละหัวข้อทำให้เรื่องน่าสนใจ น่าอ่านและอ่านง่ายขึ้น

3.1.2 การเล่าเรื่องตามลำดับเวลา เป็นการเล่าเรื่องตามลำดับการเดินทาง โดยเล่าตั้งแต่ออกเดินทางจนกระทั่งสิ้นสุดการเดินทาง (ดวงเนตร์ มีแย้ม, 2544: 164) การเล่าเรื่องวิธีนี้พบในงานเขียนรีวิวสถานที่ท่องเที่ยวและงานเขียนรีวิวทริปท่องเที่ยว เช่น

#วันแรก เราออกเดินทางจากกรุงเทพฯ เวลา 6 โมง ถึงวัดท่าซุง 9 โมง แวะชมวิหารแก้ว 100 ปราสาททองคำ แล้วไปต่อที่วัดสังกัสรัตนคีรี ชมวิวมุมสูงตัวเมืองอุทัยฯ แวะกินข้าวกลางวัน ร้านอาหารตามสั่งข้างทาง และเดินทางเข้าที่พักช่วงบ่าย 1 ตกเย็นออกไปเดินเล่นที่ถนนคนเดินตรอกโรงยา

> #วันที่ 2 ตื่น 6 โมงเช้า เพื่อนั่งเรือไปตักบาตรทางน้ำตรงข้ามวัดโบสถ์ เดินช้อปปิ้งตลาดสด ทานอาหารเช้า 9 โมงเช้า และออกเดินทางไปที่หุบเขาป่าตาด เดินถ้ำ บุกป่าดึกดำบรรพ์ ไปจุดชมวิวบ้านชายเขา ต่อด้วยวัดถ้ำเขาวง และปิดท้ายด้วยต้นไม้ยักษ์
>
> (22 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้วิธีการเล่าเรื่องตามลำดับเวลา คือ เล่าทริปท่องเที่ยววันที่ 1 จากนั้นเล่าวันที่ 2 ว่าเดินทางไปที่ไหนและทำกิจกรรมอะไรบ้าง

3.2 การเสนอเรื่องให้น่าสนใจ นอกจากการเล่าเรื่องแล้วบล็อกเกอร์ยังมีวิธีการเสนอเรื่องที่ทำให้เรื่องน่าสนใจอีกด้วย จากการวิจัยพบวิธีการเสนอเรื่องให้น่าสนใจ 4 วิธี ดังนี้

3.2.1 การแทรกความคิดเห็น เป็นการแทรกความคิดเห็นหรือมุมมองของบล็อกเกอร์ที่มีต่อการเดินทาง สถานที่ หรือผู้คน นอกจากจะทำให้เรื่องน่าสนใจแล้วยังทำให้ผู้อ่านได้ทราบความคิดเห็นของบล็อกเกอร์ที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดีอีกด้วย เช่น

> จบไปแล้วทริป 2 วัน 1 คืน ได้เห็นเมืองน่ารัก ๆ ได้เปิดหูเปิดตา เหมือนอย่างที่เขาบอกกันว่าการท่องเที่ยวทำให้เราได้หลุดจากอะไรเดิม ๆ ได้เจออะไรใหม่ ๆ ทริปนี้คุ้มมากกก
>
> (22 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ได้แทรกความคิดเห็นของตนเองที่มีต่อการเดินทางท่องเที่ยวที่จังหวัดอุทัยธานีว่าเป็นประสบการณ์ที่ดีมาก

3.2.2 การเปรียบเทียบให้เห็นภาพชัดเจน เป็นการนำสิ่งของ เหตุการณ์ หรือสถานที่ไป เปรียบเทียบกับสิ่งที่มีลักษณะใกล้เคียงกันและเป็นสิ่งที่ผู้อ่านรู้จักกันเป็นอย่างดีเพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจนขึ้น (เกศราพร มากจันทร์, 2548: 391) เช่น

> แลนด์มาร์คที่โดดเด่นของที่นี่คงหนีไม่พ้นโซนไดโนเสาร์ โซนนี้มีไดโนเสาร์มากกว่า 600 สายพันธุ์ เด็ก ๆ จะชอบโซนนี้มาก ด้วยความยิ่งใหญ่จึงทำให้นักท่องเที่ยวคนอื่น ๆ รวมถึงเราพลาดไม่ได้เลยที่จะหยิบกล้องมาถ่ายรูปเก็บความสวยงามนี้เอาไว้ (พอเดินเข้ามา โซนนี้ความรู้สึกแรกคือ เหมือนเราทะลุเข้าไปอยู่ในหนังเรื่องจูราสิคเวิร์ดจริง ๆ มาครั้งแรกคือ แฮปปี้มาก)
>
> (15 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ได้เปรียบเทียบภาพโซนไดโนเสาร์ที่สวนนงนุช พัทยาว่าเหมือนกับ ฉากในภาพยนตร์เรื่อง Jurassic World ที่มีไดโนเสาร์หลากหลายสายพันธุ์ การเปรียบเทียบนี้ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจนขึ้นแม้ว่าไม่เคยไปสวนนงนุช พัทยามาก่อน

3.2.3 การอ้างอิงข้อมูล เป็นการนำข้อมูลจากบุคคลที่ได้พบมาถ่ายทอดให้แก่ผู้อ่าน เช่น

> บริเวณสุดปลายหาดเขากะโหลกจะมีวนอุทยานท้าวโกษา เป็นภูเขาเล็ก ๆ ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า เขากะโหลก มีบันไดสำหรับให้นักท่องเที่ยวได้ปีนหน้าผาหรือเดินชมธรรมชาติด้วย
>
> (13 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ได้กล่าวอ้างอิงข้อมูลจากคนในท้องถิ่นเกี่ยวกับชื่อเรียกวนอุทยานท้าวโกษาว่าเขากะโหลก

3.2.4 การแทรกอารมณ์ขัน เป็นการแทรกความตลกขบขันไว้ในงานเขียนรีวิว ทำให้เรื่องสนุกสนาน และผู้อ่านเกิดความรู้สึกขบขัน เช่น

รถนั่งธรรมดา ชั้น 3 ผู้ใหญ่-เด็ก ราคาเดียว คนละ 120 บาท (ซึ่งเราคือ
ผู้โชคดี ได้นั่งรถไฟพัดลม บอกเลยว่าหน้าเมือกเป็นเงือกเลยจ้า55++)

(21 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ได้แทรกอารมณ์ขันที่มีการเดินทางท่องเที่ยวที่หาดสวนสนประดิพัทธ์ ว่าตนเองโชคดีที่ได้นั่งรถไฟพัดลมซึ่งในความเป็นจริงแล้วคือโชคไม่ดีเพราะต้องนั่งตากลมและอากาศในรถไฟก็ร้อนมาก เมื่อไปถึงใบหน้าก็เหนียว ๆ ลื่น ๆ เหมือนเงือก

4. การปิดเรื่อง เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการเขียน จากการวิจัยพบวิธีการปิดเรื่อง 1 วิธี คือ การติดแฮชแท็ก (Hashtag) หมายถึง การใช้ข้อความภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษร่วมเครื่องหมายแฮชแท็ก (#) การติดแฮชแท็กมีไว้เพื่อรวบรวมเรื่องราวที่คล้ายคลึงกันไว้ด้วยกันและเพื่อประโยชน์ในการค้นหาข้อมูลต่าง ๆ ได้สะดวกมากขึ้น หากผู้อ่านต้องการอ่านเพิ่มเติมก็กดเข้าไปดูได้ เช่น

#กรีนเชฟ #กำแพงแสน #นครปฐม
#ถ้าเรารีวิวรับรองว่าดี #เพจท่องเที่ยว
#TravelBlogger #Blogger #Travel
#คนชอบเที่ยว #เรื่องเที่ยวนึกถึงเรา
#เรารีวิวจากการเดินทางจริง #TripTH

(3 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้การติดแฮชแท็กมาปิดเรื่องในงานเขียนรีวิวร้าน Green Chef หากต้องการอ่านเพิ่มเติมก็ให้กดเข้าไปที่ #กรีนเชฟ #กำแพงแสน #นครปฐม ได้

ส่วน #ถ้าเรารีวิวรับรองว่าดี #เพจท่องเที่ยว #TravelBlogger #Blogger #Travel #คนชอบเที่ยว #เรื่องเที่ยวนึกถึงเรา #เรารีวิวจากการเดินทางจริง #TripTH เป็นแฮชแท็กที่บล็อกเกอร์เขียนไว้ในงานเขียนรีวิวเกือบทุกเรื่องเพื่อให้เข้าไปอ่านเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแฟนเพจเฟซบุ๊ก TripTH ทริปไทยแลนด์

จากผลการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่า กลวิธีการเขียนรีวิวในแฟนเพจเฟซบุ๊ก TripTH ทริปไทยแลนด์ที่โดดเด่นมากที่สุดคือการตั้งชื่อเรื่องมี 6 วิธี โดยบล็อกเกอร์นิยมตั้งชื่อเรื่องตามเอกลักษณ์ของสถานที่และตั้งชื่อเรื่องตามชื่อสถานที่โดยตรงมากที่สุด ผู้วิจัยว่าการที่บล็อกเกอร์เลือกตั้งชื่อเรื่องด้วยวิธีเนื่องจากชื่อเรื่องเป็นองค์ประกอบแรกที่ผู้อ่านมองเห็น ดังนั้นเมื่อผู้อ่านอ่านชื่อเรื่องก็ทราบทันทีว่าบล็อกเกอร์ต้องการแนะนำสถานที่ใด มีจุดเด่นอย่างไร และงานเขียนรีวิวเรื่องนั้น ๆ ตรงกับความสนใจของผู้อ่านหรือไม่

3. การใช้ภาษา

จากการวิจัยพบว่า งานเขียนรีวิวในเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ใช้ภาษาได้อย่างมีเอกลักษณ์เฉพาะตนและมีสีสัน ทำให้ผู้อ่านมีอารมณ์ร่วมเหมือนได้ไปสถานที่นั้น ๆ การใช้ภาษาใน

งานเขียนรีวิวมี 4 ประเด็น คือ การใช้คำ การใช้โวหาร การใช้ภาพพจน์ และการใช้เครื่องหมายและอิโมจิ โดยผู้วิจัยใช้เอกสารและงานวิจัยของกานติภา วรพงศ์ (2548) เกศราพร มากจันทร์ (2548) จุไรรัตน์ ลักษณะศิริและบาหยัน อิ่มสำราญ (2548) และมนธิชา ก้องวุฒิเวชและปณิธาน บรรณาธรรม (2562) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ดังนี้

1. **การใช้คำ** จากการวิจัยพบลักษณะการใช้คำ ดังนี้

1.1 การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ เป็นการเขียนคำภาษาอังกฤษโดยใช้คำภาษาไทย การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษพบมากในงานเขียนรีวิว เช่น

> De’ Ma Na เดอมานา คาเฟ่สุดชิลล์ อยู่ที่แปดริ้ว จ.ฉะเชิงเทรา ร้านค่อนข้างใหญ่ เพราะเป็นทั้งร้านอาหารและคาเฟ่ จะกินคาว หวาน เครื่องดื่มมีหมดแถมกลางคืน ถ้าใครอยากมาดินเนอร์โรแมนติกหรือแฮงค์เอ้าท์กับเพื่อนที่ร้านมีดนตรีสดด้วยน้า
>
> (5 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ คือคำว่าคาเฟ่ ชิลล์ ดินเนอร์ โรแมนติก และแฮงค์เอ้าท์ซึ่งเป็นคำที่ส่วนใหญ่รู้จักและเข้าใจความหมายดี

1.2 การใช้คำขยาย เป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะ ขนาด สี ประเภท ปริมาณ ของ สัตว์ สิ่งของ บุคคล อารมณ์หรือความรู้สึก (เกศราพร มากจันทร์, 2548: 470) การใช้คำขยายพบมากในงานเขียนรีวิวเช่นกัน เช่น

> #หาดเขากะโหลก #ปราณบุรี ทะเลคือดีย์!!!! น้ำใสโคตร พร้อมเม็ดทรายสีน้ำตาลอ่อน มองเห็นวิวภูเขาไกลๆ ชิลล์เว่อร์ เหมาะแก่ การมาปิกนิกเล็ก ๆ มากจ้าา
>
> (13 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้คำขยาย คือคำว่าใสโคตรขยายสีน้ำทะเล สีน้ำตาลอ่อนขยายสีเม็ดทราย เว่อร์ขยายอารมณ์ความรู้สึก เล็กขยายการมาปิกนิก ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและมีความรู้สึกร่วมไปกับการใช้ถ้อยคำเหล่านี้

1.3 การเปลี่ยนเสียงของคำ เป็นการเปลี่ยนเสียงสระ พยัญชนะ และวรรณยุกต์ให้ต่างไปจากภาษามาตรฐาน (กานติภา วรพงศ์, 2548: 46) การเปลี่ยนเสียงพบมากในงานเขียนรีวิวเช่นกัน เช่น

> นอนเต็นท์ติดแอร์ #ที่พักแม่แตง #เชียงใหม่ “บ้านว้าวด้า” หารกันตกคนละ 600 บาทเองแกร บรรยากาศดีมว๊ากกกก มองเห็นวิวธรรมชาติ อากาศเย็นสบาย แถมได้กินส้มฟรีจากสวนแบบสด ๆ ด้วยจ้าาา!!
>
> (1 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์เปลี่ยนแปลงเสียงของคำโดยเปลี่ยนแปลงเสียงสระของคำว่าจ้ะเป็นจ้า และเติมเสียงพยัญชนะควบกล้ำของคำว่าแกเป็นแกร มากเป็นมว๊าก เพื่อให้มีลักษณะเป็นภาษาพูดและแสดงความสนิทสนมระหว่างบล็อกเกอร์กับผู้อ่าน

1.4 การพิมพ์ซ้ำ เป็นการเพิ่มพยัญชนะตัวสะกดหรือสระ การพิมพ์ซ้ำพบมากในงานเขียนรีวิวเช่นกัน เช่น

ที่พักมีสระขนาดใหญ่ อยู่ตรงกลาง น่าเล่นมาก ๆ มีเครื่องเล่นทางน้ำมาไว้ให้เราได้สนุกสนานกับเพียบ ไม่ว่าจะเป็นสไลเดอร์ขนาดใหญ่ มีซิปไลน์ให้เล่นด้วย วัดใจกันไปเลยยยยยย

(27 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์พิมพ์พยัญชนะตัวสะกดซ้ำ คือคำว่าเลยยยยยย เพื่อเน้นเสียงแบบภาษาพูดและเน้นย้ำความหมายให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

1.5 การใช้คำซ้ำ เป็นการนำคำชนิดเดียวกันมาซ้ำกัน เช่น

แลนด์มาร์ค #กาญจนบุรี The Village Farm To Cafè คาเฟ่วิวธรรมชาติ บรรยากาศดี๊ดี พร้อมทุ่งหญ้ากว้าง ๆ ส่องวิวภูเขาแบบใกล้มากกก

(6 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้คำซ้ำโดยพิมพ์คำซ้ำแล้วเปลี่ยนเสียงคำคำหนึ่ง คือคำว่าดี๊ดี เพื่อให้มีลักษณะเป็นภาษาพูด และใช้ไม้ยมก (ๆ) ไว้ท้ายคำ คือคำว่ากว้าง ๆ เพื่อเน้นย้ำความหมายของสถานที่ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

1.6 การใช้คำซ้อน เป็นการนำคำที่มีความหมายเหมือนกัน ใกล้เคียงกัน หรือตรงข้ามกัน มาซ้อนกัน เช่น

ร้านกาแฟกลางไร่คะน้ากว่า 100 ไร่ยาวสุดลูกหูลูกตา จนถูกเรียกว่า "ภูทับเบิกกาญจนบุรี" นอกจากวิวที่ดีเว่อร์วังอลังการแล้ว เครื่องดื่มและอาหารของที่นี่ก็ดีไม่แพ้กัน

(4 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้คำซ้อน คือคำว่าสุดลูกหูลูกตาและเว่อร์วังอลังการ เพื่อให้ถ้อยคำสละสลวยและเน้นความหมายของถ้อยคำให้หนักแน่นขึ้น

1.7 การใช้คำสัมผัส เป็นคำที่มีสระหรือพยัญชนะคล้องจองกันเพื่อให้ถ้อยคำไพเราะ เช่น

กุมภาพันธ์ จะกุมภากี่รอบ ก็ยังชอบเธออยู่ดี

(11 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้คำสัมผัส คือคำว่ารอบและชอบ เพื่อให้ถ้อยคำไพเราะรื่นหูเนื่องจากมีการเล่นสัมผัสคล้องจอง

1.8 การใช้คำตัด เป็นการตัดส่วนใดส่วนหนึ่งของคำเต็มให้สั้นลงแต่คงความหมายเดิม เช่น

หน้าร้อนนี้หนีไปเรียนดำน้ำกันม้ะ เผื่อจะได้ภาพสวย ๆ ใต้น้ำเหมือนคนอื่นบ้าง ใครสนใจเรามีโปรเด็ด ๆ มาบอก

(28 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้คำตัด คือคำว่าโปรซึ่งตัดมาจากคำเต็มว่าโปรโมชัน เพื่อช่วยให้การสื่อสารกระชับยิ่งขึ้น

1.9 การใช้อักษรย่อ เป็นการนำตัวอักษรบางตัวในคำหนึ่ง ๆ มาเรียกแทนคำเต็ม เช่น

FB : http://facebook.com/Greenchef-449581718830458/

(3 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้อักษรย่อภาษาอังกฤษ คือคำว่า FB แทนคำเต็มคือ Facebook เพื่อช่วยให้การสื่อสารกระชับยิ่งขึ้น

1.10 การใช้คำเลียนเสียง เป็นการใช้คำที่สร้างมาจากการเลียนเสียงธรรมชาติหรือเสียงที่ได้ยิน (อุดม วโรตม์สิกขดิตถ์, 2537: 152) เช่น

ที่หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยนอกจากจะมี น้องควายมอ ๆ ที่แสนน่ารักแล้ว
ยังได้เกิดของดีทีเด็ดอีกหนึ่งสิ่ง!!
นั่นก็คือคาเฟ่ควายยิ้ม

(20 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้คำเลียนเสียงร้องของควายโดยใช้ไม้ยมกซ้ำ คือคำว่า มอ ๆ เพื่อสร้างอารมณ์ร่วมและสร้างจินตนาการให้แก่ผู้อ่าน

1.11 การใช้คำสแลง เป็นการใช้คำที่เกิดขึ้นใหม่ในช่วงระยะเวลาหนึ่งโดยมีคนเฉพาะกลุ่มเข้าใจความหมาย (มนธิชา ก้องวุฒิเวชและปณิธาน บรรณาธรรม, 2562: 75) เช่น

#โชคชัย4 #ลาดพร้าววังหิน ย่านที่โด่งดัง ยืนหนึ่งเรื่องอาหารมากที่สุด
อีกหนึ่งย่าน

(15 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้คำสแลง คือคำว่ายืนหนึ่ง หมายถึง มีชื่อเสียงมาก

1.12 การใช้คำภาษาถิ่น เป็นการใช้ภาษาย่อยที่พูดกันเฉพาะที่อยู่บริเวณใดบริเวณหนึ่ง (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2540: 4) เช่น

ที่นี่ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวมาเล่นน้ำ เพราะส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะนิยมไป
เล่นตามบลูลากูนดัง ๆ ที่นี่เลยไม่ค่อยมีคนเยอะ ส่วนใหญ่จะเป็นเด็ก ๆ
ชาวลาวที่มาลงเล่นน้ำ ผมเองก็ลงเล่นกับเด็ก ๆ ชาวลาว คนน้อย น้ำใส
ม่วนหลาย !!

(27 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้คำภาษาถิ่นอีสานและเป็นคำภาษาลาวด้วย คือคำว่าม่วนหลาย หมายถึง สนุกมาก

2. การใช้โวหาร โวหาร คือ ถ้อยคำที่ใช้ในการสื่อสารด้วยการเรียบเรียงอย่างมีศิลปะเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราว เกิดจินตภาพ และความรู้สึกตรงตามที่ผู้ส่งสารต้องการ (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริและบาหยัน อิ่มสำราญ, 2548: 48) จากการวิจัยพบการใช้โวหาร 2 ชนิด ดังนี้

1.1 บรรยายโวหาร เป็นโวหารเล่าเรื่อง (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริและบาหยัน อิ่มสำราญ , 2548: 48) บรรยายโวหารพบมากในงานเขียนรีวิวเนื่องจากเป็นโวหารสำคัญที่บล็อกเกอร์ต้องใช้บรรยายสถานที่ท่องเที่ยว ร้านอาหาร ที่พัก เช่น

กินแฟ ดูฟาย คาเฟ่ แห่งนี้พึ่งจะเปิดมาใหม่ ๆ สด ๆ ร้อน ๆ เลย ในพื้นที่ของ
หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทยซึ่งที่นี่ได้กลายเป็นจุดเช็คอินยอดฮิตของสุพรรณบุรี
เป็นที่เรียบร้อยแล้ว บรรยากาศเย็นสบายริมน้ำที่มีชานไม้และเปลยื่นออกไป

ให้ได้นั่งชิลล์กัน พร้อมเครื่องดื่มเย็น ๆ ไว้คอยบริการ แต่ๆๆ ไฮไลท์ของที่นี่ก็คือเจ้าควายไทยที่จะว่ายน้ำเล่นคลายร้อนให้นักท่องเที่ยวได้ชม รวมไปถึงมารอกินหญ้าจากนักท่องเที่ยว จะคอยป้อนให้เทียบชานไม้เลย เป็นกิจกรรมที่เราจะได้เห็นความน่ารัก ขี้อ้อนของควายไทยรวมไปถึงได้ถ่ายรูปกับเจ้าควายในน้ำอัพลง IG เกร๋เกร๋ไปอีก

(20 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้บรรยายโวหารเล่าบรรยากาศของร้านกินแฟ ดูฟาย คาเฟ่ว่า ร่มรื่นและเย็นสบาย อีกทั้งยังบรรยายภาพควายไทย บางตัวกำลังเล่นน้ำ บางตัวกำลังกินอาหารที่นักท่องเที่ยวป้อนให้อยู่

1.2 อธิบายโวหาร เป็นโวหารที่ทำให้เกิดความคิดเรื่องหนึ่งกระจ่างชัดเจนขึ้น (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริและบาหยัน อิ่มสำราญ, 2548: 48) อธิบายโวหารพบมากในงานเขียนรีวิวเช่นกัน เนื่องจากบล็อกเกอร์ต้องใช้อธิบายรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว ร้านอาหารและคาเฟ่ ที่พัก และทริปท่องเที่ยว เช่น

ตารางการเดินทางของรถไฟนำเที่ยวสวนสนประดิพัทธ์
ระยะเวลา : ทุกวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์
06.30 น. : เดินทางจากสถานีกรุงเทพ โดยขบวนรถไฟพิเศษนำเที่ยวสวนสนประดิพัทธ์ ขบวนที่ 911
07.40 น. : ถึงสถานีนครปฐม นมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ หรือเลือกซื้อของได้ 40 นาที
08.20 น. : ขบวนรถไฟพิเศษนำเที่ยวออกจากสถานีนครปฐม
10.30 น. : ถึงสถานีหัวหิน ใครอยากเล่นน้ำที่ชายหาดหัวหินก็สามารถนั่งรถสองแถวต่อไปได้
10.40 น. : ถึงที่หยุดรถสวนสนประดิพัทธ์ เดินไม่กี่ก้าวก็ถึงชายทะเลแล้ว
15.31 น. : นัดพร้อมกันที่ที่หยุดรถสวนสนประดิพัทธ์เพื่อขึ้นรถไฟกลับกรุงเทพฯ
15.39 น. : ถึงสถานีหัวหิน
19.25 น. : ถึงสถานีกรุงเทพโดยสวัสดิภาพ

(21 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้อธิบายโวหารอธิบายตารางการเดินทางของรถไฟนำเที่ยวจากกรุงเทพฯ ไปสวนสนประดิพัทธ์ จังหวัดเพชรบุรี

3. การใช้ภาพพจน์ ภาพพจน์ คือถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพในใจ ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจลึกซึ้งมากกว่าถ้อยคำที่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริและบาหยัน อิ่มสำราญ, 2548: 53) จากการวิจัยพบการใช้ภาพพจน์ 3 ชนิด ดังนี้

3.1 อุปมา เป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งที่มีสภาพแตกต่างกัน มักใช้คำว่าเหมือนหรือคล้ายเพื่อแสดงการเปรียบเทียบ (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริและบาหยัน อิ่มสำราญ, 2548: 53) ภาพพจน์ชนิดนี้พบมากในงานเขียนรีวิว เช่น

> เดินทางท่ามกลางป่าเขา สู่จุดชมวิวหินสามวาฬ หินขนาดยักษ์ที่มีอายุกว่า 75 ล้านปี ที่มีรูปทรงคล้ายวาฬสามตัว ที่กำลังแหวกว่ายกลางภูเขา ด้วยขนาดที่แตกต่างกันของหินทั้งสาม มองแล้วก็เปรียบเหมือนวาฬพ่อแม่ลูกเลยละ
>
> (4 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้อุปมาเปรียบเทียบรูปทรงของหิน 3 ก้อนที่จุดชมวิวหินสามวาฬว่าคล้ายกับปลาวาฬ และเปรียบเทียบขนาดของหินทั้ง 3 ก้อนที่มีแตกต่างกันว่ามองดูคล้ายครอบครัวปลาวาฬ คือ มีพ่อวาฬ แม่วาฬ และลูกวาฬ การเปรียบเทียบเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการได้อย่างชัดเจน

3.2 อติพจน์ เป็นการกล่าวเกินจริงเพื่อต้องการย้ำความหมายให้ผู้ฟังรู้สึกว่าหนักแน่นจริงจัง (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริและบาหยัน อิ่มสำราญ, 2548: 54) ภาพพจน์ชนิดนี้พบมากในงานเขียนรีวิวเช่นกัน เช่น

> นอกจากจะสามารถชมวิวทิวทัศน์ของหาดแล้ว เกาะกูดยังมีกิจกรรมสนุก ๆ แบบไม่ต้องแคร์แดดกันทีเดียว มาถึงที่ทั้งทีต้องไปลองกัน เรียกว่าเป็นอีกเกาะที่คุณจะเพลินเพลินกับทัศนียภาพความสวยงามบนเกาะ ลืมโลกภายนอกไปเลย แล้วคุณจะรู้ว่าคุณเหมือนคนพิเศษ ที่มีโอกาสมาเห็นสรวงสวรรค์บนดิน และโอกาสนั้นมาถึงแล้ว
>
> (7 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้อติพจน์เน้นย้ำความสวยงามของเกาะกูดให้ดูหนักแน่นว่าหาก ใครได้มาเยือนก็เหมือนได้เห็นสรวงสวรรค์บนดิน ข้อความนี้ถือเป็นการกล่าวเกินจริง

3.3 บุคลาธิษฐาน เป็นการสมมติให้สิ่งที่ไม่มีมีชีวิตมีอารมณ์ ความรู้สึก หรือกิริยาอาการ เหมือนมนุษย์ (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริและบาหยัน อิ่มสำราญ, 2548: 54) จากการวิจัยพบภาพพจน์ชนิดนี้ในงานเขียนรีวิว 1 เรื่อง ได้แก่

> บานแล้วจ้า ดอกชมพูพันธุ์ทิพย์ #ซากุระ กลางกรุงเทพไม่ต้องไปไหนไกลเลย ตอนนี้น้อง ๆ เขากำลังบานสวยงามชมพูสะพรั่งต้อนรับวาเลนไทน์ที่จะถึงนี้
>
> (6 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้บุคลาธิษฐานคือนำคำว่าต้อนรับซึ่งปกติใช้กับบุคคลมาใช้กับดอกไม้เพื่อให้แสดงอากัปกิริยาเหมือนกับมนุษย์

4. การใช้เครื่องหมายและอิโมจิ การใช้เครื่องหมายและอิโมจิเป็นส่วนสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ งานเขียนรีวิวน่าสนใจเนื่องจากการสื่อสารผ่านกระดานข้อความในเฟซบุ๊กแฟนเพจนั้นบล็อกเกอร์และผู้อ่านไม่ได้เห็นสีหน้าและท่าทางซึ่งกันและกัน ดังนั้นการสื่อสารด้วยเครื่องหมายหรืออิโมจิจึงช่วยสื่อความหมาย น้ำเสียง อารมณ์และความรู้สึกได้ จากการวิจัยพบการใช้เครื่องหมายและอิโมจิ ดังนี้

4.1 การใช้เครื่องหมาย มีดังนี้

4.1.1 เครื่องหมายไม้ยมก (ๆ) ใช้เพื่อเน้นย้ำความหมายให้เด่นชัดยิ่งขึ้น เช่น

> เพลิดเพลินกับสัตว์น่ารัก ๆ กันบ้างดีกว่าาา เราสามารถแวะมาหาหรือถ่ายรูปกับน้องได้ด้วยนะ ทั้งปลาคาร์ฟ กระต่าย แพะ ไก่งวง และนกแก้ว ปลาคาร์ฟ

ตัวใหญ่มากกก มุมถ่ายรูปก็เพียบ!!! รับรองถ่ายรูปออกมาเก๋ ๆ ชิค ๆ อ่านะ ไม่ไปไหวเหรออ?

(5 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้เครื่องหมายไม้ยมกเพื่อเน้นความหมายของคำว่าน่ารัก ๆ เก๋ ๆ และชิค ๆ

4.1.2 เครื่องหมายอัศเจรีย์ (!) ใช้เพื่อแสดงอาการตกใจ เช่น

งบ 500 ก็อิ่มได้!! กิน เที่ยว ช้อปให้จุใจ มาสุพรรณทีไร ต้องแวะทุกที เพราะของเยอะมากก

(8 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้เครื่องหมายอัศเจรีย์เพื่อแสดงอาการตกใจว่ามีเงินเพียง 500 บาทก็อิ่มอร่อยได้

4.1.3 เครื่องหมายปรัศนี (?) ใช้แสดงการถาม เช่น

วิธีการจองตั๋วรถจองยังไง ?

(21 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้เครื่องหมายปรัศนีเพื่อแสดงการถามวิธีจองตั๋วรถไฟนำเที่ยว

4.1.4 เครื่องหมายบวก (+) ใช้เพื่อสื่อความหมายว่ามาก (กานติภา วรพงศ์, 2548: 119) เช่น

เค้าว่ากันว่า 2 วัดนี้ดังมากเรื่องขอพร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงาน เรื่องความรัก ใครก็ตามที่มาขอก็ต่างสมหวังกันทั้งนั้น (ว่าแล้วก็แอบขอพระท่านสักข้อดีกว่า 55+)

(17 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้เครื่องหมายบวกเพื่อสื่อความหมายว่ามาก โดยวางไว้หลังคำเสียงเสียงหัวเราะ

4.2 การใช้อิโมจิ คือ การใช้สัญลักษณ์และรูปภาพขนาดเล็กเพื่อประกอบข้อความและสื่ออารมณ์ความรู้สึกของบล็อกเกอร์ เช่น

📍📍ปักหมุดที่เที่ยว จันทบุรี ✨

วีว่า ฟอเรสต้า ฟาร์ม 🐑🐑 ฟาร์มที่รวบรวมสัตว์น่ารักไว้ที่นี่ แห่งแรกและแห่งเดียวในจันทบุรี

เที่ยวชมสวนดอกไม้ตามฤดูกาล🌷 ให้อาหารแกะ🐑 มีกระต่ายสุดแสนจะน่ารัก🐰 และสัตว์อื่นที่หาชมยาก นั่งชิล ๆ ที่คาเฟ่🍰 แถมจุดถ่ายรูปอีกเพียบเลยแกรรร�🤩

🏰 วีว่า ฟอเรสต่า ฟาร์ม ฟาร์มสัตว์ที่มีให้ชมมากมาย ไม่ว่าจะเป็น

🐰 เจ้ากระต่าย ตัวอ้วน ที่เราสามารถอุ้มกอดได้เลยนะ

🐢 เต่าซูคาต้า เต่ายักษ์

🦃 ไก่ซิลกี้อเมริกา ขนฟู ๆ น่าเอ็นดูเชียวละ
🦌 กวางดาวอินเดียว กวางดาวซิก้า กวางรูซ่า

(16 กุมภาพันธ์ 2563)

ตัวอย่างข้างต้นบล็อกเกอร์ใช้อิโมจิเพื่อประกอบข้อความภาษาไทย เช่น ใช้ 🐰 ประกอบคำบรรยายกระต่าย หรือ 😍 สื่อความหมายว่ารัก

จากผลการศึกษาข้างต้นสรุปได้ว่า การใช้ภาษาที่โดดเด่นมากที่สุดคือการใช้คำ โดยบล็อกเกอร์นิยมใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ การใช้คำขยาย การเปลี่ยนเสียงของคำ และการพิมพ์ซ้ำมากที่สุด ผู้วิจัยเห็นว่าการใช้คำลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้เป็นลักษณะเฉพาะของเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ที่ทำให้เฟซบุ๊กแฟนเพจนี้ได้รับความนิยมจากผู้ใช้งานเฟซบุ๊กเนื่องจากทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและมีความรู้สึกร่วมไปกับ การใช้ถ้อยคำของบล็อกเกอร์ได้เป็นอย่างดี

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์งานเขียนรีวิวในเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ จำนวน 131 เรื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหา กลวิธีการเขียน และการใช้ภาษา สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

ด้านเนื้อหาพบว่า งานเขียนรีวิวมีเนื้อหา 2 ประเภท ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวพบมากที่สุดโดยเฉพาะการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว เนื่องจากเฟซบุ๊กแฟนเพจนี้สร้างขึ้นเพื่อแนะนำสถานท่องเที่ยวเป็นหลัก

ด้านกลวิธีการเขียนพบว่า งานเขียนรีวิวมีกลวิธีการเขียน 4 องค์ประกอบเหมือนโครงสร้างของสารคดี ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่อง การเปิดเรื่อง การเสนอเรื่อง และการปิดเรื่อง การตั้งชื่อเรื่องพบว่ามี 6 วิธี ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่องตามเอกลักษณ์ของสถานที่ การตั้งชื่อเรื่องตามชื่อสถานที่โดยตรง การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำที่สื่อความถึงสถานที่ท่องเที่ยว ร้านอาหาร หรือที่พัก การตั้งชื่อเรื่องโดยเล่นสัมผัสคล้องจอง การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำถาม และการตั้งชื่อตามลักษณะการเดินทาง วิธีที่พบมากที่สุดคือการตั้งชื่อเรื่องตามเอกลักษณ์ของสถานที่เพื่อให้ผู้อ่านทราบจุดเด่นของสถานที่อย่างชัดเจนตั้งแต่ต้นก่อนตัดสินว่าจะอ่านเนื้อเรื่องต่อไปหรือไม่ การตั้งชื่อเรื่องตามเอกลักษณ์ของสถานที่ส่วนใหญ่จะมีชื่อสถานที่ปรากฏอยู่ด้วย สอดคล้องกับกลวิธีการตั้งชื่อในสารคดีท่องเที่ยวที่มาลี บุญพันธุ์ (2563: 67) กล่าวไว้ว่า หัวเรื่องประเภทที่ไหนนิยมกันมากในสารคดีท่องเที่ยว แนะนำสถานที่สำคัญ ๆ ดังนั้นจึงทำให้พบการตั้งชื่อด้วยวิธีนี้มาก สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการตั้งชื่อเรื่องที่พบในการวิจัยครั้งนี้อีกประการหนึ่งคือ การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำที่สื่อความถึงสถานที่ท่องเที่ยว ร้านอาหาร หรือที่พัก โดยใช้คำว่าเช็กอิน จุดเช็กอิน ปักหมุด แลนด์มาร์ก และ Unseen ผู้วิจัยพบว่าคำเหล่านี้เป็นคำสำคัญที่ผู้คนนิยมใช้ค้นหาสถานที่ท่องเที่ยว ร้านอาหาร หรือที่พักในเว็บไซต์ Google ดังนั้นการใช้คำเหล่านี้ตั้งชื่อเรื่องจึงเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่าย การเปิดเรื่องพบว่ามี 3 วิธี ได้แก่ การเปิดเรื่องโดยการกล่าวถึงเอกลักษณ์ของสถานที่ การเปิดเรื่องโดยการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ และการเปิดเรื่องโดยการแสดงความคิดเห็น การเปิดเรื่องโดยการกล่าวถึงเอกลักษณ์ของสถานที่พบมากที่สุดอาจเป็นเพราะบล็อกเกอร์ต้องการให้ผู้อ่านทราบจุดเด่นของสถานที่นั้น ๆ ก่อนที่จะตามอ่านส่วนอื่นในเนื้อเรื่องต่อไป การเสนอเรื่องพบว่ามี 2 วิธี ได้แก่ การเล่าเรื่องและการเสนอเรื่องให้น่าสนใจ การเล่าเรื่องมี 2 วิธี ได้แก่ การเล่าเรื่องตาม

เนื้อหาและการเล่าเรื่องตามลำดับเวลา การเล่าเรื่องตามเนื้อหาพบมากที่สุดเนื่องจากบล็อกเกอร์ได้กำหนดหัวข้อย่อยไว้ในบทความรีวิวอย่างชัดเจน เช่น จุดเด่น การเดินทาง พิกัด วันเวลาเปิด หมายเลขโทรศัพท์ เป็นต้น และยังใช้อิโมจินำหัวข้อย่อยรวมทั้งแทรกไว้ในบางช่วงบางตอนของเนื้อเรื่องจึงทำให้เรื่องน่าอ่าน มีสีสันสะดุดตา และอ่านง่าย ส่วนการเสนอเรื่องให้น่าสนใจมี 4 วิธี ได้แก่ การแทรกความคิดเห็น การเปรียบเทียบให้เห็นภาพชัดเจน การอ้างอิงข้อมูล และการแทรกอารมณ์ขัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษากลวิธีการเสนอเรื่องให้น่าสนใจในสารคดีท่องเที่ยวสาธารณรัฐประชาชนจีน พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ของ เกศราพร มากจันทร์ (2548: 416) ว่า วิธีเหล่านี้ทำให้งานเขียนมีสีสัน มีชีวิตชีวามากยิ่งขึ้น ผู้อ่านได้รับความรู้สึกเพลิดเพลินและความรู้ไปพร้อม ๆ กัน ส่วนการปิดเรื่องพบว่ามี 1 วิธี คือ การติดแฮชแท็ก (Hashtag) โดยแฮชแท็กมีส่วนที่เป็นชื่อแฮชแท็กสถานที่และส่วนที่เป็นชื่อแฮชแท็กของเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์ เพื่อให้ผู้อ่านกดเข้าไปอ่านเรื่องราวที่คล้ายคลึงกันเพิ่มเติมได้

ด้านการใช้ภาษาพบว่า ลักษณะการใช้ภาษาในงานเขียนรีวิวแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ การใช้คำ การใช้โวหาร การใช้ภาพพจน์ และการใช้เครื่องหมายและอิโมจิ การใช้คำเป็นลักษณะการใช้ภาษาที่โดดเด่นมาก ได้แก่ การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ การใช้คำขยาย การเปลี่ยนเสียงของคำ การพิมพ์ซ้ำ การใช้คำซ้ำ การใช้คำซ้อน การใช้คำสัมผัส การใช้คำตัด การใช้อักษรย่อ การใช้คำเลียนเสียง การใช้คำสแลง และการใช้คำภาษาถิ่น การใช้คำเหล่านี้นอกจากช่วยสื่อความหมายได้อย่างชัดเจนแล้วยังสร้างความเป็นกันเองระหว่างบล็อกเกอร์กับผู้อ่านอีกด้วย การใช้โวหารพบว่ามี 2 ชนิด ได้แก่ บรรยายโวหารและอธิบายโวหาร การใช้ภาพพจน์พบว่ามี 3 ชนิด ได้แก่ อุปมา อติพจน์ และบุคลาธิษฐาน โดยอุปมาและอติพจน์พบมากเนื่องจากการใช้ภาพพจน์เหล่านี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้อย่างลึกซึ้งมากกว่าถ้อยคำที่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา ส่วนการใช้เครื่องหมายและอิโมจิพบว่า มีการใช้เครื่องหมายประกอบการเขียน ได้แก่ เครื่องหมายอัศเจรีย์ เครื่องหมายปรัศนี เครื่องหมายบวก และใช้อิโมจิ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจอารมณ์และความรู้สึกของบล็อกเกอร์ได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการตอบสนองของผู้ติดตามในเฟซบุ๊กแฟนเพจ TripTH ทริปไทยแลนด์

เอกสารอ้างอิง

กานติภา วรพงศ์. (2548). *การใช้ภาษาในเว็บบอร์ดของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เกศราพร มากจันทร์. (2548). *การวิเคราะห์สารคดีท่องเที่ยวสาธารณรัฐประชาชนจีน พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริและบาหยัน อิ่มสำราญ, บรรณาธิการ. (2548). *ภาษากับการสื่อสาร.* กรุงเทพฯ: บี.เพรส.

ชญานี รัตนรอด. (2550). *การใช้ภาษาและกลวิธีการเขียนสารคดีท่องเที่ยวในอนุสาร อ.ส.ท.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ดวงเนตร์ มีแย้ม. (2544). *การศึกษาพัฒนาการของการเขียนสารคดีท่องเที่ยวต่างประเทศ ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2475 จนถึงพุทธศักราช 2540* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ณรงค์ยศ มหิทธิวาณิชชา. (2563). *สถิติและพฤติกรรมการใช้ social media ทั่วโลก Q1 ปี 2020*. สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก https://www.twfdigital.com/blog/2020/02/global-social-media-usage-stats-q1-2020/

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2548). *การเขียนสารคดีภาคปฏิบัติ.* กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

มนธิชา ก้องวุฒิเวชและปณิธาน บรรณาธรรม. (2562). การใช้ภาษาในสติ๊กเกอร์ไลน์. ใน *การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติของนักศึกษาด้านมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 2 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา* (71-82). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

มาลี บุญศิริพันธ์. (2535). *การเขียนสารคดีสำหรับสื่อสิ่งพิมพ์.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ประกายพรึก.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2540). *ภาษาในสังคมไทย: ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรถรณ บาหยัน. (2559). *ประสิทธิผลการสื่อสารของแฟนเพจรีวิวภาพยนตร์บนสื่อเฟซบุ๊ก .* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

อุดม วโรตม์สิกขดิตถ์. (2537). *ภาษาศาสตร์เหมาะสมัยเบื้องต้น.* กรุงเทพฯ: ต้นธรรม.

Forbes Thailand. (2019). *10 สุดยอด "Online Influencers" ประเทศไทย ปี 2562*. สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก https://forbesthailand.com/leaderboard/thailand-leaderboard/ online-influencers

Simon Kemp. (2020). *Digital 2020: Global Digital Overview.* สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก https://datareportal.com/reports/digital-2020-global-digital-overview

การใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาทักษะการนำเสนอของนักศึกษา ในรายวิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจ

The Effectiveness of Active Learning Techniques in Business Presentation Course

อนงค์นาถ ทนันชัย[1]

Anongnart Tananchai

บทคัดย่อ

การนำเสนอ (Presentation) เป็นวิธีการสื่อสารถ่ายทอดข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร การนำเสนอให้ได้รับความสนใจหรือได้รับการอนุมัติ ผู้นำเสนอต้องได้รับการฝึกฝน เนื่องจากเป็นทักษะสำคัญในการทำงานและการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย ทักษะการคิด ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน ทักษะการเขียน และทักษะการถ่ายทอด การพัฒนาทักษะการนำเสนอ (Presentation Skills) จึงต้องให้โอกาสผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ทั้งการนำเสนอด้วยวาจาและลายลักษณ์อักษรด้วยการฝึกรายบุคคล รายคู่หรือกลุ่ม วัดผลจากความสามารถในด้านการพูดและการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ โดยวิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจผู้สอนใช้เทคนิคการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะดังกล่าวให้กับผู้เรียน โดยผู้สอนต้องสร้างสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ กระตุ้นผู้เรียนด้วยกิจกรรม กระทั่งผู้เรียนเกิดแนวคิดในการสร้างความรู้ใหม่ด้วยตนเองจากความรู้เดิมที่มีอยู่ ในระหว่างเรียนได้ลงมือปฏิบัติ อภิปราย นำเสนอ พูดคุยโต้ตอบระหว่างกัน ทั้งนี้ผู้เรียนต้องศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องมาล่วงหน้าก่อนเข้าห้องเรียน ดังนั้นผู้สอนจึงต้องเป็นผู้รู้และเชี่ยวชาญในเนื้อหาที่ทันสมัย รู้กระบวนการที่จะพัฒนาวิธีการเรียนรู้ สร้างมาตรฐานการเรียนรู้ รวมถึงการสร้างสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีการสะท้อนผลการสอนทันทีเพื่อให้ผู้เรียนได้นำกลับไปปรับปรุง

การสอนวิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจด้วยเทคนิคการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเอง มีภาวะผู้นำ กล้าตัดสินใจ เกิดทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นบูรณาการเชื่อมโยงความรู้ไปสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ภายใต้กิจกรรมที่หลากหลายโดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีส่วนร่วมในการออกแบบ ฝึกทักษะการคิดระดับสูงและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ผลลัพธ์ที่ผู้เรียนได้รับคือ เกิดทักษะการนำเสนอ ทักษะการดำรงชีวิตที่สามารถนำไปปฏิบัติกับการทำงานให้กับองค์กรได้อย่างแท้จริง ในทางเดียวกันผลลัพธ์ที่ผู้สอนได้รับคือเกิดทักษะการสอน มีความเชี่ยวชาญ ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ไปพร้อมกับผู้เรียน ซึ่งเป็นการพัฒนาตน พัฒนางาน และพัฒนาผู้เรียนไปพร้อมกัน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ทักษะการนำเสนอ วิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจ

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต อีเมล dr.anongnart@gmail.com

Assistant Professor Dr. at Faculty of Management Science, Suan Dusit University.

Email: dr.anongnart@gmail.com

Abstract

Presentation is a communication method to convey information for having mutual understanding between senders and receivers. To be accepted or approved the information successfully, presenters must be trained professionally. Presentation is considered as an essential skill for many careers and daily lives which consists of thinking, listening, speaking, reading, writing, and communicating skills. To develop presentation skills, therefore, students have to be given an opportunity to perform in both speaking and writing forms individually as well as in pairs and groups. Their performances can be evaluated by their abilities to speak and present in a variety of strategies in business fields. The instructor uses active learning techniques as a tool to develop presentation skills for students in which the instructor creates a learning environment to motivate students with activities for creating ideas and new knowledge by oneself from existing knowledge while studying, practicing, discussing, presenting, and interacting with each other. Students have to study the relevant content in advance before going to the classroom. Consequently, teachers must be knowledgeable, skillful, and proficient in up-to-date content. They have to provide the process to develop learning methods, to standardize learning and to create the environment in the classroom for students and students will get feedback immediately so that they know how to improve and develop themselves.

To teach how to give a business presentation with active learning aims to develop students in terms of leadership in order to make the right decision and learning skills for lifelong learning. This emphasizes the integration of knowledge in class to apply in their real lives within different activities of student-centered learning. Namely, students take part in designing the course, cognitive thinking, learning and doing by themselves. As a result, students will be able to acquire the presentation skills and capabilities they can apply to work for organizations. Similarly, teachers gain more teaching experiences, skills, insights, and learn new things with students, which is the way to develop themselves, develop work, and develop students all together.

Keywords: Active Learning, Presentation Skill, Business Presentation Course

บทนำ

วิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจ (Business Presentation) เป็นวิชาเลือกสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ที่เรียนรู้เกี่ยวกับการนำเสนอผลงานทางธุรกิจ หลักการออกแบบงานที่จะนำเสนอ การวางแผน การสรุปประเด็นสำคัญ กลยุทธ์และเทคนิควิธีการนำเสนองานทางธุรกิจในแง่มุมต่าง ๆ บุคลิกภาพที่เหมาะสมในการนำเสนอ การวิเคราะห์กลุ่มผู้ฟัง การเตรียมการนำเสนอผลงานในเชิงธุรกิจ หลักการเลือกใช้สื่อเพื่อการนำเสนอแต่ละประเภท และวิธีการประเมินผล รายวิชานี้ประกอบไปด้วยภาคบรรยายและภาคปฏิบัติ โดยจะเน้นการฝึกปฏิบัติเป็นสำคัญเพื่อพัฒนาทักษะการนำเสนอให้กับผู้เรียน ซึ่งทักษะการนำเสนอเป็นพื้นฐานสำคัญทางด้านการทำงานที่นักศึกษาผู้เรียนในสาขาวิชานี้ต้องมีความรู้ความเข้าใจ กระทั่งลงมือปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ประกอบกับที่มหาวิทยาลัยสวนดุสิตมีนโยบายสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแบบเชิงรุก (Active Learning) นับเป็นโอกาสที่ดีที่วิธีการสอนวิชาการนำเสนอผลงานฯ สอดคล้องกับแนวทางดังกล่าว ทำให้ผู้สอนมีแนวทางการสอนที่จะช่วยพัฒนาทักษะการนำเสนอให้กับผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การสอนในหลายวิชายังคงใช้วิธีการสอนด้วยการบรรยายหรือการสอนแบบผู้สอนเป็นศูนย์กลาง ทำให้ผู้เรียนคุ้นชินกับการสอนแบบเดิมจึงมีผลให้ช่วงเริ่มต้นที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนจึงยังไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่ทั้งผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนตั้งข้อสังเกตว่ากิจกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนอาจยังไม่สามารถกระตุ้นผู้เรียนได้มากนัก ประกอบกับผู้เรียนขาดความกระตือรือร้น คิดไม่เก่ง อ่อนทักษะการแสวงหาความรู้ ทั้งนี้เพื่อแก้ไขข้อจำกัดที่ได้กล่าวมาข้างต้น หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ จึงจัดวิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจให้นักศึกษาได้เรียนทุกรุ่น มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออกมากขึ้น ผ่านกระบวนการที่เรียกว่าการเรียนรู้เชิงรุกด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบต่าง ๆ สร้างแรงจูงใจ กระตุ้นให้มีความใฝ่รู้ สามารถคิดวิเคราะห์ได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเป็นเทคนิคการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอันจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ มีความกระตือรือร้น คิดเป็น มีทักษะการแสวงหาความรู้ ทำงานเป็นกลุ่ม และนำเสนอข้อมูลได้ เทคนิคการสอนเชิงรุกนี้ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาเชิงบวกทั้งตัวผู้เรียน และผู้สอน ช่วยเพิ่มทักษะสำคัญให้กับผู้เรียนได้ ขณะที่ผู้สอนได้พัฒนาทักษะการสอนให้มีความเชี่ยวชาญมากขึ้น ซึ่งเป็นการพัฒนาตน พัฒนางาน และพัฒนาผู้เรียนไปพร้อมกัน รวมถึงพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพมากขึ้น

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์ของการนำเทคนิคการสอนแบบเชิงรุกไปใช้พัฒนาทักษะการนำเสนอให้กับผู้เรียนในฐานะที่เป็นวิธีการสอนที่ดีอย่างหนึ่ง โดยมีประโยชน์หลัก ๆ คือ ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความรู้โดยแท้จริง และเพื่อเสนอแนะวิธีการสอนที่ผู้สอนจะได้พัฒนาทักษะการสอนให้เกิดความเชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการสอนในวิชาอื่น เช่น วิชาการพัฒนาบุคลิกภาพ วิชามนุษยสัมพันธ์ และวิชาที่ต้องการพัฒนาทักษะด้านอื่นให้กับผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกใช้ความถนัด ความสนใจที่เป็นความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถแสดงตัวตนและศักยภาพของตัวเองได้ ทั้งยังช่วยผู้สอนให้ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทการสอนด้วยวิธีที่หลากหลายเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียนได้ สาระของบทความนี้มุ่งนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวกับการนำเสนอ การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาผู้เรียนและผู้สอน โดยผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลด้วย

การสังเกตระหว่างการสอนในวิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจ และจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งได้เรียบเรียงแล้วนำเสนอในลำดับถัดไป

การนำเสนอ (Presentation)

การนำเสนอ (Presentation) เป็นวิธีการสื่อสารถ่ายทอดข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจ จูงใจ รวมถึงการสนับสนุนในการทำงานจะต้องมีการนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวงาน แผนงาน โครงการ ข้อเสนอ ผลการดำเนินงาน และเรื่องต่าง ๆ แม้เราจะมีความคิดที่ดีแต่ถ้านำเสนอไม่เป็นก็อาจส่งผลให้งานไม่ได้รับความสนใจหรือไม่ได้รับการอนุมัติ การนำเสนอจึงเป็นหนึ่งในทักษะที่ทุกคนจะต้องฝึกฝนให้เกิดขึ้นแก่ตนเองเพราะเป็นหนทางไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น การนำเสนอจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการทำงานและการดำเนินชีวิต การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จในการนำเสนอจะต้องมีความเข้าใจในความหมาย ความสำคัญของการนำเสนออย่างถ่องแท้ รู้รูปแบบของการนำเสนอ ลักษณะของการนำเสนอที่ดี มีบุคลิกภาพเหมาะสม และพัฒนาทักษะในการนำเสนอ

ในปีการศึกษาที่ผ่านมาหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ได้จัดกิจกรรมระดมความคิดเห็น (Focus Group) เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากนักวิชาการทางด้านการจัดการ ตลอดจนผู้ประกอบการที่รับนักศึกษาของหลักสูตรเข้าฝึกประสบการณ์ทางวิชาชีพ พบว่า นักศึกษามีความรู้ ความสามารถในการทำงานแต่ขาดทักษะการนำเสนอมีผลงานที่ดีแต่นำเสนอไม่เป็น ขาดการจดบันทึกสิ่งที่อาจารย์อธิบายเพิ่มเติมในชั้นเรียน ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ มีพฤติกรรมในเชิงรับ รวมทั้งขาดทักษะการคิดแก้ไขปัญหา คาดการณ์สถานการณ์ การวางแผนในการจัดการกับปัญหา จึงส่งผลให้ขาดความมั่นใจในการนำเสนอตนเอง นำเสนอผลงานในระหว่างเรียนไปจนถึงความกล้านำเสนอตนเองสู่องค์กรภายนอกที่จะออกไปทำงานในอนาคต ทั้งที่ตนเองมีศักยภาพสามารถทำงานให้กับองค์กรได้ การนำเสนอผลงานซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญทางด้านการทำงานที่นักศึกษาผู้เรียนในสาขาวิชานี้ต้องมีความรู้ ความเข้าใจเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม เพื่อแก้ไขข้อจำกัดที่ได้กล่าวมาข้างต้น หลักสูตรฯ จึงได้จัดวิชาให้นักศึกษาเรียนวิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจ ซึ่งวิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจ (Business Presentation) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการนำเสนอผลงานทางธุรกิจทั้งการนำเสนอด้วยวาจาและลายลักษณ์อักษรเน้นการฝึกรายบุคคล โดยวัดผลจากความสามารถในการพูด การนำเสนอรูปแบบต่าง ๆ จากกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ ชิ้นงานจะมอบหมายในแบบเดี่ยว แบบคู่ และแบบกลุ่ม เพื่อมุ่งเน้นให้นักศึกษาเข้าใจในหลักการนำเสนอผลงาน ฝึกปฏิบัติให้มีทักษะในด้านการนำเสนอมากขึ้น ดังภาพที่ 1 แผนภาพทักษะการนำเสนอประกอบด้วย ทักษะการคิด ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน ทักษะการเขียน และทักษะการถ่ายทอด จนสามารถเชื่อมโยงความรู้จากภาคทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติได้ ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่ากิจกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเดิมนั้นยังไม่สามารถกระตุ้นผู้เรียนได้มากนัก ดังนั้นจึงควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักศึกษามีความใฝ่รู้และสามารถคิดวิเคราะห์ได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเป็นเทคนิคการเรียนการสอนที่ตอบสนองนโยบายการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอันจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ มีความกระตือรือร้น คิดเป็น มีทักษะการแสวงหาความรู้ ทำงานเป็นกลุ่ม และนำเสนอข้อมูลได้ดีกว่าการสอนแบบบรรยายเพียงอย่างเดียว

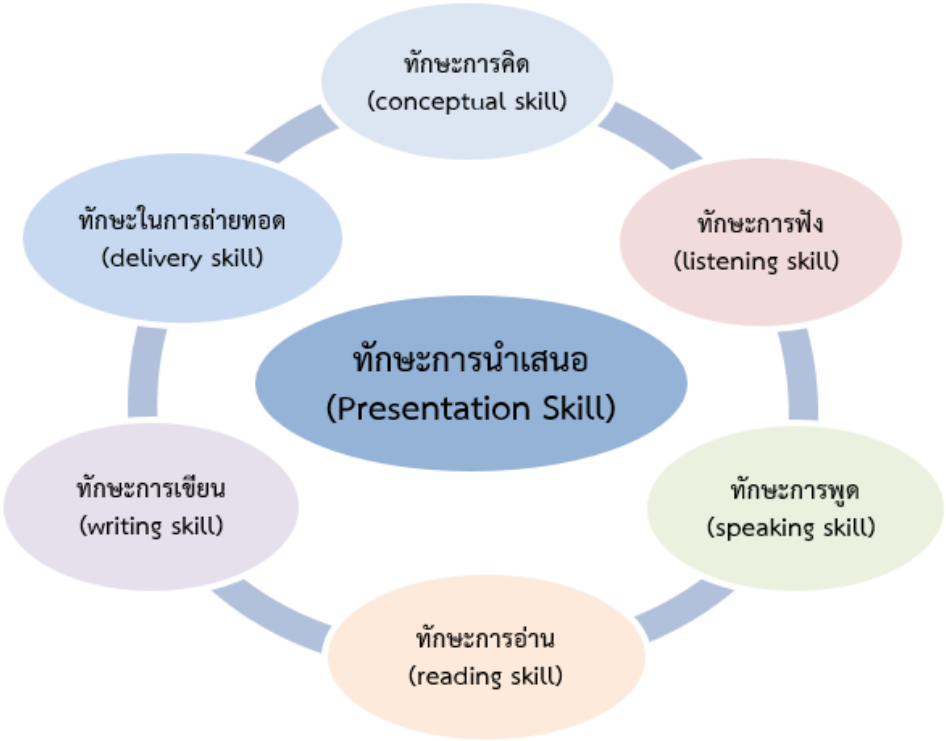

แผนภาพที่ 1 แผนภาพทักษะการนำเสนอ (Presentation Skill)
ที่มา : อนงค์นาถ ทนันชัย (2563)

การจัดการเรียนการสอนวิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจออกแบบแผนการสอนที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ที่วางเป้าหมายจะพัฒนาผู้เรียนในทุกระดับการศึกษาให้ได้รับการพัฒนาขีดความสามารถเต็มตามศักยภาพที่มีอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคล และมีคุณลักษณะนิสัย/พฤติกรรมที่พึงประสงค์ มีองค์ความรู้ที่สำคัญและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งทักษะการดำรงชีวิต และทักษะความรู้ความสามารถ และสมรรถนะในการปฏิบัติงานที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า การที่นักศึกษาจะประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัวนั้น นักศึกษาจำเป็นต้องมีมากกว่าความรู้ที่ได้รับจากการเรียนในห้องเรียน การพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและการใช้ชีวิตในสังคมที่เรียกกันว่าจรณทักษะ (Soft Skills) ก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน เพื่อเตรียมให้พร้อมสำหรับการทำงาน แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะที่เรียกว่าจรณทักษะประกอบด้วยทักษะ 5 ด้านได้แก่ 1) ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงบวก การคิดนอกกรอบหรือแนวขวาง

การคิดเชิงเหตุผล การคิดอย่างเป็นระบบ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 2) ทักษะด้านภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างแรงจูงใจ ความมุ่งมั่นและความน่าเชื่อถือ การแก้ไขปัญหาและกล้าตัดสินใจ การบริหารจัดการ ความสามารถในการถ่ายทอด ความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี การเจรจาต่อรอง การมีความซื่อสัตย์และจริยธรรม ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้โดยปราศจากความขัดแย้ง ความเคารพให้เกียรติทีมงานที่มีความหลากหลาย ความยืดหยุ่นและประนีประนอม ความรับผิดชอบร่วมกันในงานที่ต้องทำร่วมกันเป็นทีม การเห็นคุณค่าและบทบาทของผู้ร่วมทีม 3) ทักษะด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ ความสามารถในการพูด การอ่าน การฟัง การเขียน การนำเสนอที่มีประสิทธิภาพ การเข้าถึงอย่างรวดเร็วและรู้แหล่งข้อมูล การประเมินความน่าเชื่อถือ การใช้อย่างสร้างสรรค์ การสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการรู้เท่าทันสื่อ 4) ทักษะด้านการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ การมีความยืดหยุ่น และ 5) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ได้แก่ ความสามารถในการสร้างปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม การมีน้ำใจงดงาม สามารถควบคุมตนเองได้ ความสามารถในการยอมรับทั้งข้อดีและข้อผิดพลาดที่เกิดจากตนเองหรือจากผู้ร่วมงาน ความอดทนต่อความเห็นที่แตกต่าง มีความสุภาพนอบน้อม เข้ากับบุคคลอื่นและเข้าสังคม การวางตัว วางท่าที การแสดงความยอมรับนับถือ สัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน ความเข้าใจและทักษะในการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมและต่อโลก และความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (สุภาพร จตุรภัทร และคณะ, 2018)

นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย 1) คุณลักษะด้านพฤติกรรม เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง การสร้างสรรค์และประยุกต์ การแสวงหาความรู้ การสะท้อนผลการเรียนรู้ 2) คุณลักษณะด้านเจตคติ เช่น การเห็นคุณค่าและศักยภาพในตนเอง การมีทัศนคติเชิงบวก มีแรงจูงใจใฝ่สำเร็จ มีจิตสาธารณะ 3) คุณลักษณะด้านทักษะ เช่น ทักษะการใช้ภาษาแม่และภาษาต่างประเทศ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะทางสื่อ เทคโนโลยี และสารสนเทศ 4) คุณลักษณะด้านความรู้ เช่น ความรู้ทางวิชาการ ความรู้จากประสบการณ์ ความรู้ด้านอาชีพ ความรู้ด้านสื่อ เทคโนโลยี สารสนเทศ ในทางเดียวกันกับ จิตต์ภิญญา ชุมสาย ณ อยุธยา (2551) กล่าวว่าคุณลักษณะของบุคคลด้านพฤติกรรม ความรู้ ทักษะ และเจตคติ มีความจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากที่สุด และเป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย และคณะ (2559) ที่ศึกษาคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย พบว่าสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็วทำให้เยาวชนไทยซึ่งเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศในอนาคตต้องมีคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต คุณลักษณะนี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเยาวชนให้มีศักยภาพในการขับเคลื่อนสังคมไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

จากการประมวลความรู้ข้างต้น คุณลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัยสวนดุสิตที่มุ่งเน้นให้นักศึกษามีค่านิยมร่วมกัน คือ ความเป็นสวนดุสิต (SDU Spirit) ประกอบด้วย การมีบุคลิกภาพดี มีความอ่อนน้อมถ่อมตน แสดงความเป็นสวนดุสิตได้อย่างเหมาะสม ดำรงตนอย่างมีคุณค่า ทำงานด้วยความประณีต เป็นผู้นำ เสียสละเอื้ออาทร รักและศรัทธามหาวิทยาลัย มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

การพัฒนาผู้เรียนจึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการเรียนรู้แบบใฝ่รู้มีส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ การมีวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ (Appealing Materials) ผู้เรียนมีโอกาสลงมือปฏิบัติ (Opportunities for Manipulation) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเลือกกิจกรรมและกลวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ผู้เรียนได้สื่อสารเกี่ยวกับสิ่งที่กำลังทำกับผู้อื่น การเรียนรู้ที่กระตือรือร้น การประเมิน การจัดห้องเรียน กำหนดการประจำวัน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหา การจัดการเรียนการสอน ซึ่งการเรียนรู้แบบใฝ่รู้จะมีความยืดหยุ่นสูงสามารถปรับวิธีการใช้กิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งทำได้มากกว่าการสอนแบบบรรยายนั่นเอง

วัฒนา หงสกุล (2018) เขียนในบทความเรื่องการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยการปฏิรูประบบการศึกษาแบบเดิมที่เน้นการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนสู่ผู้เรียนโดยตรง ให้เป็นการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นที่สนใจในระบบการศึกษาทุกระดับของประเทศไทย การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ เรียนรู้ และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง มีการใช้ความสามารถในการสื่อสาร ถ่ายทอดความคิดผ่านการเขียน อภิปรายโต้แย้ง ให้เหตุผล แสดงความคิดเห็น และสามารถแสดงทัศนคติ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์ปัญหาอย่างหลากหลายจนสามารถสร้างสรรค์ นวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมกับความเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วของกระแสยุคไทยแลนด์ 4.0 การเรียนรู้เชิงรุกคือกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำและได้ใช้กระบวนการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เขาได้กระทำลงไป (Bonwell, 1991) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายใต้สมมติฐานพื้นฐาน 2 ประการ คือ 1) การเรียนรู้เป็นความพยายามโดยธรรมชาติของมนุษย์ 2) บุคคลมีแนวทางในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน (Meyers and Jones, 1993) โดยผู้เรียนถูกเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้รับความรู้ (receive) ไปสู่การเป็นผู้ร่วมสร้างความรู้ (co-creators) (Fedler and Brent, 1996)

ตารางที่ 1 ตัวอย่างแผนการสอนและการประเมินผลวิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจ

กิจกรรม/สื่อ	สาระการเรียนรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้	การวัดผล/ประเมิน
1. พูดแนะนำตนเอง 2. เขียนประวัติส่วนตัวรายบุคคลที่เป็นทางการ (RESUME) ขนาด A4 สำหรับสมัครงาน 3. สร้าง VDO Clip แนะนำตนเอง จาก Application บนมือถือ ความยาว 1-2 นาที นำไปสร้างเป็น QR Code	1. ความหมาย ลักษณะ ความสำคัญของการนำเสนองานด้วยวาจา 2. การวางแผนการนำเสนอ เทคนิคการนำเสนอด้วยวาจา การเตรียมการนำเสนอ การศึกษาข้อมูล การเตรียมสถานที่และวัสดุอุปกรณ์	1. ผู้เรียนสามารถพูดนำเสนอตนเองได้ 2. ผู้เรียนสามารถเขียนประวัติย่อได้อย่างถูกต้อง 3. ผู้เรียนสามารถออกแบบการนำเสนอด้วยตนเอง 4. ผู้เรียนสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อนำเสนอตนเองได้อย่างมืออาชีพ	1. งานเดี่ยว 2. ผู้สอนกำหนดแนวทางทำประวัติส่วนตัว 3. ผู้เรียนออกแบบวีดิโอด้วยตนเอง **ประเมินผล** ความคิดสร้างสรรค์ รูปแบบการนำเสนอ ความทันสมัย ความถูกต้องในการใช้ภาษา

ที่มา: มคอ.3 วิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจ

จากตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างกิจกรรมการสอนหัวข้อศิลปะการพูดเพื่อการนำเสนอ วิธีการสอนผู้สอนใช้สื่อการสอนด้วยภาพนิ่งประกอบการบรรยายเพื่ออธิบายแนะนำ และทำการสาธิตแสดงการพูดแนะนำตนเองให้ผู้เรียนชมเป็นตัวอย่าง จากนั้นจึงมอบหมายงานให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ผลลัพธ์การเรียนรู้คือผู้เรียนสามารถนำเสนอตนเองด้วยการพูดในชั้นเรียนได้ จนสามารถนำไปสร้างเป็นคลิปวีดิโอแนะนำตนเองแล้วทำการตัดต่อจากแอปพลิเคชันบนมือถือ แล้วสร้างเป็นคิวอาร์โค้ดเพื่อนำไปใส่ในเรซูเม่ที่จะนำไปใช้ในการสมัครงานต่อไป ผลที่เกิดขึ้นพบข้อดีคือ ผู้เรียนสามารถสร้างคลิปวีดิโอได้อย่างสร้างสรรค์ สวยงามน่าสนใจ ใช้เวลาที่กำหนดได้อย่างเหมาะสม และนำเรซูเม่ที่จัดทำขึ้นไปใช้งานได้จริงจากเดิมเป็นเพียงการเขียนบรรยาย ซึ่งหากมีการใส่ภาพคิวอาร์โค้ดการพูดแนะนำตนเองนี้ลงไปด้วยจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำเสนอตัวตนให้กับหน่วยงานใช้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานได้ง่ายและสะดวกขึ้น เพราะได้เห็นบุคลิกภาพของผู้เรียนมากกว่าภาพถ่ายปกติในจดหมายสมัครงานหรือเรซูเม่แบบเดิมที่ค่อนข้างมีรูปแบบเป็นทางการ อย่างไรก็ตามยังพบข้อสังเกตที่ได้จากกิจกรรมนี้ คือผู้สอนเห็นข้อด้อยด้านทักษะการเขียนของผู้เรียนเนื่องจากพบคำผิด การเคาะวรรค ภาษาที่ใช้ รวมถึงความสามารถในการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการทำเอกสาร เนื่องจากผู้เรียนขาดความรอบคอบในการตรวจสอบผลงานของตนเองก่อน ทำให้ผู้สอนต้องใช้เวลานานกับการอ่านและแก้ไขมากกว่าเดิม ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ผู้สอนจักต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ละเลยไม่ได้ เนื่องจากผลงานในชิ้นงานอื่นจะต้องมีการเขียนในเชิงวิชาการและเป็นพื้นฐานสำคัญของการทำงานในอนาคต

ดังนั้น แนวทางการแก้ไขการสอนในกิจกรรมรูปแบบนี้ ผู้สอนต้องชี้ให้เห็นความสำคัญของความถูกต้องในการใช้ภาษา อาจนำตัวอย่างผลงานที่ดีของรุ่นพี่มาเป็นตัวอย่างให้รุ่นน้องได้ชมโดยให้ผู้เรียนจับกลุ่มแลกเปลี่ยนพูดคุยวิเคราะห์แนวทางการผลิตผลงานให้ดีขึ้นกว่าจากตัวอย่าง และให้ผู้เรียนจับคู่สลับกันตรวจผลงานก่อนส่งจะทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสตรวจสอบผลงานของผู้อื่นเปรียบเทียบกับผลงานของตนเองไปในตัว รู้ข้อบกพร่องและแก้ไขด้วยตนเองได้ ขณะเดียวกันเพื่อนที่ทำผลงานได้ดีหรือผ่านแล้วควรมีโอกาสได้สอนชี้แนะให้กับเพื่อนรายอื่นด้วย

แผนภาพที่ 2 องค์ประกอบของการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)
ที่มา : นนทลี พรธาดาวิทย์ (2559)

การเรียนรู้เชิงรุกเป็นกระบวนการเรียนการสอนอย่างหนึ่งโดยเป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติหรือการลงมือทำซึ่งความรู้ที่เกิดขึ้นก็เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ กระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องได้มีโอกาสลงมือกระทำมากกว่าการฟังเพียงอย่างเดียว ต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้การเรียนรู้โดยการอ่าน การเขียน การโต้ตอบ และการวิเคราะห์ปัญหา อีกทั้งให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดขั้นสูง ได้แก่ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ทั้งนี้ความน่าสนใจของการสอนในลักษณะนี้ขึ้นกับประสบการณ์ ความชำนาญของผู้สอนนั่นเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย โดยการร่วมมือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน

ในการนี้ผู้สอนต้องลดบทบาทในการสอนและการให้ความรู้แก่ผู้เรียนโดยตรงลง แต่ไปเพิ่มกระบวนการและกิจกรรมที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการจะทำกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้นและอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยการพูด การเขียน การอภิปรายกับเพื่อน การเรียนรู้ในลักษณะนี้ทำให้ผู้เรียนสามารถรักษาผลการเรียนรู้ให้อยู่คงทนได้มาก เพราะการเรียนรู้เชิงรุกมีความสอดคล้องกับการทำงานของสมองที่เกี่ยวกับความจำโดยสามารถเก็บและจำสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ผู้สอน สิ่งแวดล้อม

การเรียนรู้ได้ผ่านการปฏิบัติจริงจะสามารถเก็บจำในระบบความจำระยะยาว (Long Term Memory) ทำให้ผลการเรียนรู้ยังคงอยู่ได้ในปริมาณที่มากกว่าระยะยาวกว่า ภายใต้กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ที่เปิดโอกาสการให้ผู้เรียนมีบทบาทในการแสวงหาความรู้และเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์จนเกิดความรู้ ความเข้าใจนำไปประยุกต์ใช้สามารถสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และพัฒนาตนเองเต็มความสามารถ รวมถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสร่วมอภิปรายเพื่อฝึกทักษะการสื่อสารทำให้ผลการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ฝึกให้ผู้เรียนได้นำเสนองานทางวิชาการเรียนรู้ในสถานการณ์จำลอง มีการฝึกปฏิบัติในสภาพจริงด้วยการเชื่อมโยงกับสถานการณ์ต่าง ๆ แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกที่นิยมมาใช้จะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้ เนื้อหา เวลา และจำนวนของผู้เรียน ทั้งนี้การเรียนรู้แบบเชิงรุกนั้นมีหลายเทคนิควิธีการขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ ผู้สอนจึงต้องวางแผนและออกแบบกิจกรรมล่วงหน้าก่อนการสอนเลือกเทคนิคให้เหมาะสมกับเนื้อหา (วัฒนา หงสกุล, 2561: 482) จะส่งผลให้ผู้สอนเป็นผู้สอนเชิงรุก ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นนักคิด การเรียนมีบรรยากาศเชิงรุกเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการเรียนรู้ (นนทลี พรธาดาวิทย์, 2559)

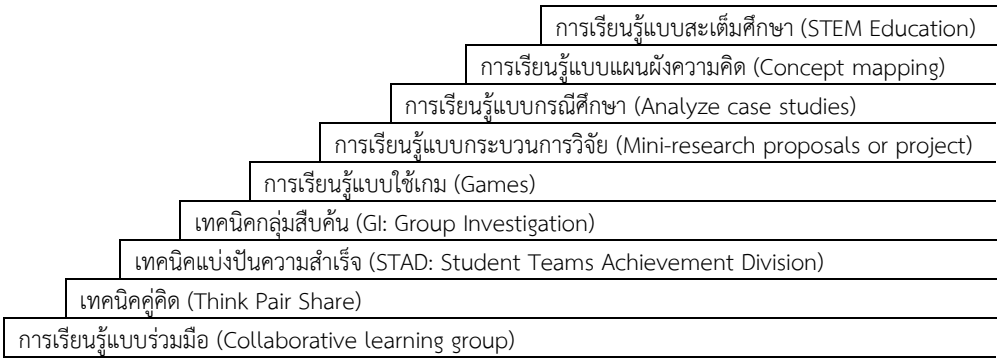

แผนภาพที่ 3 เทคนิคการเรียนรู้เชิงรุก 9 รูปแบบ
ที่มา : วัฒนา หงสกุล (2561)

การเรียนรู้เชิงรุกมีความสำคัญมากในขณะนี้ เนื่องจากความท้าทายด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมกับชีวิตในศตวรรษที่ 21 เป็นเรื่องสำคัญของกระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้น ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง ผู้สอนจึงต้องมีความ ตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลก นั่นคือ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) ที่ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ ความสามารถ และทักษะจำเป็น ซึ่งเป็นผลจากการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ (วิจารณ์ พานิช, 2560)

ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยสาระวิชาหลัก (Core Subjects) ได้แก่ ภาษาแม่ และภาษาสำคัญของโลก ศิลปะคณิตศาสตร์ การปกครองและหน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ โดยวิชาแกนหลักนี้จะนำมาสู่การกำหนดเป็นกรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) หรือหัวข้อสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยการส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหาวิชาแกนหลัก และสอดแทรกทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เข้าไปในทุกวิชาแกนหลัก ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับโลก (Global Awareness) ความรู้เกี่ยวกับการเงินเศรษฐศาสตร์ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ (Financial, Economics, Business and Entrepreneurial Literacy) ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี (Civic Literacy) และความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี ทักษะด้านชีวิตและอาชีพ ทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 ที่ทุกคนจะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การเรียนรู้ 3R x 8C ทักษะการเรียนรู้ 3R คือ Reading (อ่านออก), (W) Riting (เขียนได้), และ (A) Rithemetics (คิดเลขเป็น) ส่วนทักษะการเรียนรู้ 8C ประกอบด้วย ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural Understanding) ทักษะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information, and Media Literacy) ทักษะ

ด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) และคุณธรรม มีเมตตา กรุณา มีระเบียบวินัย (Compassion) ซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานสำคัญของทักษะขั้นต้นทั้งหมด และเป็นคุณลักษณะที่เด็กไทยจำเป็นต้องมี

ดังนั้นผู้สอนจึงต้องออกแบบกิจกรรม ใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการพัฒนาผู้เรียนโดยการสร้างผู้เรียนให้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 จึงเน้นทักษะในการคิดวิเคราะห์เป็นหลัก ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในยุคการศึกษาไทยให้นำไปสู่ไทยแลนด์ 4.0 ให้กับผู้เรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีลักษณะที่ทำให้ผู้เรียนแต่ละคนไม่อยู่นิ่ง กระตือรือร้นและคิดค้นหาความรู้และคำตอบอยู่ตลอดเวลา (Active Learner) ตามแนวการจัดการเรียนแบบเชิงรุก (Active learning) โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยส่งผลทำให้เกิดคำว่า Work-based Learning หรือ Work-integrated Learning หรือ Site-based Learning จะเป็นผลทำให้ผู้เรียนและผู้สอนค้นพบความรู้ใหม่ สร้างสรรค์ความรู้ใหม่ และสร้างนวัตกรรมใหม่ได้ (ดิเรก พรสีมา, 2559) จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้แบบใฝ่รู้กับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีแนวคิดและลักษณะของการจัดการเรียนรู้คล้ายกัน นั่นคือ ต้องมีความสัมพันธ์มีขั้นตอนและกระบวนการที่เป็นลำดับ ที่ผู้เรียนสามารถมีส่วนร่วมกับการเรียนการสอนได้ ดังแผนภาพที่ 4 ปิรามิดแห่งการเรียนรู้ที่แสดงในหน้าที่ 10 ซึ่งอธิบายการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จดจำได้โดยใช้การสอนแบบเชิงรุกทั้งการแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน (Discussion Group) การทดลองปฏิบัติ (Learning by Doing) และการสอนผู้อื่น (Teach and Other) เพื่อพัฒนาทักษะศตวรรตที่ 21 ให้เกิดกับผู้เรียนนั่นเอง

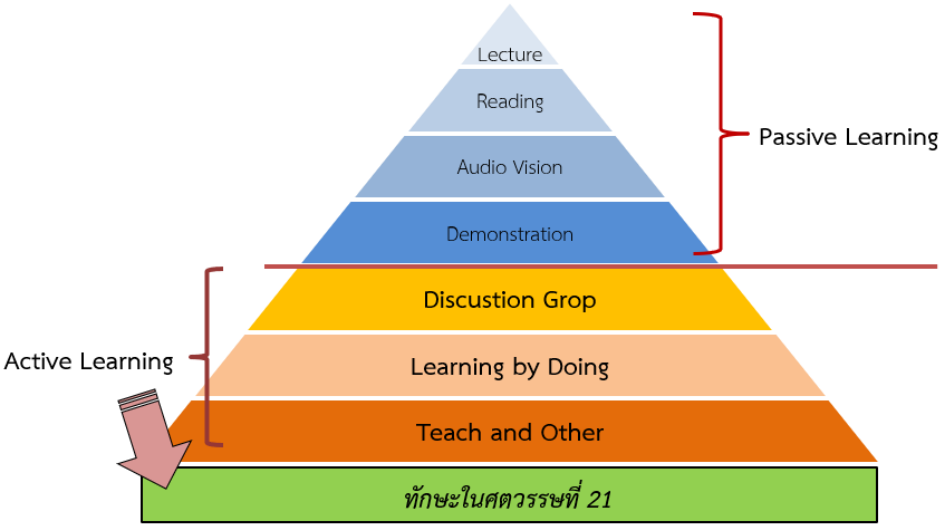

แผนภาพที่ 4 ปิรามิดแห่งการเรียนรู้ (Leaning Pyramid)
ที่มา : Edgar Dale (1969)

ผู้สอนต้องมีลักษณะของผู้ที่สามารถชี้แนะการเรียนรู้ (Learning Coaching) และสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำผู้เรียนท่องเที่ยวไปสู่โลกแห่งการเรียนรู้ได้ (Learning Travel Agent) ซึ่งบทบาทของผู้สอนจากยุคสมัยก่อนจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อก้าวสู่ยุคแห่งศตวรรษที่ 21 เนื่องจากผู้สอนในโลกยุคใหม่ต้องมีความรอบรู้มากกว่าการเป็นผู้ดูแลรายวิชาที่สอนเท่านั้น แต่ผู้สอนมีบทบาทของการเพิ่มพูนความรู้แก่ผู้เรียน เสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ รวมทั้งไอซีทีได้เข้ามามีบทบาททางการศึกษาและเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของคนทั่วโลก ไอซีทีในปัจจุบันจึงไม่ใช่เป็นเพียงแหล่งข้อมูลข่าวสารเท่านั้น ผู้สอนจึงต้องคิดว่าจะบูรณาการการจัดการเรียนรู้ให้เข้ากับไอซีทีได้อย่างไร การส่งเสริมการเรียนรู้จากยุคเดิมสู่ยุคศตวรรษที่ 21 (อติพร เกิดเรือง, 2562) ต้องจัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเรียน การทำงาน และการดำรงชีวิต เน้นการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมการค้นคว้าด้วยตนเองโดยนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนรู้ให้มากที่สุด ผู้สอนเป็นเพียงผู้ชี้แนะแนวทางในการเรียนรู้ตามหลักสูตรเท่านั้น

ในการส่งเสริมการเรียนในรู้ศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนต้องคำนึงถึงการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้บนเครือข่ายออนไลน์ แบ่งปันความรู้และเนื้อหาผ่านเครือข่ายออนไลน์ เน้นการสร้างสรรค์ และการคิดเชิงวิพากษ์ ใช้เครือข่ายออนไลน์ในการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์ สามารถสร้างองค์ความรู้ และส่งเสริมความรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติจริงมากขึ้น ทักษะแห่งอนาคตใหม่ในศตวรรษที่ 21 (21th Century Skill) เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ท่ามกลางของแห่งเทคโนโลยี สถาบันอุดมศึกษา ควรมีทิศทางในการปรับตัวให้รองรับพลวัตที่เปลี่ยนแปลงไป สอดคล้องกับ หนังสือ 21st Century Skill: Learning for Life in Our Time (Trilling & Fadel, 2009) ที่ระบุคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ว่าผู้เรียนต้องพร้อมพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้านอย่างเต็มศักยภาพ แนวคิดในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 คือ สอนน้อยลงทำให้เรียนรู้ได้มากขึ้น (teach less, learn more) ลดบทบาทการสอนแบบบรรยายให้น้อยลง แต่สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มขึ้น ส่วนอีกแนวคิดคือการเรียนรู้โดยตรง โดยมุ่งจัดการเรียนรู้ในลักษณะที่ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด โดยผ่านการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ลงมือปฏิบัติคิดแก้ปัญหา ริเริ่มสร้างสรรค์ทำงานเป็นกลุ่ม สรุปเป็นความรู้และสามารถนำเสนอได้อย่างเหมาะสม และอีกแนวคิดหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่โดยการใช้กระบวนการทางปัญญา (กระบวนการคิด) กระบวนการทางสังคม (กระบวนการกลุ่ม) โดยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในการเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้โดยผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน ทั้งนี้การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญต้องสอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถ และความถนัดของผู้เรียน เน้นการบูรณาการความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ใช้หลากหลายวิธีการสอน หลากหลายแหล่งความรู้ให้สามารถพัฒนาปัญญาอย่างหลากหลายคือ พหุปัญญา รวมทั้งเน้นการวัดผลอย่างหลากหลายวิธีเพื่อให้พร้อมต่อสังคมแห่งการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องมีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต มีทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศที่ดีเพื่อการติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายที่หลากหลายรูปแบบ

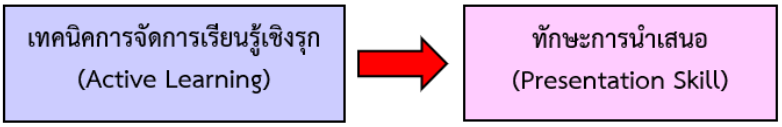

แผนภาพที่ 5 การจัดการเรียนรู้เชิงรุกกับการพัฒนาทักษะการนำเสนอ
ที่มา : อนงค์นาถ ทนันชัย (2563)

การสอนเพื่อพัฒนาทักษะการนำเสนอในวิชาการนำเสนอผลงานทางธุรกิจ (Business Presentation) จัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้เชิงรุกดังแสดงในแผนภาพที่ 5 เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการนำเสนอรูปแบบต่าง ๆ มีทักษะการนำเสนอที่ดี เนื่องจากการสื่อสารและนำเสนอเป็นสมรรถนะสำคัญในระดับสากลทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านภาษา และมีความสามารถในการนำเสนอ มีทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีความมั่นใจในตนเอง และควบคุมตนเองได้มากขึ้น สามารถเป็นในสิ่งที่อยากเป็น มีวุฒิภาวะสูงมากขึ้น ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น ตลอดจนการเรียนการสอนไม่เพียงมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนเท่านั้น แต่มุ่งให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้และเผยแพร่ เช่น กิจกรรมการสร้างสื่อออนไลน์ด้วยการรีวิวสินค้า/บริการให้กับธุรกิจที่ผู้เรียนสนใจด้วยการสร้างคลิปวีดิโอ และเขียนบรรยายเนื้อหาให้น่าสนใจ (Content) เผยแพร่ในสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ได้แก่ เว็บไซต์ยูทูป เฟซบุ๊ก อินสตราแกรม เป็นต้น เพื่อช่วยประชาสัมพันธ์ให้ธุรกิจนั้นเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น กิจกรรมนี้ได้รับเสียงตอบรับด้วยดีจากผู้ประกอบการและเป็นผลงานที่ผู้เรียนภูมิใจมาก ส่งเสริมให้มีการพัฒนานวัตกรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศต่อไป

การศึกษาคือการพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลาย ๆ ด้านพร้อมกันไป การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นจุดเริ่มของการพัฒนาผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน ทั้งคุณลักษณะด้านความรู้ ความคิด ด้านการปฏิบัติและด้านอารมณ์ความรู้สึกจะได้รับการพัฒนาไปพร้อมกัน โดยกระบวนการจะเน้นการพัฒนาคุณสมบัติผู้เรียนให้สอดคล้องกับคุณลักษณะทางวัฒนธรรมองค์กรในระดับมหาวิทยาลัย เช่น กิจกรรมการนำเสนอผลิตภัณฑ์และบริการของมหาวิทยาลัยด้วยการเขียนแผนที่ความคิดเพื่อใช้ในการอธิบายซึ่งผู้เรียนจะต้องทำการค้นคว้าหาข้อมูลและลงไปสัมผัสกับสินค้าบริการนั้น ๆ ด้วยตนเอง แล้วจึงนำกลับมานำเสนอในชั้นเรียน ทำให้เกิดความเข้าใจในวิถีเชิงวัฒนธรรมขององค์กรก่อนที่ผู้เรียนจะออกไปทำงาน สร้างบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในยุคประเทศไทย 4.0 ให้มากที่สุด โดยคำนึงถึงศักยภาพ ต้นทุนความรู้ของนักศึกษาให้มากที่สุด เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาพร จตุรภัทร และคณะ (2561) ที่ได้ศึกษาคุณลักษณะด้านจรณทักษะที่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในยุคประเทศไทย 4.0 พบว่า ผู้ใช้บัณฑิตต้องการบุคลากรที่สามารถเข้าทำงานและมีจรณทักษะทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความคิดสร้างสรรค์ 2) ด้านภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม 3) ด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ 4) ด้านการเปลี่ยนแปลง และ 5) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบอยู่ในระดับมากที่สุดนั่นเอง

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรูปแบบใหม่ที่อ้างอิงแนวคิดทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ของมนุษย์ และมีการตื่นตัวในสถาบันการศึกษาหลายแห่ง โดยได้นำการจัดการเรียนการสอนแนวนี้ไปใช้ในชั้นเรียนซึ่งเป็นกิจกรรมที่ยึดผู้เรียนและปัญหาเป็นสำคัญ การเลือกใช้กิจกรรมการเรียนรู้จะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้เนื้อหา เวลา และจำนวนของผู้เรียน ในยุคการศึกษาไทย 4.0 มีเป้าหมายให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ให้เกิดนวัตกรรมสู่สังคม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ 1) การสร้างสภาพแวดล้อมและกระตุ้นความใคร่รู้ในปัญหา 2) ให้ผู้เรียนลงมือสร้างความเข้าใจ และวางแผนในการเรียนรู้ 3) สามารถสรุปผลการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ 4) นำผลการเรียนรู้เข้าสู่กระบวนการขยายและแปลงความรู้ลงสู่นวัตกรรม และ 5) ประเมินผลการเรียนรู้ สิ่งสำคัญคือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในยุคปัจจุบันจะต้องจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงจากกิจกรรมภายใต้โจทย์ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียนโดยมีผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะการเรียนรู้ ในทางเดียวกันยังเป็นการท้าทายความสามารถของผู้สอนอีกด้วยที่จะเขียนแผนการสอนอย่างไร คิดสร้างสรรค์กิจกรรมแบบไหนให้สามารถพัฒนาผู้เรียนจนเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ได้ รวมทั้งสามารถนำองค์ความรู้หลายแขนงมาบูรณาการในแบบสร้างสรรค์เพื่อพัฒนานวัตกรรมมาตอบสนองความต้องการของสังคม เชื่อมโยงความรู้ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือประกอบอาชีพในอนาคต กระทั่งส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และเป็นไปตามเป้าหมายของการเรียนรู้ยุคไทยแลนด์ 4.0 อย่างแท้จริง

ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนานักศึกษาให้เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะของบัณฑิตที่ตอบสนองพลวัตโลกเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม นำความรู้ความสามารถไปใช้ในการทำงานในอนาคตได้ สถานศึกษาควรส่งเสริมให้อาจารย์ผู้สอนใช้แผนการสอนและจัดกิจกรรมแบบใฝ่รู้ (Active Learning) ในแต่ละรายวิชาของทุกหลักสูตร โดยเฉพาะวิชาที่เน้นการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ทั้งนี้การจัดกิจกรรมแบบใฝ่รู้อาจไม่สามารถจัดได้ทุกวิชาขึ้นอยู่กับเนื้อหา แต่อาจจัดเป็นบางกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ผู้สอนจึงควรปฏิบัติตนด้วยการแสวงหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ ติดตามข่าวสารให้ทันต่อเทคโนโลยี ต้องสามารถคิดสร้างสรรค์ในการเขียนแผนการสอนหรือออกแบบกิจกรรมได้ด้วยตนเองซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดของผู้สอนบางราย กรณีเช่นนี้สถาบันการศึกษาควรจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเป็นการแบ่งปันข้อมูลเชิงวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สอน สิ่งสำคัญอีกประการคือผู้สอนควรเรียนรู้โจทย์ที่ให้กับผู้เรียนมาล่วงหน้า ทดลองใช้ มีโอกาสสอนซ้ำในวิชาเดิมเพื่อให้สามารถสร้างเป็นแผนการสอนที่แม่นยำมากขึ้น ระหว่างการสอนต้องคอยสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเพราะจะทำให้เข้าใจลักษณะของพวกเขาได้ดียิ่งขึ้น ควรมีการสอบถามพูดคุยถึงปัญหาอุปสรรคพร้อมให้ข้อเสนอแนะกับผู้เรียนได้ ข้อแนะนำเพิ่มเติมคือการสำรวจความคิดเห็นของผู้เรียนหลังเรียนเพื่อนำความคิดเห็นเหล่านั้นไปปรับปรุง ใช้ในการออกแบบกิจกรรมสำหรับผู้เรียนรุ่นต่อไป ควบคู่กับการวัดผลที่มีประสิทธิภาพ ภายใต้การสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย จนไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะบุคลิกภาพที่ดีมีความเป็นสวนดุสิต และมีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนเป็นบุคคลากรที่มีคุณภาพของสังคมเมืองและสังคมโลกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

จิตต์ภิญญา ชุมสาย ณ อยุธยา. (2551). ผลการจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ที่มีต่อการพัฒนาทักษะสื่อสารของนิสิตปริญญาตรี. *วารสารวิจัยทางการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มศว*, *8*(1).

ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย และคณะ. (2559). คุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชนไทย. *Journal of Education Studies*, *44*(4), 63-80.

ดิเรก พรสีมา. (2559). ครูไทย 4.0. กระทรวงศึกษาธิการ. สืบค้น 1 พฤษภาคม 2562, จาก http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php

นนทลี พรธาดาวิทย์. (2559). *การจัดการเรียนรู้แบบ Active learning*. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์และพเยาว์ ยินดีสุข. (2561). *การเรียนรู้เชิงรุกแบบรวมพลังกับ PLC เพื่อการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด (มหาชน)

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรืองและอธิปจิตตฤกษ์ (แปล). (2554). *ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: Open Worlds.

วัฒนา หงสกุล. (2018, June). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกในยุคไทยแลนด์ 4.0. In *รายงานการประชุม Graduate School Conference* (Vol. 1, No. 2, pp. 479-486).

วิจารณ์ พานิช. (2560). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรีสฤษวงศ์.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.* สืบค้น 1 พฤษภาคม 2562, จาก https://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=47936&Key=news20

สุภาพร จตุรภัทร และคณะ. (2561). คุณลักษณะ Soft Skills ที่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานใน ยุคประเทศไทย 4.0. *วารสาร ม จร. อุบลปริทรรศน์*, *3*(1), 62-80.

สุวมาลย์ ม่วงประเสริฐ และสุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์. (2562). ผลลัพธ์การเรียนรู้และความพึงพอใจของนักศึกษาในหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไป. *วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต*, *15*(1).

อติพร เกิดเรือง. (2562). การส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถาบันอุดมศึกษาไทย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.*

Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). *Active Learning: Creating Excitement in the Classroom. 1991 ASHE-ERIC Higher Education Reports*. ERIC Clearinghouse on Higher Education, The George Washington University, One Dupont Circle, Suite 630, Washington, DC 20036-1183.

Dale Edgar. (1996). *Audio-Virtual Methods in Teaching*, 3rd ed., Holt, Rinehart & Winston, New York, p.108

Felder, R. M., & Brent, R. (1996). Navigating the bumpy road to student-centered instruction. *College teaching*, *44*(2), 43-47.

Meyers, C., & Jones, T. B. (1993). *Promoting Active Learning. Strategies for the College Classroom*. Jossey-Bass Inc., Publishers, 350 Sansome Street, San Francisco, CA 94104.

Partnership for 21st Century Skills. (2011). *Framework for 21st Century Learning*. Retrieved September 1, 2016, From: http://www.p21.org.

Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21 st Century skills: Learning for life in our times*. California: John Wiley & Sons.

ความต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน

The Need to Develop Language Skills of Undergraduate Students, Rajamangala University of Technology Lanna Nan

สรศักดิ์ เชี่ยวชาญ[1]

Sorasak Chiewchan

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน จำนวน 165 คน โดยการสุ่มตัวอย่างตามอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความต้องการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษมากที่สุด รองลงมาคือภาษาไทย และภาษาจีนตามลำดับ เหตุผลที่ต้องการพัฒนามากที่สุดคือ เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ รองลงมาคือเพื่อใช้ในการสื่อสารชีวิตประจำวัน ตามมาด้วยเพื่อใช้ในการสมัครงาน สำหรับทักษะทางภาษาอังกฤษที่นักศึกษาต้องการพัฒนามากที่สุดคือ ทักษะการพูด สำหรับทักษะทางภาษาไทยที่ต้องการพัฒนามากที่สุดคือ ทักษะการเขียน และทักษะทางภาษาจีนที่ต้องการพัฒนามากที่สุดคือ ทักษะการพูด ด้านวิธีการพัฒนาทักษะทางภาษานักศึกษาเห็นว่าการเรียนด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์เป็นวิธีที่เหมาะสมมากที่สุด

คำสำคัญ: ความต้องการพัฒนา ทักษะทางภาษา นักศึกษาระดับปริญญาตรี

Abstract

The purpose of this research was to study the need to develop language skills of undergraduate students, Rajamangala University of Technology Lanna Nan. The samples of this study consisted of the 165 first-year students from Faculty of Engineering, Faculty of Business Administration and Liberal Arts and Faculty of Science and Agricultural Technology, were selected by a simple random sampling method. The instrument was a questionnaire. The data were analyzed by percentage, mean and standard deviation.

[1] อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน

อีเมล์ dorakeng@hotmail.co.th

Lecturer at Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamongala University of Technology Lanna Nan. Email: dorakeng@hotmail.co.th

The findings of the study showed that undergraduate students needed to develop their English skills, followed by Thai and Chinese skills, respectively. The main reason for need in improving skills was for their career, followed by communication in daily life and job applications, respectively. Most of students needed to develop their English speaking skills, Thai writing skills and Chinese speaking skills. In the views of students the appropriate method for developing language skills was self-study through online media.

Keywords: The Need to Develop, Language Skills, Undergraduate Students

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วโลก การศึกษาระดับอุดมศึกษาไม่เพียงแต่ทำให้คนได้มีโอกาสได้พัฒนาทักษะระดับสูงที่จำเป็นในตลาดแรงงานทุก ๆ ด้านเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่จำเป็นสำหรับทุกภาคส่วนในสังคม คนที่มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะสามารถพัฒนาขีดความสามารถและทักษะการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และความสามารถในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ อุดมศึกษาจึงมีหน้าที่สำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรบัณฑิตระดับต่าง ๆ ให้เข้าปฏิบัติงานในทุกภาคส่วนของประเทศไทย (คณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา, 2560: 1)

จะเห็นได้ว่าจากหน้าที่ของอุดมศึกษาดังกล่าวในการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ทำให้คณะกรรมการการอุดมศึกษาจึงได้กำหนดคุณภาพของบัณฑิตในทุกระดับใน 5 ด้าน โดยข้อหนึ่งที่สำคัญคือด้านทักษะวิเคราะห์ตัวเลข การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552) ในปีการศึกษา 2562 มีผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากสถาบันอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งหมด 314,475 คน ที่ต้องออกไปสู่ตลาดแรงงานท่ามกลางการแข่งขันอย่างสูง การเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ให้กับนักศึกษาก่อนสำเร็จการศึกษาออกไปจึงเป็นหน้าที่สำคัญของทุกสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ที่มีวิสัยทัศน์เป็นมหาวิทยาลัยด้านวิชาชีพและเทคโนโลยีในการผลิตบัณฑิตนักปฏิบัติเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของสังคม ชุมชน ท้องถิ่น อย่างยั่งยืน การพัฒนานักศึกษาให้พร้อมก้าวสู่ตลาดแรงงานจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะทักษะด้านการใช้ภาษาเพราะภาษานั้นเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ โดยมนุษย์เป็นผู้สร้างและใช้ภาษาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของตน และเข้าใจความหมายร่วมกันในการติดต่อ สื่อสาร ถ่ายทอด ตลอดจนแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ความรู้สึกและอารมณ์ จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่งโดยวิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลายวิธีก็ตาม (การุณันทน์ รัตนแสนวงษ์, 2552) ทักษะทางภาษาจึงเป็นสิ่งที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในด้านการส่งสารการพูดและการเขียน รวมไปถึงการรับสารในเรื่องของการฟังและการอ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคข้อมูลข่าวสารอย่างในปัจจุบัน โดยเฉพาะบัณฑิตในระดับปริญญาตรี การใช้ภาษานอกจากจะจำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวันแล้ว ยังสามารถใช้เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพของตนเอง

งานวิจัยที่ได้ศึกษาถึงคุณลักษณะของบัณฑิตดังของ จันทนา ทองประยูร (2558) ได้ศึกษาคุณลักษณะบัณฑิตไทยที่พึงประสงค์ในบริบทอาเซียน ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่าคุณลักษณะบัณฑิตไทยที่พึงประสงค์ในบริบทอาเซียนในด้านลักษณะภายนอกของบัณฑิตที่แสดงให้เห็น จะต้องประกอบไปด้วยการใช้ภาษาอังกฤษและภาษาในกลุ่มอาเซียนได้ การมีมนุษยสัมพันธ์ และการมีทักษะทางตัวเลขและไอที เป็นไปในทางเดียวกันกับงานวิจัยที่ได้ศึกษาคุณลักษณะของบัณฑิต ดังของ จิรัชญา งามขำ (2559) ที่ได้ศึกษาคุณลักษณะของบัณฑิตที่มีผลต่อการตัดสินใจรับบัณฑิตหลักสูตรการบัญชีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชในปีการศึกษา 2556 เข้าทำงานของผู้ประกอบการ ผลการศึกษาข้อหนึ่งที่สำคัญคือทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร จะเห็นได้ว่าทักษะทางภาษาโดยเฉพาะภาษาอังกฤษที่เป็นภาษาสากลในปัจจุบัน จึงเป็นทักษะสำคัญที่ควรได้รับการพัฒนาให้กับนักศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน โดยจะครอบคลุมทักษะทางภาษาต่าง ๆ ไม่เฉพาะทางภาษาอังกฤษ แต่จะรวมถึงภาษาไทยและภาษาอื่น ๆ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบวิธีการพัฒนาทักษะทางภาษา เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีต่อทักษะทางภาษาของนักศึกษามหาวิทยาลัยให้มีความชำนาญ สามารถใช้ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพเมื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการประกอบอาชีพในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 286 คน

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษา คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน จาก 3 คณะ คือ กำหนดตัวอย่างจากตาราง Krejcie และ Morgan ที่ความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้นักศึกษาจำนวน 165 คน โดยทำการสุ่มอย่างง่าย ได้จำนวนนักศึกษาในแต่ละคณะตามจำนวนสัดส่วน ดังนี้

1. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร 25 คน
2. คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ 101 คน
3. คณะวิศวกรรมศาสตร์ 39 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาต่าง ๆ โดยภาพรวม แบ่งเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาต่าง ๆ

ตอนที่ 3 วิธีการพัฒนาทักษะทางภาษา

การเก็บรวมรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยติดต่อประสานงานนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลการทำวิจัย ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2562 ของมหาวิทยาเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน จาก 3 คณะได้แก่คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์
2. ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามที่ได้คืนไปตรวจความถูกต้องของข้อมูลที่ได้
3. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยแบบสอบถามชนิดมาตราส่วน ประเมินค่าแบบ 5 ช่วงคะแนนด้วย แปลผลตามดังต่อไปนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 มีความต้องการระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 มีความต้องการระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 มีความต้องการระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 มีความต้องการระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 มีความต้องการระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

ผลวิจัยเรื่อง ความต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน ผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและค่าร้อยละของความต้องการในการพัฒนาทักษะทางภาษาต่าง ๆ

ภาษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ภาษาอังกฤษ	113	42.32
2. ภาษาไทย	74	27.72
3. ภาษาจีน	67	25.09
4. ภาษาญี่ปุ่น	10	3.75
5. ภาษาฝรั่งเศส	3	1.12
รวม	**267**	**100.00**

ตารางที่ 1 แสดงความต้องการในการพัฒนาทักษะทางต่าง ๆ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ต้องการพัฒนาภาษาอังกฤษมากที่สุดร้อยละ 42.32 รองลงมาคือ ภาษาไทยร้อยละ 27.72 ตามด้วยภาษาจีนร้อยละ 25.09

ตารางที่ 2 จำนวนและค่าร้อยละของเหตุผลของการพัฒนาทักษะทางภาษา

เหตุผล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1.ประกอบอาชีพในอนาคต	123	43.46
2. สื่อสารในชีวิตประจำวัน	88	31.10
3. การสมัครงาน	46	16.25
4. ส่งเสริมบุคลิกภาพ	18	6.36
5. แสวงหาความรู้เพิ่มเติม	8	2.83
รวม	**283**	**100.00**

ตารางที่ 2 แสดงเหตุผลในการพัฒนาทักษะทางภาษา พบว่า นักศึกษาต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาเพื่อประกอบอาชีพในอนาคตมากที่สุดร้อยละ 43.46 รองลงมาคือ เพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันร้อยละ 31.10

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาอังกฤษ

ทักษะ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1. ทักษะการฟัง	4.19	0.86	มาก
2. ทักษะการพูด	4.24	0.90	มาก
3. ทักษะการอ่าน	4.09	0.83	มาก
4. ทักษะการเขียน	4.12	0.72	มาก
รวม	**4.16**	**0.83**	**มาก**

ตารางที่ 3 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาอังกฤษในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.16) เมื่อพิจารณาเป็นรายทักษะพบว่า ทักษะการพูดมีความต้องการมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.24) รองลงมาคือทักษะการฟัง ($\bar{x}$ = 4.19)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการพัฒนาทักษะการฟังภาษาอังกฤษ

ทักษะ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1. การฟังเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน	4.12	0.74	มาก
2. การฟังข่าวภาคภาษาอังกฤษ	3.45	0.55	ปานกลาง
3. การฟังเพื่อความเพลิดเพลิน	3.93	0.91	มาก
4. การฟังบรรยายภาษาอังกฤษ	3.97	0.96	มาก
5. การฟังเพื่อจับใจความสำคัญ	4.07	0.81	มาก
รวม	**3.91**	**0.84**	**มาก**

ตารางที่ 4 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการพัฒนาทักษะการฟังภาษาอังกฤษโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.02) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การฟังเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน ($\bar{x}$ = 4.12) รองลงมาคือ การฟังเพื่อจับใจความสำคัญ ($\bar{x}$ = 4.07)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษ

ทักษะ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1. การพูดเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน	4.21	0.68	มาก
2. การพูดเพื่อบรรยาย	4.07	0.92	มาก
3. การนำเสนอรายงาน	4.10	0.77	มาก
4. การพูดเพื่อโน้มน้าวใจ	3.89	0.90	มาก
5. การพูดในโอกาสต่างๆ	3.92	0.76	มาก
รวม	**4.04**	**0.82**	**มาก**

ตารางที่ 5 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.04) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การพูดเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ($\bar{x}$ = 4.21) รองลงมาคือ การนำเสนอรายงาน ($\bar{x}$ = 4.10)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษ

ทักษะ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1. การอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ	4.01	0.91	มาก
2. การอ่านเพื่อสรุปความ	3.97	0.68	มาก
3. การอ่านเพื่อตีความ	3.47	0.95	ปานกลาง
4. การอ่านเพื่อประเมินคุณค่า	3.96	0.92	มาก
รวม	**3.85**	**0.87**	**มาก**

ตารางที่ 6 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.85) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ ($\bar{x}$ = 4.01) รองลงมาคือ การอ่านเพื่อสรุปความ ($\bar{x}$ = 3.97)

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษ

ทักษะ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1. การเขียนบรรยาย	3.77	0.87	มาก
2. การเขียนเพื่อสมัครงาน	3.91	0.78	มาก
3. การเขียนเพื่อสรุปความ	3.83	0.91	มาก
4. การเขียนทางวิชาการ	3.39	0.98	ปานกลาง
รวม	**3.73**	**0.89**	**มาก**

ตารางที่ 7 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.73) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเขียนเพื่อสมัครงาน ($\bar{x}$ = 3.91) รองลงมาคือ การเขียนเพื่อสรุปความ ($\bar{x}$ = 3.83)

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาไทย

ทักษะ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1. ทักษะการฟัง	3.72	0.66	มาก
2. ทักษะการพูด	4.01	0.58	มาก
3. ทักษะการอ่าน	3.99	0.79	มาก
4. ทักษะการเขียน	4.12	0.57	มาก
รวม	**3.96**	**0.67**	**มาก**

ตารางที่ 8 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการพัฒนาทักษะของภาษาไทยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.96) เมื่อพิจารณาเป็นรายทักษะพบว่า ทักษะการเขียนมีความต้องการมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.12) รองลงมาคือทักษะการพูด ($\bar{x}$ = 4.01)

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการพัฒนาทักษะการฟังภาษาไทย

ทักษะ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1. การฟังเพื่อจับใจความสำคัญ	3.48	0.87	ปานกลาง
2. การฟังเพื่ออย่างมีวิจารณญาณ	3.59	0.78	มาก
3. การฟังเพื่อวิเคราะห์วิจารณ์	3.38	0.73	ปานกลาง
4. การฟังเพื่อประเมินคุณค่า	3.45	0.90	ปานกลาง
รวม	**3.48**	**0.83**	**ปานกลาง**

ตารางที่ 9 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการพัฒนาทักษะการฟังภาษาไทย โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.48) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การฟังเพื่ออย่างมีวิจารณญาณ ($\bar{x}$ = 3.59) รองลงมาคือ การฟังเพื่อจับใจความสำคัญ ($\bar{x}$ = 3.48)

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการพัฒนาทักษะการพูดภาษาไทย

ทักษะ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1. การพูดในที่ชุมชน	4.24	0.69	มาก
2. การพูดเพื่อโน้มนาวใจ	3.88	0.84	มาก
3. การนำเสนอรายงาน	4.18	0.73	มาก
4. การเป็นพิธีกร	3.47	0.83	ปานกลาง
รวม	**3.94**	**0.83**	**มาก**

ตารางที่ 10 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการพัฒนาทักษะการพูดภาษาไทยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.94) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การพูดในที่ชุมชน ($\bar{x}$ = 4.24) รองลงมาคือ การนำเสนอรายงาน ($\bar{x}$ = 4.18)

ตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาไทย

ทักษะ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1. การอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ	3.92	0.86	มาก
2. การอ่านเพื่อวิเคราะห์ วิจารณ์	3.56	0.95	มาก
3. การอ่านเพื่อตีความ	3.73	0.87	มาก
4. การอ่านเพื่อสรุปความ	3.84	0.76	มาก
รวม	**3.76**	**0.87**	**มาก**

ตารางที่ 11 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาไทยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.76) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ ($\bar{x}$ = 3.92) รองลงมาคือ การอ่านเพื่อสรุปความ ($\bar{x}$ = 3.84)

ตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย

ทักษะ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1. การเขียนรายงาน	4.20	0.68	มาก
2. การเขียนโครงการ	4.15	0.75	มาก
3. การเขียนบทความ	3.75	0.88	มาก
4. การเขียนสรุปความ	3.92	0.97	มาก
5. การเขียนเพื่อโน้มน้าวใจ	4.03	0.67	มาก
รวม	**4.01**	**0.81**	**มาก**

ตารางที่ 12 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.01) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเขียนรายงาน ($\bar{x}$ = 4.20) รองลงมาคือ การเขียนโครงการ ($\bar{x}$ = 4.15)

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาจีน

ทักษะ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความต้องการ
1. ทักษะการฟัง	3.87	0.95	มาก
2. ทักษะการพูด	3.93	0.83	มาก
3. ทักษะการอ่าน	3.85	0.85	มาก
4. ทักษะการเขียน	3.78	0.87	มาก
รวม	**3.86**	**0.90**	**มาก**

ตารางที่ 13 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการพัฒนาทักษะของภาษาจีนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.86) เมื่อพิจารณาเป็นรายทักษะพบว่า ทักษะการพูดมีความต้องการมากที่สุด ($\bar{x}$ = 3.93) รองลงมาคือทักษะการฟัง ($\bar{x}$ = 3.87)

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนและค่าร้อยละวิธีการพัฒนาทักษะทางภาษาที่เหมาะสม

วิธีการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เรียนด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์	118	45.74
2. เรียนด้วยตนเองผ่านคู่มือ	74	28.68
3. การอบรม	34	13.18
4. การเรียนเสริม	8	3.10
5. ใช้วิธีการที่หลากหลายร่วมกัน	24	9.30
รวม	**165**	**100.00**

ตารางที่ 14 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าวิธีการพัฒนาทักษะทางภาษาที่เหมาะสมมากที่สุดคือ การเรียนด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์ ร้อยละ 45.74 รองลงมาคือ การเรียนด้วยตนเองผ่านคู่มือ ร้อยละ 28.68

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยนักศึกษาส่วนใหญ่มีความต้องการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ แสดงให้เห็นถึงว่านักศึกษาให้ความสำคัญของภาษาอังกฤษในฐานะที่เป็นภาษาสากลที่คนทั่วโลกใช้ติดต่อสื่อสารกัน และยิ่งเมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ภาษาอังกฤษจึงเป็นเครื่องมืออันดับหนึ่งสำหรับพลเมืองอาเซียน ในการสื่อสารสร้างสัมพันธ์สู่โลกกว้างของภูมิภาคอาเซียน โลกแห่งมิตรไมตรีที่ขยายกว้างไร้พรมแดน โลกแห่งการแข่งขันไร้ขอบเขตภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมภาษาอังกฤษจึงเป็นภาษาที่สองของชาวอาเซียน เคียงคู่ภาษาที่หนึ่งอันเป็นภาษาประจำชาติของแต่ละคน (สมเกียรติ อ่อนวิมล, 2555)

ปัจจุบันภาษาอังกฤษในฐานะภาษาสำคัญของโลก ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางของมนุษยชาติเป็นภาษาที่มนุษย์บนโลกใช้ติดต่อระหว่างกันเป็นหลัก ไม่ว่าแต่ละคนจะใช้ภาษาอะไรเป็นภาษาประจำชาติ เมื่อต้องติดต่อกับคนอื่นที่ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรมกัน ทุกคนจำเป็นต้องใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก ปัจจุบันในอนาคตอันใกล้นี้ภาษาอังกฤษจะมีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะช่วงที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุค Thailand 4.0 ภาษาอังกฤษจะมีความสำคัญทั้งในชีวิตประจำวันและการทำงาน (คณะทำงานการจัดการความรู้ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2561) โดยทักษะที่นักศึกษาต้องการพัฒนาคือทักษะการพูด โดยเฉพาะการพูดเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นไปในทางเดียวกันกับงานวิจัยของ วิภาดา พูลศักดิ์วรสาร (2560) ที่ได้สำรวจความต้องการการเรียนภาษาอังกฤษนักศึกษาคริสตศาสนศาสตร์ในกรุงเทพ ที่มีต่อวิชาภาษาอังกฤษที่มีการสอนอยู่ในหลักสูตรของสถาบันด้านความต้องการทักษะในการเรียนภาษาอังกฤษ ร้อยละ 56 ต้องการเรียนเป็นวิชาบังคับเสริมพื้นฐาน รองมาร้อยละ 36 ต้องการเรียนเป็นวิชาเลือก และนักศึกษาต้องการพัฒนาทักษะการพูด และการฟังมาก ในด้านอาจารย์ผู้สอนควรมีจำนวนคนไทยและต่างชาติอย่างละครึ่ง และอยากให้ผู้สอนพูดภาษาอังกฤษเป็นส่วนใหญ่และพูดไทยเมื่อจำเป็นเท่านั้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาทักษะทางภาษาอังกฤษจึงมีความจำเป็นสำหรับบัณฑิตของทุกมหาวิทยาลัยในยุคนี้ ความสำคัญของภาษาอังกฤษได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตของคนไทยและคนทั่งโลกไปแล้ว มนุษยชาติทุกวันนี้สื่อสารกันด้วยภาษาอังกฤษ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารกันโดยตรง การใช้อินเทอร์เน็ต การดูทีวีและภาพยนตร์ การเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ หรือหนังสือคู่มือทางด้านวิชาการต่าง ๆ ฯลฯ บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาออกมาในปัจจุบัน

ถ้ามีความรู้ภาษาอังกฤษทั้งการพูดและเขียนเสริมเข้าไปด้วยอีก โอกาสที่จะหางานทำก็จะไม่จำกัดแค่ในประเทศไทยเท่านั้น (ธนาภัสสร์ สนธิรักษ์, 2562: 17)

นอกจากภาษาอังกฤษแล้วภาษาไทยเป็นอีกภาษาหนึ่งที่นักศึกษาต้องการพัฒนาเพราะภาษาไทยถือเป็นภาษามาตรฐานที่ใช้กันในประเทศ การมีทักษะที่ดีในการใช้ภาษาไทยจะช่วยให้การใช้ภาษาไทยเพื่อการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสาร เพราะภาษาไทยมีความสำคัญต่อคนไทยทุกคน มีคุณค่าที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ช่วยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของไทย และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยทั้งชาติ เกิดความรักความสามัคคีอย่างน่าภาคภูมิใจ การใช้ภาษาและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีในการติดต่อสื่อสารและทำให้การสื่อสารเกิดความเข้าใจและมีความพึงพอใจต่อกัน แต่ความเข้าใจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้สื่อสารมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของภาษาและการสื่อสารอย่างรอบด้าน (เอกภพ อินทรภู่, 2559) โดยเฉพาะทักษะการเขียนรายงานทางวิชาการซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการเรียนในระดับอุดมศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ทักษะการเขียนจึงเป็นทักษะที่ควรได้รับการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธนู ทดแทนคุณและปวีณา จันทร์สุวรรณ (2558) ที่ได้ศึกษาข้อบกพร่องในการเขียนภาษาไทย: กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ศูนย์นนทบุรี พบว่าทักษะการเขียนของนักศึกษามีข้อบกพร่องในการสะกดคำผิดมากที่สุด ตามมาด้วยการวางวรรณยุกต์ผิดที่ และการใช้ภาษาผิดระดับ และยังเป็นไปในแนวทางเดียวกับ จิรวัฒน์ เพชรรัตน์ (2560) ที่ได้ศึกษาความสามารถในการใช้ภาษาไทยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ในด้านการเขียนพบว่าความสามารถของนักศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง แสดงว่านักศึกษามีความสามารถในการเขียนที่ควรได้รับการพัฒนา เมื่อพิจารณาในส่วนของการเขียนเรียงความพบว่ายังขาดความชัดเจนและรายละเอียดของเรื่องตลอดจนรูปแบบการเขียนและการใช้ตัวสะกด จะเห็นได้ว่าทักษะการเขียนจึงเป็นทักษะที่ควรได้รับการพัฒนาเพื่อให้นักศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในระหว่างที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย รวมถึงการนำไปใช้ในการทำงานในอนาคตเมื่อสำเร็จการศึกษาออกไปแล้ว

ในส่วนภาษาจีนนั้น นักศึกษาสนใจที่จะพัฒนาเป็นลำดับรองมาจากภาษาอังกฤษและภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาที่ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วในประเทศไทยอันเนื่องมาจากเข้ามาของนักการท่องเที่ยวและการติดต่อค้าขายกับประเทศจีน เพราะภาษาจีนเป็นอีกภาษาหนึ่งที่สำคัญในระบบการศึกษาของไทย ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนรัฐบาลหรือโรงเรียนเอกชน รวมถึงมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เริ่มเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรภาษาจีนให้กับนักศึกษาต่างชาติ รวมถึงนักศึกษาไทยที่สนใจเรียนภาษาจีน เนื่องจากภาษาจีนเป็นภาษาสากลที่มีผู้ใช้มากกว่าหนึ่งพันสามร้อยล้านคน หรือประมาณ 1 ใน 5 ของประชากรโลก และเป็นหนึ่งในภาษาทางการที่ถูกเลือกใช้ในการประชุมต่าง ๆ ขององค์การสหประชาชาติ โดยที่ประเทศไทยและประเทศจีนมีการติดต่อค้าขายและมีความสัมพันธ์ทางการทูตมากกว่า 30 ปี ภาษาจีนจึงมีความสำคัญทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและวัฒนธรรม (ฤทัยรัตน์ เวียงจันดา, 2561: 437) แต่ในวิชาภาษาจีน ผู้วิจัยไม่ได้ลงรายละเอียดในรายทักษะแต่ละด้านอันเนื่องจากจะแตกต่างจากภาษาอังกฤษและภาษาไทยที่นักศึกษามีพื้นฐานการเรียนรู้มามากพอสมควร แต่ภาษาจีนนั้นเป็นการเรียนรู้ภาษาที่สาม นักศึกษาต้องเรียนรู้จากขั้นพื้นฐานก่อนจึงจะสามารถสื่อสารได้ในแต่ละทักษะ แต่จะเห็นได้ว่านักศึกษาต้องการพัฒนาทักษะการพูดมากที่สุดซึ่งเป็นทักษะเดียวกันกับ

ภาษาอังกฤษที่เป็นภาษาต่างประเทศ ทำให้เห็นถึงความสำคัญของทักษะการพูดซึ่งถือเป็นทักษะการสื่อสารที่สำคัญในการใช้ภาษา แต่ในการพัฒนานั้นต้องร่วมกับทักษะการฟังเพราะการสนทนาในชีวิตประจำวันทั่วไปต้องใช้ทั้งสองทักษะร่วมกัน โดยการพัฒนาทักษะทางภาษาจีนนั้นอาจารย์ต้องคำนึงถึงปัจจัยภายใน ได้แก่ แรงจูงใจ ทัศนคติ ลักษณะนิสัย และความกังวล ปัจจัยภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคม และการรับภาษารวมถึงปัจจัยความรู้ในภาษา ได้แก่ เสียง คำศัพท์ ไวยากรณ์ ซึ่งอาจารย์จะต้องใช้รูแบบวิธีการที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับปัจจัยภายในและภายนอกของนักศึกษา รวมถึงนักศึกษาจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทักษะการฟังและการพูดของภาษาจีนต่อประโยชน์ในการทำงานในอนาคต อีกทั้งมีทัศนคติที่ดีต่อภาษาจีน หมั่นศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองอย่าสม่ำเสมอ (ธัญญารัตน์ มะลาศรี และ Wei Jingru, 2560: 88)

ด้านวิธีการในการพัฒนาทักษะทางภาษาที่เหมาะสมนักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าเรียนด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์เป็นวิธีที่เหมาะสมเพราะในปัจจุบันการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็วและเข้าถึงได้ตลอดเวลา นักศึกษาสามารถเข้าใช้ผ่านอุปกรณ์ต่าง ๆ อาทิ โทรศัพท์แบบสมาร์ตโฟน แท็บเล็ตหรือคอมพิวเตอร์ได้ทุกที่ทุกเวลา การเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ย่อมสะดวกและง่ายต่อการเข้าถึงของนักศึกษาอันถือเป็นวิธีชีวิตปกติของคนในยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดของ ธนะวัฒน์ วรรณประภา (2560: 18) ที่กล่าวว่าสื่อสังคมออนไลน์กับการศึกษา เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำงานในเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมีความสามารถในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่มีบทบาทกับการศึกษาทั้งทางด้านการเรียน การสอน และการบริหารจัดการสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งแนวโน้มในอนาคตสื่อสังคมออนไลน์จะช่วยให้ผู้เรียนค้นหาความรู้ต่าง ๆ ได้โดยไร้ขีดจำกัดในเรื่องของเวลา และสถานที่ แต่อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อสังคมออนไลน์กับการศึกษานั้น จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาดำเนินการวิจัยเพื่อหาข้อสรุปเรื่องรูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสม เพราะการให้นักศึกษาได้เรียนรู้ทักษะทางภาษาด้วยตนเองอาจจะต้องมีมาตรการในการจูงใจนักศึกษาที่เข้าศึกษา เช่น มีบททดสอบหลังเรียน โดยให้นำคะแนนเหล่านั้นมาประกอบกับการเรียนในรายวิชาทางภาษาในภาคการศึกษานั้นด้วย ดังเช่นข้อเสนอแนะของ เสาวภา วิชาดี (2560: 97) ที่เห็นว่าอาจารย์ผู้สอนควรศึกษาเพื่อทำความรู้จักกับนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีดังกล่าวให้มากก่อนนำไปประยุกต์ใช้ นอกจากนี้ก่อนที่ผู้สอนจะเลือกใช้วิธีการใดควรพิจารณาโดยอาจใช้หลักเกณฑ์ดังนี้ มีการทดลองวิธีการนั้นก่อนที่จะนำมาสอนจริง เลือกวิธีการที่เหมาะสมกับระดับของผู้เรียนและเนื้อหาที่สอนมีความคุ้มค่ากับประโยชน์ที่ได้รับและเวลาที่ใช้ไปหรือไม่ นอกจากนี้ต้องวิเคราะห์ว่าวิธีการสอนนั้นจะช่วยแก้ปัญหาหรือสร้างปัญหาหรือไม่ รวมถึงต้องพิจารณาว่าผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงหรือไม่ และสุดท้ายต้องประเมินผลในระหว่างการเรียนและเมื่อสิ้นสุดการเรียน และในขณะที่ผู้วิจัยเขียนบทความวิจัยนี้กำลังอยู่ในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ทุกภาคส่วนของการศึกษาทุกระดับต้องปรับตัวเพื่อสอนออนไลน์ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาที่ต้องจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่นี้เพื่อลดการแพร่กระจายของเชื้อโรคไวรัสในสถาบันการศึกษา แต่อย่างไรก็ตาม การสอนออนไลน์จะประสบความสำเร็จ มหาวิทยาลัยต้องสนับสนุนทั้งงบประมาณ บุคลากร อุปกรณ์ และระบบเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพจึงจะทำให้การเรียนการสอนออนไลน์เป็นไปตามวัตถุประสงค์

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปพัฒนาทักษะทางภาษา

1. ควรมีการพัฒนาสื่อออนไลน์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาทักษะทางภาษาในแต่ละด้านเพื่อมุ่งเน้นการส่งเสริมความสามารถด้านภาษาต่าง ๆ ให้แก่นักศึกษาในมหาวิทยาลัย และควรมีการทดลองนำใช้ก่อน โดยนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองไปปรับปรุงพัฒนาสื่อออนไลน์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. นอกจากนี้การพัฒนาทักษะทางภาษานั้นในการใช้ภาษาในสถานการณ์จริงยังเป็นสิ่งที่จำเป็นอาจารย์ควรใช้ประกอบกับแผนการพัฒนาร่วมกับการใช้สื่อออนไลน์ โดยให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติจริงในการใช้ภาษาเพราะทักษะการใช้ภาษานั้นจะเกิดประสิทธิพลขึ้นได้นั้นจะเกิดจากการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ

3. การเสริมแรงจูงใจในการเข้าไปพัฒนาทักษะทางภาษาต่าง ๆ ผ่านสื่อออนไลน์นั้น อาจารย์ควรต้องมีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ อาจต้องจัดการระบบเพื่อให้ตรวจสอบได้ว่านักศึกษาได้เข้าใช้งานจริงเป็นรายบุคคล มีการทำแบบทดสอบหลังการพัฒนานำมาเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลในรายวิชาทางภาษาในภาคการศึกษานั้น ๆ

4. ด้านเนื้อหาภาษาอังกฤษและภาษาจีนนักศึกษาจะเน้นการพัฒนาทักษะการพูด การใช้สื่อออนไลน์ควรควบคู่ไปวิธีการอื่น ๆ เช่น ฝึกอบรมระยะสั้นเพื่อฝึกการสนทนากับเจ้าของภาษา ส่วนภาษาไทยด้านการเขียนนั้นควรมีแบบฝึกหัดทักษะการเขียนให้นักศึกษาทำแล้วอาจารย์ต้องตรวจแก้ไขแล้วส่งสะท้อนกลับไปให้นักศึกษาได้รับรู้ข้อบกพร่องของตนเอง เพื่อที่จะได้แก้ไขให้ถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

การุณันทน์ รัตนแสนวงษ์. (2552). *ภาษาที่ใช้คือหัวใจของการสื่อสาร.* สืบค้น 30 มีนาคม 2563,จาก http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=10406&Key=hotnews.

การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กระทรวง .(2562). *สถิติผู้สำเร็จการศึกษา.* สืบค้น 12 เมษายน 2563, จาก http://www.info.mua.go.th/info/.

คณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา.(2560). *แผนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา.* กรุงเทพ : กรรมาธิการ 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ.

คณะทำงานการจัดการความรู้ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (2561). *.เทคนิคการใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประ*จำวัน. สืบค้น 24 เมษายน 2563, จาก http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_8/kumae/KM_2561/learn-english.pdf.

จันทนา ทองประยูร. (2558). คุณลักษณะบัณฑิตไทยที่พึงประสงค์ในบริบทอาเซียน. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม (e-JODIL).* 5(1) : 91-110.

จิรัชญา งามขำ. (2559). คุณลักษณะของบัณฑิตที่มีผลต่อการตัดสินใจรับบัณฑิตหลักสูตรการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชในปีการศึกษา 2556 เข้าทำงานของผู้ประกอบการ. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.* 2(2) : 29-36.

จิรวัฒน์ เพชรรัตน์. (2560) ความสามารถในการใช้ภาษาไทยของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.* 14(3) : 49-62.

ธนะวัฒน์ วรรณประภา. (2560). สื่อสังคมออนไลน์กับการศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 11(1) : 7-20.

ธนาภัสสร์ สนธิรักษ์. (2562). แนวทางการส่งเสริมการใช้ภาษาอังกฤษในชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*. 6(2) : 15-27.

ธนู ทดแทนคุณ และ ปวีณา จันทร์สุวรรณ. (2558). *ข้อบกพร่องในการเขียนภาษาไทย : กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ศูนย์นนทบุรี* (รายงานการวิจัย). นนทบุรี: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ศูนย์นนทบุรี.

ธัญญารัตน์ มะลาศรี และ Wei Jingru. (2560). การจัดการเรียนการสอนเพ่อพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนสำหรับผู้เรียนชาวไทย. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเก่า*. 4(3) : 81-90.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา. (2559) *คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา พ.ศ. 2559*. เชียงใหม่. กลุ่มงานหลักสูตรการศึกษา สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน.

ฤทัยรัตน์ เวียงจันดา. (2561). ภาษาที่สามกับการศึกษาไทย 4.0 The 3rd Language with Thai Education 4.0. *รายงานการการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 2 “GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2018”*. (436-445). กรุงเทพ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

วิภาดา พูลศักดิ์วรสาร. (2560). การสำรวจความต้องการเรียนภาษาอังกฤษของนักศึกษาคริสตศาสนศาสตร์ในกรุงเทพฯ. *วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University*. *ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*. 10(2) : 910-926.

สมเกียรติ อ่อนวิมล. (2555). *การใช้ภาษาอังกฤษและภาษาอื่นในภูมิภาคกับอนาคตของไทยในอาเซียน*. สืบค้น 25 เมษายน 2563, จาก http://www.dla.go.th/upload/ebook/column/2013/5/2060_5264.pdf

สมศักดิ์ ทองช่วย. (2555). *หลักภาษาไทยในชีวิตประจำวัน*. เอกสารประกอบการจัดการเรียนการสอน. สาขาวิชาภาษาไทย โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ สืบค้น 18 เมษายน 2563, จาก http://www.mwit.ac.th/~saktong/learningroom02.html

เสาวภา วิชาดี. (2560). *การสอนภาษาอังกฤษในโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ:จากคอมพิวเตอร์ช่วยสอนสู่การสอนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต*. สืบค้น 19 เมษายน 2563, จาก https://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/oct_dec_11/pdf/aw015.pdf.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2552). *กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552*. สืบค้น 22 เมษายน 2563, จาก http://www.mua.go.th/users/tqfhed/news/FilesNews/FilesNews2/news2.pdf.

เอกภพ อินทรภู่. (2559). *ภาษากับการสื่อสาร*. เอกสารสารประกอบการสอน. สืบค้น 25 เมษายน 2563, จาก http://www.eledu.ssru.ac.th/aekkaphob_in/file.php/1/1_.pdf.

บันทึกภาคสนาม : การสัมภาษณ์ครูโทโปน วิทยากรประจำศูนย์วัฒนธรรมมอญ หมู่บ้านวังกะ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

Field note: the interview of Topone teacher, the lecturer of Mon Culture Center at Wangka Village, Sangkhlaburi District, Kanchanaburi

รัชชานนท์ ยิ้มระยับ[1] วารินทร์ สุภาภรณ์[2] และนวรัตน์ นักเสียง[3]

Ratchanon Yimrayub, Warin Supaporn and Nawarat Nugsiang

บทคัดย่อ

หมู่บ้านวังกะ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีอย่างมาก ดังเห็นได้จากผู้คนในชุมชนให้ความนิยมและสนใจศิลปะการแสดงดนตรีชาติพันธุ์มอญของตัวเอง อีกทั้งยังรักษาจารีตประเพณีดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพชนอีกด้วย ลักษณะที่ชัดเจนของคนชาติพันธุ์มอญ หมู่บ้านวังกะ อีกประการหนึ่ง คือ ความเลื่อมใสในศาสนาพุทธ คนในชุมชนรักษาศีลห้าอย่างเคร่งครัด ไม่ปรากฏว่ามีการค้าขายสุราและยาสูบในชุมชน ในขณะเดียวกันก็มีความผลักดันการทำบุญตักบาตรถวายพระสงฆ์ในตอนเช้าให้เป็นจุดขายประจำหมู่บ้านสำหรับดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาในพุทธศาสนาของคนหมู่บ้านวังกะได้เป็นอย่างดี และเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้เขียนเกิดความประทับใจในชุมชนคนมอญหมู่บ้านวังกะ เนื้อหาสาระทางดนตรีมอญที่ผู้เขียนได้มาจากการลงพื้นที่ภาคสนาม กลับกลายเป็นส่วนประกอบเพียงส่วนหนึ่งของงานวิจัย เพราะส่วนที่มีความสำคัญนั้นคือการได้รู้จักผู้คนชุมชนมอญที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดี อีกทั้งได้รับประสบการณ์มากมายที่มีร่วมกับบุคคลและสถานที่แห่งนั้น สิ่งเหล่านี้คือองค์ความรู้และประสบการณ์ที่จะอยู่ติดตัวผู้เขียนไปอีกยาวนาน

บุคคลที่ผู้เขียนได้มีโอกาสสัมภาษณ์อย่างใกล้ชิดมีอยู่หลายบุคคล หนึ่งในจำนวนนั้นคือ ครูโทโปน วิทยากรของศูนย์วัฒนธรรมอญ หมู่บ้านวังกะ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากการที่ได้สัมภาษณ์และรู้จักกับครูโทโปน สามารถเป็นช่องทางให้รู้จักเครือข่ายบุคคลและสถานที่อื่น ๆที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยของผู้เขียนเพิ่มขึ้นอีกมากมาย

คำสำคัญ: ภาคสนาม ครูโทโปน ดนตรีมอญ

[1] อาจารย์สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
อีเมล ratchanon.y@rbru.ac.th
Lecturer at Department of music, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University. Email: ratchanon.y@rbru.ac.th

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
อีเมล warin.s@rbru.ac.th
Assistant Professor, Department of music, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University. Email: warin.s@rbru.ac.th

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
อีเมล nawarat.n@rbru.ac.th
Assistant Professor, Department of music, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University. Email: nawarat.n@rbru.ac.th

Abstract

Wangka village, Sangkhlaburi District, Kanchanaburi is the village with strong musical culture. It can be seen from the villagers' high participation and interest in their Mon musical art as well as preservation of the ancient tradition practiced from their ancestors' time. Another noticeable thing about Mon in Wangka village is the belief in Buddhist. Everybody strictly obeys the Five Precepts, no alcohol and tobacco selling found in the community of Wangka village and the promote of morning monk offer activity are the selling point of Wangka village attracting tourists. These things reflect the belief in Buddhist of Wangka villagers and this might be the reason the author is impressed in Mon community of Wangka village. The details of Mon music obtained from field work became the component of the research as the important part was to get to know the villagers who were friendly and to gain experiences by participating with people and the place. These were the components of knowledge and experience that will be with the author for a long time.

There were many people the author had a chance to closely interview and one of them was Topone teacher, the lecturer of Mon Culture Center at Wangka Village, Sangkhlaburi District, Kanchanaburi as the interview with Topone teacher was the channel to get to know the network of people and places beneficial for the research development.

Keywords: Field work, Topone teacher, Mon music

บทนำ

ย้อนไปเมื่อ 30-40 ปีก่อน งานภาคสนามในทางมานุษยวิทยา อาจหมายถึง การลงสนามศึกษากลุ่มคนในพื้นที่ห่างไกล พื้นที่ศึกษามีขอบเขตทางกายภาพชัดเจน มีชุมชน มีผู้คนรวมกลุ่มทางสังคม มีความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมร่วมกัน เป็นการศึกษาที่มีหน่วยการวิเคราะห์ที่ชัดเจน (unit of analysis) งานภาคสนามในลักษณะนี้จึงเป็นการทำงานที่นักมานุษยวิทยา "ฝังตัว" เพื่อสังเกต สนทนา เรียนรู้ผู้คน ความคิดและปรากฏการณ์ทางสังคม วัฒนธรรมในสนาม และเรียบเรียงเป็นบันทึกภาคสนาม เพื่อเปิดเผยประสบการณ์การทำความเข้าใจผู้คนในสนาม แม้การทำงานภาคสนามในลักษณะนี้จะมีคุณูปการที่เสมือนเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ของชุมชน แต่ก็ในอีกทางหนึ่งกระบวนการทำงานภาคสนามในลักษณะนี้ก็ถูกตั้งคำถามถึงการสร้างภาพตัวแทนสังคมวัฒนธรรมในสนามที่ผ่านมุมมองของนักมานุษยวิทยา ทั้งคำถามที่มีต่อกระบวนการลงภาคสนาม ตลอดจนนิยามความหมาย "สนาม" ที่ปัจจุบันสนามเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ซับซ้อนกว่าเดิมมาก และไม่จำเพาะขอบเขตกายภาพชัดเจนดังแต่ก่อน แต่ยังหมายถึงสนามในโลกโซเชียลออนไลน์ วงการบันเทิง วงการความงาม เครือข่ายต่าง ๆ (รุ้งตะวัน อ่วมอินทร์, 2557)

ความหมายของมานุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicology) ในหนังสือหลักมานุษยดุริยางควิทยากล่าวว่า มานุษยดุริยางควิทยาเป็นการศึกษาดนตรีที่กำลังดำเนินไปในปัจจุบัน มีอยู่ในปัจจุบัน โดยศึกษาทั้งตัวดนตรีเอง แนวคิดในการสร้างดนตรี การใช้ดนตรีเพื่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของดนตรีในสังคมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการศึกษาดนตรีในทุกแง่มุม การศึกษาทางด้านมานุษยดุริยางยวิทยาจะมุ่งเน้นการศึกษาในสนาม (Field work) เป็นสำคัญ เนื่องจากดนตรีที่ศึกษานั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (ปัญญา รุ่งเรือง, 2546)

การลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ส่วนใหญ่จะได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลและข้อมูลอื่น ๆ อีกมากมาย ทั้งนี้การลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามแต่ละครั้งยังทำให้พบข้อมูลที่อาจไม่ใช่สาระสำคัญของงานวิจัย แต่ก็สามารถนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้เพื่อสนับสนุนงานวิจัยที่ผู้วิจัยเขียนได้เช่นกัน นอกจากการจดบันทึกข้อมูลที่เป็นเนื้อหาสาระสำคัญของงานวิจัยแล้ว การจดบันทึกเหตุการณ์ระหว่างลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ในลักษณะเหมือนการจดบันทึกเหตุการณ์ประจำวัน (Daily) สามารถนำเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จดบันทึกมาใช้เพื่อสนับสนุนเนื้อสาระสำคัญของงานวิจัยนั้นได้ ถึงแม้การจดบันทึกเหตุการณ์ประจำวันระหว่างลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม จะไม่สามารถนำมาใช้ในงานวิจัยได้ทั้งหมด แต่บันทึกเหล่านี้จะเป็นร่องรอยสำคัญในการหาข้อมูลอื่น ๆ ต่อไป

การมีนิสัยช่างสังเกตถือเป็นจุดแข็งในการเขียนงานวิจัย เพราะการสังเกตจะทำให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ เพิ่มเติมให้งานวิจัย ดังนั้นผู้เขียนจึงมีแนวคิดในการจดบันทึกเหตุการณ์ระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามควบคู่ไปกับการบันทึกข้อมูลที่เป็นเนื้อหาสาระสำคัญ สิ่งที่ผู้เขียนได้จากการปฏิบัติตามแนวคิดดังกล่าวนี้ คือ การได้ข้อมูลที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยที่นำมาใช้สนับสนุนงานวิจัยได้ และเป็นการทบทวนความทรงจำเมื่อต้องการใช้ข้อมูลในภายหลัง การบันทึกเหตุการณ์ประจำวันระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ไม่ได้มีวิธีบันทึกที่ตายตัว ยกตัวอย่าง ผู้เขียนนิยมบันทึกโดยวิธีการจดลงสมุดบันทึกและการบันทึกโดยการถ่ายวีดิทัศน์ แต่ผู้เขียนได้พบปัญหาในการปฏิบัติตามแนวคิดนี้เช่นเดียวกัน คือ ต้องเตรียมอุปกรณ์ในการบันทึกเพิ่มขึ้น เช่น หน่วยความจำที่มีความจุเพียงพอสำหรับเก็บไฟล์ข้อมูลวีดิทัศน์ เป็นต้น ทั้งนี้ผู้เขียนได้พยายามทดลองใช้วิธีอื่น ๆ สำหรับการบันทึกเหตุการณ์ประจำวันระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งได้พบว่าวิธีบันทึกเสียงเป็นวิธีที่สะดวกกว่าวิธีที่อธิบายข้างต้นและใช้พื้นที่ความจุในหน่วยความจำไม่มากจนเกินไป

เดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2558 ผู้เขียนเริ่มต้นลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลงานวิจัยปริญญามหาบัณฑิต เรื่อง การศึกษาเครื่องดนตรี กรณีศึกษา “หะกุมหะเปินหะหนก” ของศูนย์วัฒนธรรมมอญหมู่บ้านวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ก่อนหน้านี้ผู้เขียนเดินทางมาที่หมู่บ้านวังกะ อำเภอสังขละบุรี ช่วงต้นปี พ.ศ. 2556 ซึ่งเวลานั้นเดินทางมาพร้อมกับคณะนิสิตระดับปริญญาโทมหาวิทยาลัยศรีนครทรวิโรฒ ประสานมิตร นำโดย รองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา อินทรสุนานนท์ ถือเป็นครั้งแรกที่ผู้เขียนได้เดินทางมาที่อำเภอสังขละบุรี และเข้าชมการสาธิตการบรรเลงดนตรีชาติพันธุ์มอญที่ศูนย์วัฒนธรรมมอญของอำเภอสังขละบุรี ครั้งนั้นเครื่องดนตรีประเภทกลองของชาติพันธุ์มอญเป็นเครื่องดนตรีที่ผู้เขียนให้ความสนใจเป็นพิเศษ จึงเป็นจุดเริ่มต้นในการศึกษาเรื่องกลองของชาติพันธุ์มอญ

ผู้เขียนได้ดำเนินการหาช่องทางการติดต่อเพื่อสัมภาษณ์นักดนตรีศูนย์วัฒนธรรมมอญ และถือเป็นความโชคดีที่มีรุ่นพี่ท่านหนึ่ง ซึ่งรับราชการครูประจำอยู่ที่โรงเรียนวัดวังวิเวการาม ของหมู่บ้านวังกะ

ชื่อ อาจารย์ณฤดล เผือกอำไพ ท่านประจำอยู่ที่โรงเรียนแห่งนี้มานานพอที่จะรู้จักนักดนตรีและสามารถติดต่อนัดหมายนักดนตรีในศูนย์วัฒนธรรมมอญเพื่อสัมภาษณ์ได้ เวลานั้นผู้เขียนจึงมองเห็นถึงความเป็นไปได้ในการทำงานวิจัยนี้

นักดนตรีที่ศูนย์วัฒนธรรมมอญหมู่บ้านวังกะ

เมื่อ อาจารย์ณฤดล เผือกอำไพ ได้แจ้งข่าวให้ทราบว่ามีครูดนตรีมอญท่านหนึ่งเดินทางมาจากเมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า เพื่อมาสอนดนตรีมอญให้คนมอญที่ศูนย์วัฒนธรรมมอญ หมู่บ้านวังกะ ผู้เขียนจึงวางแผนเดินทางเพื่อไปสัมภาษณ์ครูท่านนี้

เมื่อเดินทางมาถึงศูนย์วัฒนธรรมมอญ หมู่บ้านวังกะ ผู้เขียนได้พบกับผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรมมอญ ชื่อ นายกะเซาะมวน หรือนายมนชัย อุดมขจรกิติ ซึ่งได้ช่วยเป็นธุระนัดหมายให้สัมภาษณ์ครูสอนดนตรีมอญให้อย่างเต็มใจ ทำให้ผู้เขียนได้พบครูโทโปน ครูสอนดนตรีมอญที่มาจากเมืองมะละแหม่งเป็นครั้งแรก ครูโทโปนแสดงออกถึงความดีใจที่มีผู้สนใจเรื่องดนตรีมอญ ทำให้ผู้เขียนเริ่มคลายความกังวลใจลงไปบ้าง อย่างไรก็ตามก็ยังมีความกังวลใจที่เกิดจากเรื่องการสื่อสารกับครูโทโปน เนื่องจากท่านใช้ภาษามอญในการสื่อสาร และไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ โชคดีที่นายกะเซาะมวน ผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรมมอญ สามารถสื่อสารทั้งภาษาไทยและภาษามอญ จึงอาสาทำหน้าที่เป็นล่ามแปลภาษามอญเป็นภาษาไทยให้กับผู้เขียน

การสัมภาษณ์ครั้งนั้น ผู้เขียนเริ่มจากการพูดคุยสร้างความคุ้นเคยกับครูโทโปนและนายกะเซาะมวน เพราะผู้เขียนเชื่อว่าวิธีการสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลก่อนจะทำให้ผู้เขียนได้ข้อมูลและเนื้อหาสาระที่ได้จากความจริงใจจากผู้ให้ข้อมูล โดยผู้เขียนได้ข้อมูลในครั้งนั้นมาอย่างมากมายและตรงตามจุดประสงค์ที่ต้องการ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนยังคงตามครูโทโปน ในงานแสดงดนตรีต่าง ๆ ด้วย จึงทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติมอีกมากมาย เนื่องจากครูโทโปนมีความคุ้นเคยกับผู้เขียนแล้วจากการที่ได้ทำการติดต่อครูโทโปนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเนื้อหาสาระที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูโทโปน มีอยู่หลายประเด็น เช่น ประเด็นประวัติโดยทั่วไปของครูโทโปน ครูเกิดวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2491 บิดาชื่อนายขมองยี มารดาชื่อ มิเจยเตย เริ่มเรียนดนตรีอายุ 16 ปี ตอนเข้ามหาวิทยาลัยครั้งแรก โดยเริ่มเรียนเครื่องดนตรีชื่อปัตตาล่าเป็นเครื่องแรก บิดาของครูเป็นประธานกลุ่มวัฒนธรรมมอญ ที่เมืองมะละแหม่ง ตอนเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายครูกับครอบครัวย้ายไปอยู่ที่เมืองย่างกุ้ง และครูได้ศึกษาเกี่ยวกับศิลปศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยย่างกุ้ง ได้เรียนรู้ทั้งเพลงมอญและเพลงพม่า โดยในสมัยนั้นเป็นเพียงแค่ชมรม ยังไม่จัดเป็นคณะวิชาเหมือนปัจจุบัน นอกจากนั้นบิดาของครูโทโปนยังได้ถ่ายทอดความรู้เรื่องการบรรเลงดนตรีมอญและการขับร้องฟ้อนรำมอญให้แก่ครูโทโปนทั้งหมด หลังจากสำเร็จการศึกษาครูโทโปนรับราชการเกี่ยวกับสหกรณ์อยู่ระยะหนึ่ง และลาออกมาทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างเต็มตัว และปัจจุบันครูโทโปนเป็นครูสอนดนตรีมอญอยู่ที่ศูนย์วัฒนธรรมมอญ ณ เมืองมะละแหม่ง

ครูโทโปนเดินทางมาที่ศูนย์วัฒนธรรมมอญ ของหมู่บ้านวังกะ เมื่อมีการเปิดอบรมเรื่องดนตรีมอญแก่คนมอญที่สังขละบุรี ครูโทโปนมีลูกศิษย์ที่หมู่บ้านวังกะท่านหนึ่ง ชื่อ นายตะละลาเวง ซึ่งเป็นนักดนตรีของศูนย์วัฒนธรรมมอญหมู่บ้านวังกะ และเป็นอีกท่านหนึ่งที่เป็นล่ามช่วยแปลภาษามอญเป็นภาษาไทยให้แก่ผู้เขียน ตลอดจนสาธิตการตีกลองมอญให้ชม ทำให้การเก็บภาคสนามข้อมูลงานวิจัยของผู้เขียนเป็นไปแบบไม่ยากเย็นนัก

ภาพที่ 1 ครูโทโปน
ที่มา: สุชิน ยิ้มระยับ

ภาพที่ 2 นายกะเซาะมวน
ที่มา: สุชิน ยิ้มระยับ

ภาพที่ 3 นายตะละลาเวง
ที่มา: สุชิน ยิ้มระยับ

ภาพที่ 4 บรรยากาศการสัมภาษณ์ครูโทโปน
โดยมีนายกะเซาะมวนและนายตะละลาเวงเป็นล่าม
ที่มา: สุชิน ยิ้มระยับ

นายตะละลาเวง เป็นนักดนตรีที่เล่นกลองมอญหรือภาษามอญเรียกว่าหะกุมหะเปินหะหนก แต่มีอาชีพจริง ๆ คือ คนออกแบบหน้าหนังสือพิมพ์มอญ ของศูนย์วัฒนธรรมมอญหมู่บ้านวังกะ นายตะละลาเวงมีความสามารถในการตีกลองมอญที่ดีมากคนหนึ่ง จึงสามารถให้ข้อมูลเพิ่มเติมนอกเหนือข้อมูลที่ได้รับจากครูโทโปน บุคคลทั้งสามท่านช่วยให้การสัมภาษณ์ครั้งนี้ของผู้เขียนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ห้องซ้อมดนตรี

หลังจากการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น ครูโทโปนได้นำผู้เขียนลงไปดูห้องซ้อมดนตรีเพื่อจะได้สัมผัสกับเครื่องดนตรีมอญจำนวนมากมายหลายอย่าง ทั้งดีด สี ตี เป่า ซึ่งในห้องซ้อมดนตรีขณะนั้น มีนางรำผู้หญิงมากกว่า 10 คน กำลังฝึกซ้อมรำอยู่ และมีเด็กชายและเด็กหญิงกำลังซ้อมเล่นดนตรีมอญ โดยมีครูชายหนุ่มท่านหนึ่งกำลังเคาะจังหวะให้ ครูโทโปนได้พาชมเครื่องดนตรีทั้งหมดและสาธิตการตั้งเสียงกลองพร้อมการอธิบาย ครูโทโปนให้ข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์จนผู้เขียนเริ่มจดบันทึกไม่ทัน ต้องใช้กล้องวีดิโอมาช่วยบันทึกข้อมูล และเมื่อได้ข้อมูลพอสมควรแล้วครูโทโปนจึงนัดหมายว่า จะสอนการตีหะกุมหะเปินหะหนกให้ในวันพรุ่งนี้ และให้ผู้เขียนมาเริ่มเรียนตั้งแต่เช้า

ภาพที่ 5 ห้องซ้อมดนตรีศูนย์วัฒนธรรมมอญ หมู่บ้านวังกะ
ที่มา: รัชชานนท์ ยิ้มระยับ

สัมผัสเครื่องดนตรี

เวลาเช้าของวันที่ครูโทโปนนัดหมายเพื่อสอนการตีหะกุมหะเปินหะหนกให้นั้น ผู้เขียนเดินทางมาถึงก่อนเวลานัดเพราะความตื่นเต้น และพบว่าครูโทโปนได้เตรียมเครื่องดนตรีไว้ให้เรียบร้อยแล้ว ครูโทโปนเริ่มสอนจากขั้นพื้นฐาน คือ การตีประกอบท่ารำมอญพื้นฐาน 20 ท่า ภาษามอญเรียกว่า “ไรสะจาด” เป็นจังหวะสั้น ๆ 20 แบบ โดยครูโทโปนได้ตีให้ดูเป็นตัวอย่าง จากนั้นให้ผู้เขียนตีตาม โดยมีนายตะละลาเวงเป็นล่ามแปลภาษา พร้อมกับบันทึกโน้ตเป็นภาษามอญลงในคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊คให้เมื่อผู้เขียนเริ่มจำได้ทั้งหมด 10 แบบ ครูโทโปนก็ให้ผู้เขียนฝึกตีติดต่อกันตั้งแต่แบบที่ 1 ถึงแบบที่ 10

การฝึกหัดตีหะกุมหะเปินหะหนกช่วงแรกมีติดขัดบ้าง แต่เมื่อเริ่มจำได้ก็สามารถตีได้คล่องขึ้น เป็นที่น่าสังเกตว่าหากเป็นผู้ที่ไม่มีพื้นฐานการตีกลองแขก ตะโพน หรือเครื่องหนังของดนตรีไทยมาก่อน ก็อาจไม่สามารถตีให้เกิดเสียงที่ถูกต้องได้ทันที แต่ถ้ามีพื้นฐานอยู่แล้ว อาจจะใช้เวลาไม่นาน ก็สามารถตีได้อย่างถูกต้อง เมื่อผู้เขียนฝึกตีจนเริ่มตีได้คล่องตัวแล้ว ครูโทโปนจึงสอนตีเครื่องประกอบจังหวะของมอญ มีชื่อว่า “หะดีหะดะ” ซึ่งมีลักษณะจังหวะเหมือนจังหวะของฉิ่ง คือตีจังหวะยกและจังหวะตกในเสียงที่แตกต่างกัน ครูโทโปนสอนจนถึงเวลาอาหารกลางวันและหยุดพักทานอาหาร จึงกลับมาเรียนอีกครั้งในช่วงบ่ายจนครบ 20 แบบ นอกจากนั้นครูโทโปนยังได้สอนจังหวะเพิ่มเติมอีกมากมาย ผู้เขียน

ใช้กล้องวีดีโอบันทึกการเรียนการสอนไว้ทั้งหมด เพราะไม่แน่ใจว่าจะสามารถจดจำจังหวะที่เรียนในวันนั้นได้มากน้อยเพียงใด การบันทึกวีดีโอจะทำให้สามารถกลับทบทวนซ้ำได้ง่ายขึ้น เวลาผ่านไปจนถึงช่วงเย็น ผู้เขียนฝึกตีไม่ได้หยุด จึงทำให้มือของผู้เขียนแดง ครูโทโปนได้เห็นจึงหัวเราะด้วยความเอ็นดู ครูบอกว่านักดนตรีมอญต้องฝึกแบบนี้เช่นกัน

หะกุมหะเปินหะหนก

ครูโทโปน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลองมอญไว้ว่า หะกุมหะเปินหะหนก แปลเป็นภาษาไทยว่า “กลองชุด” รูปร่างของหะกุมหะเปินหะหนกนั้นทำมาจากไม้ประดู่ เนื่องมาจากเป็นไม้ที่มีความแข็งแรงและมีความยืดหยุ่น ทำให้เสียงของหะกุมหะเปินหะหนกมีความไพเราะกังวาน ส่วนหนังที่ใช้ขึงหน้าหะกุมหะเปินหะหนกเลือกใช้หนังวัวตัวเมียมาทำ เพราะหนังวัวตัวเมียมีความนิ่มกว่าหนังวัวตัวผู้ จะทำให้เสียงมีความไพเราะกว่า และเลือกหนังส่วนท้องมาใช้ เพราะหนังส่วนท้องมีความบางกำลังดีเหมาะกับการมาขึงหน้าหะกุมหะเปินหะหนก ทำให้ได้ทั้งความแข็งแรง ไม่มีการฉีกขาด และได้ความไพเราะอีกด้วย ส่วนหนังที่ตัดมาเป็นเส้นเพื่อใช้ในการดึงหนังหน้าหะกุมหะเปินหะหนกให้ตึงนั้นจะเลือกใช้หนังวัวตัวผู้ เพราะมีความหนาและความแข็งแรงมาก

ภาพที่ 6 หะกุมหะเปินหะหนก
ที่มา: รัชชานนท์ ยิ้มระยับ

หะกุมหะเปินหะหนก จะวางอยู่ด้านขวามือของวงดนตรีมอญในมุมมองของผู้ชม ผู้นั่งบรรเลงหะเปินหะหนกจะต้องนั่งหันหน้าให้ปูนปอนและให้หะเปินหะหนกอยู่ทางด้านซ้ายของผู้บรรเลง (รัชชานนท์ ยิ้มระยับ, 2560)

1. หะเปินหะหนก

หะเปินหะหนก เป็นกลองที่มีขนาดใหญ่มีสองหน้า หน้าเล็กจะอยู่ทางขวาของผู้บรรเลงและหน้าใหญ่จะอยู่ทางซ้ายของผู้บรรเลง หะเปินหะหนก จะต้องวางอยู่บนขาตั้งเพื่อความสะดวกในการบรรเลง หะเปินหะหนกจะใช้ในงานต่าง ๆ มากมาย เช่น การใช้พิธีกรรมไหว้บรรพบุรุษ การใช้ประกอบการแข่งมวย การใช้ประกอบรำที่ท่าขึงขัง แต่จะไม่ใช้ประกอบทรำที่มีท่าอ่อนช้อย เพราะเป็นกลองที่มีเสียงดังมากจึงไม่เหมาะกับการรำอ่อนช้อย

ภาพที่ 7 หะเปินหะหนก
ที่มา: รัชชานนท์ ยิ้มระยับ

2. ปูนเซป

ปูนเซป เป็นกลองที่มีลักษณะเหมือนหะเปินหะหนกแต่มีขนาดเล็กกว่า มีสองหน้าเหมือนหะเปินหะหนก หน้าใหญ่จะอยู่ทางขาวของผู้บรรเลงส่วนหน้าเล็กจะอยู่ทางซ้ายของผู้บรรเลง จะต้องวางอยู่บนขาตั้งเพื่อความสะดวกในบรรเลง ชาวมอญประดิษฐ์ปูนเซปขึ้น เพราะได้ต้นแบบมาจากตะโพนของสยาม แต่วิธีการตีและเสียงแตกต่างจากตะโพนสยาม ปูนเซป จะใช้บรรเลงประกอบรำที่มีท่าทีอ่อนช้อย จะไม่ใช้ประกอบพิธีที่ใช้เสียงดัง เช่น พิธีไหว้บรรพบุรุษ เพราะปูนเซปมีเสียงที่นุ่มนวลจึงไม่เหมาะกับงานเหล่านี้ (รัชชานนท์ ยิ้มระยับ, 2560)

ภาพที่ 8 ปูนเซป
ที่มา : รัชชานนท์ ยิ้มระยับ

3. ปูนปอน

ปูนปอน เป็นกลองที่มีขนาดเล็กวางเรียงกันตามขนาดมีทั้งหมด 4 ลูก ลูกที่มีขนาดใหญ่ที่สุดจะอยู่ทางซ้ายของผู้บรรเลงและลูกที่มีขนาดเล็กกว่าจะวางเรียงมาทางขาวของผู้บรรเลงตามลำดับ มีด้วยกันทั้งหมดสองหน้า หน้าใหญ่จะวางอยู่ด้านบน ส่วนหน้าเล็กไม่ได้ใช้ในการบรรเลงจะวางด้านล่างหันหน้าวางลงกับพื้น กลองแต่ละลูกสามารถตีผสมเสียงกันได้หลายแบบและสามารถตีผสมเสียงกับหะเปินหะหนกหรือปูนเซปได้ ปูนปอนสามารถใช้บรรเลงได้ทุก ๆ พิธี เช่น รำหงส์ รำพิธีไหว้บรรพบุรุษ มวย ฯลฯ แต่ถ้านำมาบรรเลงประกอบการชกมวยจะใช้แค่สองลูกไว้ตีกับหะเปินหะหนก คือลูกใหญ่สุดและลูกใหญ่รองลงมา การบรรเลงปูนปอนในงานมวยนั้นขึ้นอยู่กับว่านักมวยบนเวทีกำลังชกกันหรือดูเชิงกันอยู่ โดยปูนปอนใช้ตีตอนที่นักมวยกำลังอยู่ในช่วงดูเชิงกันอยู่ เมื่อเริ่มออกหมัดก็จะตีหะเปินหะหนก เป็นต้น (รัชชานนท์ ยิ้มระยับ, 2560)

ภาพที่ 9 ปูนปอน
ที่มา: รัชชานนท์ ยิ้มระยับ

คนมอญที่หมู่บ้านวังกะ

หลังจากการสัมภาษณ์ครูโทโปนเสร็จสิ้น ผู้เขียนจึงได้ทดลองแทรกตัวเองให้กลมกลืนกับคนในหมู่บ้าน ด้วยวิธีซื้อโสร่งมอญมานุ่ง เวลาซื้อโสร่งต้องเลือกให้ดีว่าเราซื้อโสร่งมอญหรือโสร่งกะเหรี่ยง เพราะถ้านุ่งผิดจะเป็นที่ตลกขบขันของคนในหมู่บ้านได้

ผู้เขียนตื่นเวลาเช้าเพื่อมาสังเกตวิถีชีวิตคนมอญที่หมู่บ้านวังกะว่าเป็นอย่างไร พบว่าคนในหมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่ทำอาชีพค้าขาย เป็นพ่อค้าและแม่ค้า แม้กระทั่งเด็ก ๆ ก็ยังพอมีเวลาช่วยพ่อแม่ขายดอกไม้ใส่บาตรพระสำหรับนักท่องเที่ยวก่อนไปโรงเรียน เด็กบางคนใส่ชุดมอญยืนที่กลางสะพานไม้เพื่อถ่ายภาพกับนักท่องเที่ยว เมื่อถึงเวลา 8 โมง เด็ก ๆ ก็ไปโรงเรียน นักท่องเที่ยวเริ่มน้อยลงเพราะแดดเริ่มแรงอากาศร้อน

ผู้เขียนมีโอกาสได้เดินสำรวจรอบ ๆ หมู่บ้าน ได้ข้อสังเกตว่าทุก ๆ บ้าน จะทำหน้าต่างบานหนึ่งยื่นออกมานอกตัวบ้าน เมื่อถามชาวบ้านแถว ๆ นั้น ทำให้ได้ทราบข้อมูลว่า คือหิ้งพระคนมอญมีความเชื่อว่าคนสามัญทั่วไปอยู่ร่วมชายคาเดียวกับพระพุทธเจ้านั้นไม่เหมาะสม แต่ต้องมีพระไว้กราบไหว้เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวของบ้าน จึงต้องทำหน้าต่างยื่นออกมาจากตัวบ้านแล้วทำเป็นหิ้งพระ คนมอญรักษาศีล 5 น้อยคนที่จะสูบบุหรี่หรือดื่มสุรา แม้กระทั่งนักดนตรี ก่อนการบรรเลงดนตรีในงาน

ต่าง ๆ ต้องมีการไหว้ครูและจะต้องมีเครื่องเซ่นที่นำมาประกอบการไหว้ครูมากมายหลายอย่าง คนมอญจะไม่ใช้เหล้ามาใช้ในพิธีไหว้ครู อีกอย่างหนึ่งที่สังเกตได้ คือ คนมอญมีความรักในวัฒนธรรมของตัวเองอย่างมาก เช่น โรงเรียนวัดวังวิเวการรามให้ครูและนักเรียนสวมชุดมอญมาโรงเรียนทุก ๆ วันศุกร์ และเด็กในหมู่บ้านจำนวนมากสามารถรำมอญและเล่นเครื่องดนตรีมอญได้ เมื่อมีงานใหญ่ ๆ ของหมู่บ้านทุก ๆ คนจะร่วมแรงกันช่วยให้งานสำเร็จด้วยดี

หลังจากครั้งที่เดินทางไปสัมภาษณ์ครูโทโปน ผู้เขียนมีโอกาสได้เดินทางไปหมู่บ้านวังกะอีกหลาย ๆ ครั้ง อาจารย์ณฤดล เผือกอำไพ ให้ข้อมูลว่าจะมีงานใหญ่ของหมู่บ้าน คืองานศพพระที่วัดวังวิเวการาม จึงได้มีโอกาสไปสังเกตการณ์ในพิธี ได้ข้อสังเกตคือคนในหมู่บ้านออกมาฝึกซ้อมรำที่สนามกีฬาของหมู่บ้านตอนเวลาหัวค่ำ โดยมีเครื่องดนตรีมอญบรรเลงประกอบการรำ ทุกคนในหมู่บ้านทั้งเด็กและผู้ใหญ่สามารถรำได้ มีการขับร้องเป็นภาษามอญ ซึ่งเป็นการซ้อมรำแย่งศพพระ ชาวบ้านจะสร้างเมรุลอยและเชิญศพพระไว้บนเมรุ ในส่วนของเมรุลอยนั้น สามารถยกให้เคลื่อนที่ตามจังหวะการรำได้ เมรุสร้างด้วยไม้และวาดลายลงสีอย่างวิจิตร คนมอญมีความเชื่อว่างานศพคืองานที่ยินดีกับผู้ตายที่ไม่ต้องพบกับกิเลสใด ๆ แล้ว จึงไม่มีความโศกเศร้าให้เห็น แต่งานแย่งศพจะทำเฉพาะศพคนใหญ่คนโต เช่น พระสงฆ์ จึงไม่มีโอกาสได้จัดขึ้นบ่อย ชาวบ้านจึงร่วมแรงกันทำสุดความสามารถ

เรื่องการรำมอญนั้นเป็นองค์ความรู้สำหรับผู้สนใจศึกษา มีเนื้อหาความรู้ให้ศึกษาอยู่มากมาย ซึ่งผู้เรียนจะต้องเริ่มเรียนจากท่ารำมอญแบบเบื้องต้นก่อนเรียนท่าอื่น ๆ ท่ารำมอญเบื้องต้นมีทั้งหมด 55 ท่า แบ่งเป็น 3 ระดับ ระดับที่ 1 มี 20 ท่า ระดับที่ 2 มี 20 ท่า และระดับที่ 3 มี 15 ท่า ท่ารำมอญแบบเบื้องต้น ทุกท่ามีหน้าทับของหะกุมหะเปินหะหนก ตีประกอบการรำด้วย ซึ่งหน้าทับที่ใช้ประกอบท่ารำมอญ 55 ท่า ใช้เพียงปูนปอนในการบรรเลงเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ก็ถือเป็นหน้าทับเบื้องต้นสำหรับผู้ที่ฝึกปฏิบัติ (รัชชานนท์ ยิ้มระยับ, 2560)

หน้าทับของท่าที่ 1

- ปะ - ปะ	- ปิ๊ย -ปะ	- ปะ – ปิ๊ย	- ปะ- ปิ๊ย	-เปยโปง โปง	โตงโตงตุง ปะ	-โปงตุงปะ	- เพลี๊ยะ- ปิ๊ย
- - - -	- - - -	- - - ตุ่ง	- - - ตุ่ง	- - - -	- - - -	- - - ตุ่ง	- - - ตุ่ง

หน้าทับของท่าที่ 2

- ปะ - ปะ	- ปิ๊ย -ปะ	- ปะ – ปิ๊ย	- ปะ- ปิ๊ย	-เปยโปง โปง	โตงโตงตุง ปะ	-โปงตุงปะ	- เพลี๊ยะ- ปิ๊ย
- - - -	- - - ปะ	- - - ตุ่ง	- - - ตุ่ง	- - - -	- - - ปะ	- - - ตุ่ง	- - - ตุ่ง

หน้าทับของท่าที่ 3

- ปะ - ปะ	- ปิ๊ย -ปะ	- ปะ – ปิ๊ย	- ปะ- ปิ๊ย	-เปยโปง โปง	โตงโตงตุง ปะ	-โปงตุงปะ	- เพลี๊ยะ- ปิ๊ย
- - - -	- ตุ่ง - ปะ	- - - ตุ่ง	- - - ตุ่ง	- - - -	- ตุ่ง - ปะ	- - - ตุ่ง	- - - ตุ่ง

สังเกตการบรรเลงดนตรีมอญของครูโทโปน

ครั้งที่วัดอัมพวัน ตำบลบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี จัดงานวันชาติมอญ คนมอญจากทุกที่จะมารวมตัวกันจัดแสดงศิลปวัฒนธรรมมอญ ซึ่งหนึ่งในนั้น มีคณะจากศูนย์วัฒนธรรมมอญของหมู่บ้านวังกะเข้าร่วมแสดงดนตรีด้วย นำโดยครูโทโปน ครั้งนั้นนักดนตรีและนางรำฝีมือดีของศูนย์วัฒนธรรมมอญหมู่บ้านบ้านวังกะมากันครบวง ผู้เขียนเดินทางไปสัมภาษณ์ครูโทโปนเพิ่มเติมก่อนเริ่มการแสดง ครูโทโปนพักอยู่ที่ศาลาวัด ซึ่งวัดอัมพวันจัดเป็นที่พักนักดนตรีและนางรำ สัมภาษณ์ได้ไม่นานครูโทโปนก็เตรียมตัวขึ้นเวทีเพื่อแสดง ครูโทโปนเล่นปัตวาย รูปร่างเหมือนเปิงมาง มี 21 ลูก นายตะละลาเวงเล่นหะกุมหะเปินหะหนก วงดนตรีของศูนย์วัฒนธรรมมอญหมู่บ้านวังกะที่นำไปแสดงวันนั้นมีลักษณะเหมือนที่ผู้เขียนเคยเห็นวงซายวายหรือปี่พาทย์พม่า แม้ว่าวันนั้นอากาศร้อนอบอ้าว แต่ทุกคนก็ทำหน้าที่ได้อย่างดีไม่ขาดตกบกพร่อง ครูโทโปนอนุญาตให้ผู้เขียนขึ้นไปสังเกตการณ์ในวงดนตรีอย่างใกล้ชิด ทำให้ได้เห็นความสามารถในการบรรเลงของทุก ๆ คน เหมาะสมกับที่เป็นนักดนตรีและนางรำฝีมือดีของศูนย์วัฒนธรรมมอญหมู่บ้านวังกะ รายการแสดงมีการบรรเลงสลับกับวงดนตรีมอญจากที่อื่น ๆ มากมายหลายวง

ข้อสังเกตคือ คนมอญจากหมู่บ้านวังกะมีความแตกต่างจากคนมอญจากที่อื่น ๆ คือมีลักษณะความเป็นคนพม่า แต่คนมอญจากที่อื่นดูเหมือนคนไทย อาจเป็นเพราะสถานที่ของศูนย์วัฒนธรรมมอญหมู่บ้านวังกะ อยู่ใกล้กับพม่า จึงอาจมีการรับวัฒนธรรมพม่าเข้ามาผสมผสานด้วย อีกทั้งครูโทโปนก็อาศัยอยู่ที่ประเทศพม่า จึงมีความเป็นพม่าเข้ามาผสมผสาน แต่อย่างไรก็ตามก็ต้องศึกษาค้นคว้ากับต่อไปว่า แท้จริงแล้วมอญเหมือนพม่า หรือพม่าเหมือนมอญ

สรุป

งานวิจัยนี้ของผู้เขียนเสร็จสิ้นไปแล้ว แต่ข้อมูลที่เป็นเนื้อหาสาระและความทรงจำยังคงอยู่ติดตัวผู้เขียนไปอีกยาวนาน สิ่งที่สำคัญที่สุดในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม คือ นักวิจัยควรจะต้องลงพื้นที่เก็บข้อมูลแบบไปตัวเปล่า หมายความว่า ผู้วิจัยควรเก็บความรู้ของผู้วิจัยที่มีอยู่เดิมไว้ในใจเสียก่อน ไม่นำมาเป็นสิ่งปิดกั้นข้อมูลใหม่ที่ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อเปิดใจรับข้อมูลใหม่และเป็นกลางต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ผู้เขียนได้รับประสบการณ์และกัลยาณมิตรที่ดีจากการทำงานวิจัยเล่มนี้ นับว่าเป็นบรรทัดฐานที่ดีในการทำงานวิจัยต่อไปของผู้เขียน และเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการทำงานวิจัยในเชิงวัฒนธรรมดนตรี ที่ต้องอาศัยความเชื่อมโยงกับบุคคลและสถานที่ ท้ายที่สุดแล้วจะเกิดเป็นงานวิจัยที่สร้างประโยชน์ให้ผู้ที่สนใจและสร้างความประทับใจให้กับผู้เขียน อีกทั้งเป็นแรงบันดาลใจในการเขียนทำงานวิจัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ปัญญา รุ่งเรือง. (2546). *พื้นฐานดนตรีชาติพันธุ์วิทยา* (เอกสารประกอบการเรียน). ม.ป.ท

รัชชานนท์ ยิ้มระยับ. (2560). *การศึกษาเครื่องดนตรีมอญ กรณีศึกษา หะกุม หะเปิน หะหนกของศูนย์วัฒนธรรมมอญ หมู่บ้านวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

รุ้งตะวัน อ่วมอินทร์. (2557). งานภาคสนาม : ความรู้ ความลับ ความทรงจำ. *จดหมายข่าวศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).* กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

“จาตุรงคสันนิบาต” ในพระไตรปิฎก และการแสดงโอวาทปาติโมกข์ในสมัยพระโคดมพุทธเจ้า

Caturangasannipata in the Tipitaka and Ovadapatimokkha Preachment in Gautama Buddha Era

นพดล ปรางค์ทอง[1]

Nopphadon Prangthong

บทคัดย่อ

จาตุรงคสันนิบาต หรือการประชุมสงฆ์ครั้งใหญ่ที่ประกอบด้วยองค์ 4 ได้รับการกล่าวถึงในฐานะเหตุการณ์สำคัญและน่าอัศจรรย์ในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่มาของวันมาฆบูชาดังที่ทราบกันดีในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เมื่อสืบค้นพระไตรปิฎกพบว่า เหตุการณ์นี้ไม่ปรากฏในชั้นพระบาลีที่เป็นพุทธวจนะโดยตรง แต่มีการอธิบายหรือเล่าเพิ่มเติมไว้ในทีฆนขสูตรโดยอรรถกถาจารย์ นอกจากนี้ การแสดงโอวาทปาติโมกข์ซึ่งเชื่อว่าเกิดขึ้นพร้อมกันในคราวดังกล่าวด้วยนั้น เมื่อสืบค้นพระไตรปิฎกแล้ว แม้จะปรากฏเรื่องราวการแสดงโอวาทปาติโมกข์ในพระสูตรจำนวนหนึ่ง แต่ก็ไม่ได้เชื่อมโยงด้านเวลา เหตุการณ์ หรือสถานที่ ซึ่งเชื่อกันว่าเกิดขึ้นในวันเพ็ญเดือน 3 ณ เวฬุวันมหาวิหาร ในพรรษาที่ 2 แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าแต่อย่างใด บทความนี้ไม่ได้ประสงค์ที่จะนำไปสู่ข้อสรุปว่า เรื่องราวเกี่ยวกับวันมาฆบูชาที่แพร่หลายอยู่นั้นมีความเลื่อนลอยจนไม่น่าเชื่อถือ แต่ต้องการแสดงให้เห็นว่าการรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในพุทธศาสนาจำนวนมากนั้น ย่อมจะมีเรื่องเล่าหรือเหตุการณ์จำนวนหนึ่งที่ควรจะได้รับการสอบทานถึงความถูกต้องสอดคล้องกันด้วยเอกสารชั้นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

คำสำคัญ: วันมาฆบูชา จาตุรงคสันนิบาต การประชุมสงฆ์

Abstract

Caturangasannipata or a large monk fourfold assembly is mentioned as an important and astonishing event in the history of Buddhism, which is the origin of Magha Puja Day as currently known. However, when searching the Tipitaka, it is found that this event did not appear in the Buddha preaching in Pali, but has been explained or described in the commentary of Deeghanakha sutra by the later exegete. In addition, the Ovadapatimokkha preachment, which is believed to occur at the same time with the Caturangasannipata, after searching the Tipitaka, appeared in many Sutras, but it did not relate to time, events, or places which are believed to happen

[1] ดร., กลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา อีเมล์ nopphadonpr@gmail.com

Ph.D. at Philosophy and Religion Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, E-mail: nopphadonpr@gmail.com

on the full moon day of the third lunar month at the Weluwan Cathedral in the second year of the Enlightenment of the Buddha. The purpose of this article is not to lead to the conclusion that the story of the Magha Puja Day is unreliable but to present that the perception of many stories or events in Buddhism shall be reviewed for their consistency with the initial documents in order to get the most accurate information.
Keywords: Magha Puja Day, fourfold assembly, monk assembly

บทนำ

ความรับรู้เกี่ยวกับวันมาฆบูชาของคนไทยโดยทั่วไป ถือกันว่าเป็นวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา นอกเหนือจากวันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา สำหรับประเทศไทยนั้น เริ่มมีพิธีมาฆบูชามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 การพระราชกุศลมาฆบูชาเป็นพระราชกุศลที่ทำในเดือน 3 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงตั้งขึ้น เนื่องในโอกาสที่พระจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ ซึ่งมีการประชุมของพระอรหันต์ 1,250 รูป พร้อมด้วยองค์สี่ประการ เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต

ในหนังสือ "พระราชพิธีสิบสองเดือน" ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 มีเรื่องราวเกี่ยวกับการประกอบพระราชกุศลมาฆบูชาไว้ ความว่าประเทศไทยเริ่มกำหนดพิธีปฏิบัติในวันมาฆบูชาเป็นครั้งแรกในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ซึ่งทรงตามแบบโบราณบัณฑิตได้นิยมไว้ว่า วันมาฆบุรณมีพระจันทร์เสวยฤกษ์มาฆะเต็มบริบูรณ์ เป็นวันที่พระอรหันต์พุทธสาวก 1,250 รูป ได้ประชุมกันพร้อมด้วยองค์สี่ประการ เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต พระพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนาโอวาทปาติโมกข์ในที่ประชุมสงฆ์ เป็นการประชุมใหญ่ และเป็นการอัศจรรย์ในพระพุทธศาสนา นักปราชญ์จึงได้ถือเอาเหตุนั้นกอบการสักการบูชาพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ 1,250 รูปนั้นให้เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสและสังเวช โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการประกอบพิธีเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2394 ในพระบรมมหาราชวังก่อน โดยมีพิธีพระราชกุศล ในเวลาเช้า นมัสการพระสงฆ์จากวัดบวรนิเวศราชวรวิหารและวัดราชประดิษฐ์จำนวน 30 รูป ฉันภัตตาหารในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อถึงเวลาค่ำ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ออก ทรงจุดธูปเทียนนมัสการ พระสงฆ์ทำวัตรเย็นและสวดคาถาโอวาทปาติโมกข์ เมื่อสวดจบทรงจุดเทียน 1,250 เล่ม รอบพระอุโบสถ มีการประโคมอีกครั้งหนึ่งแล้วจึงมีการเทศนาโอวาทปาติโมกข์ 1 กัณฑ์ เป็นทั้งเทศนาภาษาบาลี และภาษาไทย ส่วนเครื่องกัณฑ์ประกอบด้วยจีวรเนื้อดี 1 ผืน เงิน 3 ตำลึงและขนมต่าง ๆ เมื่อเทศนาจบ พระสงฆ์ 30 รูป สวดรับ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2496: 127) และภายหลังจากนั้นการประกอบพระราชกุศลมาฆบูชาจึงเป็นพระราชพิธีที่สืบทอดมาในรัชสมัยต่อมาตามลำดับ นอกจากนี้แล้ว เมื่อถึงวันมาฆบูชาชาวพุทธทั่วประเทศจึงถือเป็นวันพระใหญ่ที่จะได้ร่วมกันทำบุญตักบาตรในตอนเช้า และไปยังวัดใกล้บ้านในตอนค่ำ เพื่อสวดมนต์ รักษาศีล ฟังธรรม และเวียนเทียนสืบต่อกันมาจวบจนปัจจุบันด้วย

อย่างไรก็ตาม เรื่องราวเกี่ยวกับวันมาฆบูชา และเหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาตดังกล่าวเป็นความรับรู้ที่สืบทอดกันมายาวนาน และนับเป็นเหตุการณ์สำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับพุทธประวัติและ

ประวัติศาสตร์พุทธศาสนา ซึ่งมีลักษณะเหตุการณ์อันพิเศษ น่าอัศจรรย์ใจ ทำให้ผู้เขียนบทความพยายามที่จะสืบค้นให้ละเอียดถึงเหตุการณ์ดังกล่าว โดยเฉพาะจากหลักฐานชั้นต้นสุด ซึ่งในทางพระพุทธศาสนานั้น การจะสอบทานเรื่องราว เหตุการณ์ หรือหลักการใด ๆ มักจะยึดพระไตรปิฎกเป็นบรรทัดฐาน เพราะถือว่าเป็นข้อมูลชั้นต้นที่ได้รวบรวมเหตุการณ์ เรื่องราว ตลอดถึงหลักพระธรรมวินัยต่าง ๆ ไว้ โดยได้ทรงจำ คัดลอก และแปลเป็นภาษาต่าง ๆ สืบทอดต่อกันมาโดยลำดับ บทความนี้จะนำเสนอให้เห็นว่า เหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาต และการแสดงโอวาทปาติโมกข์ของพระโคดมพุทธเจ้า เกิดขึ้นในช่วงเวลาไหน มีเรื่องราวและร่องรอยปรากฏอยู่ในเอกสารสำคัญ เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา และหนังสือเกี่ยวกับพุทธกิจ 45 พรรษา อย่างไรบ้าง

“จาตุรงคสันนิบาต” ในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ข้อมูลที่รับรู้กันโดยทั่วไปเกี่ยวกับวันมาฆบูชา สรุปความได้ว่า ภายหลังการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 และเสด็จจาริกไปแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ระยะหนึ่งแล้ว ได้เกิดสาวกผู้รู้ตามจำนวนหนึ่งมาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา และภิกษุสงฆ์เหล่านั้นได้พากันไปเผยแผ่ธรรมตามชุมชนในแคว้นต่าง ๆ เป็นเวลาล่วงมา 9 เดือน ต่อมาพระภิกษุสงฆ์ทราบว่า พระบรมศาสดาเสด็จประทับอยู่ ณ เวฬุวันมหาวิหาร เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ ต่างก็ปรารถนาใคร่จะเดินทางกลับมาฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าอย่างพร้อมเพรียงกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3

การที่วันมาฆบูชากลายเป็นวันสำคัญในประวัติศาสตร์พุทธศาสนานั้น เนื่องจากเชื่อกันว่ามีเหตุการณ์ประจวบเหมาะอย่างน่าอัศจรรย์ 4 ประการ ที่เรียกว่า “จาตุรงคสันนิบาต” เกิดขึ้นพร้อมกันในวันดังกล่าว ได้แก่

1. พระภิกษุสงฆ์จำนวน 1,250 รูปที่พระพุทธองค์ได้ส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังแคว้นต่าง ๆ ได้กลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้าอย่างพร้อมเพรียงกัน โดยมิได้มีการนัดหมาย
2. พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดที่มาเฝ้า ล้วนเป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้ด้วยพระองค์เองทั้งสิ้น ที่เรียกว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา”
3. พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดล้วนเป็นพระอรหันต์
4. วันนั้นเป็นวันพระจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ (วันเพ็ญเดือน 3)

นอกจากนี้แล้ว วันมาฆบูชากลายเป็นวันสำคัญ เนื่องเพราะพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดง “โอวาทปาติโมกข์” ซึ่งถือเป็นอุดมการณ์หรือหลักการที่สำคัญในพระพุทธศาสนาแก่พระอรหันต์ทั้งหมดในวันนั้นด้วย

จากข้อมูลในพระนิพนธ์เรื่อง “45 พรรษาของพระพุทธเจ้า” ของ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2551: 58-59) ระบุว่า เหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาตนั้นเกิดขึ้นในพรรษาที่ 2 ภายหลังการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

“เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเวฬุวัน ใกล้กรุงราชคฤห์นั้น ได้มีมหาสันนิบาตคือการประชุมใหญ่ของพระสาวกครั้งหนึ่งเรียกว่า “จาตุรงคสันนิบาต” แปลว่า ความประชุมประกอบด้วยองค์ 4”

นอกจากนี้ ในพระนิพนธ์ดังกล่าวได้อ้างถึงพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งทรงอธิบายพุทธประวัติตอนนี้ไว้ว่า องค์ 4 นั้น ได้แก่

1. ภิกษุที่มาประชุมนั้น ล้วนเป็นอรหันต์
2. ล้วนเป็นเอหิภิกขุ
3. ล้วนมิได้นัดหมาย
4. พระพุทธเจ้าได้ประทานพระโอวาทที่เรียกว่า "โอวาทปาติโมกข์"

ความแตกต่างในการอธิบายเหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาต ระหว่างสมเด็จพระญาณสังวร (ซึ่งตรงกับอรรถกถาและการรับรู้ของชาวพุทธทั่วไปในปัจจุบัน) กับมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ก็คือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ท่านไม่ได้นับเอาวันเพ็ญเดือน 3 (ดวงจันทร์เสวยมาฆฤกษ์) เป็นหนึ่งในองค์ทั้งสี่ แต่ถือเอาการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์มาเป็นหนึ่งในจาตุรงคสันนิบาตแทน

ที่มาของ "จาตุรงคสันนิบาต"

ด้วยเหตุที่เหตุการณ์ "จาตุรงคสันนิบาต" มีความสำคัญและเป็นที่รับรู้กันอย่างแพร่หลายที่สุด เมื่อกล่าวถึงวันมาฆบูชา เหตุดังนั้นจึงชวนให้สืบค้นถึงที่มาของเหตุการณ์ดังกล่าวในข้อมูลชั้นปฐมภูมิ แต่จากการสืบค้นพระไตรปิฎก คำว่า "จาตุรงคสันนิบาต" ไม่มีปรากฏในพระบาลี (หมายถึง ไม่มีในข้อความที่เป็นพุทธพจน์โดยตรงที่พระสังคีติกาจารย์รวบรวมไว้) แต่มาปรากฏในชั้นต่อมาเมื่ออรรถกถาจารย์ท่านอรรถาธิบาย พระสูตร ๆ หนึ่ง คือ "ทีฆนขสูตร" ทำให้น่าสนใจศึกษาว่า แท้จริงแล้วประเด็นหลักของพระสูตรนี้กล่าวถึงอะไร และเชื่อมโยงกับเหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาตตามที่เข้าใจกันในชั้นหลังอย่างไร

เนื้อความในทีฆนขสูตรนี้เล่าถึงเหตุการณ์ขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ถ้ำสุกรขาตา เขาคิชฌกูฏ เมืองราชคฤห์ ในระหว่างนั้นมีทีฆนขปริพาชก (บุรุษผู้มีเล็บยาว) มาเฝ้า แล้วกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า "สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา" (ปริพาชกคนนี้รู้สึกว่า ชีวิตนี้ไม่พอใจอะไรเอาเสียเลย ไม่เชื่ออะไรเลย ไม่เห็นว่าจะมีอะไรเหมาะควรกับตนเอง) พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า *"แม้ความเห็นที่ว่า "สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา" นั้น ก็ไม่ควรแก่ท่าน ผู้ที่ละความเห็นไม่ได้และยังยึดถือความเห็นอื่นนั้น มีมากกว่าคนที่ละได้ และผู้ที่ละความเห็นได้และไม่ยึดถือความเห็นอื่นนั้น มีน้อยกว่าคนที่ยังละไม่ได้"* จากนั้นพระองค์ก็ได้แจกแจงธรรมแก่ปริพาชกเป็นลำดับไป ในขณะนั้นพระสารีบุตร ซึ่งเพิ่งบวชได้ 15 วัน ถวายงานพัดพระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่ใกล้ ๆ ด้วย ได้ตรึกตรองตามและมีความเห็นว่า พระผู้มีพระภาคตรัสการละการสละคืนธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญาอันยิ่ง จิตก็หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน พระสารีบุตรจึงบรรลุอรหัตผล ส่วนทีฆนขปริพาชกนั้นได้ดวงตาเห็นธรรม คือบรรลุโสดาปัตติผล แล้วขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต (อ่านรายละเอียดใน ม.ม. 20/269/472-477)

ประเด็นหลักของทีฆนขสูตรตามที่ยกมา จึงเป็นเรื่องราวที่พระพุทธเจ้าทรงโปรดทีฆนขปริพาชกเพื่อให้คลายจากทิฐิ ความสำคัญของพระสูตรนี้อยู่ที่เนื้อหาซึ่งทรงตรัสสนทนาโต้แย้งและแจกแจงธรรมแก่ปริพาชกคนดังกล่าว ซึ่งส่งผลให้บุคคลที่ไม่ได้เป็นคู่สนทนาโดยตรง คือ พระสารีบุตรที่ถวายงานอยู่ใกล้ ๆ บรรลุอรหัตผลในทันที ต่อมาพระสูตรนี้จึงใช้ชื่อทีฆนขสูตรตามฉายาของปริพาชกคนดังกล่าว ในชั้นนี้พึงสังเกตว่าไม่ปรากฏเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาตเลย แต่จะไปปรากฏในชั้นอรรถกถาต่อไป

ตามปกติแล้วสิ่งที่อรรถกถาจารย์มักจะกระทำต่อพระบาลี ก็คือการทำหน้าที่อธิบายหรือขยายความคำที่ยากในบาลีพระไตรปิฎกเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น โดยจะยกคำศัพท์สำคัญ ๆ ขึ้นมาตั้ง หรือ

ยกข้อความขึ้นมาตั้ง แล้วอรรถาธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ให้ชัดเจนขึ้น พร้อมทั้งแสดงความเห็น หรือข้อวินิจฉัยของตนแทรกเข้าไปด้วยบ้าง ในกรณีทีฆนขสูตรนี้ อรรถกถาจารย์ท่านไม่ได้อธิบายหรือขยายความหมายของคำศัพท์เพียงอย่างเดียว แต่ได้เล่าเพิ่มเติมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อจากการเทศนาที่ถ้ำสุกรขาตา เขาคิชฌกูฏ โดยในตอนจบของอรรถกถาทีฆนขสูตรระบุว่า

> *"...ฝ่ายพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อดวงอาทิตย์ยังปรากฏอยู่ ทรงจบเทศนานี้แล้วเสด็จลงจากภูเขาคิชฌกูฏ เสด็จไปพระวิหารเวฬุวันได้ทรงประชุมพระสาวกได้มีสันนิบาตประกอบด้วยองค์ 4 องค์ 4 เหล่านี้ คือวันนั้นเป็นวันอุโบสถขึ้น 15 ค่ำ ประกอบด้วย มาฆนักษัตร 1 ภิกษุ 1,250 รูป ประชุมกันตามธรรมดาของตน ๆ ไม่มีใครนัดหมายมา 1 ภิกษุเหล่านั้นไม่มีแม้สักรูปหนึ่งที่เป็นปุถุชน หรือพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ผู้สุกขวิปัสสก ภิกษุทั้งหมดเป็นผู้ได้อภิญญาหกทั้งนั้น 1 มิได้ปลงผมด้วยมีดโกนบวชแม้แต่รูปเดียว ภิกษุทั้งหมดเป็นเอหิภิกขุ 1"*
>
> *(อรรถกถา ม.ม. (ไทย) 20/275/485)*

จึงกล่าวได้ว่าต้นทางของเหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาตนั้น มาปรากฏในสารบบการรับรู้ของชาวพุทธอย่างเป็นทางการ สืบเนื่องจากการอธิบายขยายเรื่องราวในทีฆนขสูตรของอรรถกถาจารย์นี้เอง โดยที่แหล่งที่มาในขั้นปฐมที่สุดคือ ทีฆนขสูตรเองนั้น ไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์อัศจรรย์หรือเหตุการณ์สำคัญที่เรียกว่า "จาตุรงคสันนิบาต" หรือโอวาทปาติโมกข์ให้ปรากฏเป็นสาระหลักไว้เลย

ข้อสันนิษฐานของผู้เขียนบทความนี้ก็คือ ถ้าเหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาตเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญในประวัติศาสตร์พุทธศาสนา ก็ไม่ควรจะหลุดรอดไปจากการบันทึกในหลักฐานชั้นต้นสุดที่เรียกว่าพระบาลีตั้งแต่แรก โดยเฉพาะถ้าถือว่า วันนี้เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง "โอวาทปาติโมกข์" อันเป็นหลักการหรือหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาด้วยแล้ว เหตุการณ์ครั้งนี้ก็ย่อมจะต้องมีพื้นที่ความทรงจำที่แน่นหนักจำหลักลงไว้แล้วตั้งแต่การสังคายนาครั้งแรก ๆ เป็นไปได้หรือไม่ว่า ในเวลานั้นสังคีติกาจารย์ทั้งหลายอาจจะไม่ได้ให้ความสำคัญ จึงต้องมาปรากฏขึ้นเพิ่มเติมในชั้นของอรรถกถา

การประชุมสงฆ์ครั้งใหญ่ในมหาปทานสูตร

เมื่อสำรวจพระสูตรอื่น ๆ ในพระไตรปิฎก ที่พอจะมีร่องรอยคล้ายเหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาตอยู่บ้าง ปรากฏว่าพบในมหาปทานสูตร ซึ่งเป็นเรื่องราวที่พระพุทธเจ้าตรัสเล่าแก่ภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับบุพเพนิวาสของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ นับแต่พระพุทธเจ้าวิปัสสี เป็นต้นมา ในตอนหนึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสเล่าถึงเหตุการณ์การประชุมสงฆ์ครั้งใหญ่และครั้งสำคัญ (มหาสังฆสันนิบาต) ซึ่งการประชุมสงฆ์ครั้งใหญ่ในสมัยพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จะมีจำนวนครั้งไม่เท่ากัน ในสมัยพระพุทธเจ้าบางพระองค์ประชุมครั้งเดียว บางพระองค์สามครั้ง และจำนวนพระภิกษุสงฆ์ที่มาประชุมก็มีจำนวนไม่เท่ากันด้วย โดยในพระสูตรนี้พระโคดมพุทธเจ้าได้ทรงเล่าถึงเหตุการณ์ในสมัยของพระองค์เองว่า

"...การประชุมกันแห่งพระสาวกของพระผู้มีพระภาค ได้มีแล้วครั้งเดียว เป็นจำนวนภิกษุหนึ่งพันสองร้อยห้าสิบรูป... พระสาวกของพระผู้มีพระภาคที่ได้ประชุมกันแล้วครั้งเดียวนี้ ล้วนแต่เป็นพระขีณาสพทั้งสิ้นฯ..."

(ที.ม. (ไทย) 13/55/66)

พึงสังเกตว่าการตรัสถึงการประชุมสงฆ์ครั้งใหญ่สมัยพระโคดมพุทธเจ้าในพระสูตรนี้ มีองค์ประกอบสำคัญแค่ 2 ประการ คือ จำนวนพระภิกษุสงฆ์ 1,250 รูป และพระสงฆ์ทั้งหมดล้วนแต่เป็นพระอรหันตขีณาสพ อย่างไรก็ตาม ในพระสูตรนี้ก็ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดหรือองค์ประกอบอื่นเลย เช่น การประชุมสงฆ์สมัยพระโคดมพุทธเจ้าครั้งนี้เกิดขึ้นที่ไหน หรือเกิดขึ้นเมื่อใด มีการนัดหมายหรือไม่ และที่สำคัญคือ ไม่ได้กล่าวถึงการแสดงโอวาทปาติโมกข์ในฐานะอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการ ของพระพุทธศาสนาในวันดังกล่าวแต่อย่างใด

เรื่องราวที่ปรากฏในมหาปทานสูตรนี้ เกิดขึ้นที่พระวิหารเชตวัน กรุงสาวัตถี โดยมีพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากอยู่ในเหตุการณ์ และเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราวเหล่านี้ในเวลาทำสังคายนา ซึ่งเมื่อพิจารณาจากช่วงเวลา 45 พรรษากาลของพระพุทธองค์แล้ว ทรงเสด็จมาประทับ ณ พระวิหารเชตวันครั้งแรกในพรรษาที่ 14 ซึ่งหมายความว่า เวลาที่พระพุทธองค์ทรงเล่าเรื่องการประชุมสงฆ์ในสมัยของพระพุทธเจ้าองค์ต่าง ๆ นี้ ห่างจาก พรรษาที่ 2 ซึ่งเป็นพรรษาที่อรรถกถาจารย์ระบุว่าเกิดเหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาตอย่างน้อย 12 ปี (พรรษาที่ 21 เป็นต้นไป ก็เสด็จกลับมาประทับพระวิหารเชตวันสลับกับที่อื่นอีก) นั่นคือ ทรงเล่าในตอนที่เหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาตเกิดขึ้นผ่านมาแล้วสิบกว่าปีนั่นเอง

การแสดงโอวาทปาติโมกข์เกิดขึ้นในการประชุมสงฆ์ครั้งใหญ่สมัยพระโคดมพุทธเจ้าหรือไม่

เหตุการณ์สำคัญอันเนื่องจากการประชุมสงฆ์ครั้งนี้อีกเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งรับรู้กันว่าเกิดขึ้นในวันมาฆบูชาด้วย นั่นคือ การแสดง "โอวาทปาติโมกข์" ของพระพุทธเจ้า ซึ่งชาวพุทธเชื่อกันว่าเป็น "หัวใจของพระพุทธศาสนา" มติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ นั้น ทรงยกขึ้นเป็นหนึ่งในจาตุรงคสันนิบาตด้วยซ้ำ ขณะที่ชาวพุทธทั่วไปถือเอาการที่เหตุการณ์ตรงกับวันเพ็ญเดือน 3 (ดวงจันทร์เสวยมาฆฤกษ์) แทน แต่ก็ยอมรับกันแพร่หลายว่า มีการแสดงโอวาทปาติโมกข์ในวันนี้ด้วย โดยที่ในพระบาลีแห่งทีฆนขสูตรและอรรถกถา ซึ่งเป็นที่มาของ "จาตุรงคสันนิบาต" ไม่ได้ระบุเรื่องสำคัญนี้ไว้ ดังที่ได้กล่าวแล้วในเบื้องต้น จากการสืบค้นพระไตรปิฎกพบว่า มีการกล่าวถึงการแสดงพระปาติโมกข์ หรือโอวาทปาติโมกข์ไว้เพียงไม่กี่แห่ง ที่ชัดเจนว่าเป็นการแสดงต่อที่ประชุมสงฆ์ครั้งใหญ่ก็มี แต่กลับเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อครั้งพระวิปัสสีพุทธเจ้า ไม่ใช่สมัยพระโคดมพุทธเจ้า ดังปรากฏในมหาปทานสูตรที่พระโคดมพุทธเจ้าทรงเล่าถึงบุพเพนิวาสของพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ แก่ภิกษุสงฆ์ ณ พระวิหารเชตวันว่า

*"ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า **วิปัสสี** ทรงสวดพระปาติโมกข์ในที่ประชุมพระภิกษุสงฆ์ ดังนี้*
ขันติ คือ ความทนทาน เป็นตบะอย่างยิ่ง
พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า พระนิพพานเป็นธรรมอย่างยิ่ง

ผู้ทำร้ายผู้อื่น ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะเลย
การไม่ทำบาปทั้งสิ้น การยังกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องใส
นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
การไม่กล่าวร้าย 1 การไม่ทำร้าย 1 ความสำรวมในพระปาติโมกข์ 1
ความเป็นผู้รู้ประมาณในภัตตาหาร 1 ที่นอนที่นั่งอันสงัด 1
การประกอบความเพียรในอธิจิต 1
หกอย่างนี้ เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายฯ”

(ที.ม. (ไทย) 13/54/55)

จากเนื้อความในมหาปทานสูตรที่ยกมาข้างต้น การแสดงพระปาติโมกข์ หรือโอวาทปาติโมกข์ของพระพุทธเจ้าในพระสูตรดังกล่าวเป็นการแสดงแก่พระสงฆ์กลุ่มเล็ก ๆ ที่พระวิหารเชตวัน และทรงเท้าความ เล่าถึง หรืออ้างอิงถึงเรื่องราวในสมัยของพระวิปัสสีพระพุทธเจ้า แต่ไม่ได้เป็นการกล่าวหรือแสดงในการประชุมสงฆ์ครั้งใหญ่โดยพระโคดมพุทธเจ้าเอง (ตามที่เข้าใจกันว่าเกิดขึ้นในคราววันเพ็ญเดือน 3 ประชุมสงฆ์ 1,250 รูป ณ พระวิหารเวฬุวัน ในพรรษาที่ 2 หลังการตรัสรู้แต่อย่างใด)

นอกจากนี้ ในขุททกนิกาย คาถาธรรมบท พุทธวรรคที่ 14 ก็พบว่ามีการตรัสโอวาทปาติโมกข์ไว้อีกแห่งหนึ่ง (ซึ่งไม่ได้เรียกว่าพระปาติโมกข์) แต่ก็เป็นการตรัสกับพระอานนท์ ไม่ได้ตรัสต่อมหาสังฆสันนิบาตหรือที่ประชุมใหญ่ของสงฆ์แต่อย่างใด ดังนี้

“ความไม่ทำบาปทั้งสิ้น ความยังกุศลให้ถึงพร้อม
ความทำจิตของตนให้ผ่องใส นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ความอดทน คือ ความอดกลั้น เป็นธรรมเผาบาปอย่างยิ่ง
ท่านผู้รู้ทั้งหลายย่อมกล่าวพระนิพพานว่าเป็นเยี่ยม
ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ชื่อว่าบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่นอยู่ ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ
การไม่กล่าวร้าย 1 การไม่ทำร้าย 1 ความสำรวมในพระปาติโมกข์ 1
ความเป็นผู้รู้ประมาณในภัตตาหาร 1 ที่นั่งที่นอนอันสงัด 1
การประกอบโดยเอื้อเฟื้อในอธิจิต 1
นี่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”

(ขุ.ธ. (ไทย) 42/24/276)

ดังนั้น แม้มีความเป็นไปได้ว่า นอกเหนือจากที่ยกมานำเสนอนี้ การแสดงเนื้อหาของโอวาทปาติโมกข์ของพระโคดมพุทธเจ้านั้นอาจกระทำในหลายครั้งต่างวาระกันออกไป โดยในอรรถกถาของขุททกนิกาย คาถาธรรมบท พุทธวรรคที่ 14 นี้ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์จะทรงกระทำอุโบสถ จะทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ซึ่งเป็นอันเดียวกันทั้งนั้นให้แจ่มแจ้ง แต่อย่างไรก็ตามไม่มีหลักฐานในพระไตรปิฎกชั้นพระบาลีเชื่อมโยงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ได้ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ในพรรษาที่ 2 แก่พระอรหันตขีณาสพ 1,250 รูป ณ เวฬุวันวิหาร ตามที่รับรู้กันว่าเป็นที่มาของวันมาฆบูชาแต่อย่างใด

สอดคล้องกับข้อมูลจากการศึกษาในเชิงพื้นที่ของพระอมตานันทะและคณะ ซึ่งสำรวจค้นคว้าพุทธสถานในแดนพุทธองค์เชิงวิชาการ ก็พบว่า แม้เหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาตจะเป็นเหตุการณ์สำคัญยิ่งที่เกิดในบริเวณวัดเวฬุวันมหาวิหาร แต่ทว่าไม่ปรากฏรายละเอียดในบันทึกของสมณทูตชาวจีน และในพระไตรปิฎกแต่อย่างใดว่า เหตุการณ์ใหญ่นี้เกิดขึ้น ณ จุดใดของเวฬุวันมหาวิหาร รวมทั้งจากการขุดค้นทางโบราณคดีก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการทำเครื่องหมาย (เสาหิน) หรือสถูป ระบุสถานที่ประชุมจาตุรงคสันนิบาตไว้แต่อย่างใด ทั้งที่ตามปกติแล้ว บริเวณที่เกิดเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนามักจะพบสถูปโบราณหรือเสาหินพระเจ้าอโศกมหาราชสร้างหรือปักไว้เพื่อเป็นเครื่องหมายสำคัญสำหรับผู้แสวงบุญ (วิกิพีเดีย : ออนไลน์)

นอกจากนี้ หากสำรวจข้อมูลโดยทั่วไปในเรื่องดังกล่าวพบว่า เมื่อมีการสรุปรวบรวมพุทธกิจทั้ง 45 พรรษาของพระพุทธเจ้า ข้อมูลจะระบุตรงกันว่า พรรษาที่ 2-3-4 พระพุทธเจ้าทรงเสด็จประทับ ณ พระเวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤห์ โดยสรุปเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวว่า พระเจ้าพิมพิสารกษัตริย์ผู้ครองแคว้นมคธเข้าเฝ้าพร้อมด้วยข้าราชบริพารจำนวนมาก ทรงสดับพระธรรมเทศนาและได้ดวงตาเห็นธรรม ประกาศพระองค์เป็นอุบาสก และถวายพระเวฬุวันซึ่งเป็นป่าไผ่สวนที่ประพาสให้เป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา ในระยะนี้เป็นช่วงเวลาแห่งการเผยแผ่และประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้ตั้งมั่น และทรงได้พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะเป็นอัครสาวก แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาตและการแสดงโอวาทปาติโมกข์ให้ปรากฏแต่อย่างใด ทั้งที่ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญ

บทสรุป

แม้การประกอบพิธีวันมาฆบูชาในสังคมไทยจะเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แต่ความเชื่อหรือความเข้าใจเกี่ยวกับความน่าอัศจรรย์ของเหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาต ซึ่งเป็นที่มาของวันมาฆบูชานั้น ได้สืบทอดมาก่อนหน้านั้นเป็นเวลายาวนาน ดังที่ปรากฏรับรองไว้ในอรรถกถาของทีฆนขสูตร แต่สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ เมื่อเหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาต รวมถึงการแสดงโอวาทปาติโมกข์ เป็นเหตุการณ์ที่สำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา เหตุใดจึงไม่ปรากฏโดยตรงในชั้นพระบาลีที่รวบรวมโดยพระสังคีติกาจารย์ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงการแสดงโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งถือเป็นสาระธรรมสำคัญที่เชื่อกันว่าได้แสดงในมหาสังฆสันนิบาตครั้งดังกล่าว ก็ไม่ได้มีข้อมูลปรากฏชัดเจนว่า ได้แสดงต่อพระอรหันตขีณาสพ 1,250 รูป ณ เวฬุวันมหาวิหาร ในวันเพ็ญเดือน 3 ช่วงพรรษาที่ 2 ของพระพุทธเจ้าแต่อย่างใด นอกจากนี้จากการศึกษาทางโบราณคดีก็ไม่ปรากฏหลักฐาน ประเภทเครื่องหมายหรือเสาหินหรือสถูป ระบุว่าเป็นสถานที่ “จาตุรงคสันนิบาต” หรือ “มหาสังฆสันนิบาต” ไว้บริเวณเวฬุวันมหาวิหารแต่อย่างใด ทั้งที่โดยปกติแล้วสถานที่เกิดเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนาเช่นนี้ มักจะพบสถูปหรือเสาหินที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงเป็นสัญลักษณ์ให้คนรุ่นต่อไปได้ทราบเสมอ

บทความนี้ไม่ได้ประสงค์ที่จะนำไปสู่ข้อสรุปว่า เรื่องราวเกี่ยวกับวันมาฆบูชาในข้อมูลชั้นปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎก อรรถกถา หรือที่รับรู้กันทั่วไปนั้น มีความบกพร่อง เลื่อนลอย หรือขัดแย้งกันเองจนไม่น่าเชื่อถือ แต่ต้องการแสดงให้ตระหนักว่าการรับรู้เหตุการณ์ เรื่องราวต่าง ๆ ในพุทธศาสนาจำนวนมากนั้น ย่อมจะมีเรื่องราวหรือเหตุการณ์จำนวนหนึ่งที่ควรจะได้รับการตรวจสอบถึงความถูกต้องสอดคล้องกัน โดยเฉพาะกรณีที่มีข้อสงสัยเกิดขึ้น ผู้เขียนเห็นว่าไม่พึงหยุดนิ่งอยู่ที่ความรู้กระแสหลักหรือ

ความรู้ที่เป็นแบบฉบับตายตัวตามที่ได้รับถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาเท่านั้น เพราะยังมีประเด็นหรือแง่มุมอีกจำนวนมากให้ได้สืบค้น สอบทาน เพื่อทำความเข้าใจให้กระจ่างจริงที่สุด เท่าที่หลักฐานต่าง ๆ จะเอื้ออำนวย และเท่าที่ภูมิรู้ ภูมิธรรม ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของแต่ละคนจะไปถึง โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่การเข้าถึงแหล่งข้อมูลชั้นต้นอันสำคัญได้แก่ พระไตรปิฎก และคัมภีร์ทางศาสนาทั้งหลาย แทบจะไม่มีข้อจำกัดใด ๆ อีกแล้ว

เอกสารอ้างอิง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2496). *พระราชพิธี 12 เดือน*. พระนคร: กรมศิลปากร.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534.). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ฉบับพิมพ์ 91 เล่ม*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2563). *วันมาฆบูชา*. สืบค้น 15 เมษายน 2563, จาก http://th.wikipedia.org/wiki/วันมาฆบูชา.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2551). *45 พรรษาของพระพุทธเจ้า.* กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ
Legal Problems Regarding the Rights of Deceased's Relative in the Postmortem Examination Process

จิราพร ยาวิเริง[1]
Jiraporn Yawiroeng

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการทางกฎหมายของการสอบสวน ชันสูตรพลิกศพ พยานหลักฐาน และการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา โดยศึกษาถึงสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพตามกฎหมายต่างประเทศเปรียบเทียบกับกฎหมายไทย เพื่อวิเคราะห์และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของญาติในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ

ผลการศึกษาพบว่า ในขั้นตอนการตรวจศพ เมื่อมีการตายโดยผิดธรรมชาติเกิดขึ้น ให้พนักงานสอบสวนแจ้งแก่ญาติของผู้ตายทราบถึงการตายของผู้ตายและจะมีการชันสูตรพลิกศพ หากญาติผู้ตายไม่สามารถเข้าร่วมการตรวจศพได้ พนักงานสอบสวนเพื่อจัดให้แพทย์สามารถทำการชันสูตรพลิกศพได้เองโดยปราศจากการตรวจสอบจากญาติผู้ตาย ทำให้ญาติของผู้ตายเกิดความสงสัยในสาเหตุการตายเพราะไม่มีกฎหมายกำหนดสิทธิอย่างอื่นแก่ญาติเพื่อคลายความสงสัยดังกล่าว และในขั้นตอนการผ่าศพกำหนดให้เมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตาย เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจในการสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใดหรือจะให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้ ซึ่งหากเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพสั่งไม่จัดให้มีการผ่าศพ แต่ญาติของผู้ตายที่ยังคงติดใจสงสัยในสาเหตุและพฤติการณ์การตายและประสงค์จะให้มีการผ่าศพ แต่มิอาจกระทำการใดได้เพราะไม่มีกฎหมายให้อำนาจเช่นว่านั้น รวมถึงในกรณีความตายที่มิได้เกิดจากการกระทำทางอาญา ญาติของผู้ตายจะทราบผลการชันสูตรพลิกศพต่อเมื่อพนักงานสอบสวนทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพเสร็จสิ้นและผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งยุติคดี หากญาติของผู้ตายไม่พึงพอใจในผลการชันสูตรดังกล่าวก็ไม่มีสิทธิโต้แย้งคัดค้านต่อพนักงานสอบสวนหรือผู้ว่าราชการจังหวัดในสาเหตุและพฤติการณ์การตายในกระบวนการใดได้ ดังนั้นจะเห็นว่ากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพมีข้อขัดข้องอยู่หลายประการจึงต้องศึกษาเพื่อหาแนวทางแก้ไขและปรับปรุงต่อไป

ข้อเสนอแนะ จากการศึกษาเห็นควรปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ อันได้แก่ การให้ญาติของผู้ตายมีสิทธิแต่งตั้งแพทย์หรือผู้มีอำนาจจัดการเข้าร่วมการตรวจศพแทนตน โดยในขั้นตอนการผ่าศพ หากเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีคำสั่งไม่ให้มีการผ่าศพ ให้ญาติของผู้ตายมีสิทธิร้องขอให้ทำการผ่าศพ รวมทั้งให้แจ้งผลการชันสูตรพลิกศพแก่ญาติของผู้ตายทราบ และ

[1] นักศึกษาปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม อีเมล turtlepoyy@gmail.com
Student in Master degree of School of Law, Sripatum University. E-mail: turtlepoyy@gmail.com

หากไม่พึงพอใจผลการชันสูตรพลิกศพ มีสิทธิร้องขอต่อศาลเพื่อทำการไต่สวนให้ทราบถึงสาเหตุและพฤติการณ์การตายที่แท้จริงได้ เพื่อให้ญาติของผู้ตายมีสิทธิในกระบวนการชันสูตรพลิกศพมากขึ้น อันก่อให้เกิดความพึงพอใจและเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
คำสำคัญ: สิทธิของญาติผู้ตาย กระบวนการชันสูตรพลิกศพ

Abstract

This article aims to study the concepts, theories and legal principles of investigation, postmortem examination, evidence and protection of the rights of victims in criminal cases by studying the rights of the deceased's relatives in the postmortem examination process according to foreign law in the comparison with Thai law, in order to analyze and find solutions for the legal problems regarding the rights of relatives in the postmortem examination process.

The results show that during the body examination process, when an unnatural death occurs, the inquiry official shall inform the relatives of the deceased about the death of the deceased and postmortem examination will be conducted. If the relatives are not able to attend the postmortem examination, the inquiry official and doctor can perform the postmortem examination on their own without any inspection from the relatives, causing the relatives of the deceased to suspect the cause of death because there is no law providing other rights to relatives to relieve the suspicion. The process of autopsy, the inquiry official has the power to order the whole body or any part of the body to autopsy to doctor or the government's physician when it is necessary to find the cause of death. If they have an order that it should not be conducted, the relatives of the deceased who are still suspicious of the cause and circumstances of the death and wish to have the postmortem examination conducted cannot do anything because there is no law authorizing them to make any action on this matter. In addition, in the event of death not caused by a criminal act, the deceased's relatives will only know the postmortem examination results when the inquiry official complete the postmortem examination and the governor orders that the case is final. If the relatives of the deceased are not satisfied with the result of the postmortem examination, they have no right to dispute to the inquiry official or the governor for the cause and circumstances of the death. Therefore, it can be seen that the law regarding the rights of the deceased's relatives in the postmortem examination process has many problems. Therefore, it is necessary to study to find solutions and improve this issue accordingly.

The study suggests that the rights of the deceased's relatives in the postmortem examination process should be improved and added to Criminal

Procedure Code to certify and protect the rights of the relatives of the deceased, including they should have the right to appoint a doctor or their behalf to attend the postmortem examination. During the autopsy process, if the inquiry official has ordered that the autopsy should not be conducted, the relatives of the deceased have the right to request the autopsy and the postmortem examination results shall be notified to the relatives of the deceased and if the results are dissatisfied, the relatives should have the right to request the court to conduct an investigation to determine the true cause and circumstance of death so that the relatives of the deceased have more rights to the post-mortem examination, which results in greater satisfaction and it is fair to all parties in the criminal justice process.
Keywords: Rights of Deceased's Relatives, Postmortem Examination Process

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นกระบวนการดำเนินคดีอาญาที่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เริ่มต้นตั้งแต่พนักงานสอบสวนหรือตำรวจอันเป็นองค์กรที่สำคัญในกระบวนการทางอาญาเนื่องจากเป็นหน่วยงานแรกที่ต้องรับผิดชอบต่อคดีหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นและสรุปสำนวนการสอบสวนให้แก่พนักงานอัยการเพื่อให้พนักงานอัยการสั่งฟ้องต่อศาล

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130 กำหนดให้การสอบสวนต้องเริ่มการสอบสวนโดยไม่ชักช้า โดยในคดีที่มีการตายโดยผิดธรรมชาติจำต้องมีการชันสูตรพลิกศพควบคู่ไปกับการสอบสวนซึ่งการชันสูตรพลิกศพ หมายถึง การตรวจสภาพศพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพิสูจน์เอกลักษณ์ของบุคคลเพื่อหาสาเหตุและพฤติการณ์แห่งการตาย รวมถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ตาย ซึ่งการชันสูตรพลิกศพแบ่งเป็นสองขั้นตอน กล่าวคือการตรวจสภาพศพภายนอกและการผ่าศพ (แสวง บุญเฉลิมวิภาส, 2555) โดยการชันสูตรพลิกศพของประเทศไทยจะกระทำในกรณีที่ปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดตายผิดธรรมชาติ ได้แก่ การฆ่าตัวตาย ถูกผู้อื่นทำให้ตาย ถูกสัตว์ทำร้ายตาย ตายโดยอุบัติเหตุ หรือตายโดยยังมิปรากฏเหตุ หรือกรณีที่การตายเกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่

การชันสูตรพลิกศพ เป็นขั้นตอนที่สำคัญในการค้นหาความจริงเกี่ยวกับการตาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีการตายที่มีมูลมาจากการกระทำความผิดทางอาญา เนื่องจากอยู่ใกล้ชิดกับเหตุและพฤติการณ์ที่ตายมากที่สุด ซึ่งการชันสูตรพลิกศพดังกล่าว เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นก่อนและอาจนำไปสู่การสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อไป จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการชันสูตรพลิกศพเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวน ดังนั้นในการสอบสวนคดีที่มีการชันสูตรพลิกศพ พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาซึ่งสามารถรวบรวมพยานหลักฐานได้ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นพยานเอกสาร พยานวัตถุ หรือพยาน

นิติวิทยาศาสตร์ โดยการรวบรวมพยานหลักฐานดังกล่าว กฎหมายกำหนดให้เป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนซึ่งมีผลต่อรูปคดีที่อันอาจสร้างความไม่เป็นธรรมแก่ผู้เสียหายหรือญาติของผู้ตายได้

จากกรณีการตายโดยผิดธรรมชาติของพลทหารลือชานนท์ นันทบุตร (ข่าวไทยพีบีเอส, 2562) ที่ทางค่ายทหารแจ้งแก่ครอบครัวของผู้ตายว่า เสียชีวิตแล้วจากการถูกไฟฟ้าช็อตและพลัดตกตึกลงมาจากชั้น 6 ซึ่งขัดแย้งกับผลชันสูตรจากโรงพยาบาลตำรวจ ที่ระบุสาเหตุการตายว่า เกิดจากกระดูกสันหลังส่วนอกหักเคลื่อน จากการถูกของแข็งไม่มีคมกระแทก ทำให้ครอบครัวและญาติของผู้ตายไม่พึงพอใจเป็นอย่างมาก เพราะไม่ทราบสาเหตุและพฤติการณ์การตายที่แท้จริงของผู้ตาย ดังนี้จะเห็นว่ามาตรการทางกฎหมายที่กำหนดสิทธิในกระบวนการชันสูตรพลิกศพของญาติผู้ตายยังคงมีปัญหาที่ต้องการการแก้ไขเพื่อความยุติธรรมและเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย

เมื่อได้ศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วพบว่ามีข้อขัดข้องอยู่หลายประการ ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของญาติผู้ตายเกี่ยวกับการแต่งตั้งแพทย์เข้าร่วมการตรวจศพแทนญาติผู้ตาย ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิร้องขอให้มีการผ่าศพของญาติผู้ตาย และปัญหาเกี่ยวกับสิทธิโต้แย้งคัดค้านผลการชันสูตรพลิกศพของญาติผู้ตาย ดังต่อไปนี้

ปัญหาประการแรก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 กำหนดให้กระบวนการชันสูตรพลิกศพกระทำโดยพนักงานสอบสวนร่วมกับแพทย์ และก่อนการชันสูตรพลิกศพให้พนักงานสอบสวนแจ้งแก่สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบเท่าที่จะทำได้ โดยกฎหมายกำหนดเพียงให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ญาติของผู้ตายทราบถึงการตายของผู้ตายและจะมีการชันสูตรพลิกศพเท่านั้น หากญาติของผู้ตายไม่สามารถเข้าร่วมการตรวจศพได้ส่งผลให้พนักงานสอบสวนและแพทย์สามารถทำการชันสูตรพลิกศพได้เองโดยปราศจากการเข้าร่วมหรือตรวจสอบจากญาติผู้ตาย ส่งผลให้ญาติของผู้ตายเกิดความเคลือบแคลงสงสัยในสาเหตุและพฤติการณ์การตายของผู้ตาย นอกจากนี้ญาติของผู้ตายไม่มีสิทธิแต่งตั้งแพทย์หรือผู้มีอำนาจจัดการแทนเข้าร่วมตรวจศพแทนตนเพื่อคลายความสงสัยดังกล่าว ดังเช่นในกรณีของนายเดวิด คาร์ราดีน ชาวต่างชาติที่เสียชีวิตในโรงแรมหรู พนักงานสอบสวนและแพทย์ได้ทำการชันสูตรพลิกศพในสถานที่เกิดเหตุโดยไม่มีญาติของผู้ตายเข้าร่วมในการชันสูตรพลิกศพ และไม่สามารถระบุสาเหตุของการเสียชีวิตที่แท้จริงได้ ญาติของผู้ตายทราบเพียงสาเหตุการเสียชีวิตอันไม่แน่นอนจากสื่อต่าง ๆ เท่านั้น (ข่าวสนุก, 2552) ซึ่งกรณีนี้ญาติของผู้ตายไม่สามารถเข้าร่วมได้ทันเวลาที่ชันสูตรพลิกศพ และไม่มีสิทธิแต่งตั้งแพทย์ที่ตนไว้วางใจเข้าร่วมในการตรวจศพ ซึ่งก่อให้ญาติของผู้ตายเกิดความสับสนในสาเหตุการตายและไม่พึงพอใจเกี่ยวกับสิทธิของตนในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ

ดังนี้จะเห็นว่ากฎหมายเรื่องชันสูตรพลิกศพของประเทศไทยในปัจจุบัน ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความสงสัย สับสน และไม่พึงพอใจของญาติผู้ตายดังกล่าวได้ จึงเห็นควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 150 เพื่อกำหนดสิทธิของญาติในการแต่งตั้งแพทย์เข้าร่วมการชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่พบศพหรือสถานที่เกิดเหตุ เพื่อสร้างความเป็นธรรมและเพื่อให้ญาติของผู้ตายพึงพอใจและทราบสาเหตุหรือพฤติการณ์การตายที่แท้จริงของผู้ตาย

ปัญหาประการที่สอง หากยังไม่อาจระบุถึงสาเหตุและพฤติการณ์การตายได้อย่างแน่ชัดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 151 กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีดุลพินิจในการพิจารณาและจัดให้มีการผ่าศพหรือแยกธาตุแต่เพียงผู้เดียว ในกรณีการเสียชีวิตของนางสาวเต็ม

(ข่าวสนุก, 2561) แพทย์ลงความเห็นว่าเสียชีวิตจากการจมน้ำและขาดอากาศหายใจ พนักงานสอบสวนจึงสรุปสาเหตุการตายว่าเกิดจากอุบัติเหตุ และเห็นควรไม่ส่งศพไปผ่าพิสูจน์หรือแยกธาตุเพิ่มเติม โดยจากสภาพศพพบร่องรอยบาดแผลฉกรรจ์ที่บริเวณหางคิ้วคล้ายกับถูกของมีคมฟัน และบริเวณท้ายทอยมีรอยคล้ายถูกของแข็งมีเลือดไหลออกไม่หยุด และบริเวณลำคอมีรอยเขียวช้ำอย่างชัดเจนคล้ายกับถูกบีบอย่างแรงทำให้ญาติและชาวบ้านติดใจในสาเหตุการเสียชีวิต เชื่อว่าอาจจะถูกฆาตกรรมอำพรางโยนศพทิ้งน้ำ

ดังนี้จะเห็นว่าเมื่อพนักงานสอบสวนมีดุลพินิจเห็นควรสั่งไม่จัดให้มีการผ่าศพ แต่ญาติของผู้ตายยังคงเคลือบแคลงสงสัยในสาเหตุการเสียชีวิตของผู้ตายซึ่งไม่สามารถกระทำการ หรือร้องขอต่อพนักงานสอบสวนให้มีคำสั่งจัดให้มีการผ่าศพได้ เนื่องจากกฎหมายไทยในปัจจุบันไม่รับรองคุ้มครองสิทธิให้แก่ญาติของผู้ตายให้กระทำการเช่นนั้นเพื่อพิสูจน์หาสาเหตุการตายที่แท้จริง

ปัญหาประการที่สาม หากเป็นการตายที่มิได้เกิดจากการกระทำความผิดอาญา ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังพนักงานอัยการเมื่อเสร็จสิ้นการชันสูตรพลิกศพโดยเร็ว และให้พนักงานอัยการดำเนินการส่งสำนวนการชันสูตรพลิกศพที่มิได้เกิดจากการกระทำทางอาญาให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งยุติคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 156 ซึ่งญาติของผู้ตายไม่มีสิทธิรับรู้ถึงข้อมูลใดที่เกี่ยวข้องกับการตายของผู้ตายในระหว่างการทำสำนวน โดยจะทราบผลการชันสูตรพลิกศพต่อเมื่อพนักงานสอบสวนทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพเสร็จสิ้นและผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งยุติคดี ซึ่งหากญาติของผู้ตายไม่พึงพอใจในผลการชันสูตรตามสำนวนการชันสูตรพลิกศพดังกล่าวก็ไม่มีสิทธิโต้แย้งคัดค้านในสาเหตุและพฤติการณ์การตายในกระบวนการใดได้ จากกรณีของการตายของน้องเมย (เดลินิวส์, 2561) พนักงานสอบสวนระบุผลการชันสูตรพลิกศพว่าเกิดจากหัวใจล้มเหลวเฉียบพลัน ซึ่งเป็นสาเหตุการตายที่มิได้เกิดจากการกระทำผิดทางอาญา ดังนั้นพนักงานสอบสวนสามารถกระทำการตามกฎหมายโดยการส่งสำนวนการชันสูตรพลิกศพให้แก่พนักงานอัยการ และพนักงานอัยการส่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อสั่งยุติคดี โดยมิจำต้องแจ้งให้ญาติของผู้ตายรับรู้ถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตายแต่อย่างใด ซึ่งญาติจะทราบสาเหตุและพฤติการณ์การตายภายหลังที่สำนวนยุติไปแล้ว และเมื่อญาติของน้องเมยทราบสาเหตุและพฤติการณ์การตายและไม่เชื่อว่าผู้ตายเสียชีวิตด้วยสาเหตุดังกล่าว จึงมีการนำศพไปชันสูตรพลิกศพครั้งที่สองปรากฏว่าผลการชันสูตรพลิกศพทั้งสองครั้งแตกต่างกัน ทำให้ญาติของผู้ตายไม่พึงพอใจเป็นอย่างมาก แต่ทั้งนี้ในปัจจุบันไม่มีมาตรการทางกฎหมายใดที่กำหนดให้ญาติของผู้ตายสามารถโต้แย้งคัดค้านสำนวนและผลการชันสูตรพลิกศพดังกล่าวโดยการไต่สวนของศาลถึงสาเหตุการตายและพฤติการณ์ต่าง ๆ ได้

ดังนั้นปัญหาเรื่องสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของญาติผู้ตายในการแต่งตั้งแพทย์เข้าร่วมการตรวจศพ ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิร้องขอให้มีการผ่าศพของญาติผู้ตาย และปัญหาเกี่ยวกับสิทธิโต้แย้งคัดค้านผลการชันสูตรพลิกศพของญาติผู้ตายยังคงเป็นปัญหาอยู่ และในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีมาตรการหรือกลไกทางกฎหมายใดที่บัญญัติขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนั้นผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและหลักการทางกฎหมายของการสอบสวน การชันสูตรพลิกศพ พยานหลักฐาน การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา และสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพตามกฎหมายต่างประเทศเปรียบเทียบกับกฎหมาย

ไทย เพื่อวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ และหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและหลักการทางกฎหมายของการสอบสวน การชันสูตรพลิกศพ พยานหลักฐาน และการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา
2. เพื่อศึกษาสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพตามกฎหมายต่างประเทศเปรียบเทียบกับกฎหมายไทย
3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ
4. เพื่อศึกษา หาแนวทาง และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร โดยค้นคว้าจากตำรา บทความ เอกสารการวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ตัวบทกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพไม่ว่าจะเป็นในขั้นตอนการชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่พบศพ ในขั้นตอนการผ่าพิสูจน์การตาย และในขั้นตอนการไต่สวนถึงสาเหตุและพฤติการณ์การตายของศาล

ผลการวิจัย

ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการแต่งตั้งแพทย์เข้าร่วมในการชันสูตรพลิกศพแทนญาติของผู้ตาย ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิร้องขอให้มีการผ่าศพของญาติผู้ตาย และปัญหาเกี่ยวกับสิทธิโต้แย้งคัดค้านในผลการชันสูตรพลิกศพของญาติผู้ตายยังคงขัดต่อหลักการสากลทางกฎหมาย และไม่ก่อให้เกิดความยุติธรรมและชอบธรรมเพียงพอต่อญาติของผู้ตาย ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพให้มากขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ปัญหาดังต่อไปนี้

ปัญหาประการแรก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 กำหนดให้ก่อนการชันสูตรพลิกศพให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่แจ้งให้สามี ภริยา บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายของผู้ตายคนใดคนหนึ่งทราบเท่าที่จะทำได้ โดยเป็นการแจ้งให้ญาติของผู้ตายคนใดคนหนึ่งทราบถึงการตายของผู้ตายและญาติของผู้ตายสามารถเข้าร่วมได้เท่านั้น แต่ไม่ได้กำหนดถึงสิทธิของญาติที่มีความประสงค์ที่จะแต่งตั้งแพทย์ที่ตนไว้วางใจเข้าร่วมการชันสูตรแทนตนในกรณีที่ญาติของผู้ตายไม่สามารถเข้าร่วมการชันสูตรพลิกศพในสถานที่พบศพได้ทันเวลาที่พนักงานสอบสวนกับแพทย์ทำการชันสูตรพลิกศพ หรืออาจเข้าร่วมทันเวลาแต่ไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องการชันสูตรพลิกศพ และญาติของผู้ตายไม่เห็นด้วยกับผลการชันสูตรพลิกศพเพราะไม่เป็นไปตามที่คาดหมายไว้ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจและขาดความเชื่อมั่นในการชันสูตรพลิกศพ

และยังก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อญาติของผู้ตายซึ่งขัดต่อหลักการว่าด้วยการป้องกันและการสอบสวนอย่างมีประสิทธิภาพเกี่ยวกับการวิสามัญฆาตกรรมและการลงโทษประหารชีวิตที่ไร้เหตุผลและรวบรัดและหลักการคุ้มครองผู้เสียหาย

ตามหลักการว่าด้วยการป้องกันและการสอบสวนอย่างมีประสิทธิภาพเกี่ยวกับการวิสามัญฆาตกรรมและการลงโทษประหารชีวิตที่ไร้เหตุผลและรวบรัด (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และคณะ, ม.ป.ป.) กำหนดสิทธิของญาติผู้ตายไว้ว่า ครอบครัวของผู้ตายและผู้แทนโดยชอบธรรมของบุคคลเหล่านั้นพึงมีสิทธิได้รับการแจ้งรวมทั้งมีสิทธิเข้าไปฟังหรือตรวจดูข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน กับพึงมีสิทธิแสดงพยานหลักฐานอื่นเพื่อประโยชน์ต่อการสอบสวน และครอบครัวของผู้ตายมีสิทธิที่จะขอให้มีบุคคลที่มีความรู้ด้านการแพทย์หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องเข้าไปสังเกตการณ์ในการชันสูตรพลิกศพได้

ตามหลักการคุ้มครองผู้เสียหาย พบว่าผู้เสียหายมีสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญ มีสิทธิที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ง่ายและอำนวยความสะดวกต่อความต้องการของผู้เสียหาย มีสิทธิรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ อย่างถูกต้องชัดเจน และต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมด้วยความเมตตา เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (ปณิธาน มาลากุล ณ อยุธยา, 2552) โดยผู้เสียหายมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ แต่กฎหมายไทยยังคงละเลยในเรื่องโอกาสการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาอันถือเป็นสิทธิส่วนหนึ่งของผู้เสียหายที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ควรได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและได้รับความพึงพอใจจากกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นญาติของผู้ตายที่ถือเป็นผู้เสียหายในการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จำต้องได้รับการคุ้มครองตามหลักการคุ้มครองผู้เสียหาย และควรได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง มีสิทธิและโอกาสในการเข้าร่วมหรือเข้าถึงการชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่พบศพมากขึ้น และควรต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมเพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้เสียหายหรือญาติของผู้ตาย

ตามกฎหมายของประเทศอังกฤษ กำหนดขั้นตอนการตรวจศพ ณ สถานที่พบศพไว้ว่า ก่อนจะเริ่มทำการตรวจศพ ให้ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพในนามของศาลหรือโคโรเนอร์ มีหน้าที่ต้องแจ้งวัน เวลา และสถานที่ที่จะทำการตรวจศพไปยังญาติของผู้ตาย และบุคคลดังกล่าวมีสิทธิที่จะแต่งตั้งแพทย์เข้าร่วมตรวจศพแทนตนได้และผู้ที่เข้าร่วมดังกล่าวจะต้องไม่ขัดขวางการดำเนินการตรวจศพ (The Coroner Rules 1984, Rule 7 and 8) จะเห็นว่าบทบัญญัติของประเทศอังกฤษดังกล่าวเป็นไปตามหลักการว่าด้วยการป้องกันและการสอบสวนอย่างมีประสิทธิภาพเกี่ยวกับการวิสามัญฆาตกรรมและการลงโทษประหารชีวิตที่ไร้เหตุผลและรวบรัด และหลักการคุ้มครองผู้เสียหาย ที่กำหนดให้ญาติของผู้ตายมีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งด้วยตนเองหรือแพทย์ที่ตนไว้วางใจ เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่ญาติของผู้ตาย สามารถทราบสาเหตุการตายที่แท้จริง และก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการชันสูตรพลิกศพ

ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสอง เพื่อให้ญาติของผู้ตายมีสิทธิในการเข้าร่วมการชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่พบศพ โดยสามารถแต่งตั้งแพทย์ที่ตนไว้วางใจเข้าร่วมแทนตนได้ เพื่อให้ทราบสาเหตุและพฤติการณ์การตายที่ครบถ้วน และสามารถนำหลักฐานต่าง ๆ จากสถานที่พบศพไปโต้แย้งคัดค้านในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อไปได้

ปัญหาประการที่สอง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 151 กำหนดว่า เมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตาย เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจในการสั่งให้ผ่าศพ แล้วแยกธาตุส่วนใดหรือจะให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้ ซึ่งเมื่อทำการชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่พบศพเสร็จสิ้นแล้ว แต่ไม่สามารถระบุถึงสาเหตุและพฤติการณ์การตายได้อย่างแน่ชัด กฎหมายกำหนดให้มีการผ่าศพโดยใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานผู้ชันสูตรพลิกศพหรือพนักงานสอบสวน หากพนักงานสอบสวนเห็นควรไม่จัดให้มีการผ่าศพ แต่ผู้เสียหายหรือญาติของผู้ตายที่ยังคงติดใจสงสัยในสาเหตุการตายและพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และประสงค์จะให้มีการผ่าศพเพื่อพิสูจน์สาเหตุการตายแต่มิอาจกระทำการร้องขอใดได้เพราะไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ ดังนั้นจะเห็นว่าบทบัญญัติดังกล่าว ให้อำนาจสั่งให้มีการผ่าศพหรือไม่ให้มีการผ่าศพผูกขาดไว้ที่พนักงานสอบสวนเพียงผู้เดียว ไม่ได้กำหนดถึงกรณีที่ต้องทำการผ่าศพอย่างชัดเจน และไม่ได้กำหนดการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจของพนักงานสอบสวนโดยการร้องขอให้ทำการผ่าศพของญาติผู้ตายแต่อย่างใด

ตามหลักการตรวจสอบถ่วงดุล มีจุดมุ่งหมายที่จะหลีกเลี่ยงการผูกขาดอำนาจไว้ที่บุคคลคนเดียวหรือองค์กรเดียว โดยไม่มีองค์กรใดมาตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ ซึ่งอาจก่อให้เกิดการใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ และเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องจัดให้มีระบบการตรวจสอบเพื่อให้กระบวนการในการดำเนินคดีอาญาทุกขั้นตอนเกิดความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ อันจะเป็นการป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบจากบุคคลในองค์กรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีอาญาด้วย (ธีรวัฒน์ เอื้อพอพล, 2551) ซึ่งการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนในการชันสูตรพลิกศพในขั้นตอนการผ่าศพเพื่อหาเหตุการณ์ตาย โดยการสั่งเห็นควรให้ผ่าศพหรือไม่ผ่าศพควรหลีกเลี่ยงมิให้ผูกขาดอำนาจไว้ที่เจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่ชันสูตรพลิกศพหรือพนักงานสอบสวนเพียงผู้เดียว เพราะอาจก่อให้เกิดการใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ และควรจัดให้มีระบบการตรวจสอบการทำงานของพนักงานสอบสวนด้วย เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย

ในรัฐมิชิแกนประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดว่าการผ่าศพนั้นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะทำให้การวินิจฉัยเหตุและพฤติการณ์ที่ตายเป็นไปอย่างแม่นยำมากขึ้น แต่การผ่าศพเป็นกระบวนการที่มีราคาแพงจึงควรกระทำเท่าที่จำเป็น โดยกำหนดให้เป็นอำนาจของแพทย์สอบสวนเป็นผู้สั่งให้ทำการผ่าศพ แต่มีการกำหนดกรณีของการผ่าศพไว้อย่างชัดเจน เพื่อเป็นการถ่วงดุลการใช้อำนาจของแพทย์สอบสวน อันได้แก่ ในกรณีที่ต้องผ่าศพเพื่อตรวจพิสูจน์เอกลักษณ์ของผู้ตายเนื่องจากสภาพศพถูกทำลายเป็นอย่างมากและในกรณีการตายของเด็กอายุน้อยกว่า 2 ปีที่ตายโดยไม่ทราบสาเหตุหรือโดยกะทันหัน บิดามารดา ผู้ปกครองหรือผู้แทนของเด็กมีสิทธิในการร้องขอให้มีการผ่าศพ โดยรัฐเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายดังกล่าว (County Medical Examiners Act 181 of 1953 as amended Act 108 of 2010, Section 52.205) จะเห็นว่าในขั้นตอนการผ่าศพเพื่อพิสูจน์สาเหตุการตายของรัฐมิชิแกนไม่ผูกขาดอำนาจไว้ที่แพทย์สอบสวนแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งแพทย์สอบสวนไม่อาจใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ เพราะกฎหมายได้กำหนดกรณีบังคับให้แพทย์สอบสวนจำต้องทำการผ่าศพไว้สองกรณีข้างต้นอันเป็นระบบการตรวจสอบอำนาจของแพทย์สอบสวนตามหลักการตรวจสอบถ่วงดุล โดยหนึ่งในกรณีนั้นญาติของผู้ตายมีสิทธิร้องขอให้ทำการผ่าศพ แสดงถึงระบบการตรวจสอบอำนาจของแพทย์สอบสวนโดยผู้เสียหายหรือญาติของผู้ตาย อันเป็นการสร้างความโปร่งใสและชอบธรรมต่อทุกฝ่าย

ในประเทศเยอรมัน กำหนดให้เป็นอำนาจของศาลในการออกคำสั่งเพื่อทำการผ่าศพ โดยการผ่าศพต้องทำโดยแพทย์ 2 คน ต่อหน้าผู้พิพากษา และต้องมีการแจ้งคำสั่งให้ผ่าศพไปยังญาติของผู้ตายด้วย นอกจากนี้ยังกำหนดกรณีที่บังคับให้ต้องทำการผ่าศพเพื่อตรวจพิสูจน์ อันได้แก่ กรณีหญิงซึ่งตั้งครรภ์เสียชีวิตระหว่างการทำงานหรือภายใน 6 เดือนหลังจากการคลอดบุตร,กรณีการตายของทารกแรกเกิดกรณีผู้เสียชีวิตมีอายุต่ำกว่า 16 ปี, กรณีศพที่ไม่อาจระบุเอกลักษณ์บุคคลได้ และกรณีญาติของผู้ตายร้องขอให้ทำการผ่าศพเพื่อพิสูจน์สาเหตุการตาย (Germany Criminal Procedure Code, section 87(2)) จะเห็นได้ว่าขั้นตอนการผ่าศพของประเทศเยอรมัน กำหนดอำนาจในการสั่งให้ผ่าศพเป็นอำนาจของศาล แต่ศาลก็มิอาจใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ เพราะกฎหมายได้กำหนดกรณีที่ศาลจำต้องสั่งให้ทำผ่าศพเพื่อหาสาเหตุการตายไว้ 4 กรณีข้างต้นเพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจของศาล โดยหนึ่งในกรณีนั้นได้แก่ ญาติของผู้ตายมีสิทธิร้องขอให้ทำการผ่าศพ แสดงถึงสิทธิในการตรวจสอบถ่วงดุลคำสั่งดังกล่าวซึ่งศาลจำต้องสั่งให้ผ่าศพในทุกกรณีหากมีการร้องขอ

ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 151 ในกรณีที่เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพเห็นควรไม่จัดให้มีการผ่าศพ ให้ญาติมีสิทธิร้องขอให้ทำการผ่าศพ อันเป็นกลไกการถ่วงดุลอำนาจที่เป็นผลให้เจ้าพนักงานผู้ชันสูตรพลิกศพไม่ผูกขาดอำนาจในการใช้ดุลพินิจฝ่ายเดียว และทำให้ญาติผู้ตายมีสิทธิเข้าถึงกลไกการตรวจพิสูจน์ของรัฐอันส่งผลเป็นการคลายความสงสัยและความกังวลเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติการณ์การตายของผู้ตายด้วย

ปัญหาประการที่สาม ในการตายที่มิได้เกิดจากการกระทำทางอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคหนึ่งตอนท้ายบัญญัติให้ พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังพนักงานอัยการเมื่อเสร็จสิ้นการชันสูตรพลิกศพโดยเร็วและให้พนักงานอัยการดำเนินการต่อไปตามมาตรา 156 และตามมาตรา 156 บัญญัติว่า ให้ส่งสำนวนการชันสูตรพลิกศพที่มิได้เกิดจากการกระทำทางอาญาให้แก่ข้าหลวงประจำจังหวัด โดยในทางปฏิบัติ พนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนการชันสูตรพลิกศพที่มิได้เกิดจากการกระทำทางอาญาให้แก่พนักงานอัยการ และพนักงานอัยการส่งให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อให้สั่งยุติคดี กล่าวคือ พนักงานสอบสวนทำการสรุปสำนวนการชันสูตรพลิกศพ โดยญาติของผู้ตายจะทราบต่อเมื่อพนักงานสอบสวนทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพส่งให้พนักงานอัยการและผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งยุติคดีแล้ว และหากญาติของผู้ตายไม่พึงพอใจในผลการชันสูตรดังกล่าวก็ไม่มีสิทธิโต้แย้งคัดค้านในสาเหตุและพฤติการณ์การตายในกระบวนการทางศาลเพื่อไต่สวนถึงสาเหตุการตายที่แท้จริงได้

ในประเทศอังกฤษ มีกฎหมายกำหนดเรื่องการไต่สวนการตาย โดยสามารถดำเนินการใน 2 ลักษณะ คือ การไต่สวนการตายโดยผู้ทำการชันสูตรพลิกศพในนามของศาลหรือโคโรเนอร์ เช่น การตายโดยผิดธรรมชาติหรือการตายที่ไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัด และการไต่สวนการตายของโคโรเนอร์ร่วมกับคณะลูกขุน เช่น การตายในระหว่างปฏิบัติหน้าที่หรือโดยการควบคุมของเจ้าพนักงานตำรวจ (วิสามัญฆาตกรรม) เพื่อให้ทราบว่าผู้ตายเป็นใคร ตายอย่างไร ตายเมื่อไหร่ และตายที่ไหน โดยการไต่สวนต้องกระทำโดยเปิดเผย และเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการตายหรือผู้ที่สนใจเข้าร่วมรับฟังได้และจะต้องแจ้งให้ญาติของผู้ตายทราบถึงวัน เวลา และสถานที่ที่จะทำการไต่สวน และกำหนดให้ญาติของผู้ตายสามารถซักถามพยานได้อันเป็นการให้สิทธิโต้แย้งคัดค้านในสาเหตุและพฤติการณ์การตายแก่ญาติของผู้ตาย รวมทั้งประชาชนทั่วไปผู้ที่สนใจเข้าร่วมรับฟังด้วย (The Coroner Rules 1984) จะเห็นว่า

กฎหมายของประเทศอังกฤษ กำหนดเรื่องการไต่สวนการตายของศาลไม่ว่าจะเป็นการตายโดยผิดธรรมชาติหรือการตายในระหว่างปฏิบัติหน้าที่หรือโดยการควบคุมของเจ้าพนักงานตำรวจ โดยให้สิทธิในการโต้แย้งคัดค้านถึงสาเหตุและพฤติการณ์การตายแก่ญาติของผู้ตาย อันเป็นระบบการตรวจสอบการทำงานขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อญาติผู้ตายในการนำสำนวนการชันสูตรพลิกศพที่มีสาเหตุและพฤติการณ์การตายที่ถูกต้องแท้จริงไปเป็นพยานหลักฐานสำคัญไปใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อไป

กฎหมายของรัฐมิชิแกน ประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่ได้บัญญัติให้ต้องมีการไต่สวนการตายของศาลอันเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการชันสูตรพลิกศพ แต่มีการกำหนดให้สิทธิแก่พนักงานอัยการ จำเลย หรือญาติของผู้ตายในการร้องขอให้มีการไต่สวนทางศาลถึงสาเหตุและพฤติการณ์ที่ตายซึ่งจะเห็นว่าเป็นการให้สิทธิแก่ญาติของผู้ตายที่ไม่เห็นด้วยกับผลการชันสูตรตามที่แพทย์สอบสวนระบุในสำนวนการชันสูตรพลิกศพ โดยในการไต่สวนเช่นว่านี้ ศาลอาจมีคำสั่งให้ทำการขุดศพขึ้นมาเพื่อทำการชันสูตรพลิกศพหรือผ่าศพซ้ำก็ได้ ซึ่งจะกระทำโดยแพทย์เอกชนที่ผู้ร้องขอเป็นคนรับผิดชอบค่าใช้จ่าย (County Medical Examiners Act 181 of 1953 as amended Act 92 of 1969, Section 52.207) จะเห็นว่าการชันสูตรพลิกศพของรัฐมิชิแกน เป็นอำนาจของแพทย์สอบสวนในการทำสำนวนชันสูตรพลิกศพ และมีการกำหนดระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่ของแพทย์สอบสวนในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ โดยให้พนักงานอัยการ จำเลย หรือญาติของผู้ตายมีสิทธิร้องขอต่อศาลให้ทำการไต่สวนถึงสาเหตุและพฤติการณ์การตายที่แท้จริง เพื่อพิสูจน์ความโปร่งใสในการทำงานของแพทย์สอบสวน และสร้างความเชื่อมั่นในการทำงานของแพทย์สอบสวนและสร้างความเป็นธรรมให้แก่ทุกฝ่ายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 258 ให้ดำเนินการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมมีการปรับปรุงระบบการสอบสวนคดีอาญาอันเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการสอบสวนคดีอาญาซึ่งการสรุปสำนวนผลการชันสูตรพลิกศพจากการตายที่มิได้เกิดจากการกระทำทางอาญา เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จำต้องสร้างความเชื่อมั่นและเป็นธรรมอย่างเพียงพอให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง หากญาติของผู้ตายหรือผู้เสียหายไม่พึงพอใจผลการชันสูตรพลิกศพดังกล่าว ก็ไม่อาจโต้แย้งคัดค้านในกระบวนการยุติธรรมใดได้เพราะไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ จึงก่อให้เกิดความไม่เชื่อมั่นในการทำงานของพนักงานสอบสวนส่งผลให้เกิดความไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้นจึงควรจัดให้มีการตรวจสอบหรือเพิ่มเติมสิทธิโต้แย้งคัดค้านในกระบวนการทางศาลให้แก่ญาติของผู้ตาย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และสร้างความเป็นธรรมให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นควรให้เพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวโดยการเพิ่มสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพมากขึ้น กล่าวคือ ควรได้รับแจ้งผลการชันสูตรพลิกศพจากการตายมิได้เกิดจากการกระทำทางอาญาโดยเร็วที่สุด และหากญาติของผู้ตายไม่พอใจในผลการชันสูตรพลิกศพดังกล่าวและประสงค์จะโต้แย้งคัดค้าน จึงเห็นควรให้เพิ่มสิทธิโต้แย้งของญาติผู้ตายในกระบวนการไต่สวนของศาลถึงสาเหตุการตายและพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อทราบสาเหตุและพฤติการณ์การตายที่แท้จริง

สรุป

กระบวนการชันสูตรพลิกศพ เป็นขั้นตอนที่สำคัญในการค้นหาความจริงเกี่ยวกับการตาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีการตายที่มีมูลมาจากการกระทำความผิดทางอาญา เนื่องจากอยู่ใกล้ชิดกับเหตุและพฤติการณ์ที่ตายมากที่สุด ดังนั้นควรต้องจัดให้มีการตรวจสอบเพื่อหาสาเหตุและพฤติการณ์การตายด้วยวิธีการหรือแบบแผนที่ถูกต้องตามหลักการสากลทางกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการสืบสวนสอบสวน การชันสูตรพลิกศพ การไต่สวนการตายควรกระทำด้วยความเป็นกลาง รวดเร็ว โปร่งใส และเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย เพื่อให้เป็นไปตามหลักการค้นหาความจริงทางอาญาที่นำมาซึ่งพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อไป

ในกรณีการตายโดยผิดธรรมชาติที่มิใช่การตายที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ องค์กรผู้ทำการชันสูตรพลิกศพคือพนักงานสอบสวนและแพทย์ผู้ทำการ ชันสูตรพลิกศพ ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันในขั้นตอนของการชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่พบศพหรือสถานที่เกิดเหตุ และขั้นตอนการผ่าศพเพื่อพิสูจน์การตาย โดยแพทย์ต้องทำงานภายใต้การควบคุมของพนักงานสอบสวน และไม่มีองค์กรใดสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนได้ อันขัดต่อหลักการตรวจสอบถ่วงดุลที่ผูกขาดอำนาจไว้ที่พนักงานสอบสวน ซึ่งอาจก่อให้เกิดการใช้อำนาจตามอำเภอใจได้

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ไม่ว่าจะเป็นการชันสูตรพลิกศพ การสอบสวน หรือการดำเนินการในทางศาล จำต้องเป็นไปตามหลักการคุ้มครองผู้เสียหายหรือญาติของผู้ตาย กล่าวคือ ผู้เสียหายหรือญาติของผู้ตาย มีสิทธิที่จะเข้าถึงกระบวนการทางอาญา มีสิทธิรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ อย่างถูกต้องและชัดเจนในทุกขั้นตอน โดยในประเทศไทย กำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ เช่น การร้องทุกข์ การฟ้องคดี การเรียกร้องค่าชดเชยความเสียหาย เป็นต้น แต่ยังคงละเลยในเรื่องโอกาสการได้รับข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาอันถือเป็นสิทธิส่วนหนึ่งของผู้เสียหายที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น สิทธิที่จะทราบสาเหตุและพฤติการณ์การตายที่แท้จริงจากการชันสูตรพลิกศพ ควรได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และได้รับความพึงพอใจจากกระบวนการชันสูตรพลิกศพ

นอกจากนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 258 ให้ดำเนินการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม โดยให้มีการปรับปรุงระบบการสอบสวนคดีอาญาอันเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญา รวมทั้งกำหนดให้การสอบสวนต้องใช้ประโยชน์จากนิติวิทยาศาสตร์เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นพนักงานสอบสวนจึงต้องกระทำการชันสูตรพลิกศพอันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างถูกต้อง เหมาะสม โปร่งใส และตรวจสอบได้ เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้เสียหาย ญาติของผู้ตาย และประชาชน

ข้อเสนอแนะ

กระบวนการชันสูตรพลิกศพของประเทศไทยยังไม่เป็นไปตามหลักสากลทางกฎหมาย ไม่คุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือญาติของผู้ตายเท่าที่ควร และไม่ก่อให้เกิดความยุติธรรมหรือความชอบ

ธรรมเพียงพอต่อญาติของผู้ตาย ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสองกำหนดให้พนักงานสอบสวนแจ้งแก่ญาติคนใดคนหนึ่งทราบเท่าที่จะทำได้ โดยเป็นการแจ้งให้ญาติของผู้ตายคนใดคนหนึ่งทราบถึงการตายของผู้ตายและญาติของผู้ตายสามารถเข้าร่วมได้เท่านั้น แต่ไม่ได้กำหนดถึงสิทธิของญาติที่มีความประสงค์ที่จะแต่งตั้งแพทย์ที่ตนไว้วางใจเข้าร่วมการชันสูตรแทนตนอันเป็นการถ่วงดุลอำนาจของพนักงานสอบสวนและแพทย์ในสถานที่พบศพ และส่งผลให้ญาติของผู้ตายได้รับผลการชันสูตรพลิกศพที่ถูกต้องจากแพทย์ที่ตนไว้วางใจ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวผู้เขียนเห็นควรให้กำหนดสิทธิของญาติในการเข้าร่วมกระบวนการชันสูตรพลิกศพในสถานที่พบศพให้มากขึ้น โดยการแต่งตั้งแพทย์ที่ญาติผู้ตายไว้วางใจให้เข้าร่วมการชันสูตรพลิกศพให้เป็นไปตามหลักการข้างต้นและคล้ายคลึงกับประเทศอังกฤษ เพื่อให้ญาติของผู้ตายพึงพอใจในสาเหตุและพฤติการณ์การตายของผู้ตายและสามารถนำหลักฐานต่าง ๆ จากสถานที่พบศพไปโต้แย้งคัดค้านในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อไปได้

เดิม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสอง บัญญัติว่า “ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแจ้งแก่ผู้มีหน้าที่ไปทำการชันสูตรพลิกศพทราบ และก่อนการชันสูตรพลิกศพให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบเท่าที่จะทำได้”

เห็นควรแก้ไขมาตรา 150 วรรคสองเป็นดังนี้

ใหม่ มาตรา 150 วรรคสอง บัญญัติว่า ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแจ้งแก่ผู้มีหน้าที่ไปทำการชันสูตรพลิกศพทราบ และก่อนการชันสูตรพลิกศพให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบเท่าที่จะทำได้ และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิแต่งตั้งแพทย์เข้าร่วมตรวจศพแทนตน และผู้ที่เข้าร่วมดังกล่าวจะต้องไม่ขัดขวางการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ

ประการที่สอง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 กำหนดให้เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใด หรือจะให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานสอบสวนแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้ หากพนักงานสอบสวนเห็นควรไม่จัดให้มีการผ่าศพ แต่ญาติประสงค์จะให้ทำการผ่าศพเพื่อพิสูจน์สาเหตุหรือพฤติการณ์การตายที่แท้จริง แต่ไม่มีมาตรการทางกฎหมายให้สิทธิแก่ญาติของผู้ตายในการตรวจสอบอำนาจของพนักงานสอบสวนแต่อย่างใด ซึ่งควรเป็นไปตามหลักการตรวจสอบถ่วงดุล เพื่อคุ้มครองและสร้างความเป็นธรรมแก่ญาติของผู้ตาย และเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนจึงเห็นควรให้กำหนดสิทธิของญาติผู้ตายในการร้องขอให้ทำการผ่าศพเหมือนในประเทศเยอรมัน เพื่อเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจของพนักงานสอบสวน และเพื่อให้ญาติของผู้ตายทราบสาเหตุและพฤติการณ์การตายที่แท้จริงของผู้ตาย

เดิม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 151 บัญญัติว่า “ในเมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบสาเหตุการตาย เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใด หรือจะให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานสอบสวนแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้

เห็นควรแก้ไขมาตรา 151 เป็นดังนี้

ใหม่ มาตรา 151 บัญญัติว่า ในเมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบสาเหตุการตาย เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใด หรือจะให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานสอบสวนแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้

วรรคสอง หากเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีคำสั่งไม่ทำการผ่าชันสูตรพลิกศพ ให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายมีสิทธิร้องขอให้ทำการผ่าชันสูตรพลิกศพได้

ประการที่สาม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคหนึ่งและมาตรา 156 กำหนดให้พนักงานสอบสวนสามารถสรุปสำนวนการชันสูตรพลิกศพได้เองโดยผ่านการตรวจสอบของพนักงานอัยการและผู้ว่าราชการจังหวัด แต่การตรวจสอบดังกล่าวยังไม่เพียงพอ เนื่องจากก่อให้เกิดปัญหาว่าญาติของผู้ตายไม่มีสิทธิทราบข้อมูลเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพจนกว่าผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งยุติคดี และหากญาติของผู้ตายไม่เห็นด้วยในผลการชันสูตรพลิกศพก็ไม่มีสิทธิโต้แย้งคัดค้านในกระบวนการใดได้ จากปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนจึงเห็นควรเพิ่มสิทธิของญาติผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพดังกล่าว โดยการแจ้งผลการชันสูตรพลิกศพให้แก่ญาติของผู้ตายทราบ และหากญาติของผู้ตายไม่พอใจในผลการชันสูตรพลิกศพและประสงค์จะโต้แย้งคัดค้านควรให้สิทธิแก่ญาติของผู้ตายในการร้องขอต่อศาลเพื่อทำการไต่สวนถึงสาเหตุและพฤติการณ์การตายที่แท้จริง

เดิม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 156 บัญญัติว่า “ให้ส่งสำนวนการชันสูตรพลิกศพที่มิได้เกิดจากการกระทำทางอาญาให้แก่ข้าหลวงประจำจังหวัด”

เห็นควรแก้ไขมาตรา 156 เป็นดังนี้

ใหม่ มาตรา 156 บัญญัติว่า ให้ส่งสำนวนการชันสูตรพลิกศพที่มิได้เกิดจากการกระทำทางอาญาให้แก่ข้าหลวงประจำจังหวัดและแจ้งผลการชันสูตรพลิกศพให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบด้วย

วรรคสอง หากบุคคลตามวรรคหนึ่งไม่พึงพอใจผลการชันสูตรพลิกศพ มีสิทธิทำคำร้องขอต่อศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เพื่อให้ศาลทำการไต่สวนและทำคำสั่งแสดงว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด และทราบถึงสาเหตุและพฤติการณ์การตายที่แท้จริงได้

เอกสารอ้างอิง

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และคณะ. (ม.ป.ป.). *มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม.

ข่าวสนุก. (2552). *ขอผ่าศพซ้ำ ญาติเดวิดพิสูจน์เอง*. สืบค้น 27 มีนาคม 2562, จาก https://www.sanook.com /news/773608/.

ข่าวสนุก. (2561). *ฌาปนกิจรอเก้อ ญาติไม่เผาศพสาวจมน้ำตายเพราะเชื่อเป็นฆาตกรรม*. สืบค้น 27 มีนาคม 2562, จาก https://www.sanook.com/ news/7473154/.

ข่าวไทยพีบีเอส. (2562). *พ่อคาใจ ลูกเกณฑ์ทหาร 11 เดือน เสียชีวิตในค่าย*. สืบค้น 27 พฤษภาคม 2562, จาก https://news.thaipbs.or.th/content/280284?fbclid=IwAR3qY584FJcnTlURfSJI7HLIca632yZL5b55qMRrK2v-tzlZjCVzXA6css.

เดลินิวส์. (2561). *คดีน้องเมย*. สืบค้น 6 มีนาคม 2562, จาก https://www.dailynews.co.th/tags/น้องเมย

ธีรวัฒน์ เอื้อพอพล. (2551). *มาตรการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐ :ศึกษากรณีการชันสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปณิธาน มาลากุล ณ อยุธยา. (2552*). การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2555). *นิติเวชศาสตร์และกฎหมายการแพทย์*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

The Coroner Rules 1984

County Medical Examiners Act 181 of 1953 as amended Act 92 of 1969

Germany Criminal Procedure Code

การจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นแบบเน้นภาระงาน เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย

Task-Based Lesson Plan Development for Writing Opinion Essays in Thai

วัชรีญา วงษ์สุวรรณ[1] **และ สุกัญญา เรืองจรูญ**[2]

Watchareeya Wongsuwan and Sugunya Ruangjaroon

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานในการพัฒนาทักษะการเขียนแสดงความคิดเห็นวิชาภาษาไทย ศึกษาผลสัมฤทธิ์ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นก่อนเรียนและหลังเรียน และสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบมุ่งเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสามชุกรัตนโภคาราม อ.สามชุก จ.สุพรรณบุรี ซึ่งได้มาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 40 คน ที่มีผลการสอบโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (Programme for International Student Assessment หรือ PISA) อยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มไม่อิสระ ผลการวิจัยพบว่า 1) คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์การเขียนแสดงความคิดเห็นหลังเรียนในนักเรียนกลุ่มตัวอย่างสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นแบบเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.19 , S.D. = 0.92)

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นแบบเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย สามารถพัฒนาความสามารถในการเขียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ และนักเรียนมีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรม สมควรที่จะนำไปจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความสามารถในการเขียนต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน ทักษะการเขียนแสดงความคิดเห็น ความพึงพอใจ

Abstract

The purpose of this research was to develop a Task-Based Learning Management Plan focusing on opinion writing, study the achievement of opinion writing before and after learning and conduct a satisfaction survey of students towards a Task-Based Learning Management Plan for the improvement of Thai writing skill. The sample group used in the

[1] นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อีเมล wongsuwan.watchareeya@gmail.com

Graduate Student in Master of Arts (Linguistics), Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University. Email: wongsuwan.watchareeya@gmail.com

[2] ศูนย์การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อีเมล suganya@g.swu.ac.th

Center for Graduate Studies, Faculty of Humanities Srinakharinwirot University. Email: suganya@g.swu.ac.th

research was 40 students in Mathayomsuksa 3 of Samchukratanapokaram School, Samchuk District, Suphan Buri Province, selected by Purposive sampling technique. These children had results of the Program for International Student Assessment (PISA) lower than the national average. The statistical methods used for data analysis included Frequency, Percentage, Mean, Standard Deviation and t-test for dependent samples. The findings revealed that 1) The average score of the achievement of opinion writing after studying of the sample group of students was higher than before studying with the statistical significance of .05 level. 2) Students' overall satisfaction toward a Task-Based Learning Management on opinion writing for the improvement of Thai writing skill was at the high level ($\bar{x}$ = 4.19 , S.D. = 0.92).

It was concluded that the integration of TASK-BASED LESSON PLAN DEVELOPMENT FOR WRITING OPINION ESSAYS IN THAI could promote Mathayomsuksa 3students' Thai writing ability and students were satisfied with the activity should be taught in classroom to improve the students' Thai writing ability.

Keywords: Task-Based Learning, opinion writing skills, Satisfaction

บทนำ

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 แตกต่างจากการเรียนรู้ศตวรรษที่ 20 และ 19 เนื่องจากระบบการศึกษาต้องการพัฒนานักเรียนให้มีทักษะที่สอดคล้องกับโลกในปัจจุบันเพื่อช่วยนักเรียนให้สามารถทำงาน และประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน ผู้สอนจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ซึ่งผลสำรวจสภาเศรษฐกิจโลก (The World Economic Forum: WEF 2018) มีรายงานการคาดการณ์ถึง 10 ทักษะที่สำคัญสำหรับโลกอนาคตในปี 2020 ได้แก่ ทักษะการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน (Complex Problem Solving) ทักษะการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) ทักษะความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ทักษะการบริหารจัดการคน (People Management) ทักษะการทำงานร่วมกัน (Coordinating with Others) ทักษะความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) ทักษะการประเมินและตัดสินใจ (Judgment and Decision Making) ทักษะมีใจรักการบริการ (Service Orientation) ทักษะการเจรจาต่อรอง (Negotiation) และทักษะความยืดหยุ่นทางความคิด (Cognitive Flexibility) โรงเรียนจึงต้องสร้างนักเรียนให้มีทั้งมีความรู้ ความสามารถ และทักษะอื่นที่จำเป็นเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงให้ก้าวทันต่อโลกในอนาคต ซึ่งซู เบียร์ (Sue, Z. Beers, 2011) กล่าวว่าบทบาทของผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ควรเป็นผู้อำนวยความสะดวกโดยการจัดกิจกรรมที่เอื้ออำนวยนักเรียนให้ง่ายต่อการแสวงหาและค้นพบความรู้ด้วยตนเอง โดยผู้สอนอาจช่วยแนะนำหากผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ รวมถึงออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าการเรียนรู้ของตนเองได้

ผู้วิจัยมีโอกาสสังเกตการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนสามชุกรัตนโภคาราม อ.สามชุก จ.สุพรรณบุรี พบว่าครูผู้สอนยังคงใช้การสอนแบบเดิมคือการเน้นครูเป็นศูนย์กลาง แม้จะมีการนำทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ของฮาร์เมอร์ เจย์ (Harmer, J., 2007) การสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (PPP Model) มาใช้ในการจัดกิจกรรม

การสอน เริ่มจากขั้นตอนการนำเสนอความรู้ (P1) จากนั้นจึงให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ (P2) แต่ครูก็ไม่สามารถจัดกิจกรรมการสอนไปถึงขั้นตอนการผลิตผลงานของนักเรียน (P3) ซึ่งฮาร์เมอร์ เจย์ กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (Presentation Practice Production หรือ PPP Model) ในด้านระยะเวลาการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาแต่ละชั่วโมงค่อนข้างจำกัดทำให้ครูไม่สามารถจัดกิจกรรมให้นักเรียนไปถึงขั้นตอนการผลิตภาษาได้ นักเรียนจึงยังไม่มีโอกาสลงมือทำภาระงานจริง ต่างจากการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน (Task-Based Leaning หรือ TBL) ซึ่งวิลลิส (Willis, 2011) กล่าวว่าแม้จะมีการจัดการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน เช่นเดียวกับการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร แต่การลำดับขั้นตอนในการจัดกิจกรรมจะแตกต่างออกไป ผู้สอนจะเริ่มกิจกรรมด้วยก่อนปฏิบัติภาระงาน (Pre-Task) โดยครูเป็นผู้แนะนำบทเรียน รูปแบบ จุดประสงค์ของภาระงานต่าง ๆ ให้นักเรียนทราบก่อนลงมือปฏิบัติงาน จากนั้นจึงเป็นขั้นตอนการลงมือปฏิบัติภาระงาน (Task Cycle) ในขั้นตอนนี้นักเรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติภาระงาน ที่ได้รับมอบหมายภาระงาน มีการอภิปรายปฏิบัติภาระงานตามที่ได้รับมอบหมายในรูปแบบของกิจกรรมเดี่ยว จับคู่ และกลุ่ม วางแผนเตรียมตัวนำเสนอภาระงานตามที่ได้รับมอบหมาย โดยมีการใช้ภาษาด้วยตนเองซึ่งครูจะให้ความช่วยเหลือหากมีความติดขัดทางการใช้ภาษา ขั้นรายงาน (report) โดยนักเรียนรายงานสรุปความรู้และรายงานผลจากภาระงานที่ตนปฏิบัติ ครูจะเป็นผู้ให้คำแนะนำและประเมินผลงาน และขั้นสุดท้ายคือขั้นฝึกฝนและตรวจสอบการใช้ภาษา (Language Focus) โดยนักเรียนจะสามารถประเมินผลการปฏิบัติภาระงานของตนและเปรียบเทียบผลจากการปฏิบัติภาระงานของผู้อื่น ในขั้นตอนวิเคราะห์ ต่อมานักเรียนเป็นผู้ตรวจสอบการใช้ภาษาในการปฏิบัติภาระงานของตนเอง และสามารถสร้าง คำ วลี ขึ้นใหม่เองได้จากการวิเคราะห์คำที่ใช้สื่อสารความหมายจากการปฏิบัติภาระงานที่ผ่านมา และขั้นปฏิบัติ (practice) นักเรียนฝึกฝนการใช้ภาษาโดยเรียนรู้คำ วลี และรูปแบบโครงสร้างตามเนื้อหาที่เรียนจากการทำแบบฝึกหัดต่าง ๆ ซึ่งลำดับขั้นตอนการสอนลักษณะนี้มีความเหมาะสมกับเวลาในปัจจุบันที่การเข้าถึงเทคโนโลยีที่สามารถทำได้ง่ายขึ้น ผู้เรียนมีโอกาสได้ค้นคว้าข้อมูลด้วยตนเอง และนำมาอภิปรายแลกเปลี่ยนโต้แย้งกับเพื่อนในเนื้อหาที่เรียนได้อย่างอิสระ ทำให้เกิดกระบวนการคิด การอยู่ร่วมในสังคม รวมถึงการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งเป็นคุณลักษณะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนโดยเน้นการพัฒนาทักษะการใช้ชีวิต มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นในสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) พ.ศ. 2561 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561) สำรวจทักษะการอ่านเขียนของนักเรียนไทย พบว่านักเรียนจำนวนมากมีปัญหาเรื่องการอ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเขียนภาษาไทยที่เป็นทักษะพื้นฐานมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดจนพัฒนาศักยภาพของนักเรียนไปสู่ความสำเร็จ แม้จะใช้ภาษาไทยสื่อสารในชีวิตประจำวัน แต่การเขียนถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ประสบการณ์ อารมณ์ รวมถึงการแสดงความคิดเห็นผ่านตัวอักษรเพื่อสื่อความสู่ผู้อ่านให้เกิดความเข้าใจยังคงเป็นปัญหาอยู่มาก เมื่อมีปัญหาด้านการเขียนจึงมีผลกระทบสู่การเรียนรู้ในรายวิชาอื่น ๆ ตามมา เนื่องจากการเขียนยังคงเป็นทักษะสำคัญที่เพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ ส่งเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณและสามารถประยุกต์ในการเรียนการสอนหลายวิชา เพราะนักเรียนต้องอาศัยการจดบันทึกรวบรวมหรือสรุปเรื่องราวที่ได้เรียนรู้และเรียบเรียงเป็นองค์ความรู้ใหม่

ในปัจจุบันมนุษย์จำเป็นต้องมีทักษะการคิด วิเคราะห์ เพื่อที่จะช่วยให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคมที่มีความซับซ้อน และเต็มไปด้วยปัญหาต่าง ๆ การตัดสินใจประเมินสถานการณ์ที่ดีมักต้องอาศัยทักษะการคิดเป็นปัจจัยหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงความคิดเห็นประเมินค่าต่อสิ่งต่าง ๆ ทิศนา แขมมณี

(2540: 1) กล่าวว่าการแสดงความคิดเห็นเป็นการพัฒนาความคิดนั้น ไปสู่ความคิดขั้นสูงอันประกอบไปด้วยข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ข้อสนับสนุน และข้อขัดแย้ง การแสดงความคิดเห็นควรมีเหตุผลและสร้างสรรค์ แม้จะเป็นเรื่องใกล้ตัวแต่ก็ยากสำหรับนักเรียนอายุ 15 ปี หรือระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนสามชุกรัตนโภคารามมีผลสอบโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (Programme for International Student Assessment หรือ PISA) ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ โดยข้อสอบถูกออกแบบมาเพื่อทดสอบว่านักเรียนสามารถนำสิ่งที่ได้จากการเรียนในห้องเรียน ไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาในชีวิต หรือสถานการณ์จริงได้หรือไม่ ซึ่งนักเรียนยังมีปัญหาด้านการอ่าน คิด วิเคราะห์และเขียนแสดงความคิดเห็นที่ต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วน จากผลคะแนนที่ปรากฏจึงสะท้อนว่าหลักสูตรแกนกลาง สพฐ. แม้จะกำหนดให้นักเรียนเขียนแสดงความคิดเห็นในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 แต่นักเรียนก็ยังไม่สามารถเขียนแสดงความคิดเห็นได้ดีเท่าที่ควร

ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ทำการวิจัยในกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนแสดงความคิดเห็น เนื่องจากระยะเวลาในการเรียนรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนนั้นไม่เพียงพอไปถึงขั้นตอนการผลิตภาษา เพราะครูใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการบรรยายความรู้และให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดซึ่งเป็นกิจกรรมที่ควบคุมอย่างเข้มงวด น้อยครั้งที่ครูจะปล่อยอิสระให้นักเรียนได้ผลิตภาษา หากผู้วิจัยนำกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานมาจัดกิจกรรมในชั้นเรียน นักเรียนจะมีเวลาและโอกาสผลิตภาษาด้วยตนเอง นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานส่วนใหญ่นิยมใช้ในการสอนภาษาที่ 2 (L2) รายวิชาภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ยังไม่นิยมนำมาใช้ในรายวิชาภาษาไทยหรือภาษาแม่ (L1) ผู้วิจัยจึงมุ่งพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานในรายวิชาภาษาไทยเพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูภาษาไทยในอนาคต เปิดโอกาสให้นักเรียนสร้างชิ้นงานได้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่กำหนด ฝึกกระบวนการคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมถึงการปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมชั้นเรียน มีการทำงานเป็นกลุ่ม ได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็นซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็น เสมือนเตรียมความพร้อมก่อนนำภาษาไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ก้าวทันต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นในวิชาภาษาไทย
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การเขียนแสดงความคิดเห็นก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นแบบเน้นภาระงาน
3. เพื่อสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นแบบเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสามชุกรัตนโภคาราม อ.สามชุก จ.สุพรรณบุรี จำนวน 384 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งได้มาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 40 คน ที่มีผลการทดสอบโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (Programme for International Student Assessment หรือ PISA) อยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่ามาตรฐานระดับประเทศ

2. ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษาดังนี้

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานในการพัฒนาทักษะการเขียนแสดงความคิดเห็นวิชาภาษาไทย

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

2.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.2.2 ความสามารถในการเขียนแสดงความคิดเห็น

2.2.3 ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นแบบเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ตลอดโครงการ ตั้งแต่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2561 ถึง 30 พฤษภาคม 2563 รวมเวลา 9 เดือน 1 ปี โดยมีระยะเวลาที่ทำการเก็บข้อมูล ณ โรงเรียนสามชุกรัตนโภคาราม อ.สามชุก จ.สุพรรณบุรี ตั้งแต่วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2563

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองในบริบทการจัดเรียนการสอนจริงในกรณีศึกษา ซึ่งผู้วิจัยทำการสอนกลุ่มผู้เรียนจำนวน 5 แผนการจัดการเรียนรู้ 30 ชั่วโมง ในโรงเรียนสามชุกรัตนโภคาราม จ.สุพรรณบุรี โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบมุ่งเน้นภาระงานที่เน้นการเขียนแสดงความเห็น จำนวน 40 คน เก็บข้อมูลก่อนและหลังการทดลอง (One – group pretest-posttest design)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน เรื่อง การเขียนแสดงความคิดเห็น จำนวน 5 แผน 30 ชั่วโมง ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นและผ่านการพัฒนาคุณภาพแล้ว โดยมีคู่มือการเขียนแสดงความคิดเห็น แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน รวมถึงแบบฝึกหัดเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนแสดงความคิดเห็นจำนวน 5 แบบฝึกหัด มีการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ด้วยแบบประเมินผลตามสภาพจริง (Rubrics) และแบบสอบถามความพึงพอใจจำนวน 10 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิจัยเชิงทดลอง โดยใช้แผนการทดลองแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนและหลังการทดลอง (One group pretest-posttest) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียมก่อนสอน

1.1 แนะนำรายวิชา เนื้อหา ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เงื่อนไขต่าง ๆ ได้แก่ เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมทดลองการวิจัยสำหรับนักเรียนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เอกสารชี้แจงแบบสอบถามอาสาสมัคร

1.2 ให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เรื่อง การเขียนแสดงความคิดเห็น

2. ขั้นดำเนินการสอน

จัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน เรื่องการเขียนแสดงความคิดเห็น แผนที่ 1 – 5 ใช้เวลาทั้งสิ้น 30 ชั่วโมง

3. ขั้นหลังการสอน

3.1 ให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน เรื่อง การเขียนแสดงความคิดเห็น

3.2 ให้นักเรียนทำแบบทดสอบความพึงพอใจ

3.2 นำคะแนน ข้อมูลที่ได้มมาวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวมรวมจากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแต่ละประเภทมาวิเคราะห์ดังนี้

1. ผลการหาประสิทธิภาพแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นในวิชาภาษาไทย

2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติทดสอบ t-test (Dependent Samples) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นแบบเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นในวิชาภาษาไทย ซึ่งปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ดัดชะนีความสอดคล้ององค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นในวิชาภาษาไทย (โดยผู้เชี่ยวชาญ)

ข้อ	รายการประเมิน	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
1	คำชี้แจงของชุดกิจกรรม						
	1.1 สื่อความหมายชัดเจน	+1	+1	+1	3	1	สอดคล้อง
	1.2 รายละเอียดครอบคลุม	+1	+1	+1	3	1	สอดคล้อง
2	คู่มือการเขียนแสดงความคิดเห็นสำหรับผู้เรียน						

	2.1 เนื้อหา มีรายละเอียดเข้าใจง่าย	+1	+1	+1	3	1	สอดคล้อง
	2.2 ระบุรายละเอียดเรื่องการเขียนแสดงความคิดเห็นครบถ้วน	+1	+1	+1	3	1	สอดคล้อง
	2.3 มีการยกตัวอย่างประกอบข้อมูลทางภาษาชัดเจน	+1	0	+1	2	0.67	สอดคล้อง
3	แผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน						
	3.1 กิจกรรมสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน	+1	+1	+1	3	1	สอดคล้อง
	3.2 กิจกรรมขั้นก่อนปฏิบัติภาระงานสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน	+1	+1	+1	3	1	สอดคล้อง
	3.3 กิจกรรมขั้นปฏิบัติภาระงานสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน	+1	+1	+1	3	1	สอดคล้อง
	3.4 กิจกรรมขั้นวิเคราะห์ภาษาสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน	+1	+1	0	2	0.67	สอดคล้อง
	3.5 กิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ได้	+1	+1	+1	3	1	สอดคล้อง
	3.6 ระยะเวลามีความเหมาะสม	+1	+1	0	2	0.67	สอดคล้อง

	3.7 แบบทดสอบก่อนเรียนสอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1	สอดคล้อง
	3.8 ภาระงานสอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1	สอดคล้อง
4	การวัดและประเมินผล						
	4.1 การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1	สอดคล้อง
	4.2 เกณฑ์การประเมินผลเน้นตามสภาพจริง ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1	สอดคล้อง

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินความสอดคล้ององค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นในวิชาภาษาไทย ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.93 มีความเหมาะสมมากที่สุด สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมได้

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเขียนแสดงความคิดเห็นก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน ซึ่งผลคะแนนปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเขียนแสดงความคิดเห็นก่อนเรียนและหลังเรียน

ผลสัมฤทธิ์การเขียนแสดงความคิดเห็น	N	$\overline{X}$	S.D.	t	Sig. (1-tailed)
ก่อนเรียน	40	0.88	0.82	23.17	0.000
หลังเรียน	40	4.28	0.91		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่าคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์การเขียนแสดงความคิดเห็นก่อนเรียนและหลังเรียนในกลุ่มตัวอย่างที่ทำการทดลองจัดกิจกรรมด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.88 คะแนน และ 4.28 คะแนนตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนพบว่า คะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมุ่งเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย ปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นแบบเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย

ประเด็นความพึงพอใจ	$\overline{X}$	S.D.	ร้อยละ	ระดับ
1. กิจกรรมง่ายต่อการเรียนรู้ของฉัน	4.1	1.23	82	มาก
2. กิจกรรมส่งเสริมให้ฉันได้ความรู้มากขึ้นกว่าเดิม	4.625	0.67	92.6	มากที่สุด
3. กิจกรรมขั้นก่อนปฏิบัติภาระงานช่วยฉันในการเตรียมความพร้อมก่อนเรียน	4.8	0.41	96	มากที่สุด
4. ภาระงานที่ได้รับส่งเสริมให้ฉันคิด วิเคราะห์ วิจารณ์	4.32	0.73	86.5	มาก
5. ระหว่างปฏิบัติกิจกรรมฉันได้วางแผน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ๆ	3.86	1.30	77.4	มาก
6. ฉันสามารถตรวจสอบความถูกต้องงานเขียนของตนเอง และงานเขียนของเพื่อนได้	3.25	0.81	65	ปานกลาง
7. ฉันสามารถนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียนได้อย่างมั่นใจ	3.6	1.26	72	มาก
8. กิจกรรมช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียนวิชาภาษาไทยของฉัน	4.63	0.74	92.5	มากที่สุด
9. ฉันสามารถวิเคราะห์ภาษาและนำกลวิธีแสดงความคิดเห็นมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับรูปแบบงานที่เขียน	4.35	1.14	87	มาก
10. หลังจากจบกิจกรรม ฉันสามารถผลิตผลงานเขียนแสดงความคิดเห็นได้	4.36	0.98	87.5	มาก
รวมเฉลี่ย	4.19	0.92	83.85	มาก

ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายถึง ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49 หมายถึง ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49 หมายถึง ความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49 หมายถึง ความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49 หมายถึง ความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบมุ่งเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.19 , S.D. = 0.92)

สรุปผลการวิจัย

ผลวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นในวิชาภาษาไทย

2. ผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนพบว่า คะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบมุ่งเน้นภาระงาน เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.19 , S.D. = 0.92)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นแบบเน้นภาระงาน เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย สามารถอภิปรายผลเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นในวิชาภาษาไทย

การอภิปรายข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นในวิชาภาษาไทย มีประเด็นคำคัญ 2 ประเด็นได้แก่ ข้อดีของกิจกรรม และปัญหาหรืออุปสรรค ในการนำรูปแบบการสอนที่พัฒนาไปใช้ทดลองจัดกิจกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ข้อดีของกิจกรรม

การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้มีขั้นตอนหรือกิจกรรมเพื่อมุ่งเน้นส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจากประสบการณ์จริงจากความรู้เดิมร่วมกับการแสวงหาความรู้ใหม่ จนเกิดความคล่องแคล่วทางภาษาสอดคล้องกับวิลลิซ (Willis, 1996) และนูแนน (Nunan, 2001) ที่กล่าวถึงการจัดกิจกรรมแบบเน้นภาระงานว่าเป็นการนำความรู้ที่เคยเรียนแล้วมาเพิ่มพูนให้เกิดคำชำนาญด้วยการฝึกปฏิบัติ เสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเองให้กับนักเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดของวิลลิซมาใช้ในการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นก่อนปฏิบัติภาระงาน ในขั้นนี้ผู้วิจัยแนะนำบทเรียน รูปแบบ จุดประสงค์ของภาระงานต่าง ๆ ให้นักเรียนทราบก่อนลงมือปฏิบัติงาน และเตรียมความพร้อม ความเข้าใจกับนักเรียนก่อนเข้าขั้นปฏิบัติภาระงาน มีการนำเข้าสู่บทกิจกรรมด้วย ข้อมูล วีดีทัศน์ หรือประเด็นที่น่าสนใจในปัจจุบัน พร้อมกับตั้งคำถามเปิดโอกาสให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์อย่างอิสระ จากนั้นจึงชี้แจงคำสั่งของภาระงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของแมคาโร (Macaro. 2006) ที่ศึกษาเรื่องการวางกรอบประสิทธิภาพของงาน ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม กลยุทธ์ และความรู้ทางภาษาศาสตร์ในการเขียนแบบเน้นภาระงาน ครูจึงเปรียบเหมือนผู้เปิดประตูสู่โลกแห่งการเรียนรู้ให้นักเรียนต้องการค้นหาความรู้ด้วยตนเอง

ขั้นการลงมือปฏิบัติภาระงาน ในขั้นตอนนี้นักเรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติภาระงานที่ได้รับมอบหมายภาระงาน มีการอภิปราย ปฏิบัติภาระงานตามที่ได้รับมอบหมายในรูปแบบของกิจกรรมเดี่ยว จับคู่ และกลุ่มโดยผู้วิจัยมีการมอบหมายบทบาทหน้าที่ให้นักเรียนทุกคนได้รับในการวางแผนร่วมกันประชุม นักเรียนมีการแบ่งหน้าที่สมาชิกในกลุ่มว่าสมาชิกคนใดจะได้รับบทบาทหน้าที่ใด เช่น หัวหน้ากลุ่ม รองหัวหน้า ผู้รายงาน ฝ่ายสนับสนุน ตัวแทนเขียนสรุปประโยคแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทความของกลุ่มตนเอง เมื่อนักเรียนมีปัญหาติดขัดด้านภาษา ผู้วิจัยจะคอยให้ความช่วยเหลือจนนักเรียนสามารถผลิตผลงานได้สำเร็จ จึงส่งตัวแทนของแต่ละกลุ่มมานำเสนอหน้าชั้น โดยมีเพื่อนนักเรียนกลุ่มอื่นช่วยกันสังเกตตรวจสอบความถูกต้อง เมื่อฝึกปฏิบัติผ่าน

ประสบการณ์จริงทำให้การใช้ภาษาผ่านระบบปฏิสัมพันธ์กลุ่มและการจับคู่ ทำให้นักเรียนลดความกังวลว่าผลงานจะถูกหรือผิด มากกว่าได้รับการตรวจคำตอบจากครูผู้สอน ระหว่างกิจกรรมเปิดโอกาสให้นักเรียนได้อภิปรายแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครูผู้สอน เพื่อนร่วมชั้นเรียนและสมาชิกกลุ่มอย่างอิสระ สอดคล้องกับริชาร์ดส์ (Richards, 2001) ที่กล่าวถึงรูปแบบภาระงานในลักษณะการอภิปรายแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกับนักเรียนคนอื่น ๆ ได้แสดงความคิดเห็นของตนเอง พิจารณาถึงหลักเหตุผลและความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่จะนำเสนอออกไป ทำให้นักเรียนมีวิธีคิดอย่างเป็นระบบมากขึ้น

ขั้นฝึกฝนและตรวจสอบการใช้ภาษา ในขั้นนี้เมื่อนักเรียนผลิตชิ้นงานเดี่ยวของตนเองสำเร็จแล้ว และสามารถประเมินผลการปฏิบัติภาระงานของตนรวมถึงเปรียบเทียบผลงานของเพื่อนนักเรียนร่วมชั้น มีการแลกเปลี่ยนงานเขียนให้เพื่อนอ่านเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง นักเรียนจะต้องมีความรู้ในเรื่องของการเขียนแสดงความคิดเห็นมากพอจึงจะสามารถประเมินและตัดสินผลงานของเพื่อนว่าถูกผิดอย่างไร มีจุดใดบกพร่องควรแก้ไข สามารถวิเคราะห์ วิจารณ์ ให้คำแนะนำงานเขียนของเพื่อน ให้ไปปรับปรุงแก้ไขจุดบกพร่องจนกลายเป็นชิ้นงานที่ดี สามารถประยุกต์ใช้กลวิธีการเขียนในรายวิชาอื่น ๆ ได้ ซึ่งเอลลิซ (Ellis. 2005) กล่าวถึงภาระงานที่ส่งเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์จะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น และภาระงานก็จะมีประสิทธิภาพตามไปด้วย หลังเสร็จสิ้นกิจกรรมผู้วิจัยเก็บผลงานของนักเรียนมาตรวจสอบความถูกต้องและแจ้งคะแนนนักเรียนให้ทราบในการจัดกิจกรรมครั้งถัดไป เพื่อบันทึกผลพัฒนาการทักษะการเขียนของนักเรียน

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นมีลำดับขั้นตอนที่เอื้ออำนวยนักเรียนให้ได้ลงมือปฏิบัติภาระงานจริง มีกิจกรรมพัฒนาความรู้ด้านสติปัญญาส่งเสริมทักษะในด้านต่าง ๆ ไม่เพียงเฉพาะการเขียนเท่านั้น แต่มีกิจกรรมที่ฝึกฝนทักษะการฟัง ดู อ่าน พูด รวมถึงทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทำให้ผลสัมฤทธิ์ในการเขียนของนักเรียนสูงขึ้น และความพึงพอใจของนักเรียนอยู่ในระดับมาก ซึ่งหากนักเรียนด้ฝึกฝน วิเคราะห์ แก้ปัญหา นำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันก็จะช่วยให้พัฒนาความรู้ ทักษะต่าง ๆ ได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2 ปัญหาหรืออุปสรรคของกิจกรรม

การจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นแบบเน้นภาระงาน เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย การจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานนิยมใช้ในการสอนภาษาที่ 2 (L2) ไม่นิยมจัดการเรียนรู้ในการสอนในภาษาแม่ (L1) ซึ่งการสอนแต่ละครั้งใช้เวลานาน และบรรยากาศชั้นเรียนที่ต่างไปจากเดิม โดยครูไม่ได้มีบทบาทหลักในการบรรยายถ่ายทอดความรู้หรือควบคุมชั้นเรียน เป็นชั้นเรียนที่นักเรียนเป็นศูนย์กลางได้มีโอกาสปฏิบัติทุกกิจกรรมจนสามารถค้นพบความรู้นั้น ๆ ได้ด้วยตนเอง นักเรียนบางคนอาจคุ้นเคยกับการเรียนรู้ลักษณะครูเป็นศูนย์กลางมากกว่า จึงมีนักเรียนบางคนยังคงรอคอยคำตอบจากครูมากกว่าที่จะค้นหาข้อมูลและคำตอบที่ต้องการด้วยตนเอง

2. ผลสัมฤทธิ์การเขียนแสดงความคิดเห็นก่อนเรียนหลังเรียน

นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีผลสัมฤทธิ์ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นหลังเรียนเพิ่มขึ้น โดยคะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การพัฒนาทักษะการเขียนเพิ่มขึ้นในระดับดี เนื่องจากทักษะด้านการเขียนเป็นทักษะที่ต้องลงมือปฏิบัติและใช้เวลา

ในการฝึกฝน แผนการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกเขียน ฝึกคิดวิเคราะห์ภาษา ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานสำหรับการเขียน แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยกลวิธีเน้นภาระงานสามารถช่วยเพิ่มทักษะด้านการเขียนให้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พนอ สวนแก้ว (2554) ที่ศึกษาเรื่อง รูปแบบกิจกรรมการอ่านเน้นภาระงาน

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบมุ่งเน้นภาระงาน เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย

ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบมุ่งเน้นภาระงาน เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.19 , S.D. = 0.92) เนื่องจากการจัดกิจกรรมแบบเน้นภาระงานส่งเสริมให้นักเรียนร่วมมือกับนักเรียนร่วมชั้น และครูเป็นผู้สนับสนุน บรรยากาศการจัดการเรียนรู้ดำเนินไปด้วยความอิสระ ไม่ใช่บรรยากาศควบคุมชั้นเรียนจากครูผู้สอน ทำให้นักเรียนเปิดกว้างทางความคิด กล้าแสดงความคิดเห็น ได้มีโอกาสเสนอความรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน สร้างความมั่นใจในการออกมานำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน ได้ปฏิบัติกิจกรรมทุกขั้นตอนด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นผู้ตรวจทานเสนอแนะชิ้นงานของเพื่อนนักเรียน มีการปรับปรุงแก้ไขจากคำแนะนำของเพื่อนนักเรียนจนสามารถสร้างชิ้นงานได้อย่างภาคภูมิใจจนมีพัฒนาการที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นทักษะที่ได้ฝึกฝนและนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของอาลิษา อนันเอื้อ (2558) เรื่อง การบูรณาการกิจกรรมเน้นภาระงานกับกลวิธีเสริมต่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการเขียนภาษาอังกฤษ ที่พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานในระดับมาก

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็นแบบเน้นภาระงานเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทย ไม่ใช่เพียงบทเรียนเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการเขียนเพียงเท่านั้น แต่เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติภาระงานตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้าย จนค้นพบความรู้ด้วยตนเอง มีการสร้างองค์ความรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม มีโอกาสฝึกกระบวนการสำคัญต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้นักเรียนยังมีทัศนคติที่ดีต่อการจัดการเรียนรู้ เห็นประโยชน์และคุณค่าของการเรียนวิชาภาษาไทย สามารถนำทักษะการเขียนที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ในการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาด้านความพึงพอใจควรมีการสัมภาษณ์ความรู้สึกของนักเรียนต่อกิจกรรมทุกครั้งว่ามีความพึงพอใจหรือไม่อย่างไร รวมถึงสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนขณะทำงานกลุ่มว่ามีปฏิกิริยาอย่างไรขณะทำกิจกรรมเพื่อนำไปใช้วิเคราะห์ร่วมกับแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน

2. ในการวิจัยควรมีการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานทักษะทางภาษาในด้านอื่น ๆ ในรายวิชาภาษาไทย เช่น ทักษะการพูด การอ่านจับใจความ การแต่งบทร้อยกรอง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

พนอ สงวนแก้ว. (2554). รูปแบบกิจกรรมการอ่านเน้นภาระงาน. *วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย.* 2 (2): 69 -81.

มาลี บุญศิริพันธ์ (2550**).** *วารสารศาสตร์เบื้องต้น: ปรัชญาและแนวคิด.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รุ่งฤดี แผลงศร. (2557). *การเขียนบทความสำหรับสื่อสิ่งพิมพ์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลม่อม ศรีเจริญ. (2544). *การพัฒนาบทเรียนภาษาอังกฤษเทคโนโลยีการเกษตร 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนแบบเน้นงานปฏิบัติ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ชั้นปีที่ 1* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วัฒนา แช่มวงษ์ (2556). *การเขียนบทความ.* กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

อาลิษา อนันเอื้อ (2558). *การบูรณาการกิจกรรมเน้นภาระงานกับกลวิธีเสริมต่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการเขียนภาษาอังกฤษ* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Christoper, G. (2005). Intergrating extensive reading in the task-basked curriculum. *ELTJournal* 59 (4): 306-31.

Ellis, R. (Ed.) (2005). *Planning and task performance in a second language.* Amsterdam: John Benjamins.

Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching (4THed.).* Harlow: Longman.

Macaro, E. (2006). *Learning strategies in second and foreign language classrooms.* London: Continuum.

Manchón, R.M. (2014). *Learning and teaching writing in the foreign languages classroom: Fostering writing-to-learn approaches.* London: Routledge.

Nunan, D. (1985). *Designing tasks for the communicative classroom*. Glassgrow: Bell & Bain Ltd.

Richards, J. (1984). *The context of language teaching.* Cambridge: Cambridge University Press.

Skehan, P. (1996**).** *A Framework for implementation of task-based instruction.* Applied Linguistic.

Sue, Z. Beers. (2011). *Teaching 21st Century Skills: An ASCD Action Tool.* Boston: Cengage Learning.

Willis, J. (1996**).** *A framework for task-based learning.* London: Longman.

Willis, D., & Willis, J. (2011). *Doing Task-Based Teaching.* Oxford: Oxford University Press.

แนวทางการศึกษาปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของวัยรุ่นมุสลิม ในสามจังหวัดชายแดนใต้[1]

The Study of Everyday Life's Practices of Muslim Teenagers In Deep South of Thailand

วิลาสินี สุขกา[2] เอกราช มะลิวรรณ์[3] และมนัสสวาส กุลวงศ์[4]

Vilasinee Sukka, Ekarach Maliwan and Manassawas Kullawong

บทคัดย่อ

จากเดิมในการศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของกลุ่มวัยรุ่นมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้ มักถูกมองในเชิงตีตราและเป็นความเบี่ยงเบนแปลกแยกไปจากขนบธรรมเนียมวิถีชีวิต ตามที่ควรจะเป็น โดยการศึกษาจำนวนมากเกี่ยวกับมุสลิมนั้น ยังคงเป็นการศึกษาเพื่อตอบคำถามที่ว่ามุสลิมคือใคร มีลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมอย่างไร และควรจะปฏิบัติต่อไปอย่างไร ซึ่งเป็นการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมมุสลิมแบบหยุดนิ่งตายตัวและมีคำตอบสำเร็จรูป ดังนั้นบทความชิ้นนี้จึงมุ่งเสนอให้เห็นความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับมุสลิมในสังคมไทยโดยเฉพาะการศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ผ่านกลุ่มมุสลิมวัยรุ่นด้วยแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (Practice of Everyday Life) ของ De Certeau ด้วยการวิเคราะห์เอกสาร เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการทำความเข้าใจวัยรุ่นมุสลิมในแง่มุมความคิด การให้ความหมาย ความรู้สึก รวมถึงการใช้ชีวิตประจำวันของพวกเขา ซึ่งความสำคัญของแนวคิดนี้ คือการวิเคราะห์กลุ่มวัยรุ่นเหล่านี้ในฐานะของผู้มีศักยภาพในการเป็นผู้กระทำการ (Agency) ว่าพวกเขาให้ความหมายกับสิ่งที่ทำอย่างไรและพวกเขาใช้มันเพื่อต่อรองกับวัฒนธรรมเดิมและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน วัยรุ่นมุสลิม ผู้กระทำการ

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง "การปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในพื้นที่จังหวัดสงขลา: กรณีศึกษานักศึกษาชมรมมุสลิมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย" ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยงบประมาณเงินรายได้ 2562 คณะศิลปศาสตร์และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

[2] อาจารย์, หลักสูตรรายวิชาสังคมศาสตร์ สาขาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย อีเมล์ vilasinee.s@rmutsv.ac.th

Lecturer at Social Science, Department of General Education, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Srivijaya. Email: vilasinee.s@rmutsv.ac.th

[3] อาจารย์, หลักสูตรรายวิชาสังคมศาสตร์ สาขาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย อีเมล์ ekarach.m@rmutsv.ac.th

Lecturer at Social Science, Department of General Education, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Srivijaya. Email: ekarach.m@rmutsv.ac.th

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., หลักสูตรรายวิชาสังคมศาสตร์ สาขาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ หาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย อีเมล์ 9keangdin@gmail.com

Assistant Professor Dr. at Social Science, Department of General Education, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Srivijaya. Email: 9keangdin@gmail.com

Abstract

Previously, the study of identity of Muslim teenagers in the three southern border provinces had been focused on a stigmatization and a deviation of Muslim teenager from the traditions or conventional term of religious practices. Many studies are focus to answer the question of who the Muslim is, what are the social, cultural characteristics of them and how to practice the religion properly. Therefore, this kind of the study on Muslim society and culture creates a stagnant and has a ready-made answer. Hence, this article aims to highlight the importance of research on Muslims in Thai society, especially the study of identity through Muslim teenager by employing de Certeau's Practice of Everyday Life. The documentary analysis have been used in order to analyze and formulate a conceptual framework for understanding Muslim adolescents in terms of ideas, the meaning, the feeling, including their daily lives. The importance of this concept is offering an analysis of Muslim teenager's agency as well as it also provides an idea of how they negotiate with traditional culture and social change and current culture.

Keywords: Practice of everyday life, Muslim teenager, agency

บทนำ

สังคมภาคใต้มีความหลากหลายทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรมสืบเนื่องมาจากสภาพสังคมที่มีผู้คนต่างเชื้อชาติและความเชื่ออาศัยอยู่ร่วมกัน ในส่วนของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมถือเป็นคนสองกลุ่มสำคัญที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนี้ อย่างไรก็ตามในกลุ่มคนมุสลิมภาคใต้ซึ่งนับถือศาสนาอิสลามยังประกอบไปด้วยกลุ่มย่อยซึ่งจำแนกลงไปได้อีก เช่น กลุ่มมลายูมุสลิมซึ่งเป็นกลุ่มประชากรหลักในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และไทยมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูล โดยความแตกต่างของมุสลิมทั้งสองกลุ่มนี้ Kobkua Suwannathat-Pian (2008) ได้อธิบายว่า กลุ่มมุสลิมในจังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาสเป็นกลุ่มคนซึ่งมีประวัติศาสตร์ทางการเมืองสังคมและวัฒนธรรมยึดโยงอย่างเหนียวแน่นกับอาณาจักรปัตตานี แตกต่างจากมุสลิมในจังหวัดสตูลและสงขลาซึ่งมีประวัติศาสตร์ทางเชื้อชาติที่ยึดโยงกับรัฐเคดาห์ซึ่งปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของประเทศมาเลเซีย และเป็นกลุ่มที่ประนี-ประนอมตนเองเข้ากับวัฒนธรรมหลักของไทย แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์บางอย่าง เช่นเดียวกับที่อัสรี มาหะมะ (2017) กล่าวว่าคนมุสลิมท้องถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวิถีอัตลักษณ์และวัฒนธรรมความเป็นมลายูถิ่นรวมทั้งนับถือศาสนาอิสลามอันแตกต่างจากคนไทยท้องถิ่นและคนไทยในภูมิภาคอื่น

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้นับถือศาสนาอิสลามซึ่งเป็นมลายูมุสลิมที่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากในจังหวัดชายแดนใต้ ชาวมุสลิมเหล่านี้มีความเคร่งครัดในการดำเนินชีวิตเพราะพวกเขามีวิถีชีวิตที่ยึดโยงเข้ากับความเชื่อทางศาสนาอย่างแนบแน่น โดยในศาสนาอิสลามระบุแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมเอาไว้ในคัมภีร์อัล-กุรอานอย่างชัดแจ้ง ดังที่ เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2535) ที่ได้อธิบายถึงความเป็นมุสลิมที่เชื่อมโยงกับศาสนาอิสลามว่า อิสลามถือเป็นวัฒนธรรมหรือวิถีแห่งการดำเนินชีวิตซึ่งได้วาง

รูปแบบแห่งพฤติกรรมของมุสลิมไว้ตั้งแต่เกิดไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ดังนั้นวิถีชีวิตประจำวันของชาวมุสลิมจึงเกี่ยวข้องกับหลักการทางศาสนาเกือบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการจัดการอาหารในระดับครัวเรือนตามวิถีมุสลิม (ฐิติญา วิมลวัฒน์, 2557) การดูแลสุขภาพหรือชีววิถีของมุสลิม (ณัฐวัชร์ เผ่าภู่, 2012) การส่งเสริมการออกกำลังกายตามหลักการอิสลามในกลุ่มแม่บ้านจังหวัดปัตตานี (การียา ยือแร, สาวิตรี ลิ้มชั้นอรุณเรือง และเพชรน้อย สิงห์ช่างชัย, 2010) หรือการแต่งงานตามวิถีอัตลักษณ์ของมุสลิม (วันเพ็ญ สุภาจันทร์, เก็ตถวา บุญปราการ และเอมอร เจียรมาศ, 2556) เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นงานของสมัคร์ กอเซ็ม (2560) ดูจะเป็นตัวอย่างที่ชี้ชัดเป็นอย่างดีว่าหลักการทางศาสนาชี้นำและกำหนดลงไปถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและทางเพศอย่างไร และศาสนายังมีวิธีการเข้ามาจัดการกับร่างกายและเพศสภาพของผู้นับถือด้วย ดังนั้นการรักร่วมเพศในศาสนาอิสลามจึงกลายเป็นพวกผิดเพศและถูกสาปแช่ง

การศึกษาแง่มุมต่าง ๆ ในชีวิตของมุสลิมดังตัวอย่างข้างต้น ส่วนใหญ่ล้วนมีข้อสรุปคล้ายคลึงกัน คือ ผู้นับถือศาสนาอิสลามใช้หลักการทางศาสนาเป็นเสมือนแนวทางในการปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ดังนั้นควรยึดถือไว้เป็นอัตลักษณ์สำคัญของกลุ่ม ส่วนงานของสมัคร์เป็นงานที่แตกต่างออกไปเพราะมีความต้องการให้ตั้งคำถามกับอิสลามแบบที่เหนือพ้นไปจากกรอบที่อ้างอิงถ้อยคำหรือการตีความทางศาสนา เพราะไม่เช่นนั้นแล้วก็เป็นเพียงการเลือกตั้งคำถามและให้ความสนใจต่อประเด็นที่มีคำตอบตายตัวอยู่แล้ว โดยไม่นำไปสู่ข้อถกเถียงอื่น ๆ

อย่างไรก็ตามในยุคที่โลกก้าวสู่ความสนใจเรื่องโลกาภิวัตน์ในงานของ Kasetchai Leaheem (2013) ก็ได้ศึกษาเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์และมุสลิมเช่นกันโดยกล่าวว่า โลกาภิวัตน์และความเป็นสมัยใหม่ย่อมส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวมุสลิมทั้งทางตรงและทางอ้อม มุสลิมมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากผู้นับถือศาสนาอื่น ๆ เนื่องจากมีการนำเอาหลักการทางศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต แต่ด้วยการพัฒนาที่รวดเร็วและถาโถมส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนเหล่านี้ ยกตัวอย่างเช่นพ่อแม่ไม่ได้ดูแลลูกอย่างใกล้ชิดเนื่องจากมีภาระงานและความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ลูกในวัยรุ่นละเลยกิจกรรมทางศาสนาและหันไปสนใจแต่เรื่องสนุกสนานเละเรื่องตื่นเต้นเร้าใจที่ได้รับรู้ผ่านทางสื่อ

สถานการณ์ของวัยรุ่นในจังหวัดชายแดนใต้จึงถูกมองว่าตกอยู่ในความเสี่ยง มีพฤติกรรมก้าวร้าวและการปฏิบัติตนขัดกับหลักการทางศาสนา การพยายามศึกษาหาวิธีการให้วัยรุ่นกลับมาปฏิบัติตามหลักศาสนาจึงกลายเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษากลุ่มวัยรุ่นเหล่านี้ ซึ่งในการศึกษาเรื่องปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเยาวชนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ของเกษตรชัยและหีม และดลมนรรจ์ บากา (2012) เป็นเสมือนการต่อยอดการศึกษาจากข้อสรุปที่ว่าพฤติกรรมต่าง ๆ ของวัยรุ่นมุสลิมเป็นความก้าวร้าว การศึกษาชิ้นนี้จึงค้นหาสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวนั้น โดยสันนิษฐานปัจจัยอันเป็นที่มาของความก้าวร้าวนั้นเอาไว้ 4 ประการ คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยครอบครัว ปัจจัยศาสนา และปัจจัยสภาพแวดล้อมของสื่อ ประมวลผลจากการวิเคราะห์ผ่านโปรแกรมทางสถิติจนได้ข้อสรุปถึงตัวแปรหรือปัจจัยที่มาของความก้าวร้าวของวัยรุ่น คือ การเห็นพ่อแม่ทะเลาะตบตีกัน การอบรมเลี้ยงดูแบบอิสลาม ระดับความรู้ด้านศาสนา ระดับการปฏิบัติศาสนกิจ และประเภทเกมที่ชอบเล่น เป็นที่น่าสังเกตว่าระดับความรู้ด้านศาสนา และการปฏิบัติศาสนกิจเป็นตัวแปรอันเป็นที่มาของความก้าวร้าวดังที่เกษตรชัยและดลมนรรจ์ สันนิษฐานเอาไว้ก่อนหน้านี้แล้ว ด้วยเหตุนี้เองวัยรุ่น

มุสลิมโดยเฉพาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ไม่ได้ปฏิบัติตามหลักการทางศาสนาจึงถูกมองว่าเป็นความเสี่ยงและเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข

การศึกษาวิจัยที่กล่าวถึงแนวทางการปรับพฤติกรรมของเยาวชนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้จึงเป็นงานชิ้นต่อมาของ Kasetchai Leaheem (2017) เรื่อง Guidelines for correcting behavior incongruent with the Islamic way of life among risk groups of Muslim youth in the three southern border provinces of Thailand กล่าวถึงพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของวัยรุ่นมุสลิมในปัจจุบันที่ขัดแย้งกับหลักการทางศาสนา เช่น การไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา บางส่วนตกเป็นเหยื่อของวัตถุนิยม บางส่วนติดการเล่นเกมส์ การดูหนังฟังเพลงและติดการพูดคุยกับเพื่อนผ่านทางอินเทอร์เน็ตและสื่อต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งการแต่งกายที่โชว์เรือนร่าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางของอิสลาม (incongruent with the Islamic way) เป็นต้น Kasetchai จึงศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพใช้การระดมความคิดเห็น (brainstorming) และการประชุมถกเถียง (critique meeting) จากตัวแทนของวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงและตัวแทนจากผู้นำทางศาสนาจนได้ข้อเสนอว่า ในการปรับปรุงพฤติกรรมของวัยรุ่นมุสลิมควรใช้แนวทางภูมิปัญญาที่เรียกว่า “Al-Hikmah” อันประกอบไปด้วยกิจกรรมย่อย 6 กิจกรรมและสรุปว่าด้วยแนวทางนี้จะช่วยป้องกันไม่ให้เยาวชนมุสลิมประพฤติตัวไม่สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาอิสลาม

งานของ Kasetchai Laeheem (2018) อีกชิ้นหนึ่งเรื่อง Approaches to promoting Islamic ethics in adherence to the faith among Thai Muslim youth in Pattani province, Southern Thailand เป็นอีกการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นว่า การมีพฤติกรรมที่ไม่ลงรอยกับศาสนาของวัยรุ่นมุสลิมในจังหวัดปัตตานี มีความจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขหรือปรับปรุง โดยการศึกษาของ Kasetchai ใช้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มย่อย การระดมสมองและการประชุมถกเถียงจากตัวแทนจากผู้นำทางศาสนา ผู้นำในท้องถิ่น และบรรดาผู้ปกครองของเยาวชนในพื้นที่จนได้เป็นข้อสรุปของการศึกษาว่า รัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรจัดทำโครงการพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนมุสลิมในพื้นที่ โดยโครงการต้องใช้หลักการของศาสนาอิสลามเข้ามาประยุกต์เข้ากับกิจกรรมที่ทันสมัยสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเยาวชน พร้อมทั้งต้องเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองของเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อประโยชน์ในแง่ที่เยาวชนมุสลิมจะสามารถประพฤติตัวได้อย่างสอดคล้องกับหลักการของศาสนาอิสลาม

จากการศึกษากลุ่มวัยรุ่นในจังหวัดชายแดนใต้ของ Kasetchai ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า การศึกษาวัยรุ่นมุสลิมของ Kasetchai มองวัยรุ่นมุสลิมเหล่านี้อย่างแปะป้ายให้พวกเขาในทันทีว่าเป็นปัญหาของกลุ่มและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการหาวิธีการแก้ไขปัญหา อย่างไรก็ดีในความเสี่ยงหรือเป็นปัญหาของกลุ่ม มีงานศึกษาอื่น ๆ ที่ไม่ได้มองผู้คนเหล่านี้ว่า“เป็นปัญหา” เช่น งานของแพร ศิริศักดิ์ดำเกิง (2558) ซึ่งศึกษากลุ่มผู้ใช้ยาเสพติดในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ งานแนวชาติพันธุ์วรรณาของแพรชิ้นนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองความคิด การให้ความหมาย ความรู้สึก และการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ใช้ยาเสพติดในครอบครัวของมุสลิม งานของแพรอธิบายจากชีวิตของผู้ใช้ยาเสพติดที่ต้องเผชิญกับบรรทัดฐานที่หลากหลาย ทั้งกฎหมาย หลักการแพทย์ กฎศาสนาและบรรทัดฐานของชุมชนที่เป็นคุณค่าและธรรมเนียมปฏิบัติที่คนในชุมชนนับถือ ผู้ใช้ยาเสพติดและครอบครัวต่างเข้าใจดีว่าการใช้ยาเสพติดเป็นการกระทำที่อยู่นอกเหนือบรรทัดฐานของครอบครัวและชุมชน อย่างไรก็ตามผู้ใช้ยาเสพติดก็พยายาม

ควบคุมตัวเองไม่ให้การใช้ยาเสพติดและสร้างความเดือดร้อนให้กับคนในชุมชน นอกจากนี้พวกเขายังพยายามทำหน้าที่ต่อครอบครัวในฐานะเป็นพ่อ สามี และลูกให้เหมือนเช่นเดิม และมีการรักษาบทบาทในชุมชนด้วยการช่วยงานสาธารณะ ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งหมดนี้กระทำไปเพื่อให้ตนเองสามารถอยู่ในสังคมและกลุ่มได้ ปฏิบัติการเช่นนี้แพรเรียกว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการต่อรอง

งานที่ศึกษาเกี่ยวกับวัยรุ่นมุสลิมอีกชิ้นหนึ่งที่น่าสนใจคืองานเชิงชาติพันธ์วรรณาของ วิภาวี พงษ์ปิ่น (2555) เรื่อง ยุวมุสลิมมะห์ ศรัทธากับภาวะสมัยใหม่ โดยวิภาวีต้องการโต้แย้งกับนักคิดกรอบเสรีนิยมของตะวันตกที่มองว่าความพยายามอยู่ในกรอบของศาสนาของผู้หญิงมุสลิมนั้นคือความล้าหลังและถูกกดขี่ครอบงำจากโครงสร้างสังคมชายเป็นใหญ่ โดยงานวิภาวีได้ชี้ให้เห็นว่าการกลับไปเคร่งครัดศาสนาโดยเฉพาะมุสลิมหญิงในชุมชนสร้างศักยภาพในการเป็นผู้กระทำการให้กับเยาวชนหญิงเหล่านั้นจากพื้นที่ที่พวกเธอได้สร้างขึ้นเพื่อต่อรองกับสถานภาพต่าง ๆ ของพวกเธอทั้งในระดับชุมชนและครอบครัวรวมถึงต่อรองกับเพศตรงข้ามด้วย วิภาวี พงษ์ปิ่นสรุปว่าผู้หญิงมุสลิมไม่ได้ขัดแย้งกับความเป็นสมัยใหม่แต่พวกเธอได้ผลิตซ้ำตัวตนในสิ่งแวดล้อมของภาวะสมัยใหม่ขึ้นและอาศัยหลักการของศาสนาอิสลามและหยิบยืมโอกาสจากความเป็นสมัยใหม่นั่นเอง

แม้จะเห็นได้ว่าในระยะหลัง มีการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามกับภาวะสมัยใหม่เพิ่มมากขึ้น ในขณะเดียวกันการศึกษาเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นไปของผู้นับถือศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ยังคงวนเวียนอยู่กับประเด็นการให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาอยู่ดี

ในประเด็นนี้ดังที่ Ekarin Tuansiri (2018) ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาเรื่องมุสลิมโดยเฉพาะในบริบทจังหวัดชายแดนใต้ควรไปให้พ้นจากประเด็นอิสลามคืออะไร อะไรเป็นหรือไม่เป็นอิสลาม โดยการพิจารณาอย่างรอบคอบและเชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อมลายูมุสลิมนั้น มีลักษณะเป็นพลวัตของปรากฏการณ์ที่มาจากโลกาภิวัตน์ อีกทั้งผู้คนที่ต่างวัยกันก็รับมือกับความเปลี่ยนแปลงนี้แตกต่างกันไปและยังเสนอว่า ในพื้นที่เฉพาะมุสลิมในท้องถิ่นนั้น ๆ อาจจะรับหรือไม่รับวัฒนธรรมใหม่ หากวัฒนธรรมนั้นละเมิดต่อสิ่งที่เป็นที่เคารพของเขา อย่างไรก็ตามมุสลิมจะมีพื้นที่ของการเลือกที่จะประนีประนอมระหว่างความศรัทธาและอัตลักษณ์ใหม่ อีกทั้งขนาดของชุมชนมุสลิมเองก็มีส่วนในการกำหนดความสามารถที่จะคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของพวกเขา กล่าวคือในสังคมที่มีมุสลิมเป็นส่วนน้อยพวกเขามีแนวโน้มจะถูกกลืนกลายวัฒนธรรม ดังนั้นพวกเขาจึงมีแนวโน้มที่จะปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่มากกว่ามุสลิมที่อาศัยอยู่เป็นประชากรส่วนมากของกลุ่ม แต่กระนั้นมุสลิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันก็อาจมีการยอมรับหรือปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่ที่แตกต่างกันออกไปอีก ด้วยเหตุนี้เองจึงนำมาสู่ความร่วมมือและความขัดแย้ง ทั้งระหว่างรัฐไทยและกลุ่มคนมุสลิม ระหว่างมุสลิมกับคนต่างศาสนาและระหว่างมุสลิมด้วยกันเองด้วย

จากการวิเคราะห์ดังกล่าวจึงชี้ให้เห็นว่าในการศึกษากลุ่มมุสลิมวัยรุ่นด้วยแนวทางอื่น ๆ สามารถโต้แย้งข้อสรุปของ Kasetchai ที่มองพฤติกรรมของวัยรุ่นมุสลิมที่ปฏิบัติตัวไม่สอดคล้องกับศาสนาว่าเป็นพฤติกรรมที่ก้าวร้าวและควรได้รับการปรับปรุงได้ เนื่องจากจะเห็นได้ว่าในบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแล้วควรมีคำอธิบายอื่น ๆ ที่ก้าวพ้นการอธิบายแบบขั้วตรงข้ามเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติตัวให้สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับหลักการศาสนาว่าเป็นเรื่องดีเลวหรือถูกผิดด้วยแนวทางการศึกษารูปแบบอื่น ๆ เนื่องจากพฤติกรรมการแสดงออกของกลุ่มวัยรุ่นผ่านการใช้ชีวิตประจำวันของ

พวกเขาเหล่านี้ ย่อมเกิดขึ้นจากมุมมอง ความคิด การให้ความหมาย ความรู้สึก การตัดสินใจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของประสบการณ์และแบบแผนในชีวิตประจำวันของพวกเขาย่อมเชื่อมโยงถึงการปรับปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

วัฒนธรรม : พื้นที่การต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจ

วัฒนธรรมเป็นสิ่งสร้างทางสังคมและประวัติศาสตร์ การศึกษาวัฒนธรรมของแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่จึงให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการต่อต้าน รวมถึงเน้นบทบาทของผู้อ่อนแอในฐานะเป็นผู้กระทำทางสังคม อันทำให้เกิดเป็นความสนใจในการศึกษารูปแบบในการต่อต้านการครอบงำเป็นการเผยแสดงให้เห็นถึงมิติที่ซ่อนเร้นของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ จนนำไปสู่การมองวัฒนธรรมว่าเป็นพื้นที่ของการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจและความมีตัวตนของกลุ่มคนต่าง ๆ (Santasombat, 2008) สำหรับวัฒนธรรมที่ผสมผสานเข้ากับศาสนาอย่างแนบแน่นคงหนีไม่พ้นวัฒนธรรมและศาสนาอิสลาม ซึ่งการศึกษาจำนวนมากเกี่ยวกับศาสนาอิสลามกับความเป็นสมัยใหม่ในไทยเป็นการศึกษาในเชิงรัฐศาสตร์ว่าด้วยเรื่อง ประวัติศาสตร์การปกครองของรัฐไทยต่อคนมุสลิม การต่อสู้ช่วงชิงดินแดน การไม่ยอมรับอัตลักษณ์ของกันและกัน เป็นต้น แต่ที่น่าสนใจคือประเด็นเรื่องวัฒนธรรมที่กลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการครอบงำผู้คนของรัฐไทย การผสมผสานทางวัฒนธรรมคนมุสลิมให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยเปรียบเหมือนเทคโนโลยีทางอำนาจ ดังที่อัสรี มาหะมะ (2560) กล่าวไว้ในการศึกษาเรื่องมลายูมุสลิมกับกระบวนการทำให้เป็นไทยว่า นโยบายการขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมคือการควบคุมอย่างแยบยลและเข้มข้นของรัฐไทยต่อมลายูมุสลิม งานชิ้นนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมเป็นสนามแห่งการใช้อำนาจ

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2549) กล่าวถึงลักษณะของ โลกสมัยใหม่ วัฒนธรรม และศาสนาว่ามีความเกี่ยวข้องกันอย่างมาก เขากล่าวว่าในโลกสมัยใหม่ศาสนาแม้จะถูกมองว่าเป็นคู่ตรงข้ามกับความเป็นสมัยใหม่ แต่แท้จริงแล้วศาสนาไม่ได้หมดความสำคัญลงตามที่เข้าใจกัน แต่ความเป็นสมัยใหม่ที่อำนวยให้เกิดการสื่อสารที่สะดวก รวดเร็วและประหยัด ทำให้ศาสนากลับมามีพลังขึ้นมาอีกครั้งในยุคโลกาภิวัตน์ อีกทั้งการเคลื่อนย้ายของคนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมีปริมาณมาก ยิ่งในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นตลอดเวลาในโลกที่มีการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วและการเชื่อมต่อที่สลับซับซ้อนนี้เป็นผลให้สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เชื่อมต่อและสัมพันธ์กันได้มากขึ้นและง่ายขึ้น แต่ในทางกลับกันก็ทำให้เกิดการแตกหักขาดตอนได้ง่าย ดังนั้นสิ่งต่าง ๆ ที่ไปปรากฏตัวในพื้นที่/เวลา หรือบริบทแบบใหม่ตามความคิดเรื่องการสลายเส้นแบ่ง/การลากเส้นแบ่งใหม่นั้น (Deterritorialization /Reterritorialization) ก่อให้เกิดความซับซ้อนเกินกว่าจะพูดได้ง่าย ๆ ว่าสิ่งที่ปรากฏนั้นถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ในกรณีของคนมุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ แม้ศาสนาอิสลามจะมีอำนาจเบ็ดเสร็จในระดับหนึ่งในการนิยามความหมายของวัฒนธรรมอิสลามที่เป็นศูนย์กลาง แต่ภายใต้เงื่อนไขของสังคมปัจจุบันที่การเคลื่อนย้ายของผู้คนเกิดขึ้นอย่างมากและการที่คนผู้ถือครองวัฒนธรรมหนึ่งๆ เคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี ย่อมนำมาสู่การเปิดพื้นที่ในการต่อรองกับอำนาจผ่านการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไปจากเดิม

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มคนมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้พบว่ามีงานการศึกษาจำนวนมากที่เน้นศึกษาวัฒนธรรมกับผู้คนแบบหยุดนิ่ง กล่าวคือ มุ่งเน้นการอธิบายเพียงคุณลักษณะวัฒนธรรมของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม เช่น การศึกษาของ Kasetchai Laeheem (2016) เรื่อง Relationships between Islamic ethical behavior and Islamic factors among Muslim youths in the three southern border provinces of Thailand กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างหลักจริยธรรมของอิสลามกับปัจจัยในการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งพบว่าหลักคิดหรือจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนเป็นอย่างมาก และสรุปว่าในการศึกษาเรื่องการปรับตัวของวัยรุ่นหรือนักศึกษามุสลิมที่ก้าวเข้าสู่สิ่งแวดล้อมใหม่วัฒนธรรมใหม่นั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อนำไปสู่การเติมเต็มองค์ความรู้และเพื่อการสร้างความเข้าใจต่อกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม ส่วนการศึกษาเรื่องการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิมบ้านนาทับ ของอาดีช วารีกูล จำเริญ แสงดวงแข และนพพร ด่านสกุล (2549) แสดงให้เห็นว่ามีวัฒนธรรมของไทยพุทธและไทยมุสลิมเป็นอย่างไร และมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม การผสมผสานทางวัฒนธรรมนั้นมีปัจจัยมาจากการมีชาติพันธุ์ร่วมกัน มีความเป็นพวกเดียวกันทำให้มีการผสมผสานในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการกิน การใช้ถ้อยคำ ด้านการแต่งกาย ด้านความเชื่อประเพณี ซึ่งสามารถนำไปสู่การลดความขัดแย้งได้ ส่วนหะสัน หมัดหมาน (2536) เสนอว่าควรมีการส่งเสริมวัฒนธรรมอิสลามที่ถูกต้องให้มากขึ้นในสถาบันการศึกษาเพราะการเข้าในวัฒนธรรมของสังคมเป็นพื้นฐานอันสำคัญและเป็นการเคลื่อนไหวแบบรัฐศาสตร์ในการได้มาซึ่งการพัฒนาสังคมนั้น ๆ แต่ไม่ควรใช้นโยบายแบบ Melting Pot ในการผสมผสานวัฒนธรรมความเชื่อและประสบการณ์ของคนที่แตกต่างกัน

ตัวอย่างของการศึกษาวิจัยข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวัฒนธรรมของผู้คนภายใต้เงื่อนไขบริบททางสังคมชายแดนใต้ เพื่อจุดประสงค์คือการสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน การศึกษาจึงให้ความสำคัญกับการหาคุณลักษณะสำคัญเฉพาะบางประการของผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลามโดยเน้นแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงความแตกต่างกันของวัฒนธรรมไทยพุทธและไทยมุสลิม เพื่อหวังสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันให้เข้าใจกันได้อย่างสำเร็จรูป

อย่างไรก็ดีในการศึกษาด้านวัฒนธรรมเหล่านี้ยังขาดการศึกษาส่วนของประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลเมื่อต้องเผชิญกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมแบบใหม่ สิ่งที่ขาดหายไปคือการพิจารณาหรือศึกษาวิจัยการดำเนินชีวิตของมนุษย์ผู้ถือครองวัฒนธรรมในฐานะของการเป็นผู้กระทำการ (Agency) ในบริบทหนึ่ง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเมื่อเส้นแบ่งเขตแดนทางวัฒนธรรมทั้งด้านพื้นที่และเวลานั้นพร่าเลือนลง โดยสามารถใช้แนวคิดเรื่องผู้กระทำการเป็นแว่นในการมองได้

แนวคิดนี้ Laura M. Ahern (1999) เสนอว่าแนวคิดเรื่องผู้กระทำการสามารถตีความได้หลากหลายแบบ เช่นที่ Laura ยกตัวอย่างหนึ่งของการใช้แนวคิดเรื่อง agency ของ Sherry Ortner ซึ่ง Sherry มองว่าแนวคิดเรื่อง Agency เกิดขึ้นในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมรวมถึงเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ภาษาในการอธิบายลักษณะดังกล่าว อย่างไรก็ดีนักวิชาการจำนวนมากใช้ Agency ในความหมายเดียวกับการต่อต้าน (Resistance) แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่า Agency เกี่ยวข้องกับความสามารถและการเสริม

เน้น (Reinforcement) เรื่องสถานภาพที่เป็นอยู่ของผู้คน จึงกล่าวได้ว่าลักษณะดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการต่อรองที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์

ในการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้ จึงพบว่าแนวคิดเรื่องผู้กระทำการ (Agency) นั้นมักเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องการปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (Practice of Everyday Life) ซึ่งสนใจเรื่องราวของชุมชนและชีวิตของคนธรรมดาๆ ความสนใจใหม่นี้นำไปสู่การตีความ การวิเคราะห์ทางด้านวัฒนธรรม และการอธิบายประวัติศาสตร์ใหม่ โดยมิติโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งของเรื่องราวเท่านั้นเพราะในการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นเรื่องของการแย่งชิงและต่อรองความสัมพันธ์ของอำนาจ (Power Relation) ระหว่าง “ผู้กำหนด” กับ “ผู้ใช้” (Users) ซึ่งไม่ใช่ความสัมพันธ์ทางเดียวแต่เป็นวงจรของอำนาจที่หมุนเวียนอย่างไม่สิ้นสุด

ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันคือการต่อรองกับอำนาจ

De Certeau พัฒนาแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (Practice of Everyday Life) มาจาก Outline of the Theory of Practice ของ Bourdieu ว่าปฏิบัติการในชีวิตประจำวันนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ “ยุทธศาสตร์” (Strategy) ซึ่งเป็นพื้นที่ของฝ่ายที่มีอำนาจ และ “กลยุทธ์” (Tactics) คือส่วนที่อยู่ตรงข้ามกับยุทธศาสตร์และเปรียบเสมือนพื้นที่ของผู้ที่อ่อนแอ (ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ, 2552) แต่ศูนย์กลางของความสนใจของ De Certeau คือคนธรรมดาสามัญที่เดิมมักถูกเข้าใจว่าเป็นกลุ่มที่อ่อนแอและว่าง่ายแต่ De Certeau ไม่ได้มองอย่างนั้น เพราะแท้จริงแล้วพวกเขามีความตื่นตัวและสามารถจัดการ (Manipulate) สิ่งแวดล้อมรอบตัวเขาได้ อีกทั้ง De Certeau ยังเห็นว่าวัฒนธรรมไม่ได้เป็นผลผลิต (Product) และเกิดจากความเป็นระบบ (System) แต่วัฒนธรรมเกิดจากผู้ใช้วัฒนธรรมมีปฏิสัมพันธ์และการเกิดขึ้นอย่างเหมาะสม ดังนั้นวัฒนธรรมซึ่งเป็นเหมือนผลผลิตก็เป็นช่องทางหนึ่งของการใช้อำนาจและเป็นกลไกแห่งความมีระเบียบวินัย อีกทั้งผู้ใช้วัฒนธรรมสามารถจัดการ (Manipulate) กลไกนี้ได้ (Lamont, 1987) อาจกล่าวได้ว่าจากแนวคิดนี้ ให้ความสนใจกับเสียงจากกลุ่มคนเล็กคนน้อยหรือผู้ที่อ่อนแอ และมีความสนใจที่จะศึกษาประสบการณ์ของกลุ่มคนเหล่านี้ผ่านการดำเนินชีวิตของพวกเขาและให้ความสำคัญกับศักยภาพในการรับมือกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับพวกเขาในฐานะเป็นความรู้

นอกจากนี้จากการสังเคราะห์วรรณกรรมพบว่า การศึกษาที่ใช้แนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของ De Certeau ปรากฏการศึกษาเป็นสองแนวทางสำคัญคือ แนวทางแรกเป็นการศึกษาปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้คนที่อยู่บริเวณชายแดนของรัฐกับอำนาจรัฐ โดยคนเหล่านี้มีลักษณะชีวิตที่ข้ามไปมาระหว่างสองรัฐ ซึ่งในการศึกษาแนวทางนี้เป็นความพยายามเผยแสดงให้เห็นว่ามีโครงสร้างทางอำนาจอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการของรัฐดำเนินการอย่างเคร่งครัดอยู่ในบริเวณชายแดน แต่ในทางกลับกันผู้คนธรรมดาสามัญมี “อุบาย” หรือ “กลยุทธ์”ในการสร้างประโยชน์ให้กับเขาได้เป็นอย่างดีและคนธรรมดาสามัญเหล่านี้คือคนเล็กคนน้อยในสังคมที่เดิมทีถูกมองว่าไม่มีพลังอำนาจในการต่อรองใดใด โดยในการศึกษาแนวทางนี้เน้นศึกษาตัวผู้ค้าหรือผู้ที่มีงานทำหรือเกี่ยวข้องกับพื้นที่ชายแดน เช่น การศึกษาของ ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ (2552) เรื่องกลยุทธ์ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของแรงงานข้ามชาติจากชายแดนกัมพูชา-ลาว ที่ทำงานในประเทศไทยภายใต้กระแสการพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ซึ่งหยิบเอาแนวคิดกลยุทธ์ปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ของ De Certeau ผนวกเข้า

กับแนวคิดลักษณะข้ามชาติของคนส่วนน้อย โดยให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้คนที่หลากหลาย โดยพบว่าชีวิตของแรงงานต้องต่อรองและปรับตัวตลอดเวลา แต่ขณะเดียวกันด้วยอัตลักษณ์ที่สามารถลื่นไหลได้ แรงงานได้ร่วมมือกับนายจ้างเพื่ออำพรางตัวเองจากอำนาจรัฐที่เข้ามาจัดระเบียบ อีกทั้งพวกเขายังต่อรองกับวัฒนธรรมเดิมด้วย เช่นเดียวกับงานของ คะนึงนิจ พรมนัส และพัชรินทร์ ลาภานันท์ (2017) เรื่องการต่อรองปฏิบัติการในชีวิตประจำวันและอำนาจในตลาดชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษาแรงงานเข็นรถรับจ้างขนสินค้าชาวกัมพูชา ตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ชี้ให้เห็นว่าชายแดนไม่ได้มีอำนาจรัฐที่อ่อนแอแต่มีความเข้มข้น อีกทั้งยังมีความหลากหลายจากอำนาจทุนด้วย แต่คนเข็นรถรับจ้างไม่ได้สิ้นอำนาจอย่างสิ้นเชิง เพราะพวกเขาสามารถต่อรองกับอำนาจและฉกฉวยโอกาสเพื่อประโยชน์ของตนได้ และมีข้อสรุปเรื่องความจำเป็นที่ต้องคำนึงถึงอำนาจที่หลากหลายเช่นเดียวกัน

แนวทางที่สอง เป็นการศึกษาปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้คนกับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม ในงานของ สโรชพันธุ์ สุภาวรรณ์ (2559) เรื่องปฏิบัติการในชีวิตประจำวันกับการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุ ซึ่งใช้แนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน และแนวคิดเรื่องผู้กระทำการมาวิเคราะห์ สโรชพันธุ์ สุภาวรรณ์ ได้กล่าวถึงบริบทของการครอบงำผู้สูงอายุด้วยภาพลักษณ์เหมารวมที่ผูกโยงกับความเสื่อมถอยและการพึ่งพิง สิ่งนี้ทำหน้าที่เบียดขับผู้สูงอายุให้เป็นเพียงกลุ่มวัฒนธรรมร่วมเพื่อควบคุมบงการ แต่พบว่าผู้สูงอายุมิได้ยอมจำนนต่อภาพลักษณ์ดังกล่าว แต่กลับใช้กลยุทธ์ในชีวิตประจำวันเป็นเครื่องมือเพื่อต่อรองและประกอบสร้างอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นเป็น “ผู้สูงอายุ” ที่ยังคงมีงานทำเป็นเสาหลักทางเศรษฐกิจของครอบครัว และมีอำนาจกำหนดความเป็นไปในทางสังคมของตนเอง ทั้งยังจัดวางตนเองเข้ากับรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ๆ เพื่อก้าวข้ามภาพลักษณ์เหมารวมอัตลักษณ์ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นนี้จึงสามารถลื่นไหลไปตามเงื่อนไขและสถานการณ์ได้

ส่วนการศึกษาเรื่องปฏิบัติการในชีวิตประจำวันผ่านพื้นที่การแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ของ วันเพ็ญ สุภาจันทร์, เก็ตถวา บุญปราการ และเอมอร เจียรมาศ (2556) ใช้พื้นที่ของการแต่งงาน มองผู้คนจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ต้องมาแต่งงานกัน โดยกล่าวว่าก่อนแต่งงานมลายูมุสลิมมีอัตลักษณ์ที่ผูกโยงอยู่กับหลักศาสนาและปฏิบัติการในชีวิตประจำวันอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมดั้งเดิม ส่วนอัตลักษณ์ของชาวจีนและชาวไทยพุทธ มีความสำนึกทางชาติพันธุ์เกี่ยวกับความเชื่อตามบรรพบุรุษ มีปฏิบัติการในชีวิตประจำวันผ่านพิธีกรรมการแต่งงาน เมื่อคนจากสองวัฒนธรรมต้องแต่งงานกัน บางคู่ทำพิธีนิก๊ะห์ (การหมั้น) อย่างเดียวถือว่าเป็นการแต่งงานที่สมบูรณ์แล้ว บางคู่มีพิธีกรรมการแต่งงานแบบผสมผสานคือกินเหนียวภาคใต้การนิก๊ะห์ และการเลี้ยงฉลองแบบใหญ่โต หลังการแต่งงาน มีการข้ามพรมแดนทางชาติพันธุ์ของชาวไทยพุทธคือปรับเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม เปลี่ยนแปลงการแต่งกาย วิถีปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ความเชื่อ ความศรัทธาบางอย่าง

เก็ตถวา บุญปราการ (2553) ศึกษาเรื่องปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนปาดังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย โดยแสดงให้เห็นว่าในบริเวณปาดังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย ผู้ค้ามีการให้ความหมายทางสังคมตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละมิติเวลา อีกทั้งรูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางการค้าของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนนั้นมีความซับซ้อนและการดำเนินกิจกรรมทางการค้าของผู้ค้ามุสลิมล้วนเผชิญกับสิ่งต้องห้ามตามหลักการของศาสนาอิสลามอีกด้วย

บทสรุป

จากการทบทวนและสังเคราะห์วรรณกรรมข้างต้นพบข้อสังเกตสำคัญบางประการเพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัยรุ่นมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

ประการแรก การศึกษาเกี่ยวกับผู้นับถือศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนใต้ที่มีจำนวนมากขึ้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ จึงก่อเกิดความพยายามที่จะทำความเข้าใจผู้คนต่างศาสนาและวัฒนธรรมอันเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการศึกษาปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้คนกับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามในการศึกษาจำนวนมากเกี่ยวกับมุสลิมนั้น ยังเป็นการศึกษาเพื่อตอบคำถามที่ว่ามุสลิมคือใคร มีลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมอย่างไร ซึ่งเป็นการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมแบบหยุดนิ่งตายตัวและมีคำตอบสำเร็จรูปคือวัฒนธรรมของมุสลิมเป็นไปตามหลักการทางศาสนา ต่อมาเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงและถูกท้าทายจากความเป็นสมัยใหม่ การศึกษาต่าง ๆ จึงมุ่งไปค้นหาและอธิบายการปะทะกันของความเป็นอิสลามและภาวะสมัยใหม่ ในทางหนึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นการศึกษาที่ก่อให้เกิดคุณูปการต่อการทำความเข้าใจสังคมของชาวมุสลิมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ในทางกลับกันการศึกษาเรื่องนี้ยังละเลยกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน ต้องไม่ลืมว่าในกลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลามด้วยกันเองก็มีความไม่เหมือนกัน อีกทั้งหน่วยการวิเคราะห์ที่เป็นชุมชนมุสลิมที่ตั้งอยู่ในที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย ย่อมมีความเฉพาะและมีบริบทแตกต่างกันออกไป หรือแม้กระทั่งกลุ่มอายุของผู้ที่จะศึกษาหรือเพศสภาพของพวกเขาก็ยังมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญและได้รับการศึกษาต่อไป

ประการที่สอง การศึกษาเกี่ยวกับวัยรุ่นมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังสนใจอยู่กับการหาความหมายอัตลักษณ์ของมุสลิมหรืออิสลามและการปฏิบัติตัวตามหลักการของศาสนา การศึกษาบางส่วนมีการแปะป้ายให้กลุ่มคนที่ปฏิบัติตัวไม่สอดคล้องกับศาสนาว่าเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม โดยละเลยหรือไม่คำนึงถึงแบบแผนชีวิต สิ่งที่พวกเขาต้องเผชิญ การเปลี่ยนแปลง การเคลื่อนย้าย ทั้งในสิ่งแวดล้อมเดิมและในสิ่งแวดล้อมใหม่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือความเป็นสมัยใหม่ที่ทะลุทะลวงเข้าไปสู่ชีวิตประจำวันของพวกเขา ดังนั้นเพื่อเผยให้เห็นวิธีการหรือความพยายามในการต่อรองกับอำนาจจากวัฒนธรรม ความเป็นไปของชีวิต รวมไปถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้น การศึกษาด้านอัตลักษณ์และการต่อรองด้านอัตลักษณ์ของผู้คน จึงสามารถมองผ่านแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (Practice of Everyday Life) และแนวคิดผู้กระทำการ (Agency) มาศึกษาโดยวิธีชาติพันธุ์วรรณาคับกลุ่มวัยรุ่นมุสลิมได้ เพื่อเผยให้เห็นถึงกลยุทธ์ในชีวิตประจำวันที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทเวลาและสถานที่และศึกษาถึงความคิด การนิยามความหมายที่ปรากฏขึ้นผ่านประสบการณ์ของวัยรุ่นเหล่านี้แทนที่จะศึกษาเพื่อมุ่งเน้นการปรับพฤติกรรมของกลุ่มวัยรุ่นให้สอดคล้องกับหลักการทางศาสนา และไม่เหมารวมว่าพฤติกรรมที่แตกต่างออกไปนี้เป็นความแปลกแยกของสังคม

ประการที่สาม จะเห็นได้ว่าในเชิงทฤษฎีของกระบวนการผลิตซ้ำทางสังคม (Social Reproduction) แนวคิดผู้กระทำการ (Agency) ช่วยคลี่คลายให้เห็นความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Transformation) (Laura M. Ahern,1999) ดังนั้นในกรณีของปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของกลุ่มวัยรุ่นมุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ จึงเป็นตัวอย่างที่เผยให้เห็นพลวัตที่อาจจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลามในบริบท

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ อย่างไรก็ดีในการให้ความสนใจการเป็นผู้กระทำการ (Agency) ต้องตระหนักถึงแรงต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วย เนื่องจากผู้กระทำการซึ่งเป็นคนเล็กคนคนน้อยในสังคมย่อมเผชิญกับแรงเสียดทาน ทั้งจากภายในกลุ่มสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง และจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกโดยเฉพาะกระบวนการของโลกาภิวัตน์

ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการศึกษาวิจัยในอนาคต

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าการศึกษาจำนวนมากเกี่ยวกับวัยรุ่นมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ความสำคัญกับการศึกษาพฤติกรรมที่สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับหลักการทางศาสนา สังคม และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์มลายู ส่วนแนวทางการศึกษาอื่น ๆ ที่เริ่มปรากฏเพิ่มมากขึ้นคือความสนใจมุสลิมกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากโลกาภิวัตน์ จึงเป็นที่น่าสนใจในการศึกษาต่อไปอย่างยิ่งว่าในกระบวนการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นสมัยใหม่ที่ปฏิเสธไม่ได้นี้ ความขัดแย้งหรือการปะทะกันของปฏิบัติการของผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่นี้ดำเนินไปอย่างไร และปฏิบัติการของผู้คนเหล่านั้นมีลักษณะอย่างไร อันจะช่วยฉายภาพให้เห็นถึงสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีพลวัตไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ และเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้คนและสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้ได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

การียา ยือแร, สาวิตรี ลิ้มชัยอรุณเรือง และเพชรน้อย สิงห์ช่างชัย. (2010). การส่งเสริมการออกกำลังกายตามหลักศาสนาอิสลามในกลุ่มแม่บ้านจังหวัดปัตตานี. *AL-NUR JOURNAL OF GRADUATE SCHOOL, FATONI UNIVERSITY, 5*(9), 83-92.

เก็ตถวา บุญปราการ. (2553). ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนปาดังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย. *Journal of Liberal Arts Prince of Songkla University*, *2*(1), 1-25.

เกษตรชัย และหีม, และดลมนรรจน์ บากา. (2012). ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเยาวชนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *NIDA Development Journal*, *51*(3), 59-90.

คะนึงนิจ พรมนัส, และพัชรินทร์ ลาภานันท์. (2017). การต่อรอง ปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน และอำนาจในตลาดชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษาแรงงานเข็นรถรับจ้างขนสิ้นค้าชาวกัมพูชาตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. *Journal of Mekong Society*. 13(3) : 151-174 doi: 10.14456/jms.2017.29

ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ. (2552). กลยุทธ์ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของแรงงานข้ามชาติจากชายแดนกัมพูชา-ลาวที่ทำงานในประเทศไทยภายใต้กระแสการพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง. *วารสารลุ่มน้ำโขง,* 5(2), 23-44

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549) *รัฐ-ชาติกับ (ความไร้) ระเบียบโลกชุดใหม่*. กรุงเทพฯ : วิภาษา

ฐิติญา วิมลวัฒน์. (2557). การจัดการอาหารในระดับครอบครัวตามวิถีมุสลิมและกระบวนการขับเคลื่อน

เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในครอบครัว: กรณีศึกษาชุมชนบ้านชาใจ อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง. *Journal of Social Development วารสารพัฒนาสังคม*, *15*(2).

ณัฐวัชร์ เผ่าภู่. (2012). สุขภาพกับชีววิถีของมุสลิม: ศึกษากรณีชุมชนสมอเอก. Health and Muslim Way of Life: Case of Samoreak. *NIDA Development Journal*, *52*(1), 189-208.

แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2558). *ชีวิตมุสลิมใน "รังยาเสพติด" : ความปกติที่ต้องต่อรองในชุมชนแห่งหนึ่งในภาคใต้ของประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันเพ็ญ สุภาจันทร์, เก็ตถวา บุญปราการ และเอมอร เจียรมาศ. (2556). ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันผ่านพื้นที่การแต่งงานข้ามชาติพันธุ์. *Journal of Liberal Arts Prince of Songkla University*, *5*(1), 76-89.

วิภาวี พงษ์ปิ่น. (2555). *ยุวมุสลิมมะห์ ศรัทธา กับภาวะสมัยใหม่* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมัคร์ กอเซ็ม. (2560). ปอแนใต้ปอเนาะ : ชาติพันธุ์วรรณาย้อนมองดูตัวเองของ“เควียร์มุสลิม”และความทรงจำวัยเด็กในโรงเรียนสอนศาสนา. *Thammasat Journal of History,* 4(1).

สโรชพันธุ์ สุภาวรรณ์. (2559). ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันกับการต่อรองอัตลักษณ์ ของผู้สูงอายุ. *วารสารสังคมศาตร์มนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.*, 34-58

เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2535) *วัฒนธรรมอิสลาม.* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : ทางนำ.

หะสัน หมัดหมาน. (2536). ควรมองสังคมมุสลิมอย่างไร: กรณีสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารทักษิณคดี*, 49-59.

อัสรี มาหะมะ. (2560). มลายูมุสลิมกับกระบวนการทำให้เป็นไทย. *Journal of Social Sciences, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University*, *29*(1), 127-159.

อาดีช วารีกูล, จำเริญ แสงดวงแข และนพพร ด่านสกุล. (2549). ศึกษาการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิมบ้านนาทับ ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา. *วารสารปาริชาต (ฉบับบัณฑิตศึกษา)*, 77-81.

Laeheem, K. (2013). The Islamic way of youth care by Muslim leaders in the three southern-border provinces of Thailand. *Asian Social Science, 9*(10), 160.

Laeheem Kasetchai. (2016). Relationships between Islamic ethical behavior and Islamic factors among Muslim youths in the three southern borders provinces of Thailand. *Kasetsart Journal of Social Science*, 1-7.

Laeheem, K. (2017). Guidelines for correcting behavior incongruent with the Islamic way of life among risk groups of Muslim youth in the three southern border provinces of Thailand. *Kasetsart Journal of Social Sciences*.

Laeheem, K. (2018). Approaches to promoting Islamic ethics in adherence to the faith among Thai Muslim youths in Pattani province, Southern Thailand. *Kasetsart Journal of Social Sciences*.

Lamont, M. (1987). The Practice of Everyday Life. Michel de Certeau , Steven F.Rendall. *American Journal of Sociology, 93(3), 720–721*. doi:10.1086/228800

Laura M. Ahearn. (1999). Agency. *Journal of Liguistic Anthropology*, Vol.9 No. 1/2, 12-15.

Santasombat, Y. (2008). *Power, Space and Ethnic Identities: Cultural Politics of Nation-State in Thai Society.* Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organisation).

Suwannathat-Pian, K. (2008). National identity, and "Sam-Sams" of Satun, and the Thai Malay Muslims. *Thai south and Malay north: Ethnic interactions on a plural peninsula*, 155-172.

Tuansiri, E. (2018). In the name of Identity : Islam Melayu Patani. *Songkhlanakarin Journal (Social and Humanity)*, 23(3), 49-83

อัตลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงชาวผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
The Identity of Music and Performance Phu Tai People In Kuchinarai District, Kalasin Province

พิทยวัฒน์ พันธะศรี[1] ปริยัติ นามสง่า[2] และวุฒิสิทธิ์ จีระกมล[3]
Pittayawat Pantasri, Pariyat Namsanga and Wutthisit Jeerakamon

บทคัดย่อ

ดนตรีและศิลปะการแสดงของชาวผู้ไทยเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานชาวผู้ไทยซึ่งควรค่าต่อการอนุรักษ์ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีเครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง และแบบสังเกต โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง วิเคราะห์โดยการจำแนกประเภทข้อมูล และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ระยะเวลาการศึกษา ตุลาคม 2561 - กันยายน 2562 ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

อัตลักษณ์ด้านดนตรีผู้ไทยพบเครื่องดนตรีประกอบด้วย 1. ซอบั้งไม้ไผ่ 2. ซอบั้งไม้ไผ่ไฟฟ้า 3. แคน 4. พิณโปร่ง 5. พิณไฟฟ้า 6. กลอง บทเพลงประกอบพิธีกรรมได้แก่ฟ้อนหมอเหยา บทเพลงประกอบการแสดง ได้แก่ 1. เซิ้งบั้งไฟ 2. ฟ้อนผู้ไทย และพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการไหว้ครูทางดนตรี

ศิลปะการแสดงผู้ไทยพบเครื่องแต่งกายประกอบด้วย 1. เสื้อผู้ไทย 2. ผ้าสไบหรือแพรเบี่ยง 3. ผ้าถุงหรือผ้าซิ่นหรือผ้ามัดหมี่ 4. ผ้าพันมวยผมหรือผ้าแพรมนหรือผ้าผูกผม พบเครื่องเครื่องประดับประกอบด้วย 1. สร้อยคอหรือสร้อยเงิน 2. เข็มขัดหรือมัดแอว 3. ต่างหูหรือกระจอน 4. กำไลข้อมือหรือก่องแขน ลักษณะท่ารำประกอบด้วย ท่ารำเพลงฟ้อนผู้ไท มีทั้งหมด 16 ท่ารำ ท่ารำเพลงฟ้อนหมอเหยา มีทั้งหมด 2 ท่ารำ และท่ารำเพลงเซิ้งบั้งไฟ มีทั้งหมด 9 ท่ารำ

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ 1. การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม 2. การปรับปรุงรูปแบบการบรรเลงให้ทันสมัย

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อีเมล์ tung_rmu@hotmail.com
Assistant Professor Dr. at Music Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University. Email: tung_rmu@hotmail.com
[2] อาจารย์ สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อีเมล์ pariyat_golf@hotmail.co.th
Lecturer at Music Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University. Email: pariyat_golf@hotmail.co.th
[3] อาจารย์ สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อีเมล์ tun-rmu@hotmail.com
Lecturer at Music Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University. Email: tun-rmu@hotmail.com

3. ความไม่สนใจค่านิยมวัฒนธรรมท้องถิ่น 4. การถ่ายทอดองค์ความรู้แบบมุขปาฐะ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1. การติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอื่น ๆ 2. การรับวัฒนธรรมจากสื่อสังคมออนไลน์

จากผลการศึกษาพบว่าอัตลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย ดำรงอยู่และปรับตัวด้วยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ผ่านกระบวนการที่สำคัญคือ 1. เรียนรู้คุณค่าของตัวตน กฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนของสังคม 2. สืบทอด ถ่ายทอดวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชนสังคม 3. ปรับตัวเข้ากับกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนของสังคม 4. ความรู้สึกอัตลักษณ์เป็นตัวของตัวเอง

อัตลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนชาวผู้ไทยเพื่อที่จะนำไปสู่การจัดทำโครงการด้านการอนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรมทางดนตรีของท้องถิ่นอย่างเป็นระบบต่อไป

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ ชาวผู้ไทย ดนตรี ศิลปะการแสดง ชาวผู้ไทยจังหวัดกาฬสินธุ์

Abstract

The purposes of the current study were 1) to study Music and Performance of Phu Tai ethnic in Kuchinarai District, Kalasin Province and 2) to investigate factors contributing changes in Music and Performance of the ethnic. The study was conducted in a qualitative design. The instruments were a questionnaire, a structured interview, and an observation. The samples were selected using purposive sampling method. The typological analysis and analytic induction were used in data analysis. The data collection took place in October 2018- September 2019. The results of the study were as follows.

The musical identity of Phu Tai people in the area included 1) Sor Bung Mai Phai (Acoustic Bamboo fiddle), 2) Sor Bung Mai Phai Fai Fah (Electric Bamboo fiddle), 3) Khan (Isan traditional woodwind), 4) Pin (Isan acoustic stringed instrument), 5) Pin Fi Fah (Isan electric stringed instrument), and 6) Percussion. One song found to be in rituals was “Fon Moa Yao” and two songs found to be in performances were “Serng Bung Fai” used in celebrating bamboo rocket festival and “Fon Phu Tai” used in ceremonies held to pay respect for teachers.

In terms of performance identity, the ethnic had unique costumes including 1) Phu Tai outfit, 2) Sabai (breast cloth), 3) Pa Tung, Pa Sin, Pa Mudmi (long silk skirt), 4) Pa Mud Muay Pom (Hair band) or Pa Prae Mon (Another hair band). Moreover, uniqueness in jewelry ware was also found as performers usually wore silver necklaces, linin belts, Krajoun (earrings), and waistbands. Phu Tai people also had iconic dancing performances which could be divided into 16 acts of Phu Tai dances, 2 acts of Moa Yao dances, and 9 acts of Bung Fai dances.

Both internal and external factors seemed to affect the wisdoms of Phu Tai people in the area. Changes of social values, modernization, ignorance of local wisdom, lack of face to face knowledge transfers were found to be internal factors while social interaction and online cultures were found to be external factors affecting both braches of art.

The results of the study also indicated that music and performance passed through the socialization processes of 1) self and social standard learning, 2) implantation of cultural and social identity, 3) adaptation to modern society disciplines, and 4) self-awareness of identity in order to remain in the modern society.
Keywords: Identity, Phu Tai people, Music, Performance, Phu Tai people in Kalasin Province

บทนำ

ผู้ไทย หรือ ภูไทย เป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมการดนตรีที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2526: 553) อธิบายว่า ผู้ไทย เป็นชนชาติไทยสาขาหนึ่งแถวสิบสองจุไทย

การอพยพเข้าสู่ประเทศไทยของคนเผ่าผู้ไทยได้มีผู้แบ่งการอพยพออกเป็น 3 ครั้งใหญ่ๆ คือ

การอพยพครั้งที่ 1 การอพยพของคนเผ่าผู้ไทเข้าสู่ประเทศไทย (สยาม) สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินแห่งกรุงธนบุรี ตรงกับประวัติศาสตร์ของไทย (สยาม) ในระหว่าง พ.ศ. 2321-2322 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงมีรับสั่งให้คนผู้ไทยดำที่อพยพเข้ามากลุ่มนี้ ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเพชรบุรี แต่ไทย (สยาม) เรียกคนผู้ไทยดำว่า “ลาวทรงดำ” เพราะคิดว่าเป็นคนลาวเนื่องจากอาศัยอยู่ในประเทศลาว

การอพยพครั้งที่ 2 การอพยพของคนเผ่าผู้ไทยเข้าสู่ประเทศไทย (สยาม) สมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยหลังจากเมื่อหลวงพระบางถูกกองทัพเมืองเวียงจันทร์ตีแตก เมืองแถนและเมืองพวนซึ่งเคยอยู่ภายใต้อำนาจของเมืองหลวงพระบาง ได้พากันแข็งข้อไม่ยอมขึ้นตรงต่อเมืองเวียงจันทน์ กองทัพเวียงจันทน์จึงยกทัพเข้าตีเมืองแถนและเมืองพวนจนกระทั่งแตก กองทัพเมืองเวียงจันทน์ได้กวาดต้อนคนเผ่าไทยดำ ลาวพวน เป็นเชลยส่งกรุงเทพ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงมีรับสั่งให้นำคนเผ่าผู้ไทยดำกลุ่มนี้ไปอยู่ที่เพชรบุรีเหมือนคนเผ่าไทดำกลุ่มแรกที่เข้ามาประเทศไทย คนผู้ไทยดำหรือที่คนไทยเรียกว่าลาวทรงดำที่อพยพเข้ามาด้วยการถูกเกณฑ์เข้ามาทั้งสองครั้งจึงมารวมตัวกันอยู่ในเมืองเพชรบุรีเพียงแห่งเดียว

การอพยพครั้งที่ 3 การอพยพของคนเผ่าผู้ไทยเข้าสูประเทศไทย (สยาม) ประมาณ พ.ศ. 2384-2387 สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การอพยพของคนเผ่าผู้ไทยเข้าสู่ประเทศไทยในครั้งที่ 3 นี้ นับเป็นการอพยพครั้งใหญ่ที่สุด นอกจากคนผู้ไทยแล้วยังมีคนเผ่าอื่น ๆ บริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงอพยพเข้ามาในฝั่งขวาแม่น้ำโขงคือภาคอีสาน และมีบางส่วนที่ถูกส่งมาสู่ภาคกลางของประเทศไทย โดยแบ่งการอพยพออกเป็นหลายกลุ่ม ดังนี้คือ

กลุ่ม 1 เป็นกลุ่มคนเผ่าผู้ไทยที่อพยพมาจากจากเมืองวังของประเทศลาว กลุ่มนี้ถูกกวาดต้อนให้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ตามที่ต่าง ๆ ในอำเภอคำม่วง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

กลุ่ม 2 เป็นกลุ่มคนเผ่าผู้ไทยที่อพยพมาจากเมืองวังของประเทศลาวเช่นเดียวกันกับกลุ่มที่ 1 โดยได้ถูกกวาดต้อนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ต่าง ๆ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

กลุ่ม 3 เป็นกลุ่มผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองวังประเทศลาวเช่นเดียวกัน โดยถูกกวาดต้อนให้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในที่ต่าง ๆ บริเวณจังหวัดสกลนคร ได้แก่ อำเภอพรรณนานิคม อำเภอเมืองสกลนคร อำเภอพังโคน อำเภอบ้านม่วง อำเภอวานรนิวาส อำเภอกุสุมาลย์ อำเภอสว่างแดนดิน อำเภอกุดบาก และอำเภอวาริชภูมิ

กลุ่ม 4 กลุ่มคนเผ่าผู้ไทยกลุ่มนี้อพยพมาจากเมืองวังและเมืองคำอ้อ โดยได้ไปตั้งถิ่นฐานที่บ้านหนองสูงและบ้านคำชะอี ในปัจจุบันขึ้นอยู่กับจังหวัดมุกดาหาร

กลุ่ม 5 เป็นกลุ่มคนเผ่าผู้ไทที่อพยพมาจากเมืองวัง ประเทศลาว แต่อพยพมาก่อนคนเผ่าผู้ไทย 4 กลุ่มแรก โดยได้อพยพมาตั้งแต่ พ.ศ. 2373 ปัจจุบันอาศัยในอำเภอนาแก อำเภอเรณูนคร อำเภอธาตุพนม อำเภอศรีสงคราม และอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

กลุ่ม 6 เป็นกลุ่มคนเผ่าผู้ไทยที่อพยพมาจากเมืองตะโปน (เซโปน) มีประมาณ 1,847 ครอบครัว อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านช่องนาง ต่อมาได้ยกบ้านช่องนางเป็นเมืองเสนางคนิคม ปัจจุบันมีชาวผู้ไทยอาศัยอยู่ในอำเภอเสนางคนิยมและอำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

กลุ่ม 7 เป็นกลุ่มคนเผ่าผู้ไทยที่อพยพมาจากเมืองตะโปนเช่นกันกับกลุ่มที่ 6 โดยได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านคำเมืองแก้ว ต่อมายกขึ้นเป็นเมืองคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร

กลุ่ม 8 เป็นกลุ่มคนเผ่าผู้ไทยที่อพยพมาจากเมืองกะปอง ประเทศลาว โดยมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านปลาเป้า ถูกยกเป็นเมืองเมืองวาริชภูมิ คนผู้ไทยในอำเภอวาริชภูมิกลุ่มนี้เรียกว่า “ผู้ไทยกระป๋อง” ซึ่งคงจะแผลงมาจากกะปอง (เกรียงไกร หัวบุญศาล, 2554)

ศิลปะการแสดงที่โดดเด่นของชาวผู้ไทย ได้แก่ การฟ้อนผู้ไทย ซึ่งเป็นการแสดงด้วยท่าทางที่นุ่มนวล อ่อนช้อย จากท่าทางที่ประดิษฐ์จากความเชื่อ ธรรมชาติรอบตัวและวรรณกรรมท้องถิ่น ผสมผสานเข้ากับความงดงามของสาวผู้ไทยที่มีธรรมชาติผิวพรรณขาวผุดผ่องและกิริยามารยาทที่นุ่มนวลอ่อนหวาน เป็นนาฏศิลป์ที่ติดตราตรึงใจแก่ผู้ได้ชม ส่วนดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทยอันมีพิณหรือกระจับปี่ในภาษาผู้ไทย แคนและปี่ผู้ไทย ภาษาผู้ไทยเรียกใค้ และซอบั้งไม้ไผ่ ลักษณะการบรรเลงลายมีสองทำนอง ได้แก่ ผู้ไทยทางน้อยและผู้ไทยทางใหญ่ ใช้ในการประกอบการฟ้อนและการขับลำของชาวผู้ไทย เรียกว่า ลำผู้ไทย (สุเทพ ไชยขันธุ์, 2556: 304) ซึ่งสอดคล้องกับเจริญชัย ชนไพโรจน์ (2529: 17) ได้กล่าวถึงเครื่องดนตรีของชาวผู้ไทยว่ามีมากมายหลายอย่างซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องดนตรีเก่าแก่ทั้งสิ้น เครื่องดนตรีเหล่านี้หากจะแบ่งประเภทตามลักษณะการแบ่งเครื่องดนตรีของไทยก็จะแบ่งได้ดังนี้

1. เครื่องดีด ได้แก่ กระจับปี่ และโกย
2. เครื่องสี ได้แก่ ซอ
3. เครื่องตี ได้แก่ หมากกลิ้งกล่อม ฆ้อง พางฮาด กลองแต่ กลองตุ้ม กลองกระเบื้อง กลองหาง หมากกับแก้บ สิ่ง และแส่ง
4. เครื่องเป่า ได้แก่ ปี่ แคน และโหวด

แต่ในสภาพการณ์ปัจจุบันเครื่องดนตรีที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวผู้ไทย เช่น ซอไม้ไผ่หรือซอบั้ง หรือ นักวิชาบางแห่งก็เรียกว่าซอผู้ไทยและปี่ผู้ไทย กลับมีผู้สืบทอดจำนวนน้อย ทั้งด้วยขั้นตอนกรรมวิธีการประดิษฐ์เครื่องดนตรีที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญ และวิธีการบรรเลงที่ต้องใช้ความอดทนในการฝึกฝน จึงทำให้ผู้ที่เห็นความสำคัญและต้องการเรียนรู้วัฒนธรรมดนตรีของชาวผู้ไทยลดน้อยลง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอัตลักษณ์ทางดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

กรอบแนวคิด

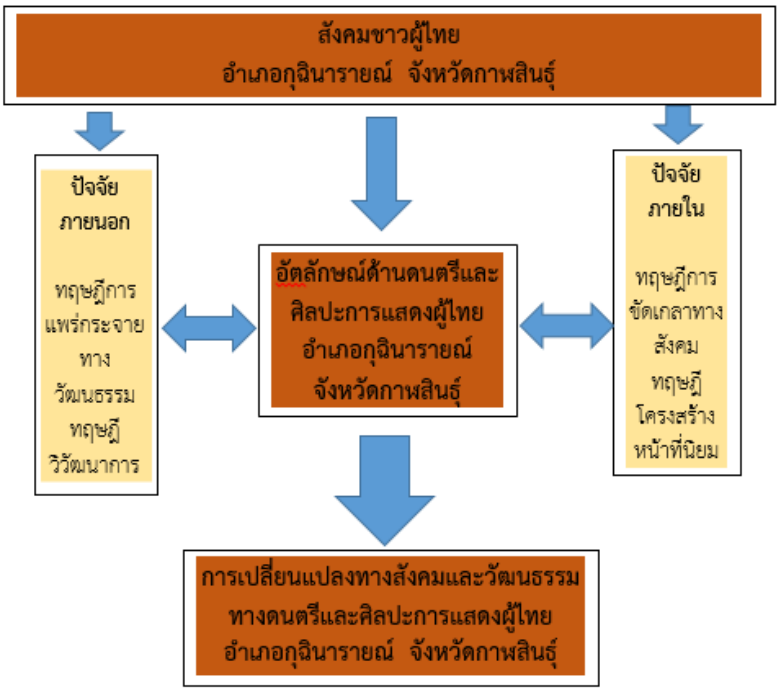

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการศึกษา

พื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยผู้วิจัยใช้วิธีเลือกพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพราะเป็นพื้นที่ที่มีเอกสารระบุว่ามีชาวผู้ไทยอาศัยอยู่มาเป็นเวลานานและมีวัฒนธรรมการดนตรีที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน (บุญยงค์ เกศเทศ, 2536: 113-114)

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางดนตรีและศิลปะการแสดงชาวผู้ไทย ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นนักวิชาการหรือผู้ทรงความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทยในอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 3 คน ให้ข้อมูลที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ขนบธรรมเนียม ภูมิปัญญา การเปลี่ยนแปลง และการเผยแพร่ดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) เป็นผู้สืบทอดหรือปฏิบัติทางด้านดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทยมาไม่น้อยกว่า 20 ปี จำนวน 3 คน ให้ข้อมูลในเชิงลึกในด้านภูมิปัญญา การเปลี่ยนแปลง และการเผยแพร่ดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

3. กลุ่มบุคคลทั่วไป (General Informants) เป็นกลุ่มประชาชนทั่วไป ที่อาศัยอยู่ในชุมชนซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง และการเผยแพร่ดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทยไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการเผยแพร่อัตลักษณ์ทางดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้มีเครื่องมือประกอบด้วย

1. แบบสำรวจ (Basic Survey) เพื่อการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

2. แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นแนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview Guide) ใช้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องดนตรี บทเพลง เครื่องแต่งกาย ท่ารำ และพิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้อง

3. แบบสังเกต (Observation) ใช้สำหรับสังเกตสภาพทั่วไปภายในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และเหตุการณ์ทั่วไปของชุมชนที่ศึกษา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย สามารถตอบคำถามของการวิจัยได้ตามที่กำหนดไว้ ซึ่งมีวิธีการเก็บข้อมูลเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสาร งานวิจัย หรือที่ได้มีการศึกษาไว้ในประเด็นที่เกี่ยวกับดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

2. การเก็บข้อมูลจากภาคสนามแบบสำรวจ ใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) และไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกระทำข้อมูลแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนคือ

1. การจัดกระทำข้อมูล ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จัดหมวดหมู่ข้อมูล

2. การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อเป็นการตรวจพิสูจน์ความถูกต้องความเที่ยงตรงของข้อมูลซึ่งจะมีการตรวจสอบ 4 ด้าน คือ ด้านข้อมูล ด้านผู้วิจัย ด้านทฤษฎี และด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์โดยการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) คือการจำแนกข้อมูลเป็นชนิด ๆ (Typological) การตีความโดยใช้แนวคิดทฤษฎีที่มีอยู่เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ (สุภางค์ จันทวานิช, 2542: 69-88) ได้แก่ ทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม และทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ใช้ในการวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ วิธีการประมวลความคิดขึ้นจากข้อมูลเชิงรูปธรรมแล้วทำเป็นข้อสรุปซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมตามวิธีการแบบอุปนัย (สุภางค์ จันทวานิช, 2542: 106-121)

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ประกอบรูปภาพ และสัญลักษณ์ต่าง ๆ

ผลการศึกษา

1. อัตลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย

1.1 อัตลักษณ์ด้านดนตรีผู้ไทย

1.1.1 เครื่องดนตรีซอบั้ง ที่พบในการศึกษาครั้งนี้เป็นของนายสีทัด อุทโท เป็นซอบั้งไม้ไผ่เหลาให้ส่วนด้านล่างบางกว่าด้านบนและเจาะรูขยายเสียงด้านหน้าซอ (ด้านสายซอ)

การบรรเลงซอบั้งไม้ไผ่นั้นจากการสัมภาษณ์และการสังเกตพบว่า รูปแบบการบรรเลงมีสองลักษณะ คือ รูปแบบโบราณ ซอบั้งไม้ไผ่มี 3 สาย เป็นสายหลักสองสาย และสายรองอีกหนึ่งสาย ปรับตั้งเสียงของสายหลักให้มีระดับเสียงเดียวกัน โดยสายที่หนึ่งที่อยู่ทางด้านซ้ายของผู้บรรเลงจะทำหน้าที่เป็น “สายบรรเลงทำนอง” และสายซอบั้งไม้ไผ่ที่อยู่ตรงกลางจะทำหน้าที่เป็น “สายเสียงประสานยืน” (Drone) ส่วนสายรองที่อยู่ด้านขวาสุดจะใช้ทำหน้าที่บรรเลงรับทำนองเสียงต่ำเฉพาะของลายทำนองฟ้อนผู้ไทยเท่านั้น

รูปแบบทั่วไป ซอบั้งไม้ไผ่จะใช้สายหลักสองสาย โดยปรับตั้งเสียงให้สายที่หนึ่งกับสายที่สองมีระดับเสียงห่างกันเป็นคู่สี่ (4th Perfect) โดยผู้บรรเลงจะลากหางม้าให้สัมผัสกับสายซอบั้งไม้ไผ่ทีละสายเช่นเดียวกับการสีซอด้วงหรือซออู้ ซึ่งการบรรเลงซอบั้งไม้ไผ่ในลักษณะรูปแบบทั่วไปนี้ จะใช้บรรเลงลายทำนองและประสมวงร่วมกับเครื่องดนตรีของชาวผู้ไทยอื่น ๆ

ระบบเสียงของซอบั้งไม้ไผ่ที่พบมี 3 ระบบ คือ ระบบสองสายเสียงเดียวกันเป็นการปรับตั้งเสียงโดยให้สายซอทั้งสองสายมีระดับเสียงเดียวกันหรือใกล้เคียงกันมากที่สุด ระบบสองสายเสียงไม่เท่ากัน เป็นการปรับตั้งเสียงโดยให้สายซอทั้งสองสายมีระยะห่างของเสียงเป็นคู่สี่เปอร์เฟค (4TH Perfect) และระบบสามสาย เป็นการปรับตั้งเสียงโดยให้สายซอ สายที่ 1 และสายที่ 2 มีระดับเสียงเดียวกันหรือใกล้เคียงกันมากที่สุด ส่วนสายที่ 3 ให้มีระดับเสียงที่ต่ำลงมาหนึ่งขั้นเสียงหรือมีระยะห่างเป็นคู่สองเมเจอร์ (2nd Major)

1.1.2 เครื่องดนตรีแคน ที่ใช้เป่าประกอบการแสดงนี้เป็นแคนแปด หรือเป็นแคนที่มีลูกแคน 8 ลูก ซึ่งผลิตโดยช่างทำแคน จากอำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ลักษณะท่าทางการบรรเลงผู้เป่าแคนจะนั่งเป่าโดยมีลักษณะท่าทางคือนั่งขัดสมาธิ จับแคนโดยใช้มือทั้ง 2 ข้าง จับที่เต้าแคนให้แน่นในอุ้งมือ ใช้นิ้วมือทั้งข้างซ้ายและขวาปิดรูเสียงที่อยู่บนลูกแคนของมือแต่ละข้าง โดยนิ้วโป้งทั้งสองมือจะคอยปิดรูแพวที่อยู่ด้านหน้าเหนือบริเวณช่องปากเป่า ใช้ปากเป่าลมเข้าหรือดูดลมออกออกเพื่อให้ลิ้นแคนที่ติดอยู่กับลูกแคนกระพือ และผู้เป่าแคนก็จะขยับปรับเปลี่ยนนิ้วตามเสียงที่ต้องการ

1.1.3 เครื่องดนตรีพิณ พิณที่ใช้บรรเลงในการศึกษาครั้งนี้ พบอยู่สองประเภท คือ

พิณโปร่ง ทำจากไม้ขนุน ลำตัวตัดให้เป็นรูปใบโพธิ์ขุดส่วนลำตัวด้านในให้เป็นโพรงแล้วปิดด้วยแผ่นไม้ขนุน เจาะรูรับเสียงด้านหน้า ส่วนลำคอพิณด้านหลังเหลาให้กลมส่วนด้านหน้าไสให้แบนราบและติดขั้นเสียง 16 ขั้น ส่วนหัวติดลูกบิด 3 อัน ตามจำนวนของสายที่ใช้จำนวน 3 สาย และติดหัวโขนเป็นรูปกนกลายไทย

พิณไฟฟ้า ทำจากไม้ขนุน ลำตัวตัดให้เป็นรูปหยดน้ำ เจาะส่วนลำตัวเพื่อวางตัวรับสัญญาณเสียง และชุดควบคุมสัญญาณเสียง ส่วนลำคอพิณด้านหลังเหลาให้กลมส่วนด้านหน้าไสให้แบนราบและติดขั้นเสียง 16 ขั้น ส่วนหัวติดลูกบิด 3 อัน ตามจำนวนของสายที่ใช้จำนวน 3 สาย ส่วนหัวพิณมีช่องสำหรับติดหัวโขนเพื่อความสวยงามเช่นเดียวกับพิณโปร่ง

การบรรเลง ผู้ดีดพิณจะนั่งบนเตียงไม้ ใช้ผ้าเป็นสายสะพาย โดยผูกตัวพิณและหัวพิณให้ตัวพิณอยู่บริเวณหน้าอกระหว่างกึ่งกลางลำตัว ไม่สูงหรือต่ำเกินไป ส่วนหัวพิณเชิดขึ้นเล็กน้อยเพื่อความสะดวกในการบรรเลง โดยใช้มือซ้ายจับที่คอพิณส่วนบนให้คอพิณอยู่ในอุ้งมือที่พอเหมาะ หัวแม่มือโผล่เหนือคอพิณเล็กน้อยเพื่อบังคับคอพิณได้สะดวก และนิ้วมือทั้ง 4 คือ ชี้ กลาง นาง ก้อย ให้อยู่ด้านหน้าคอพิณ พร้อมที่จะกดตามขั้นเสียงต่าง ๆ ตามแต่ทำนองที่บรรเลง

ระบบเสียงของพิณ การศึกษาครั้งนี้พบพิณที่ใช้บรรเลงสองลักษณะคือพิณโปร่งและพิณไฟฟ้า แต่ทั้งสองลักษณะใช้ระบบการตั้งเสียงแบบเดียวคือพิณสามสาย ตั้งเสียงสายที่ 1 และสายที่ 3 มีระดับเสียง E และสายที่สองจะมีระดับเสียง A ซึ่งต่ำกว่าสายที่ 1 และสายที่ 3 เป็นระยะห่างคู่ 5th และมีระดับเสียงสูงกว่าสายที่ 3 เป็นระยะห่างคู่ 4th

1.1.4 เครื่องดนตรีกลอง กลองที่ใช้ประกอบในการบรรเลงดนตรีของชาวผู้ไทยในการศึกษาครั้งนี้ จัดเป็นกลองประเภทหุ่นกลวง (Tubular) เป็นกลองหน้าเดียว ทำจากไม้ขนุน มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 30 เซนติเมตร ความยาวของตัวกลองประมาณ 50 เซนติเมตร ขึ้นหน้าด้วยหนังวัว ขึงให้ตึงด้วยเชือก ใช้ตีประกอบจังหวะ จะมีระดับเสียงที่ไม่แน่นอน ก่อนการบรรเลงจะดึงหนังที่ใช้ขึงหน้ากลองให้ตึง และทดลองตีเพื่อให้ได้เสียงที่ทุ้ม นุ่มนวล

1.1.5 บทเพลง การศึกษาภูมิปัญญาด้านดนตรีและนาฏศิลป์ผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ในครั้งนี้พบบทเพลงประกอบพิธีกรรม ได้แก่ ฟ้อนหมอเหยา และบทเพลงประกอบการแสดง ได้แก่ เซิ้งบั้งไฟ และฟ้อนผู้ไทย ดังตัวอย่างเพลง “ฟ้อนหมอเหยา” ของเครื่องดนตรี “ซอ” ดังนี้

ฟ้อนหมอเหยา

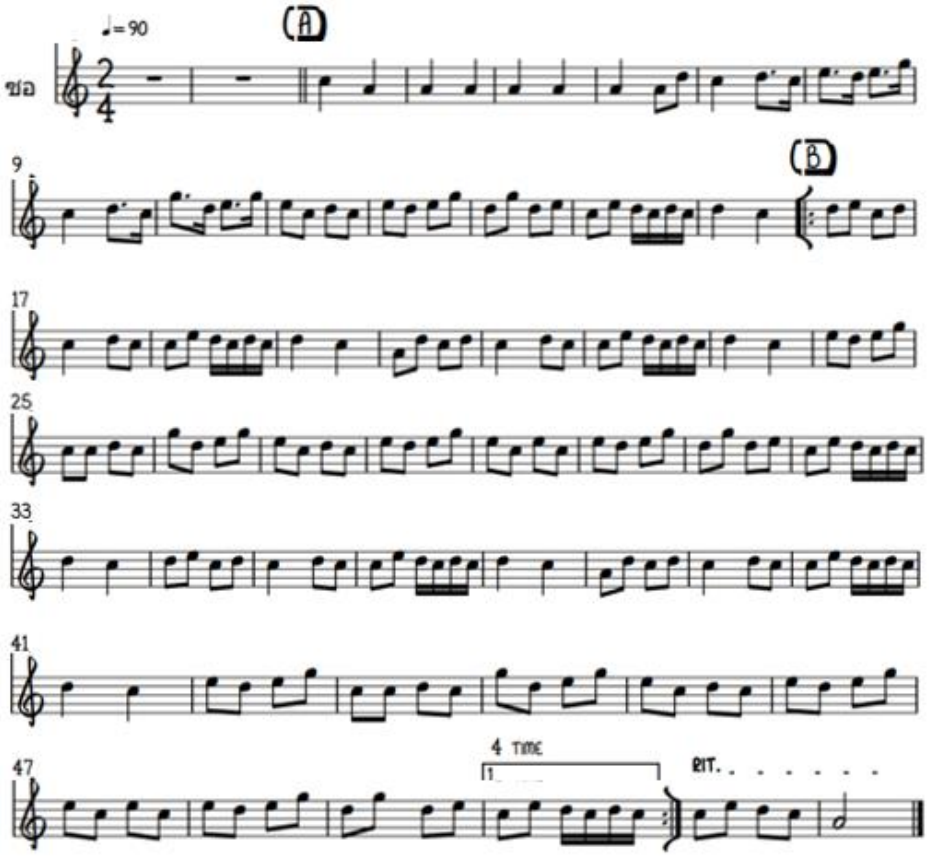

1.2 อัตลักษณ์ด้านศิลปะการแสดงผู้ไทย

1.2.1 การแต่งกาย ประกอบด้วย 1) เสื้อผู้ไทย 2) ผ้าสไบเฉียง 3) ผ้าถุงหรือผ้าซิ่นหรือผ้ามัดหมี่ 4) ผ้าพันมวยผมหรือผ้าแพรมนหรือผ้าผูกผม

1.2.2 เครื่องประดับ ประกอบด้วย 1) สร้อยคอหรือสร้อยเงิน 2) เข็มขัดหรือมัดแอว 3) ต่างหูหรือกระจอน 4) กำไลข้อมือหรือก่องแขน

1.2.3 ลักษณะท่ารำ ศิลปะการแสดงที่โดดเด่นของชาวผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย 1) ฟ้อนผู้ไทยมีทั้งหมด 16 ท่ารำ 2) ฟ้อนหมอเหยามีทั้งหมด 2 ท่ารำ 3) เซิ้งบั้งไฟมีทั้งหมด 9 ท่ารำ

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

2.1 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงดนตรีและศิลปะการแสดงซึ่งเกิดจากการปัจจัยภายในของสังคมและวัฒนธรรมชาวผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ คือ

2.1.1 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมชาวผู้ไทยในปัจจุบัน ทั้งวิถีการดำเนินชีวิต การติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอื่นๆ การเข้ามาของบุคคลภายนอกชุมชน หรือแม้แต่การออกไปและรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาโดยบุคคลในชุมชนเอง ทำให้วัฒนธรรมเกิดแลกเปลี่ยนและประสมประสานกันกอปรกับการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมมาผสมผสานกับฐานความคิดในการประดิษฐ์คิดค้นของคนในชุมชน จึงทำให้เกิดกระบวนการการคลี่คลายเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป

2.1.2 การปรับปรุงรูปแบบการบรรเลงให้ทันสมัย จากลักษณะการบรรเลงและหลักอุโฆษวิทยาของเครื่องดนตรีพบว่าการสั่นสะเทือนของสายซอบั้งไม้ไผ่นั้น ฐานรองสายซอที่ช่วยกระจายเสียงซึ่งเป็นไม้ไผ่นั้นมีลักษณะแข็ง การสั่นสะเทือนเพื่อกระจายเสียงของสายซอบั้งไม้ไผ่จึงทำได้น้อย ทำให้เสียงของซอบั้งไม้ไผ่มีระดับเสียงค่อนข้างเบา และการบรรเลงรวมวงดนตรีผู้ไทยก็พบว่าเครื่องดนตรีทั้งหมดเป็นเครื่องดนตรีที่มีระดับเสียงค่อนข้างเบา เหมาะที่จะใช้บรรเลงเพื่อการขับกล่อมมากกว่าที่จะใช้บรรเลงเพื่อการประโคมหรือแห่แหนต่าง ๆ แต่เนื่องด้วยซอบั้งไม้ไผ่เป็นเครื่องดนตรีประเภทเสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของสา (Chordophones) จัดอยู่ในประเภทพิณ (Lute) ชนิดที่ใช้สี (Bowed) และมีระดับเสียงที่ไม่แน่นอน (Indefinite Pitch Instruments) จึงทำให้เครื่องดนตรีชนิดนี้สามารถนำไปบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีหรือวงดนตรีอื่น ๆ ได้ จึงมีการปรับปรุงให้เป็นซอบั้งไม้ไผ่ไฟฟ้า ที่ติดตั้งวงจรรับสัญญาณเสียงเพื่อขยายเสียงให้ดังขึ้น

2.1.3 ความไม่สนใจค่านิยมวัฒนธรรมท้องถิ่ สภาพสังคมแห่งโลกาภิวัตน์ และกระแสวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชน ทำให้ความสนใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมภายในสังคมชาวผู้ไทยลดน้อยลง โดยพบว่าส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการสืบทอดและถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงเดิมเป็นการถ่ายทอดภายในครอบครัว แต่ในสภาพปัจจุบันเยาวชนต้องมีหน้าที่ในการศึกษาเพียงในสถานศึกษาของรัฐที่อาจมีหรือไม่มีการส่งเสริมให้เรียนรู้วัฒนธรรมด้านดนตรีและศิลปะการแสดงประจำถิ่น อีกทั้งสภาพเศรษฐกิจก็ส่งผลกระทบให้ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานต้องหาอาชีพเสริมหรือประกอบอาชีพนอกบ้านเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัวให้มากขึ้น ทำให้กระบวนการสืบทอดองค์ความรู้ภายในครอบครัวและการให้ความสำคัญกับค่านิยมวัฒนธรรมท้องถิ่นลดน้อยลง รวมถึงการแต่งงานกับคนภายนอกสังคมทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางดนตรีและศิลปะการแสดงจึงค่อย ๆ เลือนหายไปจากสังคมชาวผู้ไทย

2.1.4 การถ่ายทอดองค์ความรู้แบบมุขปาฐะ (Oral Tradition) การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยวิธีแบบโบราณคือ การจดจำ

ต่อเนื่องกันมาสอนแบบปากต่อปาก การท่องด้วยปาก การกล่าวด้วยปาก ซึ่งก็คือการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบมุขปาฐะ จึงอาจทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบดั้งเดิมไม่สามารถถ่ายทอดได้อย่างครบถ้วน (Imperfect socialization) เนื่องจากขาดการบันทึกองค์ความรู้ดั้งเดิมอย่างเป็นระบบและเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้รายละเอียดข้อมูลองค์ความรู้ต่าง ๆ อาจจะสูญหายหรือบกพร่องในรายละเอียดไป นานวันเข้าก็ไม่มีผู้ใดจดจำได้กลายเป็นวัฒนธรรมหรือองค์ความรู้ที่ถูกลืมเลือน

2.2 ปัจจัยภายนอก

2.2.1 การติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอื่นๆ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอื่น ๆ อันเป็นกระบวนการที่มีทั้งการให้และการรับจากการที่มีการติดต่อกับสังคมอื่น ๆ เช่น การรับวัฒนธรรมบทเพลงจากชาติตะวันตก การรับวัฒนธรรมรูปแบบการแสดงจากสังคมภายนอกอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ก่อให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมเพลงสมัยใหม่

2.2.2 การรับวัฒนธรรมจากสื่อสังคมออนไลน์ ปัจจุบันเยาวชนที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นทุกคนในชุมชนบ้านหนองห้างสามารถเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ได้ ทำให้เยาวชนสามารถรับรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ กระแสความนิยมในโลกสังคมออนไลน์ จนไปถึงการยอมรับวัฒนธรรม และการลอกเลียนวัฒนธรรมมาปรับใช้ในชุมชนของตนเอง เช่น การนำเอารถแห่ที่มีการแสดงดนตรีที่ได้รับความนิยมในสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ประกอบในขบวนแห่งานประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น

อภิปรายผล

1. การเปลี่ยนแปลงของเครื่องดนตรีชาวผู้ไทย วัฒนธรรมการดนตรีของชาวผู้ไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอีกวัฒนธรรมหนึ่งที่ได้มีการสืบทอดต่อกันมา แต่เมื่อถึงระยะเวลาหนึ่งก็มีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะลักษณะทางกายภาพของเครื่องดนตรี จากการศึกษาพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงจากเครื่องดนตรีในอดีตที่หลักการทางอุโฆษวิทยาจะเป็นเสียงจากธรรมชาติทั้งหมด (Acoustic) แต่ปัจจุบันพบว่าเครื่องดนตรีบางส่วนได้นำระบบการรับเสียงอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการเข้ามาของวัตถุจากวัฒนธรรมภายนอก และส่วนหนึ่งก็เกิดขึ้นจากความคิดประดิษฐ์ดัดแปลงเพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์ในการใช้งาน โดยส่วนใหญ่เกิดจากการที่นักดนตรีหรือผู้ที่ประดิษฐ์เครื่องดนตรีได้สังเกตและดัดแปลงจากเครื่องดนตรีอื่นที่พัฒนาก่อนแล้ว เช่น พิณที่ใช้สายเป็นโลหะเช่นเดียวกับกีตาร์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (The Diffusion Theory of Culture) ของ ราล์ฟ ลินตัน (Ralp Linton) (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2544) ที่กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยเกิดจากการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสังคมที่ต่างวัฒนธรรมร่วมกันและต่างแพร่กระจายวัฒนธรรมไปสู่กันและกัน และเกิดการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับวาสนา ซึ่งรัมย์ (2552: 80–112) ได้ศึกษาดนตรีผู้ไทยบ้านโพนสวาง อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าวัฒนธรรมดนตรีผู้ไทยเป็นการสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน การประดิษฐ์เครื่องดนตรีจะใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นเป็นหลักสำคัญตามหลักภูมิศาสตร์ ในปัจจุบันเครื่องดนตรีบางชนิดไม่ได้ประดิษฐ์เอง แต่เป็นการซื้อจากที่อื่นหรือเป็นการดัดแปลง และสอดคล้องกับศิริวรรณ แก้วเพ็งกรอ (2551: 150–217) ได้ศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อสืบสานและพัฒนารูปแบบการแสดงดนตรีของชาวผู้ไทย พบว่า

ชาวผู้ไทยจังหวัดกาฬสินธุ์มีเครื่องดนตรีทั้งประเภทดีด สี ตี เป่า เมื่อมีความเจริญแทรกซึมเข้ามา ชาวผู้ไทยติดต่อสัมพันธ์กับชาวอีสานจึงนำเอาเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงดนตรีพื้นบ้านอีสานหรือวงโปงลางและวงกลองยาวมาร่วมบรรเลง ส่งผลให้การลำ การฟ้อน เครื่องแต่งกาย การฝึกซ้อม ลำดับการแสดงมีแบบแผนมากขึ้น ซึ่งมีทั้งเครื่องดนตรีที่คิดประดิษฐ์ดัดแปลงสร้างสรรค์ขึ้นเอง เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงดนตรีพื้นบ้านอีสานหรือวงโปงลางและวงกลองยาว ทำให้เกิดความหลากหลายในการบรรเลง

2. การเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคมของดนตรีผู้ไทย พบว่าในอดีตมีการสืบทอดในชุมชนชาวผู้ไทยมาเป็นเวลานานแล้ว โดยมีลักษณะการสืบทอดและถ่ายทอดภายในครอบครัว หรือภายในชุมชนเป็นหลัก โดยใช้วิธีการถ่ายทอดแบบปากต่อปากหรือมุขปาฐะ จึงอาจทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบดั้งเดิมไม่สามารถถ่ายทอดได้อย่างครบถ้วน (Imperfect socialization) เนื่องจากขาดการบันทึกองค์ความรู้ดั้งเดิมอย่างเป็นระบบและเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้รายละเอียดข้อมูลองค์ความรู้ต่าง ๆ อาจจะสูญหายหรือบกพร่องในรายละเอียดไป นานวันเข้าก็ไม่มีผู้ใดจดจำได้ กลายเป็นวัฒนธรรมหรือองค์ความรู้ที่ถูกลืมเลือน นอกจากนี้ดนตรีและการแสดงยังถูกลดบทบาทของงานแสดงและพิธีกรรมต่าง ๆ เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จารีตประเพณี ความเชื่อ ทัศนคติ และมีวิถีการดำรงชีวิตของชาวผู้ไทยก็ปรับเปลี่ยนตามไปด้วย แต่กระนั้นก็ตามกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ก็ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์และขนบธรรมเนียมประเพณีที่โดดเด่นหลายประการเอาไว้ได้จนปัจจุบัน เช่น การฟ้อนผู้ไทย ดนตรีผู้ไทย พิธีกรรมการรักษาการเจ็บป่วย (เหยา) เป็นต้น

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นนี้ สอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมของออกุสต์ คอมท์ ที่ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากโครงสร้างสองส่วน คือส่วนที่เปลี่ยนแปลงและส่วนที่อยู่คงที่ซึ่งก็คือวัฒนธรรมที่ยังคงเหลืออยู่ (Survival) เพราะคนบางกลุ่มในสังคมยังมีความเชื่อคล้ายคลึง หรือยึดมั่นในความเชื่อของสังคมและวัฒนธรรมเดิม การสูญเสียบทบาททางสังคมของดนตรีผู้ไทย จังหวัดกาฬสินธุ์นั้นจึงเกิดขึ้นจากโครงสร้างทางสังคมส่วนที่เปลี่ยนแปลงหรือพลวัต (Social Dynamics) ซึ่งปัจจุบันเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคม เป็นกลุ่มเยาวชน กลุ่มคนทำงาน และเป็นกลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมภายนอก เป็นกลุ่มคนที่รับเอาวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาใช้หรือดัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง จนทำให้ความนิยมในดนตรีผู้ไทยในกลุ่มคนเหล่านี้ค่อยๆ ลดลง งานประเพณีหรือกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่เคยใช้ดนตรีผู้ไทยจึงถูกละเลยหรือถูกแทนที่ด้วยเครื่องดนตรีอื่น ๆ จากวัฒนธรรมภายนอก คงเหลือเพียงกลุ่มคนรุ่นเก่าและผู้ที่สนใจจำนวนน้อยเท่านั้นที่ยังคงให้ความสำคัญกับดนตรีผู้ไทยแบบดั้งเดิม สอดคล้องกับ สกุณา พันธุระ (2554: 26–93) ได้ศึกษาดนตรีผู้ไทย ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า การสืบทอดดนตรีเป็นการเรียนและการถ่ายทอดด้วยปากเปล่า ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่เข้าใจในความลึกซึ้งของดนตรีและระบบการถ่ายทอดดนตรีของนักดนตรีอาวุโส ด้วยเหตุนี้ดนตรีผู้ไทยจึงอยู่ในวงจำกัดกับนักดนตรีอาวุโส และสอดคล้องกับพงค์ธร พันธุ์ผาด (2554: 41–71) ได้ศึกษาเรื่องปี่ภูไท (ผู้ไทย) บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยศึกษาประวัติความเป็นมาของการทำปี่ วิธีการบรรเลง บทเพลงที่บรรเลง และศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรมของชาวภูไทที่มองผ่านปี่ภูไท ผลการศึกษาพบว่าบทเพลงของปี่ผู้ไทยเป็นเพลงที่มีทำนองช้า ๆ

เนิบๆ ชาวผู้ไทยนิยมใช้ปี่เป่าประกอบการลำผู้ไทย และใช้ในพิธีเหยาซึ่งเป็นพิธีกรรมรักษาโรค ชาวผู้ไทยถือว่าปี่เป็นเครื่องดนตรีที่ให้ทั้งความสนุกสนานและใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ควบคู่กับวิถีชีวิตของชาวผู้ไทยอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ด้วยเหตุนี้ปี่ผู้ไทยจึงสะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยในด้านต่าง ๆ คือ เป็นสิ่งสร้างความบันเทิงและก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน เป็นศิลปะและสุนทรียะด้านดนตรีของชาวผู้ไทย มีบทบาทสำคัญด้านความเชื่อและพิธีกรรม สะท้อนการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและปี่ผู้ไทยบอกอัตลักษณ์หรือตัวตนของชาวผู้ไทย

3. การสืบทอดอัตลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงชาวผู้ไทย มีลักษณะเช่นเดียวกับการสืบทอดดนตรีและศิลปะการแสดงของไทยที่เป็นแบบมุขปาฐะ เป็นการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากการถ่ายทอดภายในครอบครัว ผ่านระบบเครือญาติ แล้วออกสู่ชุมชน โดยครอบครัว เครือญาติ และชุมชนจะเป็นผู้ตรวจสอบ ปรับปรุง แก้ไขความรู้หรือภูมิปัญญาให้เป็นไปตามที่สังคมชาวผู้ไทยให้การยอมรับ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ถูกจัดการโดยคนในสังคม สอดคล้องกับทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมระหว่างคนรุ่นหนึ่ง กับคนอีกรุ่นหนึ่ง (Socialization As Enculturation) ที่เป็นกระบวนการทางสังคมกับจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ เมอร์เซอร์ และเมอร์ตัน (Mercer, Blaime E. and Merton, Robert K., 1958) อธิบายว่าการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลมีการเรียนรู้และรับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี บรรทัดฐานทางสังคม อุปนิสัย คุณค่าของระบบสังคมที่ตนอยู่ไว้เป็นของตน และยอมรับทำตามกฎเกณฑ์ของสังคมในชีวิตประจำวันจนกลายเป็นนิสัย ซีคอร์ด และแบคแมน (Secord, Paul F. and Backman, Carl W, 1968) กล่าวว่าเป็นกระบวนการกระทำต่อกันระหว่างบุคคล โดยที่พฤติกรรมบุคคลจะต้องทำตามความคาดหวังของกลุ่มหรือมีพฤติกรรมเหมาะสม ตามความมุ่งหวังของผู้ใหญ่ และสอดคล้องกับ มานะชาติ คล่องดี (2552: 100–215) ได้ศึกษาการศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายความเข้มแข็งทางสังคม ด้วยพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไทย จังหวัดมุกดาหาร พบว่ารูปแบบการสร้างเครือข่ายความเข้มแข็งทางสังคมด้วยพิธีกรรมเหยาของของชาวผู้ไทยในจังหวัดมุกดาหาร เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติไม่มีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน เข้าไปบริหารจัดการเครือข่ายโดยความความเชื่อและความสมัครใจของสมาชิก โดยสรุป พิธีกรรมเหยาเป็นสื่อพื้นบ้านด้านวัฒนธรรมความเชื่อที่มีส่วนทำให้ชุมชนเข็มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ อีกทั้งเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงบุคคลหลายฝ่ายที่ต่างเพศต่างวัยในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีในชุมชน

จากผลการศึกษาอัตลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงชาวผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงพบว่าอัตลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทย ดำรงอยู่และปรับตัวด้วยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยสมาชิกในชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ผ่านการขัดเกลาตั้งแต่วัยเยาว์โดยสังคมปฐมภูมิคือครอบครัว และกระบวนการขัดเกลาจากชุมชนและสังคม ผ่านกระบวนการที่สำคัญคือ

1. เรียนรู้คุณค่าของตัวตน กฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนของสังคม
2. สืบทอด ถ่ายทอดวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชน สังคม (Cultural transfer)
3. ปรับตัวเข้ากับกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนของสังคมของสังคม (Adaptation)
4. ความรู้สึกอัตลักษณ์เป็นตัวของตัวเอง (Self)

ด้วยเหตุนี้อัตลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงชาวผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการรุกรานของกระแสวัฒนธรรมจากสังคมออนไลน์ในยุคปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ศิลปินดนตรีและศิลปะการแสดงผู้ไทยควรนำองค์ความรู้ และถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ผู้สนใจอย่างต่อเนื่อง บันทึกองค์ความรู้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือสื่อประเภทต่าง ๆ
2. ผู้นำชุมชน ควรปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการให้เกียรติและยอมรับนับถือ ความภาคภูมิใจ ความรู้จักตนเอง และเพื่อให้สมาชิกในชุมชนทุกคนมองเห็นข้อดีและประโยชน์ของสิ่งดี ๆ ในท้องถิ่น ตลอดจนก่อให้เกิดความสามัคคีและหวงแหนมรดกในท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาอัตลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะการแสดงชาวผู้ไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ
2. การศึกษาเปรียบเทียบบทเพลงของชาวผู้ไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

เกรียงไกร หัวบุญศาล. (2558). *ภูไทหรือผู้ไท ชนเผ่าไทแห่งแคว้นสิบสองจุไทในประเทศไทย.* สืบค้น 19 มิถุนายน 2558, จาก http://www.oknation.net/blog/kriengkrai/2014/04/14/entry-1.

เจริญชัย ชนไพโรจน์. (2529). *ดนตรีผู้ไท.* มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

บุญยงค์ เกศเทศ. (2536). *วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์.* กรุงเทพฯ: ดวงกมลสมัย.

พงค์ธร พันธุ์ผาด. (2554). *ปี่ภูไท (ผู้ไทย) บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2526). กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

มานะชาติ คล่องดี. (2552). *การศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่าย ความเข้มแข็งทางสังคม ด้วยพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไท จังหวัดมุกดาหาร* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วาสนา ซึ่งรัมย์. (2552). *ดนตรีผู้ไทบ้านโพนสวาง อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศิริวรรณ แก้วเพ็งกรอ. (2551). *ภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อสืบสานและพัฒนารูปแบบการแสดงดนตรีของชาวผู้ไทจังหวัดกาฬสินธุ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สกุณา พันธุระ. (2554). *การศึกษาดนตรีผู้ไทย ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2544***).*** *การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม : แนวความคิด วิธีวิทยา และทฤษฎี.* ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุเทพ ไชยขันธุ์. (2556). *ผู้ไท ลูกแถน.* กรุงเทพฯ: ตถาตา.

สุพัตรา สุภาพ. (2537). การขัดเกลาทางสังคม. *สังคมและวัฒนธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช. (2542). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Mercer, Blaime E. and Merton, Robert K. (1958). *The Study of Society*. New York: Harcout and World.

Secord, Paul F. and Backman, Carl W. (1968). *Social Psychology.* New York: McGraw-Hill Book comp.

รูปแบบภาวะผู้นำกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน
Leadership Style and Success of Tourism Operators in the Northern Region

ปริญญา บรรจงมณี[1] และสุเมธ ธุวดาราตระกูล[2]
Parinya Bunjongmanee and Sumeth Tuvadaratragool

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบภาวะผู้นำของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน 2) ศึกษาความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน 3) เปรียบเทียบความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 4) เปรียบเทียบความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน จำแนกตามรูปแบบภาวะผู้นำ กลุ่มตัวอย่างคือผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวนเขตภาคเหนือตอนบน จำนวน 162 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบแบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระจากกัน (ค่าที) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวพร้อมการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟ่

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่มีรูปแบบภาวะผู้นำแบบสานประโยชน์ ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผู้ประกอบการที่มีอายุ รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา ทุนจดทะเบียนและจำนวนพนักงานต่างกัน ให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ประกอบการที่มีอายุ 61 ปีขึ้นไป มีรายได้ต่อเดือน 150,001 บาทขึ้นไป มีการศึกษาระดับปริญญาโท มีทุนจดทะเบียน 2,000,001 บาทขึ้นไป และมีจำนวนพนักงาน 11-15 คน ให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนมากกว่ากลุ่มอื่นในหมวดเดียวกัน และผู้ประกอบการที่มีรูปแบบภาวะผู้นำต่างกันให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ประกอบการที่มีรูปแบบภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนมากกว่าแบบสานประโยชน์และแบบไม่ใช่ผู้นำ

คำสำคัญ: รูปแบบภาวะผู้นำ ความสำเร็จของผู้ประกอบการ การประกอบธุรกิจนำเที่ยว

Abstract

The research aims 1) to study leadership style of tourism operators in the Northern Region, 2) to study success factors of tourism operators in the Northern

[1] บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด อีเมล์ parinya.bunjongmanee@stamford.edu
Post Graduate Studies, Stamford International University, Email: parinya.bunjongmanee@stamford.edu
[2] บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด อีเมล์ sumeth.tuvadaratragool@stamford.edu
Post Graduate Studies, Stamford International University, Email: sumeth.tuvadaratragool@stamford.edu

Region, 3) to compare the success of tourism operators in the Northern Region classified by personal factors, and 4) to compare the success of tourism operators in the Northern Region classified by leadership style. A total sample of 162 tourism operators, who are operating tourism business in the Northern Region. Questionnaire was employed as data collection tool. Statistics used included frequency, percentage, mean, standard deviation, Independent-Samples t-test, One-Way ANOVA, and Scheffe's Method.

The result showed that most tourism operators in the Northern Region have transactional leadership, the overall success factors of tourism operators in the Northern Region are at high level, the tourism operators who have difference in age, monthly income, education, registered capital, and number of employees differently pay attention to the success of tourism operators in the Northern Region at 0.05 statistical significance level, particularly, the tourism operators, who are 61 years old and over, earn a monthly revenue of 150,001 Baht and over, complete a master's degree, have registered capital of 2,000,001 Baht and over, and have 11-15 employees, pay relatively more attention to the success than other groups, and the tourism operators who have difference in leadership style differently pay attention to the success of tourism operators in the Northern Region at 0.05 statistical significance level. Particularly, the tourism operators who have a transformation leadership style pay relatively more attention to the success than those having other styles.

Keywords: Leadership Style, Success of operators, Tourism Operating

บทนำ

ท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ ซึ่งจะมีส่วนช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงินได้เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังมีบทบาทกระตุ้นให้มีการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง โดยผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นได้นำมาประดิษฐ์เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อขายเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวได้ (ปิยะนุช มีเหว่าพันธ์, 2556) ซึ่งผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นจะรวมกลุ่มกันและทำการคัดเลือกผู้นำของท้องถิ่นขึ้นมา โดยผู้นำดังกล่าวต้องมีความรู้ความเข้าในการบริหารจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นเพื่อให้ท้องถิ่นของตนประสบความสำเร็จในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวอันดับต้นของประเทศไทย

ภาวะผู้นำหมายถึงความสามารถของบุคคลที่จะสร้างอิทธิพลหรือแรงจูงใจ และทำให้ผู้อื่นดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพและสร้างความสำเร็จขององค์กร (House, Hanges, Javidan, Dorfman, & Gupta, 2004) ภาวะผู้นำของผู้นำถือว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งการพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าควรเริ่มต้นที่การสร้างภาวะผู้นำให้เกิดกับผู้นำองค์กร โดยเริ่มต้นจากคุณสมบัติของความเป็นผู้นำในตนเองที่ทำให้ผู้อื่นรู้สึกสัมผัสได้ เนื่องจากการนำเป็นทั้ง

ศาสตร์และศิลป์ ผู้นำจึงต้องเป็นผู้ที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์ในตนเองที่สร้างความโดดเด่นในกลุ่ม ทำให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มที่จะให้ความไว้วางใจและเชื่อใจว่าสามารถนำพาไปสู่ความสำเร็จ และได้รับความร่วมมือ นอกเหนือไปจากนั้นคือการได้รับความเคารพนับถือซึ่งเป็นส่วนช่วยในส่งเสริมให้ผู้ประกอบการธุรกิจในฐานะผู้นำองค์กรสามารถดำเนินงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Phinit Kotakarn, 2559) ส่งผลถึงความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดเล็กและ ขนาดใหญ่ โดยไม่คำนึงว่าจะองค์กรนั้นจะอยู่ในธุรกิจประเภทใด ซึ่งความสำเร็จของการประกอบการได้แก่ การเติบโตของรายได้ เวลาในการดำเนินงานและความมั่งคงขององค์กร (Mesh, Huynh, & Jessup, 2005)

ธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนเป็นอีกภูมิภาคหนึ่งที่การท่องเที่ยวมีอิทธิพลอย่างสูง นับได้ว่าเป็นธุรกิจอีกประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญต่อประเทศในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจให้ดีขึ้น ซึ่งในการดำเนินธุรกิจนั้นต้องอาศัยภาวะความเป็นผู้นำของเจ้าของหรือผู้ประกอบการในการดำเนินงานและการบริหารจัดการธุรกิจ เพื่อให้องค์กรประความสำเร็จตามแผนที่เจ้าของหรือผู้ประกอบการได้วางไว้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบภาวะผู้นำกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน เพื่อนำผลจากการวิจัยไปทำการเผยแพร่ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนให้สามารถปรับตัวในการดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จได้ และนักวิจัยที่สนใจในด้านการท่องเที่ยวในการสร้างประโยชน์ต่อแนวทางในการวางแผนกลยุทธ์ การบริหาร และการตลาดในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบภาวะผู้นำของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน
2. เพื่อศึกษาความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน
3. เพื่อเปรียบเทียบความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
4. เพื่อเปรียบเทียบความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนจำแนกตามรูปแบบภาวะผู้นำ

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้ประกอบการที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างกัน
2. ผู้ประกอบการที่มีรูปแบบภาวะผู้นำแตกต่างกันให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของงานวิจัยนี้ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน และจังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในงานวิจัยนี้หมายถึง ผู้ที่ทำการประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการจัดสรรจัดการหรือการให้บริการ รวมถึงการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเดินทาง สถานที่พัก อาหาร ทัศนาจร หรือมัคคุเทศก์ให้กับนักท่องเที่ยว โดยต้องเป็นผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวที่ได้รับใบอนุญาติประกอบธุรกิจนำเที่ยวตามพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2511 (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2551)

เนื่องจากประชากรมีขนาดใหญ่และไม่ทราบจำนวนที่แน่นอนจึงใช้สูตรการคำนวณจำนวนตัวอย่างของ Cochran (1953) โดยกำหนดสัดส่วนประชากรที่ต้องการสุ่มเท่ากับ 0.88 ค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และสัดส่วนความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 โดยแบ่งกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนออกเป็น 9 จังหวัด (Cluster Sampling) กำหนดตัวอย่างจังหวัดละ 18 รายเท่ากัน (Quota Sampling) รวมจำนวนตัวอย่างเท่ากับ 162 ราย และทำการคัดเลือกตัวอย่างที่เป็นเจ้าของหรือผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวตามความหมายข้างต้น ซึ่งเป็นสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ขอบเขตของงานวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา: งานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดทฤษฎีของ Bass and Avolio (1994) มาสร้างตัวแปรรูปแบบภาวะผู้นำและแนวคิดทฤษฎีของ P.J. Gardiner Institute for Enterprise and Entrepreneurship (2003) มาสร้างตัวแปรตาม

ขอบเขตด้านตัวแปร: ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา ทุนจดทะเบียน จำนวนพนักงาน และระยะเวลาในการประกอบธุรกิจ และ 2) รูปแบบภาวะผู้นำ ประกอบด้วย ภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำแบบสานประโยชน์ และภาวะผู้นำแบบไม่ใช่ผู้นำ ตัวแปรตาม คือความสำเร็จของผู้ประกอบการ ประกอบด้วย ความสามารถในการสร้างความเจริญเติบโตทางด้านการเงิน ความเจริญเติบโตของธุรกิจ ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในอุตสาหกรรม และความมีชื่อเสียงของธุรกิจในชุมชน

ขอบเขตด้านระยะเวลา: งานวิจัยนี้ใช้ระยะเวลาระหว่าง มิถุนายน 2559 กับ มิถุนายน 2560

เครื่องมือและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 เป็นปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจรายการ (Check List) ส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลรูปแบบภาวะผู้นำของผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนเป็นแบบตรวจรายการ (Check List) และส่วนที่ 3 เป็นข้อมูลความสำเร็จของผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือ เป็นข้อมูลแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ ดังนี้

ระดับคะแนน 5 หมายความว่า มีความสำคัญมากที่สุด
ระดับคะแนน 4 หมายความว่า มีความสำคัญมาก

ระดับคะแนน 3 หมายความว่า มีความสำคัญปานกลาง
ระดับคะแนน 2 หมายความว่า มีความสำคัญน้อย
ระดับคะแนน 1 หมายความว่า มีความสำคัญน้อยที่สุด

โดยมีเกณฑ์การแปลค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.21-5.00 หมายความว่า มีความสำคัญมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20 หมายความว่า มีความสำคัญมาก
ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40 หมายความว่า มีความสำคัญปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.81-2.60 หมายความว่า มีความสำคัญน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80 หมายความว่า มีความสำคัญน้อยที่สุด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ก่อนทำการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง แบบสอบถามของงาวิจัยนี้ได้รับการตรวจสอบคุณภาพ 2 ด้าน ประกอบด้วย

1. ค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านได้พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาของแบบสอบถาม โดยดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ของคำถามทุกข้อในแบบสอบถามที่ใช้ในงานวิจัยนี้ เท่ากับ 1 ชี้ให้เห็นว่าข้อคำถามของแบบสอบถามสอดคล้องกับเนื้อหาการวิจัย

2. ค่าความน่าเชื่อถือ (Reliability) หลังจากที่แบบสอบถามผ่านเกณฑ์ความเที่ยงตรงของเนื้อหา ได้ถูกนำไปทดสอบ (Pre-test) กับประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย จำนวน 30 ชุด โดยแบบสอบถามมีค่าสัมประสิทธิแอลฟา (Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.884 ชี้ให้เห็นว่าแบบสอบถามของงานวิจัยนี้มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์ตามขั้นตอนต่อไปได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทีมผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับตัวแทนเครือข่ายผู้ประกอบการที่เคยติดต่อกันมาก่อนในแต่ละจังหวัด

2. ส่งแบบสอบถามพร้อมคำชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้กับตัวแทนและเครือข่ายดังกล่าว

3. นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจความสมบูรณ์ ความถูกต้องของแบบสอบถามและทำการลงรหัสแบบสอบถาม

4. ทำการบันทึกข้อมูลของแบบสอบถามที่ลงรหัสเรียบร้อยแล้วในโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อทำการวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิจัยนี้ ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบแบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระกัน (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) และการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟ่ (Scheffe's method)

สรุปผลการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคล

ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 51.85 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 30.87 มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 90,001-120,000 บาท ร้อยละ 23.46 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 58.65 ทุนจดทะเบียนของธุรกิจระหว่าง 500,001 -1,000,000 บาท ร้อยละ 36.41 มีพนักงานน้อยกว่า 6 คน ร้อยละ 60.50 และมีระยะเวลาในการประกอบธุรกิจอยู่ระหว่าง 1-3 ปี กับ 13 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 24.08

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1: รูปแบบภาวะผู้นำของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

ตารางที่ 1 รูปแบบภาวะผู้นำของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

รูปแบบภาวะผู้นำของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน	จำนวน	ร้อยละ
ภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง	45	27.78
ภาวะผู้นำแบบสานประโยชน์	78	48.14
ภาวะผู้นำแบบไม่ใช่ผู้นำ	39	24.08
รวม	162	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่มีภาวะผู้นำแบบสานประโยชน์ จำนวน 78 ราย คิดเป็นร้อยละ 48.14 รองลงมา ได้แก่ ภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง จำนวน 45 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.78 และภาวะผู้นำแบบไม่ใช่ผู้นำ จำนวน 39 ราย คิดเป็นร้อยละ 24.08 ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2: ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

ตารางที่ 2 ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน

ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความสำคัญ	ลำดับที่
ความสามารถในการสร้างความเจริญเติบโตทางด้านการเงิน	3.73	0.61	มาก	2
ความเจริญเติบโตของธุรกิจ	3.70	0.65	มาก	3
ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในอุตสาหกรรม	3.66	0.61	มาก	4
ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในชุมชน	3.89	0.64	มาก	1
รวม	3.74	0.54	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่าความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.74) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในชุมชนมาเป็นลำดับแรก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89) รองลงมาได้แก่ ความสามารถในการสร้างความเจริญเติบโตทางด้านการเงิน (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73) ความเจริญเติบโตของธุรกิจ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70) และความมีชื่อเสียงของธุรกิจในอุตสาหกรรม (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.66) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3: การเปรียบเทียบความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบภาพรวมความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนในภาพรวม		
	t/F	p-value	แปลผล
เพศ	-0.64	0.52	ไม่แตกต่าง
อายุ	2.28	0.05*	แตกต่าง
รายได้ต่อเดือน	7.72	0.00*	แตกต่าง
ระดับการศึกษา	9.51	0.00*	แตกต่าง
ทุนจดทะเบียน	4.10	0.00*	แตกต่าง
จำนวนพนักงาน	11.92	0.00*	แตกต่าง
ระยะเวลาในการประกอบธุรกิจ	1.57	0.17	ไม่แตกต่าง

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่าผู้ประกอบการที่มีอายุ (F=2.28, p-value=0.05) รายได้ต่อเดือน (F=7.72, p-value=0.00) ระดับการศึกษา (F=9.51, p-value=0.00) ทุนจดทะเบียน (F=4.10, p-value=0.00) และจำนวนพนักงาน (F=11.92, p-value=0.00) ต่างกัน ให้ความสำคัญกับความสำเร็จของประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนผู้ประกอบที่มีเพศ (t=-0.64, p-value=0.52) และระยะเวลาในการประกอบธุรกิจ (F=1.57, p-value=0.17) ต่างกัน ให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนไม่แตกต่างกัน ซึ่งรายละเอียดด้านอายุ รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา ทุนจดทะเบียน และจำนวนพนักงานสามารถนำมาสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน ด้านอายุ

ความสำเร็จของผู้ประกอบการฯ	น้อยกว่า 21 ปี		21-30 ปี		31-40 ปี		41-50 ปี		51-60 ปี		61 ปีขึ้นไป	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
ความสามารถในการสร้างความเจริญเติบโตทางด้านการเงิน	3.25	0.35	3.71	0.69	3.83	0.53	3.55	0.63	3.79	0.61	4.25	0.35
ความเจริญเติบโตของธุรกิจ	3.37	1.24	3.79	0.70	3.73	0.60	3.51	0.64	3.78	0.64	4.30	0.41
ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในอุตสาหกรรม	3.25	0.35	3.61	0.79	3.67	0.64	3.59	0.54	3.75	0.56	4.05	0.54

ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในชุมชน	3.25	0.35	3.92	0.80	3.97	0.60	3.73	0.64	3.94	0.61	4.40	0.52
ภาพรวม	**3.28**	**0.57**	**3.76**	**0.68**	**3.80**	**0.50**	**3.59**	**0.52**	**3.81**	**0.52**	**4.25**	**0.42**

จากตารางที่ 4 พบว่าในภาพรวมผู้ประกอบการที่มีอายุ 61 ปีขึ้นไป ($\bar{X}$=4.25) ให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนมากกว่าผู้ประกอบการที่มีอายุ 51-60 ปี ($\bar{X}$=3.81) 31-40 ปี ($\bar{X}$=3.80) 21-30 ปี ($\bar{X}$=3.76) 41-50 ปี ($\bar{X}$=3.59) และน้อยกว่า 21 ปี ($\bar{X}$=3.28) ตามลำดับ ซึ่งผลการทดสอบความแตกต่างรายคู่แสดงในตารางถัดไป

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนในภาพรวม ด้านอายุ วิธีเชฟเฟ่

อายุ	น้อยกว่า 21 ปี	21-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	51-60 ปี	61 ปีขึ้นไป
น้อยกว่า 21 ปี	-	-0.476	-0.521	-0.311	-0.533	-0.969*
21-30 ปี		-	-0.045	0.164	-0.057	-0.493
31-40 ปี			-	0.210	-0.012	-0.448
41-50 ปี				-	-0.222	-0.656*
51-60 ปี					-	-0.436
61 ปีขึ้นไป						-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 5 พบว่าในภาพรวมผู้ประกอบการที่มีอายุ 61 ปีขึ้นไปให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างจากผู้ประกอบการที่มีอายุน้อยกว่า 21 ปี และอายุ 41-50 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน ด้านรายได้ต่อเดือน

ความสำเร็จของผู้ประกอบการฯ	**ไม่เกิน 30,000 บาท**		**30,001-60,000 บาท**		**60,001-90,000 บาท**		**90,001-120,000 บาท**		**120,001-150,000 บาท**		**150,001 บาทขึ้นไป**	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
ความสามารถในการสร้างความเจริญเติบโตทางด้านการเงิน	3.43	0.46	3.76	0.83	3.58	0.62	3.48	0.51	3.93	0.47	4.10	0.40
ความเจริญเติบโตของธุรกิจ	3.53	0.67	3.83	0.71	3.46	0.58	3.36	0.57	3.79	0.44	4.21	0.58
ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในอุตสาหกรรม	3.49	0.57	3.77	0.64	3.60	0.73	3.37	0.54	3.76	0.48	4.02	0.54

ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในชุมชน	3.87	0.71	4.12	0.70	3.61	0.74	3.55	0.59	3.95	0.45	4.23	0.46
ภาพรวม	**3.58**	**0.51**	**3.87**	**0.59**	**3.56**	**0.59**	**3.44**	**0.49**	**3.86**	**0.42**	**4.14**	**0.34**

จากตารางที่ 6 พบว่าในภาพรวมผู้ประกอบการที่มีรายได้ต่อเดือน 150,001 บาทขึ้นไป ($\bar{X}$=4.14) ให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนมากกว่าผู้ประกอบการที่มีรายได้ต่อเดือน 30,001-60,000 บาท ($\bar{X}$=3.87) 120,001-150,000 บาท ($\bar{X}$=3.86) ไม่เกิน 30,000 บาท ($\bar{X}$=3.58) 60,001-90,000 บาท ($\bar{X}$=3.56) และ 90,001-120,000 บาท ($\bar{X}$=3.44) ตามลำดับ ซึ่งผลการทดสอบความแตกต่างรายคู่แสดงในตารางถัดไป

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนในภาพรวม ด้านรายได้ต่อเดือน ด้วยวิธีเชฟเฟ่

รายได้ต่อเดือน	ไม่เกิน 30,000 บาท	30,001-60,000 บาท	60,001-90,000 บาท	90,001-120,000 บาท	120,001-150,000 บาท	150,001 บาทขึ้นไป
ไม่เกิน 30,000 บาท	-	-0.293	0.017	0.137	-0.276	-0.560*
30,001-60,000 บาท		-	0.310	0.430*	0.017	-0.267
60,001-90,000 บาท			-	0.120	-0.293	-0.577*
90,001-120,000 บาท				-	-0.414*	-0.698*
120,001-150,000 บาท					-	-0.284
150,001 บาทขึ้นไป						-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 7 พบว่าในภาพรวมผู้ประกอบการที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกันให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 5 คู่ ได้แก่ ผู้ประกอบการที่มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 30,000 บาทกับ 150,001 บาทขึ้นไป 30,001-60,000 บาทกับ 90,001-120,000 บาท 60,001-90,000 บาทกับ 150,001 บาทขึ้นไป 90,001 บาทกับ 120,001-150,000 บาท และ 90,001-120,000 บาทกับ 150,001 บาทขึ้นไป

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน ด้านการศึกษา

ความสำเร็จของผู้ประกอบการฯ	**มัธยมศึกษาตอนต้น**		**มัธยมศึกษาตอนปลาย**		**อนุปริญญา**		**ปริญญาตรี**		**ปริญญาโท**	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
ความสามารถในการสร้างความเจริญเติบโตทางด้านการเงิน	3.15	0.91	3.84	0.65	3.53	0.50	3.69	0.50	4.27	0.63
ความเจริญเติบโตของธุรกิจ	3.30	0.63	3.95	0.69	3.51	0.50	3.62	0.63	4.26	0.50

ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในอุตสาหกรรม	3.45	0.55	3.62	0.60	3.70	0.53	3.56	0.58	4.21	0.57
ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในชุมชน	3.60	0.41	3.89	0.72	3.80	0.62	3.79	0.62	4.52	0.43
ภาพรวม	**3.37**	**0.49**	**3.83**	**0.58**	**3.64**	**0.48**	**3.67**	**0.49**	**4.32**	**0.43**

จากตารางที่ 8 พบว่าในภาพรวมผู้ประกอบการที่มีการศึกษาระดับปริญญาโท ($\bar{X}$=4.32) ให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนมากกว่าผู้ประกอบการที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ($\bar{X}$=3.83) ระดับปริญญาตรี ($\bar{X}$=3.67) ระดับอนุปริญญา ($\bar{X}$=3.64) และ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ($\bar{X}$=3.37) ตามลำดับ ซึ่งผลการทดสอบความแตกต่างรายคู่แสดงในตารางถัดไป

ตารางที่ 9 การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนในภาพรวม ด้านการศึกษา ด้วยวิธีเชฟเฟ่

การศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	ปริญญาโท
มัธยมศึกษาตอนต้น	-	-0.451	-0.261	-0.291	-0.943*
มัธยมศึกษาตอนปลาย		-	0.189	0.159	-0.492
อนุปริญญา			-	-0.030	-0.682*
ปริญญาตรี				-	-0.652*
ปริญญาโท					-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 9 พบว่าในภาพรวมผู้ประกอบการที่มีการศึกษาระดับปริญญาให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างจากผู้ประกอบการที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับอนุปริญญา และระดับปริญญาตรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน ด้านทุนจดทะเบียน

ความสำเร็จของผู้ประกอบการฯ	**ไม่เกิน 100,000 บาท**		**100,001-500,000 บาท**		**500,001-1,000,000 บาท**		**1,000,001-1,500,000 บาท**		**1,500,001-2,000,000 บาท**		**2,000,001 บาทขึ้นไป**	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
ความสามารถในการสร้างความเจริญเติบโตทางด้านการเงิน	3.24	0.70	3.65	0.59	3.83	0.57	3.99	0.48	3.95	0.42	3.75	0.35
ความเจริญเติบโตของธุรกิจ	3.41	0.72	3.57	0.63	3.76	0.63	3.88	0.49	3.98	0.70	4.38	0.53

ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในอุตสาหกรรม	3.27	0.58	3.56	0.61	3.75	0.58	3.88	0.56	3.93	0.51	4.25	0.35
ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในชุมชน	3.59	0.55	3.84	0.71	3.92	0.59	4.08	0.64	4.00	0.72	4.37	0.17
ภาพรวม	**3.38**	**0.49**	**3.66**	**0.55**	**3.81**	**0.54**	**3.96**	**0.45**	**3.97**	**0.45**	**4.19**	**0.18**

จากตารางที่ 10 พบว่าในภาพรวมผู้ประกอบการที่มีทุนจดทะเบียน 2,000,001 บาทขึ้นไป ($\bar{X}$=4.19) ให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนมากกว่าผู้ประกอบการที่มีทุนจดทะเบียน 1,500,001-2,000,000 บาท ($\bar{X}$=3.97) 1,000,001-1,500,000 บาท ($\bar{X}$=3.96) 500,001-1,000,000 บาท ($\bar{X}$=3.81) 100,001-500,000 บาท ($\bar{X}$=3.66) และ ไม่เกิน 100,000 บาท ($\bar{X}$=3.38) ตามลำดับ ซึ่งผลการทดสอบความแตกต่างรายคู่แสดงในตารางถัดไป

ตารางที่ 11 การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนในภาพรวม ด้านทุนจดทะเบียน ด้วยวิธีเชฟเฟ่

ทุนจดทะเบียน	ไม่เกิน 100,000 บาท	100,001-500,000 บาท	500,001-1,000,000 บาท	1,000,001-1,500,000 บาท	1,500,001-2,000,000 บาท	2,000,001 บาทขึ้นไป
ไม่เกิน 100,000 บาท	-	-0.289	-0.436*	-0.580*	-0.588	-0.810
100,001-500,000 บาท		-	-0.157	-0.301	-0.318	-0.531
500,001-1,000,000 บาท			-	0.145	-0.152	-0.374
1,000,001-1,500,000 บาท				-	-0.007	-0.229
1,500,001-2,000,000 บาท					-	-0.222
2,000,001 บาทขึ้นไป						-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 11 พบว่าในภาพรวมผู้ประกอบการที่ทุนจดทะเบียนไม่เกิน 100,000 บาทให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างจากผู้ประกอบการที่มีทุนจดทะเบียน 500,001-1,000,000 บาท และ1,000,001-1,500,000 บาทอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน ด้านจำนวนพนักงาน

ความสำเร็จของผู้ประกอบการฯ	น้อยกว่า 6 คน		6-10 คน		11-15 คน		16-20 คน		21-25 คน	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
ความสามารถในการสร้างความเจริญเติบโตทางด้านการเงิน	3.51	0.55	4.05	0.55	4.17	0.52	3.87	0.18	3.50	0.71
ความเจริญเติบโตของธุรกิจ	3.48	0.59	3.99	0.62	4.18	0.58	3.75	0.00	3.75	0.35
ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในอุตสาหกรรม	3.46	0.57	3.97	0.52	4.12	0.54	3.75	0.35	3.50	0.71
ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในชุมชน	3.71	0.61	4.11	0.63	4.35	0.55	4.00	0.00	3.87	0.88
ภาพรวม	**3.53**	**0.49**	**4.03**	**0.48**	**4.20**	**0.43**	**3.84**	**0.04**	**3.65**	**0.31**

จากตารางที่ 12 พบว่าในภาพรวมผู้ประกอบการที่มีจำนวนพนักงาน 11-15 คน ($\bar{X}$=4.20) ให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนมากกว่าผู้ประกอบการที่มีจำนวนพนักงาน 6-10 คน ($\bar{X}$=4.03) จำนวนพนักงาน 16-20 คน ($\bar{X}$=3.84) จำนวนพนักงาน 21-25 คน ($\bar{X}$=3.65) และ จำนวนพนักงานน้อยกว่า 6 คน ($\bar{X}$=3.53) ตามลำดับ ซึ่งผลการทดสอบความแตกต่างรายคู่แสดงในตารางถัดไป

ตารางที่ 13 การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนในภาพรวม ด้านจำนวนพนักงาน ด้วยวิธีเชฟเฟ่

จำนวนพนักงาน	น้อยกว่า 6 คน	6-10 คน	11-15 คน	16-20 คน	21-25 คน
น้อยกว่า 6 คน	-	-0.491*	-0.665*	-0.304	-0.117
6-10 คน		-	-0.173	0.187	0.374
11-15 คน			-	0.360	0.548
16-20 คน				-	0.188
21-25 คน					-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 13 พบว่าในภาพรวมผู้ประกอบการที่มีจำนวนพนักงานน้อยกว่า 6 คนให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างจากผู้ประกอบการที่มีจำนวนพนักงาน 6-10 คน และจำนวนพนักงาน 11-15 คนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4: การเปรียบเทียบความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน จำแนกตามรูปแบบภาวะผู้นำ

ตารางที่ 14 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและภาพรวมความสำเร็จของธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนตามรูปแบบภาวะผู้นำ

ความสำเร็จของผู้ประกอบการฯ	รูปแบบภาวะผู้นำ						F	p-value
	เพื่อการเปลี่ยนแปลง		แบบสานประโยชน์		แบบไม่ใช่ผู้นำ			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ความสามารถในการสร้างความเจริญเติบโตทางด้านการเงิน	4.03	0.59	3.69	0.58	3.44	0.54		
ความเจริญเติบโตของธุรกิจ	405	0.62	3.66	0.56	3.35	0.64		
ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในอุตสาหกรรม	3.96	0.61	3.61	0.52	3.42	0.63		
ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในชุมชน	4.27	0.55	3.82	0.56	3.57	0.71		
ภาพรวม	4.08	0.51	3.70	0.45	3.45	0.55	17.75	0.00

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 14 พบว่าในภาพรวมผู้ประกอบการที่มีรูปแบบภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง ($\bar{X}$=4.08) ให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนมากกว่าแบบสานประโยชน์ ($\bar{X}$=3.70) และแบบไม่ใช่ผู้นำ ($\bar{X}$=3.45) ตามลำดับ และผู้ประกอบการที่มีรูปแบบภาวะผู้นำแตกต่างกันให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างกัน ซึ่งผลการทดสอบความแตกต่างรายคู่แสดงในตารางถัดไป

ตารางที่ 15 การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนในภาพรวม ด้านรูปแบบภาวะผู้นำ ด้วยวิธีเชฟเฟ่

รูปแบบภาวะผู้นำ	เพื่อการเปลี่ยนแปลง	แบบสานประโยชน์	แบบไม่ใช่ผู้นำ
เพื่อการเปลี่ยนแปลง	-	0.381*	0.631*
แบบสานประโยชน์		-	0.250*
แบบไม่ใช่ผู้นำ			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 15 พบว่าผู้ประกอบการที่มีรูปแบบภาวะผู้นำต่างกันให้ความสำคัญกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 3 คู่ ได้แก่ ผู้ประกอบการที่มีรูปแบบภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงกับแบบสานประโยชน์ แบบภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงกับแบบไม่ใช่ผู้นำ และแบบสานประโยชน์กับแบบไม่ใช่ผู้นำ

อภิปรายผลวิจัย

ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่มีภาวะผู้นำแบบสานประโยชน์ สอดคล้องกับการศึกษาของ Bass and Avolio (1990) ที่พบว่าความสัมพันธ์ของผู้นำและผู้ตามส่วนใหญ่เป็นแบบสานประโยชน์ โดยเป็นรูปแบบที่มีการแลกเปลี่ยนสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เช่น เสนองาน

เพื่อให้ได้คะแนนเสียง หรือให้การสนับสนุนเพื่อให้เกิดการรณรงค์ เป็นต้น เพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จ

ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน ในภาพรวมและรายได้อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภัทราภรณ์ สุโข (2548) ที่ได้ศึกษาผลกระทบของวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อศักยภาพในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าผู้ประกอบการธุรกิจ SMEs มีความคิดเกี่ยวกับการมีวัฒนธรรมองค์การในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับดีมาก

ผู้ประกอบการที่มีอายุ รายได้ต่อเดือน การศึกษา ทุนจดทะเบียน จำนวนพนักงาน และรูปแบบภาวะผู้นำต่างกันมีความคิดเห็นต่อความสำเร็จของธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะประสบการณในการทำงานและองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบภาวะผู้นำที่แตกต่างกันส่งผลให้ความสำเร็จของธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างกัน สอดคล้องกับ งานวิจัยของ ธีรพร สุทธิโส (2550) ที่ได้ศึกษาการรับรู้วัฒนธรรมองค์การ ความผูกพันต่อองค์การและพฤติกรรมการทำงานของพนักงานในโรงงานผลิตรถจักรยานยนต์ พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการทำงาน

รูปแบบภาวะผู้นำมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจมาศ โรจน์ธนกิจ (2546) ที่ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเอง วัฒนธรรมองค์การ ความยุติธรรมในองค์การกับผลการปฏิบัติงาน พบว่าการรับรู้ความสามารถของหัวหน้างานมีความสัมพันธ์ความยุติธรรมและผลการปฏิบัติงาน

สรุปผลการวิจัย

ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่มีภาวะผู้นำแบบสานประโยชน์ ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนอยู่ในระดับมาก โดยลำดับแรกคือ ความมีชื่อเสียงของธุรกิจในชุมชน รองลงมาได้แก่ ความสามารถในการสร้างความเจริญเติบโตทางด้านการเงิน ความเจริญเติบโตของธุรกิจ และความมีชื่อเสียงของธุรกิจในอุตสาหกรรม ตามลำดับ นอกจากนี้รูปแบบภาวะผู้นำยังมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สุดท้ายนี้ผู้ประกอบการที่มีอายุ รายได้ต่อเดือน การศึกษา ทุนจดทะเบียน จำนวนพนักงาน และรูปแบบภาวะผู้นำต่างกันมีความคิดเห็นต่อความสำเร็จของธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการวิจัยข้างต้นสามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะได้ดังนี้

1. ด้านความสามารถในการสร้างความเจริญเติบโตทางด้านการเงิน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนควรให้ความสำคัญกับการจัดเก็บรักษาเงินที่ได้มาอย่างดีและสามารถตรวจสอบได้ อีกทั้งการทำกำไรจากการดำเนินธุรกิจตามเป้าหมายที่กำหนด

2. ด้านความเจริญเติบโตของธุรกิจ ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนควรให้ความสำคัญกับการเพิ่มรูปแบบบริการใหม่ๆที่ส่งผลให้ลูกค้ามาใช้บริการมากขึ้น พร้อมกับกระบวนการสรรหาทรัพยากรบุคคลใหม่ในทุกระดับอย่างมีคุณภาพ

3. ด้านความมีชื่อเสียงของธุรกิจในอุตสาหกรรม ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนควรให้ความสำคัญกับความพึงพอใจและความจงรักภักดีต่อสินค้าและบริการของลูกค้า และการร้องเรียนของลูกค้าเรื่องคุณภาพของสินค้าหรือบริการ

4. ด้านความมีชื่อเสียงของธุรกิจในชุมชน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนควรให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ของธุรกิจต่อชุมชน และความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

1. การศึกษาผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวในภาคอื่น เช่น ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น เพื่อนำผลการวิจัยมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของงานวิจัยนี้

2. การศึกษาหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวด้านอื่น ที่งานวิจัยนี้ไม่ได้กล่าวถึง

3. การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในประเทศไทย โดยการใช้สถิติการถดถอยเชิงพหุ

เอกสารอ้างอิง

ธีรพร สุทธิโส. (2550). *การรับรู้วัฒนธรรมองค์การ ความผูกพันต่อองค์การ และพฤติกรรมการทำงานของพนักงานโรงงานผลิตรถจักรยานยนต์* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เบญจมาศ โรจน์ธนกิจ. (2546). *ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเอง วัฒนธรรมองค์การ ความยุติธรรมในองค์การกับผลการปฏิบัติงาน* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปิยะนุช มีเหว่าพันธ์. (2556). *ลักษณะของอุตสาหกรรมและธุรกิจท่องเที่ยว*. สืบค้น 30 กรกฎาคม 2561, จาก https://chaisupar3.wordpress.com/ความเป็นมาและความสำคัญ/.

วรรณสิริ โมรากุล. (2558). *ท่องเที่ยวทุบสถิติรอบ 8 ปี ถึง 29.5 ล้านคน รวม 1.4 ล้านล้านบาท.* สืบค้น 30 กรกฎาคม 2561, จากhttps://mgronline.com/business/detail/9580000122988.

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2551). *รายงานสรุปสถานการณ์โรงแรมและการท่องเที่ยวภายในประเทศ.* กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

สุภัทราภรณ์ สุโข. (2548). *ผลกระทบของวัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อศักยภาพในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Bass, B. M. and Avolio, B. J. (1990). *Transformational leadership development: Manual for the multifactor leadership questionnaire*. Palo Alto, California: Consulting Psychologists Press.

Bass, B. M., and Avolio, B. J. (1994). *Improving Organizational Effectiveness: Through Transformational Leadership.* California. CA: Sage Publications. Inc.

Cochran, W.G. (1953). *Sampling techniques.* New York: John Wiley & Sons. Inc.

House, R. J., Hanges, P.J., Javidan, M., Dorfman, P.W., and Gupta, V. (2004). *Culture, leadership, and organizations: The GLOBE study of 62 societies.* Thousand Oaks, CA: Sage Publications. Inc.

Mesh, N., Huynh, M. Q., and Jessup, L. (2005). Creating successful entrepreneurial ventures in It. *Communications of the ACM, , 48* (6), pp. 82-87.

P. J. Gardiner Institute for Enterprise and Entrepreneurship. (2003). *Built to last entrepreneurial success stories of Newfoundland and Labrador.* (Online) Retrieved July 30, 2018, from https://www.gov.nl.ca/publicat/royalcomm/research/Gardiner.pdf

Phinit Kotakarn. (2559). *ผู้นำและภาวะผู้นำ...กับความสำเร็จขององค์การ.* สืบค้น 30 กรกฎาคม 2561, จาก http://phinit0112.blogspot.com.

แนวคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมันในโลกวิชาการตะวันตก
Concepts to Study the Roman Empire History of Western Historians

พรรณ์ทิพย์ เพ็ชรวิจิตร[1]
Phanthip Petchvichit

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษามุมมองของนักวิชาการในโลกตะวันตกที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องจักรวรรดิและการล่มสลายของจักรวรรดิโรมัน ซึ่งมีมุมมองความคิดต่อจักรวรรดิโรมันแตกต่างกันไปในประเด็นเรื่องการล่มสลายของจักรวรรดิโรมัน สามารถแบ่งแนวคิดของนักประวัติศาสตร์ที่ศึกษาจักรวรรดิโรมันได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มที่มองว่าจักรวรรดิโรมันเกิดการเสื่อมและล่มสลาย ซึ่งบรรดานักประวัติศาสตร์ในกลุ่มนี้ยังมีความเห็นต่างกันเรื่องปัจจัยที่ส่งผลให้จักรวรรดิล่มสลาย และ 2) กลุ่มที่มองว่าจักรวรรดิโรมันไม่ได้ล่มสลาย แต่มีการเปลี่ยนผ่านและสืบเนื่อง ในบทความนี้พิจารณาข้อถกเถียงระหว่างนักประวัติศาสตร์ทั้งสองกลุ่มโดยอาศัยแนวทางประวัติศาสตร์นิพนธ์เป็นกรอบคิดในการวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่ามุมมองของนักวิชาการที่มีต่อจักรวรรดิโรมันซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลานั้นมีความสอดคล้องกับบริบทรอบตัวนักประวัติศาสตร์ผู้ศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริบทของวงวิชาการสังคมศาสตร์ที่มีต่อคำว่า “จักรวรรดิ” ซึ่งส่งผลต่อการอธิบายประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมัน

คำสำคัญ: โรมัน จักรวรรดิ การล่มสลาย ยุคโบราณตอนปลาย

Abstract

This article dedicates to study the concepts of western historians who study the Roman Empire history. The Historians separate into two groups. First of all, the fall and decline concept, historians in this group believe that the Roman Empire was collapsed. Still, they disagree about the causes of the Empire's fall. And another group believes that the Roman Empire did not collapse, but it transformed and continued. This article considers the argument by using historiography analysis. The result reflects the relation between the context of historians, especially academic trends, and the historians' concepts about the "Empire" that influence an explanation of the Roman Empire history.

Keywords: Roman, empire, decline, late antiquity

[1] อาจารย์ประจำคณะมนุษศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี อีเมล์ p.petchvichit@gmail.com
Lecturer, Faculty of Humanities and Social Science, Thepsatri Rajabhat University.
Email: p.petchvichit@gmail.com

บทนำ

บทความนี้มุ่งพิจารณาแนวคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมันที่แตกต่างออกไปในแต่ละช่วงเวลา อันเป็นผลมาจากบริบททั้งทางสังคมและทางวิชาการที่แวดล้อมตัวผู้ศึกษา โดยสามารถจัดแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มที่มองว่าจักรวรรดิโรมันเกิดการล่มสลาย (decline and fall) ซึ่งในกลุ่มนี้จะแยกย่อยออกไปตามคำอธิบายสาเหตุการล่มสลายของจักรวรรดิ และ 2) กลุ่มที่มองว่าจักรวรรดิโรมันไม่ได้เกิดการล่มสลาย (continuity) จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนสนใจศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์นิพนธ์เพื่อพิจารณาว่าบริบทแวดล้อมทางประวัติศาสตร์และอุดมคติของนักประวัติศาสตร์ที่ศึกษาจักรวรรดิโรมันส่งผลกระทบต่อการตีความประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมันอย่างไร ด้วยเชื่อว่าบริบทที่แวดล้อมตัวนักประวัติศาสตร์ย่อมมีอิทธิพลต่องานเขียนทางประวัติศาสตร์อย่างไม่อาจปฏิเสธได้

สำหรับนักประวัติศาสตร์ที่หยิบยกมาพิจารณาในบทความนี้ ผู้เขียนเลือกนำเสนอนักประวัติศาสตร์ที่มีอิทธิพลทางความคิดของทั้งสองกลุ่ม โดยในกลุ่มที่มีแนวคิดความเสื่อมและล่มสลาย ผู้ที่ได้รับการอ้างอิงมากที่สุดคือ เอ็ดวาร์ด กิบบอน (Edward Gibbon) นอกจากงานของเขาจะได้รับการอ่านและนำแนวคิดไปปรับใช้แล้ว บริบทแวดล้อมของกิบบอนก็มีความโดดเด่นเป็นอย่างมาก คือเวลาที่เขาตีพิมพ์ผลงานเป็นช่วงที่อังกฤษอยู่ในจุดสูงสุดของการเป็นจักรวรรดินิยมทางทะเล ส่วนนักประวัติศาสตร์ที่เชื่อในความต่อเนื่องคนสำคัญซึ่งเป็นผู้ริเริ่มข้อถกเถียงกับกิบบอนคือ อองรี ปิเรเน (Henri Pirenne) กับ ปีเตอร์ บราวน์ (Peter Brown) ซึ่งต่างก็มีอิทธิพลทางความคิดต่อกลุ่มนักประวัติศาสตร์ที่สนใจศึกษาช่วงยุคโบราณตอนปลาย (late antiquity) ที่มีแนวคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมันเช่นเดียวกัน สำหรับนักประวัติศาสตร์ท่านอื่นที่กล่าวถึงล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่เขียนงานเพื่อถกถียงหรือเสนอประเด็นต่อจากแนวคิดของกิบบอน ปิเรเน และบราวน์ ซึ่งช่วยให้เห็นการเปลี่ยนแนวคิดการศึกษาของนักประวัติศาสตร์แต่ละช่วงเวลาได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น นักประวัติศาสตร์ที่อยู่ภายใต้อิทธิพลสกุลรังเกหรือนักประวัติศาสตร์ที่ปฏิเสธแนวทางของรังเก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม กรณีนักประวัติศาสตร์ที่นอกเหนือจาก 3 ท่าน ที่กล่าวมานี้ ด้วยข้อจำกัดในเรื่องระยะเวลาและภาษาของผู้เขียนจึงจำเป็นต้องหยิบยกกรณีศึกษาจากที่มีผู้อภิปรายงานของนักประวัติศาสตร์เหล่านี้ในลักษณะของบทความวิชาการมาก่อนหน้าแล้ว

ความสำคัญและความหมายของคำว่า “จักรวรรดิ”

คำว่า “จักรวรรดิ” ได้ถูกใช้เมื่อกว่า 2 พันปีมาแล้วนั้น มีความหมายแตกต่างกันออกไปตามช่วงเวลา สถานที่ รวมไปถึงตามความเข้าใจของแต่ละคน อาจกล่าวได้ว่า คำว่าจักรวรรดิมีความสัมพันธ์กับบริบทที่คำนั้นถูกใช้อย่างมาก นั่นเป็นที่มาของความหมายที่หลากหลายและมีความคลุมเครือสูง ทำให้มีความซับซ้อนและการโต้เถียงอย่างมากในการจะใช้คำว่า “จักรวรรดิ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปรียบเทียบจักรวรรดิในศตวรรษที่ 18 กับจักรวรรดินิยม (imperialism) ในศตวรรษที่ 20 ที่ยังคงเป็นข้อถกเถียงสำหรับนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์และประวัติศาสตร์กระทั่งในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานะความเป็น “จักรวรรดิ” ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการทบทวนหรือค้นคว้าเรื่องราวของจักรวรรดิในอดีตอย่างจักรวรรดิโรมัน (Lieven, 2002: 3-4)

ตามที่ โดมินิก ไลน์เวน (Dominic Lieven) กล่าวในหนังสือ Empire: The Russian Empire and Its Rivals ว่าความหมายของคำนี้ในยุคกลางแตกต่างออกไปจากทั้งในศตวรรษที่ 18 และ 20 โดย

ในยุคกลางแนวคิดเกี่ยวกับ “จักรวรรดิ” ได้รับการยอมรับอย่างเป็นสากล มีความหมายโดยนัยถึงความเป็นเอกภาพภายใต้คริสตจักร (unity within Christendom) เป็นชุมชนคริสเตียนที่มีความสงบสุขและความยุติธรรมของกษัตริย์และราษฎร จนกระทั่งถึงปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 แนวคิดเรื่องจักรวรรดิในมุมมองของชาวยุโรปในเวลานั้นจึงยังคงเป็นเชิงบวกอยู่มาก แต่ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา คำว่า “จักรวรรดิ” กลับมีความหมายในเชิงลบ เพราะเป็นการสร้างอำนาจเผด็จการควบคุมสังคมภายนอก (หมายถึง สังคมของกลุ่มชนต่างชาติ ต่างภาษา และต่างวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างจักรวรรดิโพ้นทะเลในรูปแบบอาณานิคม) และขัดแย้งกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยซึ่งครอบงำโลกอยู่ในขณะนี้ ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งในหมู่ปัญญาชนโลกที่สามและกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ ในโลกตะวันตกเอง (Lieven, 2002: 3-4)

การจะทำความเข้าใจคำว่า “จักรวรรดิ” ที่มีความหมายหลากหลายนี้ เราจำเป็นจะต้องศึกษาถึงที่มาของคำนี้และวิวัฒนาการของ คำว่า “จักรวรรดิ” (Empire) ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษาละตินว่า “imperium” มีความหมายว่า อำนาจที่มีความชอบธรรมหรืออำนาจในการควบคุม ทว่าเมื่อเวลาผ่านไปได้วิวัฒนาการภายใต้อิทธิพลของขนบละตินคริสเตียน อีกทั้งยังถูกใช้โดยเปลี่ยนความหมายไปตามบริบทแวดล้อม ทำให้การรับรู้ความหมายดั้งเดิมตามรากศัพท์ภาษาละตินลบเลือนไป

คำว่า “จักรวรรดิ” ในสมัยโรมันถูกนำไปใช้เรียกรูปแบบการปกครองและผูกพันอยู่กับอำนาจทางการเมืองและการทหารเป็นสำคัญ โดยรูปแบบการเมืองดังกล่าวมีเขตแดนที่ชัดเจนและมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและประชากรที่อาศัยอยู่ภายในดินแดนภายใต้การควบคุมและบริหารจัดการโดยตรง ไม่เพียงแค่นั้นยังปรากฏว่ามีการใช้ในแง่ของวัฒนธรรมหรือระบบเศรษฐกิจโลก แม้ว่าจะน้อยกว่าในแง่ของรูปแบบการปกครองก็ตาม เมื่อบริบททางประวัติศาสตร์เปลี่ยนแปลงไป ศตวรรษที่ 21 การนิยาม “จักรวรรดิ” ในด้านรูปแบบการปกครองอย่างแคบเปลี่ยนแปลงไปสู่แง่มุมทางด้านพลังทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ทำให้เกิดคำถามว่า “จักรวรรดิ” นั้นได้หมดสิ้นไปจากโลกที่เต็มไปด้วยรัฐชาติ (nation states) แล้วหรือยัง? กระนั้นก็ตาม มีนักวิชาการบางท่านได้นิยามความหมายของคำว่า “จักรวรรดิ” เสียใหม่ โดยไม่เน้นมิติทางด้านการเมืองการปกครอง อย่างไรก็ตาม ไลน์เวน เห็นว่ารูปแบบการปกครองที่จัดเป็น “จักรวรรดิ” นั้นควรที่จะเป็นรูปแบบทางการเมืองการปกครองของอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งอารยธรรมโดยตัวมันเองก็ได้ผนวกรวมศาสนาที่ยิ่งใหญ่บางศาสนา เช่น ศาสนาคริสต์ในกรณีของจักรวรรดิโรมัน (Lieven, 2002: 7-8) ในแง่นี้จะพบว่า นอกจากจะให้ความสำคัญในประเด็นเรื่องเศรษฐกิจเป็นหลัก เขายังตระหนักถึงมิติด้านวัฒนธรรมที่อยู่ในความซับซ้อนของคำว่า “จักรวรรดิ”

การเปลี่ยนแปลงความหมายครั้งสำคัญของคำว่า “จักรวรรดิ” พิจารณาจากจักรวรรดิโรมันก่อนหน้าการรับคริสต์ศาสนาในศตวรรษที่ 4 เนื่องจากก่อนหน้านั้นจักรวรรดิเป็นรูปแบบการเมืองการปกครองที่แบ่งแยกเชื้อชาติและศาสนา ชาวโรมันก็เช่นเดียวกับชาวยุโรปในช่วงจักรวรรดินิยมที่มองว่าชนพื้นเมืองเป็นอนารยชน เช่นเดียวกับโรมันก่อนการเข้ามาของคริสต์ศาสนาที่มองว่าพวกชนต่างเชื้อชาติเป็นอนารยชน แต่เกิดความซับซ้อนขึ้นเมื่อรัฐได้รับเอาคริสต์ศาสนาซึ่งมีความเป็นสากลไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับจักรวรรดิของโรมันแตกต่างออกไปจากเดิม คือ ครอบคลุมประชากรเชื้อชาติอื่นด้วย นอกจากนี้ ยังทำให้ศาสนากับการเมืองของโรมันไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด ลักษณะดังกล่าวนี้ก็ได้รับการสืบเนื่องต่อไปยังไบแซนไทน์ในเวลาต่อมาด้วย (Lieven, 2002: 8-9)

แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงเวลาที่แนวคิดแบบรัฐชาติได้ครอบงำระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของโลก ทำให้แนวคิดในการผูกโยงการเมืองการปกครองกับศาสนาและอำนาจจากศูนย์กลางของจักรวรรดินิยมไม่ได้รับการยอมรับอีกต่อไป นั่นเป็นเหตุให้มุมมองต่อจักรวรรดิเปลี่ยนแปลงไป จึงไม่แปลกนักที่คำว่า “จักรวรรดินิยม” จะกลายเป็นความหมายในเชิงลบในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 แม้ว่ารูปแบบของจักรวรรดิจะขัดแย้งกับแนวคิดรัฐชาติที่ครอบงำโลกตะวันตกมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ทว่าข้อถกเถียงและปัญหาของคำว่า “จักรวรรดินิยม” กลับเพิ่มมากขึ้นเมื่อเกิดลัทธิจักรวรรดินิยมในประเทศยุโรปในศตวรรษที่ 19 และกระแสจักรวรรดินิยมอเมริกาในศตวรรษที่ 20 ยิ่งกว่านั้นโลกในปลายศตวรรษที่ 20 ยังทำให้เกิดมุมมองที่ท้าทายต่อรูปแบบการปกครองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีการทหารและการเมืองเป็นมิติที่ครอบงำ ซึ่งถูกท้าทายจากด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม แนวโน้มดังกล่าวเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงกลางศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ดังจะเห็นการแสดงออกซึ่งการต่อต้านทางวัฒนธรรมที่ปะทะกับสหรัฐอเมริกาซึ่งอาจพิจารณาว่าเป็น “จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม” เช่น การปฏิวัติอิสลามของประเทศอิหร่านในปี 1979 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงออกซึ่งการต่อต้านจักรวรรดินิยมอเมริกันครั้งสำคัญในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 อย่างเหตุการณ์ 9/11 ซึ่งส่งผลต่อการกลับไปทบทวนแนวทางการศึกษาจักรวรรดิโรมัน ทั้งยังรวมถึงการที่นักวิชาการบางส่วนหยิบยกแนวคิดการล่มสลายของโรมันมาเป็นวาทกรรมเพื่อสะท้อนภาพการก่อการร้ายว่าไม่เพียงแต่เป็นภัยคุกคามสหรัฐอเมริกา แต่ยังเป็นภัยคุกคามอารยธรรมตะวันตก (Andrew Gillett, 2017: 2-4)

แนวคิดความเสื่อมถอยและล่มสลายของจักรวรรดิโรมัน

ในเบื้องต้นก่อนที่จะศึกษาแนวคิดของนักประวัติศาสตร์ที่เชื่อเรื่องความเสื่อมถอยและการล่มสลายของจักรวรรดิโรมัน เราจำเป็นต้องรู้ว่าเหตุใดจึงมีความสนใจในหมู่นักวิชาการที่จะศึกษา “ประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมัน” ไม่ว่าจะเป็นนักประวัติศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ นักสังคมวิทยา และอื่น ๆ โดยเฉพาะในช่วงศตวรรษที่ 18-20 และจนกระทั่งปัจจุบัน นั่นเป็นเพราะมีการอ้างเรื่องความเป็นจักรวรรดิอยู่ในทุกยุคสมัย นักวิชาการในศตวรรษที่ 20 ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดหลังอาณานิคม (postcolonial) พยายามทำความเข้าใจว่า แนวคิดเรื่องจักรวรรดิอยู่ในความคิดของคนมากพอ ๆ กับการเป็นโครงสร้างที่ควบคุมการเมือง แต่จักรวรรดิได้ก่อรูปความเข้าใจของประชาชนถึงตำแหน่งแห่งที่ของพวกเขาบนโลก แม้ว่าแนวคิดหลังอาณานิคมจะตอบโต้โดยตรงกับจักรวรรดินิยมของยุโรปในศตวรรษที่ 19 ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการศึกษาจักรวรรดิโบราณ โดยเฉพาะการศึกษาโดยเปรียบเทียบจักรวรรดิโบราณกับจักรวรรดิร่วมสมัย (Harrison, 2009: 13-14) และหนึ่งในจักรวรรดิโบราณที่ยังคงมีการถกเถียงมากที่สุดก็คือ จักรวรรดิโรมัน เพราะไม่เพียงแต่เป็นจักรวรรดิและอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ของโลกตะวันตกเท่านั้น แต่การอธิบายจักรวรรดิโรมันยังส่งผลต่อการศึกษาเรื่องราวในช่วงรอยต่อระหว่างการล่มสลายของโรมันตะวันตกกับการเกิดขึ้นของศาสนาอิสลาม ช่วงเวลาดังกล่าวนั้นถูกเรียกว่ายุคโบราณตอนปลาย (late antiquity) อีกทั้งยังถูกนำมาใช้เป็นวาทกรรมเปรียบเปรยกับบริบทการเมืองระหว่างประเทศร่วมสมัยอยู่เสมอ (Gillett, 2017: 6)

นักประวัติศาสตร์ที่เป็นต้นแบบของกลุ่มแนวคิดนี้คือ เอ็ดวาร์ด กิบบอน เขาตีพิมพ์งาน The History of the Decline and Fall of the Roman Empire ครั้งแรกเมื่อปี 1776 โดยกิบบอนกล่าวถึงสาเหตุของการเสื่อมถอยและล่มสลายของจักรวรรดิโรมันไว้ว่าเป็นเพราะชาวโรมันได้ละทิ้งคุณสมบัติ

ของความเป็นพลเมือง (civic virtue) อันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรผู้นับถือศาสนาคริสต์ที่ทำให้พลเมืองโรมันไม่แยแสต่อการที่จะปกป้องจักรวรรดิจากการรุกรานจากภายนอก เขามองว่าพลเมืองที่เป็นชาวคริสเตียนนั้นล้วนแล้วแต่หลงผิดในการอุทิศตนเองให้กับชีวิตหลังความตาย อย่างไรก็ตามคริส ครอส (Chris Krause) มองว่าสิ่งที่กิบบอนเสนอมานี้ล้มเหลว เนื่องจากเป็นการลดความซับซ้อนของสาเหตุแห่งการล่มสลายให้เป็นเพียงเรื่องของคุณงามความดีและแรงขับเคลื่อนทางความเชื่อและศาสนาที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ซึ่งครอสเชื่อว่าแนวคิดของกิบบอนเรื่องศาสนาคริสต์นั้นก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง ทว่ามันไม่ได้เป็นสาเหตุหลักพื้นฐานของการเสื่อมถอย (Krause, 2011: 3-4)

ภายหลังจากที่ The History of the Decline and Fall of the Roman Empire ของกิบบอนได้รับการตีพิมพ์และเผยแพร่ในวงกว้างแล้ว แนวคิดเรื่องความเสื่อมถอยและล่มสลายของจักรวรรดิโรมันของเขาก็มีอิทธิพลต่อนักประวัติศาสตร์ที่ศึกษาจักรวรรดิโรมันเป็นเวลากว่า 2 ศตวรรษ แม้ว่าในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา แนวคิดของเขาจะถูกท้าทายและตั้งคำถามอย่างมากก็ตาม ประเด็นที่สำคัญคือ แนวคิดที่ว่าจักรวรรดิโรมันล่มสลายแบบกิบบอนนี้ ครอบงำแนวคิดของนักคิดยุโรปตลอดศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา คำถามคือ เหตุใดแนวคิดเรื่องการล่มสลายจึงได้อยู่ในสำนึกของนักประวัติศาสตร์ยุโรปมากกว่า 2 ศตวรรษ

เกล็น โบเวอร์ซอค (Glen W. Bowersock) เป็นคนหนึ่งที่พยายามหาคำตอบให้กับคำถามดังกล่าว โดยเขาได้ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะในช่วงศตวรรษที่ 18 นั้น ความกลัวของชาวยุโรปในช่วงเวลานั้นว่าจะสูญเสียอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ของตนเองไป ซึ่งเป็นคำอธิบายที่สอดคล้องกับของอาร์นัลโด โมมิเกลียโน (Arnaldo Momigliano) ว่าชาวยุโรปในศตวรรษที่ 18 มีความคิดที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจเรื่องความล่มสลาย อาจเรียกได้ว่าเสมือนเป็นต้นแบบการรับรู้เรื่องความเสื่อมถอยและเป็นสัญลักษณ์ความกลัวของชาวยุโรป ดังนี้ *"…as Momigliano observed in his article, from the eighteenth century onward we have been obsessed with the fall: it has been valued as an archetype for every perceived decline and, hence, as a symbol of our own fears…"* (Bowersock, 1996: 35-38)

คำอธิบายของทั้งโบเวอร์ซอคและโมมิเกลียโนนั้น ยังไม่สามารถตอบคำถามได้ชัดเจนนัก เพราะทำให้เกิดคำถามต่อเนื่องว่าเหตุใดนักคิดทั้งหลายในโลกตะวันตกช่วงศตวรรษที่ 18 ตลอดจนกระทั่งต้นศตวรรษที่ 20 จึงหวาดวิตกเรื่องการล่มสลายของจักรวรรดิ ซึ่งจำเป็นต้องพิจารณาจากบริบททางประวัติศาสตร์ของยุโรปในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกับที่กิบบอนเขียนงานขึ้น ประมาณครึ่งหลังของศตวรรษที่ 18 นอกจากนี้ ยังจำเป็นต้องพิจารณาถึงภูมิหลังของตัวกิบบอนเองด้วย

เราสามารถตีความช่วงเวลาในศตวรรษที่ 18 และเปิดเผยทัศนคติของปัญญาชนในเวลานั้นได้จากงาน Decline and Fall จากมุมมองของโมมิเกลียโน เขามองว่างาน Decline and Fall ของกิบบอนนั้น เป็นเหมือนกับการเยียวยารักษา (Gibbon's treatment) ตลอดระยะเวลา 200 กว่าปี เนื่องจากช่วงเวลาในศตวรรษที่18 ยุโรปนั้น ได้ผ่านเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์โดยเฉพาะยุคแห่งการรู้แจ้ง (Age of Enlightenment) นอกจากนี้ ยังเริ่มมีแนวคิดเรื่องความศิวิไลซ์ (concept of civilization) และก็ตระหนักถึงความสำคัญในการรักษาให้สภาวะดังกล่าวดำรงอยู่ ดังนั้น การล่มสลายของจักรวรรดิโรมันจึงเข้าใจได้ว่าเป็นการเตือนมนุษย์ในเวลานั้น และสำหรับนักวิชาการในโลกตะวันตกยุคหลังกิบบอนมานั้น ความพินาศของยุคโบราณเป็นบทเรียนเสมือนจริง (Bowersock, 1996: 35-38)

งานของกิบบอนจึงช่วยปลอบประโลมชาวยุโรปซึ่งกำลังอยู่ในยุคแห่งความรุ่งโรจน์ของอารยธรรมตะวันตกพร้อม ๆ ไปกับความหวาดกลัวว่ามันจะถึงจุดสิ้นสุด ซึ่งมันก็สะท้อนความหวาดระแวงตลอดระยะเวลา 200 กว่าปี

นักวิชาการที่ได้รับอิทธิพลจากงานของกิบบอนมีหลายท่านด้วยกัน แม้ว่าจะมีจุดยืนในแนวคิดเรื่องความเสื่อมถอยและล่มสลายร่วมกัน แต่มีความเห็นแตกต่างกันออกไปในประเด็นสาเหตุของความล่มสลาย เริ่มต้นที่จอห์น แบคเนล เบอร์รี (John Bagnell Bury) ได้ตีพิมพ์งาน History of the Later Roman Empire from the Death of Theodosius I to the Death of Justinian ในปี 1923 นอกจากนี้เขายังเป็นบรรณาธิการในการตีพิมพ์งาน Decline and Fall ด้วย เบอร์รียกย่องงานกิบบอนอย่างมาก แม้ว่าเขาจะเชื่อในความเสื่อมถอยและล่มสลายของโรมันตะวันตก ทว่าสำหรับเบอร์รีกลับไม่เชื่อว่าจะมีสาเหตุใดเพียงอย่างเดียวที่จะนำไปสู่การล่มสลายของจักรวรรดิได้ เขาเชื่อว่าต้องเกิดจากหลายปัจจัยประกอบกัน โดยเบอร์รีได้ให้สาเหตุการล่มสลายไว้ดังนี้ 1) ภาวะสุญญากาศทางอำนาจอันเกิดจากการลอบสังหารจักรพรรดิเฟเวียส อีเทียส (Flavius Aetius) 2) ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและเงินเฟ้อ 3) การที่ชนเผ่าเยอรมันเพิ่มจำนวนมากขึ้นในกองทัพโรมัน ทั้งหมดประกอบกันนำไปสู่ความล่มสลายของจักรวรรดิ (Krause, 2011)

นอกจากนี้ ยังมีนักประวัติศาสตร์หลายท่านที่อธิบายสาเหตุแตกต่างกันออกไป ราโดวาน ริชาตา (Radovan Richata) ในงาน Man and Technology in the Revolution of Our Day ตีพิมพ์เมื่อปี 1963 เขาเชื่อว่าการที่พวกอนารยชนมีอาวุธที่มีประสิทธิภาพมากกว่าโรมันเป็นปัจจัยสำคัญของการล่มสลายของจักรวรรดิ ส่วนอาร์โนลด์ ทอยน์บี (Arnold Toynbee) และเจมส์ เบิร์ค (James Burke) ทั้งสองเสนอว่า โครงสร้างภาษีของจักรวรรดิโรมันพึ่งพาการขยายดินแดน ไม่พัฒนาประดิษฐ-กรรมและเทคโนโลยีทางเศรษฐกิจอื่น ๆ แต่เมื่อขยายตัวออกไปภาระค่าใช้จ่ายก็เพิ่มมากขึ้น เงินภาษีจึงไม่เพียงพออันเป็นที่มาของความล่มสลายในที่สุดมีชาเอล รอสโตฟเซฟ (Michael Rostovzeff) และลุดวิก ฟอน มิสเซส (Ludwig von Mises) ก็มีแนวคิดที่ขยายต่อไปจากของทอยน์บีและเบิร์ค แต่ก็ยังคงเน้นที่โครงสร้างภาษี (Krause, 2011)

นักประวัติศาสตร์ที่ให้สาเหตุแตกต่างออกไปคือ วิลเลียม เอช แมคนีล (William H. McNeil) เขาเน้นสำรวจโครงสร้างประชากร ในงาน Plagues and Peoples ตีพิมพ์เมื่อปี 1976 เสนอแนวคิดว่าโรคระบาดได้คร่าชีวิตพลเมืองโรมันไปเป็นจำนวนมากในช่วงปลายศตวรรษที่ 2 ทำให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างบริการของรัฐกับภาษี เนื่องจากจำนวนประชากรที่จะจ่ายภาษีนั้นลดลงเป็นจำนวนมาก ทำให้เงินภาษีที่ได้มานั้นไม่เพียงพอให้ใช้จ่ายสำหรับรัฐบาลและกองทัพที่มีโครงสร้างขนาดมหึมา เนื่องจากการที่จักรวรรดิขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง แต่โรคระบาดก็ทำลายแต่เพียงโรมันตะวันตกเท่านั้น ส่วนฝั่งตะวันออกซึ่งไม่ได้รับผลกระทบดังกล่าวก็ยังคงความรุ่งเรืองเอาไว้ได้จนกระทั่งถูกพวกออตโตมันรุกรานในปี 1453 (Krause, 2011) จะเห็นได้ว่าแมคนีลพยายามที่จะหลีกหนีการอธิบายสาเหตุที่มาจากโครงสร้างการเมืองและเศรษฐกิจ แต่ท้ายที่สุดแล้วก็ย้อนกลับมาสู่ปัญหาเรื่องโครงสร้างทางเศรษฐกิจอยู่ดี

นอกจากนักประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้นแล้วยังมีปีเตอร์ ฮีเทอร์ (Peter Heather) ที่มองว่าการรุกรานจากชนต่างชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการล่มสลาย นอกจากนี้เขายังโจมตีสาเหตุแบบการเสื่อมถอยของศีลธรรม (moral decay) ของกิบบอนว่าไม่เพียงพอต่อการอธิบายและไม่สอดคล้องกับ

หลักฐานที่มีอยู่ แต่เขามีแนวโน้มเห็นด้วยกับเบอร์รีที่เชื่อว่าการล่มสลายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้นั้น เป็นผลมาจากเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันหลายเหตุการณ์ ในปี 1988 มีความพยายามของนักประวัติศาสตร์ คือ โจเซฟ เทนเตอร์ (Joseph Tainter) คำอธิบายสาเหตุการล่มสลายของเขาดูจะได้รับอิทธิพลจาก ทอมัส มาลธัส (Thomas Malthus) พอสมควร ว่าเกิดจากการที่พลเมืองของโรมันเพิ่มขึ้นแต่ทรัพยากรขาดแคลน

เมื่อพิจารณาแนวคิดของนักประวัติศาสตร์ที่ยึดถือแนวคิดความเสื่อมถอยและล่มสลายของจักรวรรดิโรมันเป็นจุดร่วมกันนี้ จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันในประเด็นเรื่องสาเหตุซึ่งเป็นที่มาของความล่มสลาย ซึ่งก็มีหลากหลายสาเหตุมาก และก็มีทั้งที่เชื่อว่ามีสาเหตุหลักเพียงสาเหตุเดียวหรือพวกที่เชื่อว่ามีหลายสาเหตุ แต่จุดร่วมที่พบมากที่สุดในการอธิบายสาเหตุของการล่มสลายก็คือ ประเด็นเรื่องการจัดเก็บภาษีซึ่งส่งผลกระทบต่อด้านการทหารและความมั่นคงของจักรวรรดิ จะเห็นได้ว่าสาเหตุหลักที่อธิบายกันมานั้นแท้จริงก็เป็นเรื่องการเมืองและเศรษฐกิจเป็นหลักในการอธิบายความล่มสลายของจักรวรรดิโรมันตะวันตก อาจกล่าวได้ว่านักประวัติศาสตร์ในกลุ่มนี้เน้นศึกษาโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจของโรมันตะวันตกเป็นหลัก แม้ว่าตัวกิบบอนเองที่ดูเหมือนว่าจะอธิบายในมิติของศาสนาทว่าก็มีผลกระทบต่อแนวคิดพลเมืองซึ่งจัดว่าเป็นโครงสร้างทางการเมืองหลักของโรมันเช่นเดียวกัน เราจะเห็นถึงความแตกต่างอย่างชัดเจนกับกลุ่มที่มีแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องของจักรวรรดิโรมัน (transformation and continuity of Roman Empire) ซึ่งจะไม่เน้นโครงสร้างทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ นั่นก็ย้อนกลับไปสู่ปัญหาเรื่องความคลุมเครือของนิยามคำว่า “จักรวรรดิ” ที่สัมพันธ์กับบริบทที่แวดล้อมจักรวรรดิอยู่ในขณะนั้นด้วย

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าภายในกลุ่มที่มีแนวคิดร่วมกันเรื่องความเสื่อมถอยและการล่มสลายของจักรวรรดิโรมันนั้นก็มีการเปลี่ยนรูปครั้งสำคัญภายในเองเช่นกัน กล่าวคือ การอธิบายสาเหตุแห่งการล่มสลายของกิบบอน จะเน้นไปที่เรื่องของความเชื่อทางศาสนาเป็นหลัก ทำให้โดยตัวมันเองแล้วเป็นสาเหตุที่ไม่มีน้ำหนักในการเป็นจุดอ้างอิงนัก โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับกระบวนทัศน์ใหม่ในการศึกษาประวัติศาสตร์ในตอนต้นศตวรรษที่ 19 คือ ประวัติศาสตร์สกุลรังเก (Ranke) ที่ได้รับอิทธิพลวิทยาศาสตร์จึงพยายามทำให้ประวัติศาสตร์มีความเป็น “ศาสตร์” โดยเน้นการใช้หลักฐานประเภทเอกสารราชการ นั่นย่อมหมายถึงประเด็นศึกษาถูกจำกัดวงให้เป็นเรื่องการเมืองเป็นหลักด้วย

คริส เคราส์ กล่าวถึงผลกระทบของวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์แบบรังเกที่มีต่อแนวคิดความเสื่อมถอยและล่มสลายเอาไว้อย่างชัดเจน เคราส์กล่าวว่า ประเด็นเรื่องการเสื่อมถอยและการล่มสลายของจักรวรรดิโรมันนั้นมีการศึกษาอย่างหลากหลายในทางประวัติศาสตร์ แต่สำหรับนักประวัติศาสตร์สมัยใหม่แบบสกุลรังเกนั้นล้วนแต่ปฏิเสธจิตวิทยา ปรัชญา และศาสนาว่าเป็นแรงขับเคลื่อนของการเปลี่ยนแปลง แต่สิ่งที่พวกเขาเน้นคือ แรงกระตุ้นทางการเมืองและเศรษฐกิจ (Krause, 2011) ดังจะเห็นได้จากการที่นักประวัติศาสตร์ในศตวรรษที่ 20 ยังคงพยายามอธิบายสาเหตุแห่งการล่มสลายของจักรวรรดิอันยิ่งใหญ่ของโลกตะวันตกนั้น เน้นไปที่มิติทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเชื่อมโยงกับมิติด้านการทหารอันนำไปสู่ความอ่อนแอและความล่มสลายของโรมัน แม้กระทั่งนักวิชาการบางท่านที่ตั้งต้นสาเหตุไปที่ประเด็นเรื่องจำนวนประชากร สุดท้ายก็ต้องวกกลับมาสู่มิติทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองในท้ายที่สุด

สำหรับคำอธิบายที่ว่าเหตุใดนักประวัติศาสตร์ที่มีแนวคิดความเสื่อมถอยและการล่มสลายของจักรวรรดิโรมันนั้นจึงยึดการวิเคราะห์โครงสร้างการเมืองและเศรษฐกิจเป็นหลักนั้น อาจอธิบายได้ด้วย

2 ปัจจัย คือ 1) บริบทแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ของโลกตลอดระยะเวลา 2 ศตวรรษ และ 2) บริบททางวิชาการโดยเฉพาะแวดวงประวัติศาสตร์ อธิบายได้ดังนี้ ส่วนแรก บริบททางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา โลกตะวันให้ความสำคัญกับเรื่องทางการเมืองและเศรษฐกิจค่อนข้างมาก เห็นได้จากการแข่งขันกันสร้างจักรวรรดิและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เป็นแรงกระตุ้นให้ชาติต่าง ๆ ในยุโรปแสวงหาวิถีทางในการเอารัดเอาเปรียบดินแดนอื่น จึงไม่น่าแปลกใจนักที่ปัญญาชนยุโรปในเวลานั้นส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการเมืองและเศรษฐกิจเป็นหลัก ภายหลังก็เริ่มมีแนวโน้มที่เปลี่ยนไปคือหันไปให้ความสำคัญกับด้านจิตวิทยา วัฒนธรรม และศาสนามากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะนำไปสู่การเปลี่ยนแนวทางศึกษาประวัติศาสตร์ด้วย และก็ส่งผลต่อการศึกษาจักรวรรดิโรมันและประวัติศาสตร์ยุโรปอย่างมาก

ส่วนที่สองซึ่งเป็นผลกระทบจากส่วนแรกคือ อิทธิพลของวิทยาศาสตร์ได้ส่งผลต่อแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ อย่างที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นเรื่องแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์สกุลรังเกที่ทำให้แนวทางการศึกษาจักรวรรดิโรมันในช่วงก่อนศตวรรษที่ 20 จำกัดอยู่เฉพาะเรื่องการเมืองและเศรษฐกิจ ก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง ส่งผลให้เกิดแนวคิดที่ท้าทายอิทธิพลของกิบบอนในส่วนของสาเหตุการล่มสลายในต้นศตวรรษที่ 20 นี้เอง

แนวคิดการศึกษาตามแนวทางการเปลี่ยนรูปและความต่อเนื่อง

งาน Decline and Fall และแนวคิดที่ว่าด้วยการเสื่อมถอยและการล่มสลายของจักรวรรดิโรมันที่ครอบงำการศึกษาประวัติศาสตร์ของยุโรปกว่า 2 ศตวรรษนั้น ถูกท้าทายจากนักประวัติศาสตร์ต้นศตวรรษที่ 20 คือ อองรี ปิเรเน ซึ่งได้ตีพิมพ์ Mohammed and Charlemagne ในปี 1937 แท้จริงแล้วเขามีข้อสมมติฐานมาตั้งแต่ต้นปี 1916 แล้ว งานของปิเรเนมีความสำคัญในแง่ของการปลุกความสำคัญของยุคไบแซนไทน์กับความสำคัญของพวกอาหรับในฝั่งตะวันออกและยุคกลางในฝั่งตะวันตก (Brown, 1974: 25-33) อย่างไรก็ตาม งานของปิเรเนยังคงไม่ได้รับความสนใจในทันทีเนื่องจากอิทธิพลแนวคิดของกิบบอนที่ยังคงครอบงำอยู่ ต้องรออีก 50 ปี กว่าที่งานของเขาจะได้รับการยอมรับในวงวิชาการทั้งประวัติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์

แนวคิดของปิเรเนท้าทายแนวคิดของกิบบอนที่เชื่อว่าจักรวรรดิโรมันตะวันตกที่ยิ่งใหญ่ล่มสลายลงในศตวรรษที่ 5 เขาแย้งว่าระบบเศรษฐกิจและกฎหมายของกรีก-โรมันไม่ได้ล่มสลายไปเพราะอำนาจจักรวรรดิที่ลดลงเพราะการรุกรานของอนารยชนเผ่าเยอรมัน เขายังเสนอต่อไปอีกว่าสาเหตุที่เขามองว่าไม่ได้ล่มสลาย เพราะเขาเน้นที่เครือข่ายทางการค้าในบริเวณโดยรอบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ที่ยังคงดำรงอยู่แม้ว่าศูนย์กลางทางการเมืองที่กรุงโรมจะถูกยึดครองโดยพวกอนารยชนเผ่าเยอรมันก็ตาม เนื่องจากระบบการค้าของกรีก-โรมันยังคงถูกรักษาเอาไว้ในฝั่งโรมันตะวันออก กล่าวคือปิเรเนมองว่าโครงสร้างเศรษฐกิจอันเป็นส่วนที่เขาให้ความสำคัญนั้น ยังสามารถดำรงระเบียบเศรษฐกิจเดิมที่สืบเนื่องมาจากยุคโบราณซึ่งก็เชื่อมโยงกับระบบของจักรวรรดิโรมันตะวันออกและอาณาจักรของพวกชนเผ่าต่าง ๆ ที่สืบต่อมาภายหลังโรมันตะวันตกล่มสลาย (Queenan, n.d.)

เนื่องจากปิเรเนเน้นศึกษามิติทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้เขาเลื่อนจุดสิ้นสุดของจักรวรรดิโรมันออกไป มองการรุกรานของอนารยชนเผ่าเยอรมันว่าเป็นเพียงแค่ตัวเร่งปฏิกิริยาให้เกิดการล่มสลายของอารยธรรมโบราณแห่งโลกตะวันตกในบริเวณทะเลเมดิเตอร์เรเนียนที่จะล่มสลายลงเมื่อพวกมุสลิมเข้ามา

พิชิต (Queenan, n.d.) เนื่องจากการพิชิตของพวกมุสลิมเป็นการปิดเส้นทางการค้าของบริเวณเมดิเตอร์เรเนียน ทำให้เครือข่ายและระบบการค้าของโรมันต้องล่มสลายลง

ในท้ายที่สุดแล้วงานของปิเรเนก็ดูเหมือนว่าจะจบลงด้วยการสิ้นสุดของจักรวรรดิโรมันเช่นเดียวกับแนวทางความเสื่อมถอยและล่มสลาย เพียงแต่ว่าเสนอช่วงเวลาและจุดเน้นที่แตกต่างกันออกไป ทว่าแท้จริงแล้วสิ่งที่แนวคิดของเขาเปิดแง่มุมใหม่ให้กับการศึกษาประวัติศาสตร์โลกตะวันตกก็คือ การที่เขาเชื่อว่าการรุกรานของอนารยชนในศตวรรษที่ 5 นั้นไม่ใช่จุดจบและเป็นเพียงช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีความต่อเนื่องกันอยู่ในมิติทางด้านเศรษฐกิจการค้าของจักรวรรดิ ทัศนะดังกล่าวนี้ ได้เปิดทางให้กลับประวัติศาสตร์ส่วนหนึ่งที่ถูกละเลยไป อันเป็นรอยต่อระหว่างยุคคลาสสิคกับยุคกลางของยุโรปนั่นคือ ช่วงเวลาที่ถูกเรียกว่า ช่วงยุคโบราณตอนปลายนั่นเอง (Queenan, n.d.)

แม้ว่างานของปิเรเนจะเน้นที่ด้านเศรษฐกิจ แต่เราก็สามารถเห็นความแตกต่างบางอย่างจากพวกที่เน้นโครงสร้างเศรษฐกิจในแนวทางความเสื่อมถอยและล่มสลาย เพราะประเด็นด้านเศรษฐกิจของเขาเน้นที่เครือข่ายทางการค้าที่เชื่อมโยงกับหน่วยการปกครองอื่น ๆ แม้ว่าในท้ายที่สุดแล้วมันก็จะถูกโยงเข้ากับโครงสร้างภาษีก็ตาม แนวคิดเช่นนี้ได้เปิดมิติใหม่ที่เน้นความสัมพันธ์ทางการค้ากับภายนอก และสามารถแย้งข้อเสนอของนักวิชาการบางท่าน โดยเฉพาะทอยน์บีและเบิร์คที่กล่าวไว้ว่าโรมันไม่มีประดิษฐกรรมทางเศรษฐกิจอื่นนอกจากการขยายดินแดนเพื่อหวังทรัพยากรและภาษีเพิ่มขึ้น งานของปิเรเนแสดงให้เห็นว่าเครือข่ายการค้าก็เป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญของโรมัน ประเด็นแง่มุมการมองสาเหตุที่แตกต่างกันนั้นก็น่าสนใจอย่างมาก อย่างไรก็ตาม บทความนี้คงจะไม่สามารถลงรายละเอียดไปในระดับลึกขนาดนั้นได้

เมื่อพิจารณาบริบทแวดล้อมของปิเรเนจะช่วยให้เราเข้าใจแนวคิดของเขามากยิ่งขึ้น เขาเป็นนักประวัติศาสตร์ชาวเบลเยียม เกิดในปี 1862 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เบลเยียมได้รับเอกราชการเนเธอร์แลนด์ได้ไม่นาน ตัวเขาเองมีความเป็นชาตินิยมอย่างมาก การศึกษาประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมันที่เน้นศึกษาเรื่องเศรษฐกิจเป็นเพราะบริบททางวิชาการที่ต่อเนื่องมาจากศตวรรษที่ 19 (Hodges and Whitehouse, 1983) ที่สำคัญคือ ช่วงที่เขาเขียนงาน Mohammed and Charlemagne เป็นช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งมีเหตุการณ์สำคัญคือ การที่เยอรมนีรุกรานเบลเยียม ผู้เขียนมองว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการมองว่าการรุกรานของชนเผ่าเยอรมันในศตวรรษที่ 5 ไม่มีความสำคัญมากพอที่จะทำให้โรมันล่มสลายและไปให้น้ำหนักกับการพิชิตของมุสลิมแทน

หลังจากการท้าทายของปิเรเนก็มีนักประวัติศาสตร์อีกท่านหนึ่ง คือ ลูเซียน มุสเซ็ท (Lucien Musset) ในงาน Les Invasions : les vagues germaniques ตีพิมพ์เมื่อปี 1965 เขาเป็นอีกคนหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางความเสื่อมถอยและล่มสลายของโรมัน นอกจากนี้ เขายังได้ขยายแนวคิดของปิเรเน เขาเชื่อว่า เกิดการปะทะกัน (clash of civilizations) ระหว่างกรีก-โรมันกับชนเผ่าเยอรมันทำให้เกิดการสังเคราะห์เป็นช่วงเวลายุคกลาง มากกว่าที่จะล่มสลายในศตวรรษที่ 5 มุสเซ็ทอธิบายแนวคิดของเขาเพิ่มเติมว่า เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ซึ่งชนเผ่าเยอรมันได้เปลี่ยนรูปสถาบันที่มีอยู่ก่อนแล้วของโรมันให้เข้ากับวัฒนธรรมของพวกเขา อีกทั้งยังพยายามเลียนแบบวัฒนธรรมที่เหนือกว่าของโรมันด้วย (Krause, 2011)

เมื่อพิจารณาแนวคิดของทั้งปิเรเนและมุสเซ็ท จะเห็นว่ามีความสำคัญในการเปิดมิติใหม่ให้การศึกษาช่วงเวลาหลังโรมันตะวันตกถูกพวกอนารยชนเผ่าเยอรมันพิชิต กระนั้นก็ตาม จุดเน้นของ

ปิเรเนยังอยู่ที่เรื่องเศรษฐกิจ ส่วนมุสเช็ททำให้เราเห็นอีกมิติหนึ่งและมีจุดเน้นที่แตกต่างออกไป ในแง่นี้ผู้เขียนมองว่าเป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ในกรณีของโรมันเราจะเห็นได้ว่าอนารยชนที่ด้อยกว่าทางวัฒนธรรมก็ยอมรับเอาความเจริญทางด้านศาสนาและสถาบันทางศาสนาของจักรวรรดิโรมันมาปรับใช้ อย่างไรก็ตาม ในแง่การศึกษาหลังจักรวรรดิโรมัน (post-Roman empire) แนวคิดของทั้งสองท่านเป็นเพียงจุดเริ่มต้นเท่านั้น ส่วนตัวปิเรเนเองก็ถูกโต้แย้งจากนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีรุ่นหลังอย่างมาก ซึ่งจะได้กล่าวถึงในตอนท้าย

ผู้ที่มีอิทธิพลและแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการศึกษาช่วงเวลาหลังจักรวรรดิโรมันอย่างชัดเจนคือ ปีเตอร์ บราวน์ งานชิ้นแรกของเขาตีพิมพ์ในปี 1971 เรื่อง The World of Late Antiquity เป็นงานที่ศึกษาและกำหนดช่วงเวลาใหม่ทางประวัติศาสตร์ นั่นคือ ช่วงยุคโบราณตอนปลาย โดยเขากำหนดเอาไว้ประมาณคริสต์ศักราช 200-800 แนวคิดของบราวน์ท้าทายอิทธิพลของกิบบอนมากกว่าที่ปิเรเนทำ เพราะกรณีของปิเรเนที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นเพียงแต่ขยายเวลาในการล่มสลายออกไป ทว่าสำหรับบราวน์แล้ว การล่มสลายไม่ได้เกิดขึ้น (Ward-Perkins, 2005: 1-10)

ประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมันในศตวรรษที่ 20 นี้ ถูกเขียนขึ้นโดยปราศจากแง่มุมของการเสื่อมถอยหรือล่มสลายของโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจ แต่ถูกแทนที่โดยการปฏิวัติทางศาสนาและวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังช่วยเปิดแนวทางการศึกษาช่วงเวลายุคกลางของยุโรปที่ผ่านมาซึ่งถูกนักประวัติศาสตร์ละเลย เพราะเมื่อพิจารณาประเด็นโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจแล้วแทบไม่มีพัฒนาการที่ก้าวหน้าเลยในช่วงยุคกลาง จึงไม่แปลกนักหากจะไม่ได้รับความสนใจในการศึกษามาเป็นเวลา 200 กว่าปี ที่อิทธิพลของกิบบอนครอบงำอยู่ (Bankston, 1993: 28-29)

แต่เมื่อเปลี่ยนจุดเน้นในการศึกษามาเป็นความเชื่อและศาสนาแล้ว จะทำให้เห็นว่ายุคกลางเองก็มีพลวัตอย่างมากในมิติดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของโครงสร้างสถาบันคริสต์ศาสนาที่เข้ามาแทนที่โครงสร้างสถาบันทางการเมืองของจักรวรรดิโรมันตะวันตกหรือจะเป็นจะเป็นพัฒนาการทางความเชื่อในแง่ของความพยายามของนักปราชญ์ซึ่งเป็นนักบวชที่พยายามจะนำปรัชญากรีกเข้ามาอธิบายความเชื่อทางศาสนา ซึ่งก็นับได้ว่าเป็นพัฒนาการที่ต่อเนื่องไปตลอดยุคกลาง

บราวน์ให้ความสนใจกับบทบาทของวัฒนธรรมในการดำรงรักษาไว้ซึ่งระบบสังคมในช่วงปลายจักรวรรดิโรมัน เขาใช้หลักฐานชั้นต้นทั้งงานเขียนและบันทึกของนักบวชและนักบุญ วิเคราะห์ทั้งในแง่ของประสบการณ์ผู้เขียนจริงและการตีความจากประสบการณ์โลกสมัยใหม่ (Bankston, 1993: 28-29) การศึกษาเพื่อหาสาเหตุของการเสื่อมถอยถูกแทนที่ด้วยแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนผ่าน การเปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนรูป สิ่งที่สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนและง่ายต่อการสำรวจมากที่สุดก็คือ ชื่อของงานประวัติศาสตร์โรมันในช่วงหลังจากการตีพิมพ์งานชิ้นแรกของบราวน์ในต้นทศวรรษ 1970 มักจะมีคำว่า “transformation” อยู่ด้วย คำว่า “decline” และ “fall” ไม่ค่อยปรากฏมากนัก (Ward-Perkins, 2005: 1-10)

นักประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับช่วงเวลายุคโบราณตอนปลาย มีอีกหลายท่านด้วยกัน ที่สำคัญคือ เกล็น โบเวอร์ซอค, อเวริล แคเมอรอน (Averil Cameron), คลิฟฟอร์ด อันโด (Clifford Ando) เป็นต้น ที่สำคัญคือ การศึกษาช่วงปลายยุคโบราณนี้ได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวางในแง่ประเด็นทางวัฒนธรรมที่มีอยู่หลากหลาย อาจกล่าวได้ว่า เป็นการเปิดทางให้กับการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมโรมันนั่นเอง ตัวอย่างเช่น การศึกษาเรื่องสตรีและเรื่องเพศในจักรวรรดิโรมัน เป็นต้น

งานของนักประวัติศาสตร์กลุ่มนี้มีความน่าสนใจอย่างมาก เพราะในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ถึงต้นศตวรรษที่ 21 นั้น พื้นที่ในการศึกษาของนักวิชาการกลุ่มนี้ขยายจากศูนย์กลางของอำนาจไปสู่บริเวณที่เป็นชายขอบของอำนาจของจักรวรรดิไบแซนไทน์ที่มีการปะทะกันทั้งทางการทหารและวัฒนธรรมนั่นคือ บริเวณคาบสมุทรอาระเบีย ในแง่นี้จะเห็นได้ว่ามิติความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์หลังจักรวรรดิโรมันของนักวิชาการกลุ่มนี้นั้นมีแนวคิดของการปะทะกันของอารยธรรมอยู่ด้วย

แต่สิ่งที่ผู้เขียนสนใจคือ แนวโน้มที่เปลี่ยนไปศึกษาพื้นที่บริเวณชายขอบนั้นเริ่มขึ้นในทศวรรษสุดท้ายของศตวรรษที่ 20 จะเห็นได้ชัดเจนจากงานของโบเวอร์ซอค และช่วงต้นศตวรรษที่ 21 งานที่เน้นการศึกษาบริเวณชายขอบของไบแซนไทน์เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมาก นอกจากนี้ หลักฐานที่โบเวอร์ซอคนำมาใช้ก็แตกต่างออกไปจากนักประวัติศาสตร์ เขาใช้ทั้งหลักฐานทางโบราณคดีและภาพโมเสกในโบสถ์คาทอลิกยุคกลาง แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในการใช้หลักฐานที่หลุดจากกรอบของประวัติศาสตร์แบบรังเก นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจะเห็นได้ว่าแนวคิดของปีเตอร์ บราวน์และกลุ่มที่ศึกษาช่วงเวลาปลายยุคโบราณนี้ ไม่เพียงจะเน้นแง่มุมทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม แต่ที่สำคัญคือ แทบจะไม่กล่าวถึงมิติทางด้านเศรษฐกิจเลย

จากแนวคิดของปิเรเนและบราวน์จะเห็นได้ชัดเจนถึงอิทธิพลของบริบททางประวัติศาสตร์และบริบททางวิชาการที่ก่อรูปให้แนวคิดของเขาทั้งสองแตกต่างออกไปจากของพวกที่นิยมกิบบอนและเน้นแนวทางความเสื่อมถอยและล่มสลายของจักรวรรดิโรมัน เราจำเป็นต้องพิจารณาบริบทโลกในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่โลกเต็มไปด้วยความสับสนทั้งสงครามและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำแตกต่างจากบริบทความรุ่งเรืองในศตวรรษที่ 18-19

สถานการณ์โลกหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ส่งผลกระทบต่อแนวคิดเหตุผลนิยมของมนุษย์เป็นอย่างมาก การศึกษาประวัติศาสตร์เริ่มหันเหออกจากกระแสหลักที่เน้นเรื่องการเมืองแบบรังเก ประวัติศาสตร์ทางเลือกในยุคแรก ๆ ก็คือ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ซึ่งก็จะมีอิทธิพลต่องานของปิเรเนอย่างชัดเจน ทว่าเมื่อวิธีการในการศึกษาประวัติศาสตร์เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอิทธิพลของกลุ่มที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ในเชิงวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลกระทบต่องานของบราวน์และกลุ่มที่สนใจศึกษาช่วงปลายยุคโบราณ อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่างานของพวกที่เน้นแนวทางความเสื่อมถอยและการล่มสลายก็ยังคงอยู่ควบคู่ไปด้วย แต่ไม่ได้มีอิทธิพลมากดังเดิม

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง บรรดาประเทศต่าง ๆ ที่เคยอยู่ภายใต้อำนาจจักรวรรดินิยมต่างทยอยประกาศเอกราช ทำให้ครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา จักรวรรดินิยมเสื่อมถอยลงเรื่อย ๆ จักรวรรดิถูกมองว่าเลวร้ายยิ่งขึ้นไปอีก เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงด้วยชัยชนะของอุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งเน้นการเคารพอำนาจอธิปไตยของรัฐ ดังนั้น ในช่วงเวลาดังกล่าวผู้คนรวมไปถึงนักวิชาการมีมุมมองลบต่อจักรวรรดิ ไม่เพียงแต่จักรวรรดิในศตวรรษที่ 19-20 เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงจักรวรรดิโบราณด้วย ประกอบกับแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เน้นมิติทางวัฒนธรรม เป็นผลรวมที่ผู้เขียนเชื่อว่ามีผลทำให้การศึกษาจักรวรรดิหันไปเน้นมิติทางด้านวัฒนธรรมและศาสนามากกว่าด้านการเมืองเพราะนั่นสะท้อนให้เห็นถึงมิติที่เลวร้ายของจักรวรรดิของโลกตะวันตกในโลกร่วมสมัย

แนวคิดการศึกษาตามแนวทางความเสื่อมถอยและล่มสลายในศตวรรษที่ 21

แนวคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมันของพวกนักประวัติศาสตร์ยุคโบราณตอนปลายที่โต้แย้งแนวคิดดั้งเดิมที่เคยทรงอิทธิพลอย่างแนวคิดความเสื่อมถอยและการล่มสลายของกิบบอนทำให้วงวิชาการช่วงเวลาหนึ่งหันมายึดแนวทางการเปลี่ยนรูปและความต่อเนื่องแทน อย่างไรก็ตามในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 ก็มีการย้อนกลับของแนวคิดการศึกษา อย่างที่กล่าวไว้ข้างต้น การศึกษาเรื่องจักรวรรดิเองก็เป็นข้อถกเถียงสำคัญในแวดวงวิชาการ เนื่องจากการเมืองพยายามจะผูกโยงรูปแบบการปกครองใหม่ของตนกับจักรวรรดิโบราณ ทำให้ไม่เพียงแต่การศึกษาประเด็นเรื่องจักรวรรดิร่วมสมัยจะมีมากขึ้น ทว่าการถกเถียงเรื่องจักรวรรดิโบราณ โดยเฉพาะจักรวรรดิของโลกตะวันตกอย่างโรมันก็ยังคงดำเนินไป

นักประวัติศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 หันกลับมาศึกษาจักรวรรดิโรมันในแนวทางการเสื่อมถอยและล่มสลายอีกครั้งหนึ่ง สิ่งที่เราต้องทำความเข้าใจจากงานเหล่านี้มี 2 ประเด็นที่สำคัญ คือ นักวิชาการเหล่านี้มีจุดเน้นในการศึกษาจักรวรรดิอย่างไร และบริบททางประวัติศาสตร์ร่วมสมัยอะไรที่ส่งผลให้กลับไปใช้แนวทางดังกล่าวนี้ในการศึกษา กล่าวคือ จำเป็นต้องพิจารณาเช่นเดียวกับการพิจารณาการเกิดแนวคิดของกิบบอนและบราวน์

สำหรับกลุ่มที่หันกลับมาสนใจศึกษาประวัติศาสตร์โรมันในศตวรรษที่ 21 เช่น งานของเอเตรียน โกลด์สเวิร์ทธี ในปี 2003 เสนอสาเหตุการล่มสลายของจักรวรรดิโรมันว่าเป็นผลมาจากสงครามกลางเมืองที่เกิดจากความแตกแยกทางการทหารของจักรวรรดิเอง ซึ่งส่งผลให้อำนาจศูนย์กลางอ่อนแอลงอย่างมาก ส่วนในปี 2005 มีงานของไบรอัน วาร์ด เพอร์กินส์ (Bryan Ward-Perkins) ที่แม้ว่าจะมีแนวทางแบบเดียวกับจอห์น แบคเนล เบอร์รีและปีเตอร์ ฮีเทอร์ ว่ามีหลายปัจจัยร่วมกันที่ทำให้โรมันล่มสลาย แต่ก็มีส่วนที่แตกต่างคือ เขาเน้นหลักฐานทางโบราณคดีเพื่อเชื่อมโยงถึงสาเหตุแห่งการล่มสลายที่มีความหลากหลาย ในปีเดียวกันนั้น มีนักประวัติศาสตร์อีกท่านหนึ่งคือ จาเร็ด ไดมอนด์ เชื่อว่าความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุเริ่มต้นของการล่มสลายของจักรวรรดิ

สำหรับนักประวัติศาสตร์ในต้นศตวรรษที่ 21 ที่หันกลับมาใช้แนวคิดความเสื่อมและการล่มสลาย เราอาจอธิบายในบริบทย้อนไปถึงช่วงปลายศตวรรษที่ผ่านมาและเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 สืบเนื่องจากในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะหลังสิ้นสุดสงครามเย็นสหรัฐอเมริกากลายเป็นมหาอำนาจหนึ่งเดียวในโลก และได้สร้างจักรวรรดิทางเศรษฐกิจขึ้น ซึ่งนี่ก็เป็นอีกนิยามหนึ่งของ “จักรวรรดิ” ที่มีความเลื่อนไหล และก็ยังคงมีข้อถกเถียงถึงความเป็นจักรวรรดิของสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นใหม่ของจักรวรรดิภายใต้ระเบียบโลกที่ถูกครอบงำด้วยแนวคิดแบบประชาธิปไตยก็ทำให้เกิดการต่อต้านและมองจักรวรรดิเป็นสิ่งชั่วร้าย เหตุการณ์ที่สำคัญเมื่อเริ่มสหัสวรรษใหม่ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ผู้เขียนคิดว่ามีส่วนทำให้แนวคิดการศึกษาจักรวรรดิแนวทางความเสื่อมถอยและล่มสลายย้อนกลับมา นั่นคือ เหตุการณ์วินาศกรรมเมื่อวันที่ 11 กันยายน ปี 2001 นั่นเองซึ่งน่าจะมีผลสั่นคลอนความมั่นคงของจักรวรรดิทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาอย่างมาก ประกอบกับการที่ทั้งจีนและอินเดียซึ่งเป็นประเทศที่มีประชากรมากเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก เริ่มท้าทายความเป็นมหาอำนาจของสหรัฐอเมริกาในมิติทางด้านเศรษฐกิจ แต่ก็ขึ้นอยู่กับว่าเราเลือกที่จะมองจักรวรรดิในแง่มุมไหน เพราะหากพิจารณาในแง่ของโครงสร้างทางการเมืองแล้ว สหรัฐอเมริกาก็ยังไม่ถือว่าเป็น

จักรวรรดิ อีกทั้งถ้าพิจารณาความเป็นมหาอำนาจในโลกปัจจุบันที่เน้นทางด้านการทหารก็คงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าสหรัฐอเมริกายังคงความเป็นมหาอำนาจด้านนี้อยู่เหมือนเดิม

นอกจากการศึกษาหันมาให้คำอธิบายประวัติศาสตร์แบบความเสื่อมและล่มสลายแล้ว ยังมีนักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอย่างนีล เฟอร์กูสัน (Niall Ferguson) ที่นำการล่มสลายของจักรวรรดิโรมันมาใช้เป็นวาทกรรมเปรียบเปรย โดยเน้นมิติของกลุ่มอนารยชนและปัญหาความหลากหลายของกลุ่มชนในจักรวรรดิโรมันเป็นภาพสะท้อนปัญหายุโรปที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงในประเทศฝรั่งเศสในวันที่ 13 พฤศจิกายน 2015 เพื่อโจมตีประเด็นเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม (multicultural) ที่ทำให้หลายประเทศในยุโรปต้องเปิดรับผู้อพยพหรือผู้ลี้ภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาวมุสลิม โดยเฟอร์กูสันกำลังใช้ประวัติศาสตร์การล่มสลายของจักรวรรดิโรมันเป็นเครื่องมือทางการเมือง (Gillett, 2017: 3-5) ในแง่นี้จะเห็นถึงการเลื่อนไหลของการกลายเป็นวาทกรรมเรื่องความเสื่อมและการล่มสลายได้เป็นอย่างดี

บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น สามารถสรุปให้เห็นถึงจุดเปลี่ยนของแนวคิดในการศึกษาของนักประวัติศาสตร์ในแต่ละช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ทำให้ผลจากการศึกษาจักรวรรดิโรมันมีความแตกต่างกันออกไปด้วย ประเด็นปัญหาก็คือ แนวคิดหรือนิยามของนักวิชาการหรือนักประวัติศาสตร์แต่ละท่านที่มีต่อคำว่า “จักรวรรดิ” แตกต่างกันออกไป ซึ่งจากงานของโดมินิก ไลน์เวนที่อ้างถึงในตอนต้นนั้นก็สามารถอธิบายความเลื่อนไหลของนิยามคำว่าจักรวรรดิได้เป็นอย่างดี

เมื่อนิยามและจุดเน้นที่นักประวัติศาสตร์จะศึกษาจักรวรรดิโรมันเปลี่ยนแปลงไป นั่นย่อมทำให้นักประวัติศาสตร์เลือกใช้หลักฐานที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม หลักฐานที่หลงเหลือมาอาจจะมีข้อจำกัดในเรื่องความหลากหลายและปริมาณ แต่นั่นไม่ใช่ปัญหาสำคัญเพราะเราจะเห็นได้ว่าในหลายกรณีข้างต้นที่ได้ยกมานั้น สะท้อนให้เห็นการตีความหลักฐานผ่านประสบการณ์และสายตาของคนร่วมสมัยในเวลาที่เขียนงานขึ้น ทำให้หลักฐานที่ใช้แม้ว่าจะเป็นหลักฐานชิ้นเดียวกันก็สามารถให้แง่มุมที่แตกต่างออกไป กรณีของการใช้การตีความผ่านบริบทร่วมสมัยที่ชัดเจนมากที่สุดเห็นจะเป็นกรณีของปิเรเนที่นำบริบทเยอรมันในสงครามโลกครั้งที่ 1 กลับไปตีความการรุกรานของอนารยชนเผ่าเยอรมันในสมัยโรมัน เราจะเห็นว่าอิทธิพลของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมนั้นส่งผลให้มีการใช้หลักฐานที่หลากหลายขึ้นในงานของกลุ่มที่ศึกษาช่วงปลายยุคโบราณ ทำให้ตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา แนวคิดการอธิบายความต่อเนื่องของจักรวรรดิโรมันโดยไม่เน้นที่โครงสร้างการเมืองการปกครองได้รับความนิยม อย่างไรก็ดี เมื่อโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ต้องเผชิญกับการก่อการร้าย แนวคิดเรื่องจักรวรรดิล่มสลายด้วยนำมือของอนารยชนถูกนำกลับมาใช้เป็นวาทกรรมต่อต้านหลากหลายทางวัฒนธรรมในยุโรป อันเกิดจากบรรดาผู้อพยพหรือผู้ลี้ภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมุสลิม เพื่อนำไปสู่การผลักดันแนวคิดการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของโลกตะวันตก

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจะเห็นได้ว่าแนวคิดในการศึกษาจักรวรรดิโรมันสัมพันธ์กับนิยามของจักรวรรดิ บริบททางประวัติศาสตร์ และบริบทในวงวิชาการทางประวัติศาสตร์อย่างมาก ซึ่งแต่ละแนวคิดก็มีแง่มุมในการพิจารณา “จักรวรรดิ” แตกต่างกันออกไป ทำให้ถึงที่สุดแล้วเราไม่สามารถที่จะสรุปได้ว่าแท้จริงแล้วจักรวรรดิโรมันล่มสลายจริงหรือไม่ เพราะขึ้นอยู่กับว่าจะนิยามจักรวรรดิเป็น

อย่างไร หากนิยามตามความหมายโดยแคบที่หมายถึงโครงสร้างทางการเมืองที่ศูนย์กลางอำนาจแพร่ขยายอิทธิพลครอบงำหน่วยการปกครองอื่นแล้ว นับว่าจักรวรรดิโรมันเกิดการล่มสลายจริง ทว่าเมื่อบริบทโลกเปลี่ยนแปลงไป ความหมายของ “จักรวรรดิ” ที่อยู่ในสำนึกของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป ย่อมส่งผลต่อการอธิบายประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมัน หรือแม้กระทั่งการที่นักวิชาการมักตีความจักรวรรดิโบราณด้วยมุมมองในปัจจุบัน และการนำประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมันมารับใช้การเมืองในโลกปัจจุบันย่อมส่งผลต่อแนวคิดในการอธิบายประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมันอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

เอกสารอ้างอิง

Bankston, C. L. (1993). Ratting Gibbon’s Cage. *Commonwealth*. pp. 28–29.

Bowersock, G. W. (1996). The Vanishing of the Fall of Rome. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, (49), pp. 29–43.

Bowersock, G. W. (1998). Gibbon’s Historical Imagination. *The American Scholar*, 57, pp. 33–47.

Brown, P. (1974). Mohammed and Charlemagne review. *Daedalus*, 103, pp. 25–33.

Gillett, A. (2017). The Fall of Rome and the Retreat of European Multiculturalism: A Historical Trope as a Discourse of Authority in Public Debate. *Cogent Arts & Humanities*, 4, pp. 1-13.

Harrison, T. (2009). Introduction: New Vision of Ancient Empires. In *The Great Empires of the Ancient World* (pp. 6–17). Los Angeles: J. Paul Getty Museum.

Hubbard, G., & Kane, T. (2013). *Balance: The Economics of Great Powers from Ancient Rome to Modern America*. New York: Simon & Schuster.

Krause, C. (2011). *Historiographical Survey of the Decline of the Roman Empire*. Retrieved from http://portfolio.krauselabs.net/evidence/12-4.pdf

Lieven, D. (2002). Empire: A Word and Its Meanings. In *Empire: The Russian Empire and Its Rivals* (pp. 3–26). New Haven: Yale University Press.

Queenan, S. (n.d.). An Era of Decline, Change, and Transformation The End of the Ancient World and the Beginning of the Middle Ages; An Analysis of Previously Established Historical Interpretations. Retrieved from https://www.academia.edu/3475045/_2nd_Year_An_Era_of_Decline_Change_and_Transformation_The_End_of_the_Ancient_World_and_the_Beginning_of_the_Middle_Ages_An_Analysis_of_Previously_Established_Historical_Interpretations

Ward-Perkins, B. (2005). Did Rome ever Fall? In *The Fall of Rome and the End of Civilization* (pp. 1–10). Oxford: Oxford University Press.

Whitehouse, R. H. and D. (1983). Mahammed, Chalemagne and Pirenne. In *Mohammed, Charlemagne, and the Origins of Europe: The Pirenne Thesis in the Light of Archaeology* (pp. 1–19). Ithaca: Cornell University Press.

ความสุขของชีวิตบนพื้นฐานพุทธธรรมและภูมิปัญญา กรณีศึกษา ชุมชนวัดเจ้าวัด ตำบลเจ้าวัด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

The Happiness of life Based on Buddha Dharma and Wisdom: a case study of the Chao Wat temple community, Chao Wat Sub-district, Ban Rai District, Uthai Thani Province

ธนสิทธิ์ คณฑา[1]

Thanasit Conta

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและปัจจัยวิถีแห่งความสุข องค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงและยั่งยืนของชาวบ้านชุมชนวัดเจ้าวัด ต.เจ้าวัด อ.บ้านไร่ อุทัยธานี และนำเสนอรูปแบบวิถีแห่งความสุข กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้มีภูมิปัญญา จำนวน 20 คน และกลุ่มประชาชนทั่วไปจำนวน 30 คน โดยใช้แบบสอบถาม และสัมภาษณ์เจาะลึก (เฉพาะผู้มีภูมิปัญญา) เครื่องมือที่ใช้การรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม และสัมภาษณ์เจาะลึกด้วยกิจกรรมสนทนา (บันทึกเสียง) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คิดค่าร้อยละ และวิเคราะห์เนื้อหาร่วมกับการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาองค์ประกอบและปัจจัยวิถีแห่งความสุขของชาวบ้านชุมชนวัดเจ้าวัด ต.เจ้าวัด อ.บ้านไร่ อุทัยธานี การศึกษาระดับประถมศึกษาที่ 4 มากที่สุดร้อยละ 26 อาชีพเกษตรกรมากที่สุดร้อยละ 72 รายได้ไม่เกิน 4,999 บาทต่อเดือนร้อยละ 50 การคมนาคมและการสื่อสารมีถนนลานยางสายหลักบ้านไร่-ลานสัก สายรองในชุมชนบางซอยยังเป็นถนนลูกรัง ส่วนการสื่อสาร ในชุมชนมีเครือข่ายโทรศัพท์ค่ายต่าง ๆ ทีวี และมีหอกระจายข่าวในชุมชน (แต่ไม่ดังทั่วถึง) พฤติกรรมการดูแลอนามัยสิ่งแวดล้อมโดยรวมมีการบริหารจัดการขยะที่ดี ทำความสะอาดบ้านเรือนสม่ำเสมอ และการมีส่วนร่วมส่วนมากมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 90 และสำนวนเข้าร่วมกิจกรรมที่มากเท่ากัน คือ กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มจิตอาสา และกลุ่มอสม. จำนวนกลุ่มละ 15 คน คิดเป็นร้อยละ 30 2) ศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงและยั่งยืน ส่วนมากมีการรักษาศีล(ชั่วคราว) การให้ทาน แบ่งปัน การให้อภัย ซึ่งมีภูมิปัญญาการประกอบอาชีพที่สุจริต คือ การทำไม้กวาดก้านมะพร้าว ทำหมูร้า ปลาร้า ขนมโบราณ สมุนไพร การสานตะกร้า การถัดเสื้อไหมพรหม แบ่งปันความรู้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

คำสำคัญ: ความสุข พุทธธรรม ภูมิปัญญา

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะมนุษศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

อีเมล์ thana200071@gmail.com

Assistant Professor at Faculty of Humanities and Social Science, Nakhon Sawan Rajabhat University.

Email: thana200071@gmail.com

Abstract

This research the objective is to study the elements and way of happiness. Knowledge and wisdom in ethics lead to real and sustainable well-being of villagers. Chao Wat temple community, Chao Wat Sub-district, Ban Rai District, Uthai Thani Province and Presenting the form of the way of happiness. The sample is divided into 2 groups: a group of 20 people and a number of group wisdom knowledge general population number of 30 people by using surveys and in-depth interviews (only for knowledge). The instrument used for data collection was a questionnaire and interviews with activist's conversation (record). The statistics based on the data analysis, content analysis, and the percent of charge in conjunction with descriptive narration.

The results of the research were as follows: 1) The study of the composition and factors of the way of happiness of the villagers of Wat Chao Wat community, Chao Wat Sub-district, Ban Rai District, Uthai Thani Province Primary education level 4 the most 26% Occupation Farmers 72% The income is not more than 4,999 baht per month 50% Transport and communication, there is a main road, Lan Yang, Ban Rai - Lan Sak. The secondary line in the community of Bang Soi is also a gravel road. Communication part In the community there are telephone networks, various camps, TV and a community news distribution tower. (But not thoroughly) Overall environmental health care behavior has good waste management. Cleaning houses regularly And participation in community activities, 45 people, 90 percent. And the idioms to participate in the same activities, namely the cremation group, volunteer group and volunteer group, 15 people each, representing 30 percent. 2) Studying the knowledge and wisdom of villagers in the field of morality and ethics that bring true and lasting happiness. Most of the precepts are kept (temporary), giving, giving, sharing, forgiveness, which has honest occupational wisdom: making brooms, coconut stalks, pork stalks, fermented fish, traditional snacks, herbs, basket weaving, next to Brahma shirts. Share knowledge without cost.

Keywords: Happiness, Buddha Dharma, Wisdom

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

ในปัจจุบันปัญหาสังคมเกิดขึ้นมากมาย ทำให้มนุษย์มีความสุขน้อยลง การวัดค่าความเจริญของประเทศด้วยค่าตัวเลขทางเศรษฐกิจนั้น เป็นวัดที่ไม่เป็นไปตามความจริง เพราะประชาชนยังไม่มีความสุขทั่วหน้า ซึ่งเห็นได้จากองค์การสหประชาชาติ (ยูเอ็น) เปิดเผยรายงานเรื่องความสุขโลก ปี 2562 พบว่า ไทยมีความสุขอันดับ 52 ของโลก มีคะแนน 6.008 คะแนน ลดลงจากปีที่ผ่านมา อยู่อันดับ 46

มีคะแนน 6.072 คะแนน และอันดับของไทยลดติดต่อกันเป็นปีที่ 2 (โพสต์ทูเดย์, 2562) การแก้ปัญหาให้ประชาชนมีความสุขเป็นสิ่งที่พึ่งกระทำ องค์ประกอบและปัจจัยแห่งความสุขที่แท้จริงคืออะไร และวิธีการให้เกิดความสุขที่แท้จริงคืออะไร คำถามนี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องศึกษา ตามแนวคิดในพระพุทธศาสนาการพัฒนาฝึกฝนตนด้วยหลักพุทธธรรมให้เกิดความสุขได้ ดังผลงานวิจัยของพระครูธรรมธร (ครรชิต คุณวโร) (2556: 91) การพัฒนาชีวิตมนุษย์ให้มีสงบความสุข คือ จุดมุ่งหมายหลักของพระพุทธศาสนา พุทธธรรมมีหลักการ คือ มนุษย์จะประเสริฐได้ และมีความสุขได้นั้น ต้องมีการฝึกฝนและการพัฒนาชีวิต มิใช่เพียงการอ้อนวอนร้องขอจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลให้ อีกประการหนึ่ง ภูมิปัญญาที่สามารถส่งเสริมให้นำมาบูราณาการกับพุทธธรรมที่ทำให้ชีวิตเกิดความสุขได้ ซึ่งพิสิทธิ์ กอบบุญ (2558) ได้ศึกษา พุทธศิลป์พื้นถิ่นอีสานวิถีพุทธ วิถีสุข พบว่า พุทธศิลป์พื้นถิ่นอีสานมิใช่เพียงการแสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่มีความสุขสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังสื่อถึงอุดมการณ์ ความเชื่อความศรัทธา และหลักพุทธธรรมที่ลึกซึ้งแยบคาย นอกจากนี้พุทธศิลป์ในอดีตสามารถเชื่อมโยง และสร้างความสุขให้กับคนอีสานในปัจจุบันได้เช่นเดียวกัน

ชุมชนวัดเจ้าวัด ตำบลเจ้าวัด อำเภอบ้านไร จังหวัดอุทัยธานี เป็นพื้นที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย มีอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร มีภูมิปัญญา และมีวิถีชีวิตที่มีวัดเป็นศูนย์กลางอันเป็นที่พึ่งของชุมชนหรือเรียกได้ว่าวิถีพุทธ ซึ่งเป็นชุมชนที่น่าศึกษาเรียนรู้ จึงเป็นเป้าหมายของผู้วิจัยได้มาศึกษา ณ ชุมชนแห่งนี้ เพื่อศึกษาองค์ประกอบและปัจจัยวิถีแห่งความสุขของชาวบ้านชุมชนวัดเจ้าวัด ตำบลเจ้าวัด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี และเพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงและยั่งยืน โจทย์วิจัยที่จะศึกษานี้ เป็นสิ่งที่ท้าทายและสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศหรือสังคมทั่วโลกให้มีความสุข เพราะความสุขเป็นสิ่งที่ปรารถนาของมนุษย์ทั้งมวล การพัฒนาประเทศที่ประสบความสำเร็จสูงสุด คือ ประชาชนมีความสุข

ดังนั้นการวิจัยนี้เป็นการฟื้นฟูและสืบสานคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษาวิถีชีวิตทุกด้าน เพื่อเป็นองค์ความรู้แห่งความสุข วิจัยนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการศึกษาและให้ได้มาซึ่งความรู้เพื่อป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหา และพัฒนาประเทศ จนถึงสังคมโลกให้มีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและปัจจัยวิถีแห่งความสุขของชาวบ้านชุมชนวัดเจ้าวัด ตำบลเจ้าวัด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงและยั่งยืน

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนวัดเจ้าวัด ตำบลเจ้าวัด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
2. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ปราชญ์ชาวบ้านผู้ทรงภูมิปัญญา จำนวน 20 คน ประชาชนทั่วไป จำนวน 30 คน
3. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรที่ศึกษาครอบคลุมเนื้อหาในเรื่องต่อไปนี้

องค์ประกอบและปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1. การศึกษา 2. อาชีพ 3. รายได้ 4. การคมนาคมและการสื่อสาร 5. พฤติกรรมการดูแลอนามัยสิ่งแวดล้อม และ 6. การมีส่วนร่วม

องค์ประกอบและปัจจัยภายใน ได้แก่ 1. ร่างกาย 2. จิตใจ (จิตวิญญาณ) 3. สติปัญญา

สมมุติฐานการวิจัย

พุทธธรรมที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาส่งผลให้องค์ประกอบปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในนำไปสู่วิถีแห่งความสุข

กรอบแนวคิดการวิจัย

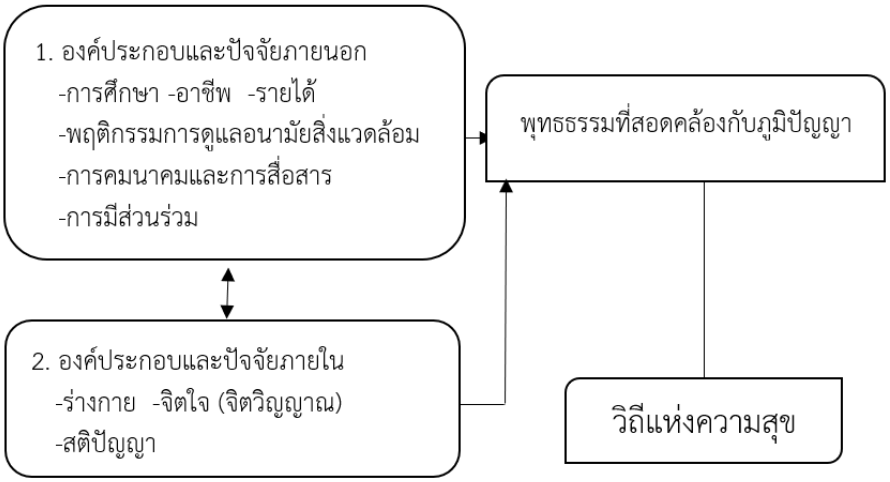

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับความสุข

ราชบัณฑิตยสถาน (2554) ได้ให้ความหมายคำว่า ความสบายกายสบายใจ เช่น ขอให้อยู่ดีมีสุข เกิดมาก็มีสุขบ้างทุกข์บ้าง, มักใช้เข้าคู่กับคำเป็น เช่น ขอให้อยู่เย็นเป็นสุข ขอให้เป็นสุข ๆ นะ ความสุขมักใช้คู่กับคำอื่นเช่นอยู่ดีมีสุขอยู่เย็นเป็นสุขสบายกายสบายใจ ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 มีการใช้คำว่าความอยู่ดีมีสุข (Well–Being) ให้ความหมายเป็นความสำเร็จโดยมีอิสรภาพในการเลือกดำรงชีวิต ฉะนั้นความสุข (Happiness) จึงเป็นส่วนหนึ่งของความอยู่ดีมีสุขเป็นเครื่องชี้วัดด้านสังคม (สมชาย ศักดาเวคีอิสร, 2544) แต่ท่านพุทธทาสภิกขุ (2542) ได้ให้ความหมายของความสุขว่า ความสุขเกิดจากปัจจัยภายใน หมายถึงการเป็นอิสระจากความโลภ ความโกรธและความหลง และความสุขจากปัจจัยภายนอกหมายถึงความสุขจากการเป็นเจ้าของวัตถุ สอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (2550) ความสุข คือการเน้นการฝึกจิตและปฏิบัติธรรม กระทำความดีและความเคารพในตนเอง

พระไพศาล วิสาโล (2553) กล่าวว่า ตามหลักพระพุทธศาสนาคนเราจะมีความสุขได้อยู่ที่ใจ อากาศ สิ่งแวดล้อม หรือแม้กระทั่งสุขภาพก็มีส่วน แต่ไม่ใช่เรื่องหลัก เพราะว่าคนที่เจ็บป่วยเขา

ก็มีความสุขได้ ในขณะที่รายงานความสุขโลกประจำปี (World Happiness Report) ขององค์การสหประชาชาติระบุว่า ประเทศที่มีความสุขที่สุดในโลกในปีนี้ คือประเทศฟินแลนด์ ขณะที่ไทยอยู่อันดับที่ 46 (ลดลงจากปี 2017 ที่ได้อันดับที่ 32) อย่างไรก็ตาม รายงานฉบับนี้ยังใช้สถิติเพิ่มเติมเพื่ออธิบายด้วยว่า เหตุใดประเทศหนึ่งถึงมีความสุขมากกว่าอีกประเทศ โดยมองปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความแข็งแกร่งของเศรษฐกิจ (นับจากผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อประชากร) สวัสดิการสังคม อายุขัย เสรีภาพในการเลือก ความเอื้อเฟื้อ และข้อสังเกตเรื่องคอร์รัปชัน (BBC NEWS, ไทย, 16 มีนาคม 2018) พระครูธรรมธร (ครรชิต คุณวโร) (2556: 91) นักจิตวิทยามักจะมองว่า ความสุขเป็นเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึก ดังนั้นความสุขจึงเป็นการวัดเฉพาะความอยู่ดีทางอารมณ์ (emotional well–being) เท่านั้น แต่ถ้าเป็นความอยู่ดี (Well–being) แล้ว ก็จะวัดรวมเอามิติของสุขภาพกาย (physical health) และสุขภาพใจ (mental health) เข้าไปด้วย นอกเหนือจากมิติของความอยู่ดีทางอารมณ์ ซึ่งคำว่า “ความสุข (Happiness)” “ความพึงพอใจในชวีติ (Life satisfaction)” และ “ความอยู่ดีเชิง อัตวิสัย (Subjective well–being)” (Lyubomirsky, 2008 อ้างถึงใน รศรินทร์ เกรย์, วรชัย ทองไทย และ เรวดี สุวรรณนพเก้า, 2553: 25) ในขณะที่ Ed Diener นักจิตวิทยาชาวอเมริกันได้แบ่งออกเป็นสามมิติซึ่งในแต่ละมิติสามารถแยกส่วนการวิเคราะห์ออกจากกันได้ คือ มิติที่ 1 เป็นความรู้สึกทางบวก กล่าวคือ คนเรามีอารมณ์ความรู้สึกทางบวกบ่อยครั้งแค่ไหน มิติที่ 2 เป็นความรู้สึกทางลบ กล่าวคือ คนเรามีอารมณ์ความรู้สึกทางลบบ่อยครั้งแค่ไหน และมิติที่ 3 ความพึงพอใจในชีวิต กล่าวคือ การที่ปัจเจกบุคคลประเมินความพึงพอใจในชีวิตของตนเองในภาพรวมอย่างไร (Diener 1984; Diener et al. 1985, 1999 อ้างถึงใน รศรินทร์ เกรย์, วรชัย ทองไทย และ เรวดี สุวรรณนพเก้า, 2553: 26)

พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. 9) (2551) ขึ้นชื่อว่า "ความสุข" ใคร ๆ ก็ปรารถนาจะมี ปรารถนาจะได้ และปรารถนาจะดำรงอยู่ในความสุขตลอดไปด้วยกันทั้งนั้น "ความสุข" มีทั้ง "ความสุขกาย" จากการได้กินอิ่ม ได้พักผ่อนนอนหลับหรือกล่าวรวมๆ ว่ามีความอยู่ดีกินดี และมีสุขภาพอนามัยดี มีทั้ง "ความสุขใจ หรือ ความสบายใจ" จากการที่ได้สมหวัง หรือ การได้ตามปรารถนา

พระพุทธศาสนากล่าวถึงชีวิตมนุษย์ว่า ชีวิตจะต้องประสบทั้งความสุขและความทุกข์ ดังนั้นให้มุ่งเน้นการประพฤติปฏิบัติเพื่อลดละความทุกข์ สาเหตุแห่งทุกข์ และแสวงหาความสุขที่แท้จริง (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และเขมณัฏฐ อินทรสุวรรณ, 2553)

กล่าวโดยสรุป ความสุข คือ ความสบายกายสบายใจ เช่น ความอยู่ดีมีสุข มี 2 ประเภท คือ สุขทางกาย ได้แก่ กายที่ไม่มีโรค จะต้องรักษาสุขภาพ รับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ ออกกำลังกาย พักผ่อนให้เพียงพอ มีความพอเพียงด้วยปัจจัยสี่ มีสัมมาอาชีพ เรียกว่า ที่สุขภาวะที่ดี อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี เรียกว่า โลกียสุข ส่วนสุขทางใจ ได้แก่ ใจที่ไม่มีความกังวล มีศีลธรรมทางจิตใจฝึกฝนอบรมจิตให้มีสุขภาพจิตที่ดี สมรรถภาพจิตที่ดี และคุณภาพจิตที่ดี อันพร้อมเข้าสู่สภาวะความเป็นกลางของจิต เป็นอิสระจากความโลภะ โทสะ โมหะ กิเลสอาสวะ เรียกว่า โลกุตตรสุข

แนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรม

ความหมายของคำว่า “พุทธธรรม” หรือ “พระธรรม” คือ ธรรมะของพระพุทธเจ้า มี 84,000 พระธรรมขันธ์ เกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีทั้งความทุกข์ และวิธีการดับทุกข์ (พุทธธรรมกับการปฏิบัติงานราชการ, 2550 อ้างถึงใน ธนภณ สมหวัง, 2543) ในขณะที่ สุภาคย์ อินทองคง

(2550) คำว่า **"หลักพุทธธรรม"** หมายถึง หลักธรรม คำสอน ที่เชื่อกันว่า เป็นผลแห่งการค้นคว้า เป็นภูมิรู้ ภูมิปัญญาของพระพุทธเจ้าที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2562 ปี แล้ว และได้ชื่อว่าเป็นภูมิปัญญาโลก เป็นภูมิปัญญาของมนุษยชาติ เป็นมรดกโลก ที่หาค่ามิได้ พุทธธรรมเป็นหนังสือเล่มเดียวที่แสดงถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้อย่างลุ่มลึกเป็นระบบและรอบด้านที่สุดเท่าที่เคยมีในภาษาไทย (พระไพศาล วิสาโล, 2530)

หลักพุทธธรรมที่สำคัญสำหรับคุณค่าของชีวิต คำสอนทางพระพุทธศาสนาสอนไว้ว่า สิ่งที่เป็นจุดหมายของการดำเนินชีวิตก็เป็นเรื่องของประโยชน์ที่เกี่ยวเนื่องกับความสุข เรียกว่า อรรถะ มี 3 ประการ ดังนี้ (สุริยัญ ชูช่วย, 2545: 34-38)

1. ทิฏฐธัมมิกัตถะ หมายถึง ประโยชน์ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นประโยชน์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันที่อันเป็นวิถีนำไปสู่จุดมุ่งหมาย หรือ เรียกอีกอย่างว่า "หัวใจของเศรษฐี" มี 4 ประการ

1.1 อุฏฐานสัมปทา คือ เลี้ยงชีพด้วยความขยัน ไม่เกียจคร้าน ประกอบด้วยปัญญา

1.2 อารักขสัมปทา คือ รู้จักรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ด้วยความขยันและความชอบธรรม

1.3 กัลยาณมิตตา คือ คบคนดีเป็นมิตร เป็นที่ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

1.4 สมชีวิตา คือ การดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับอัตภาพหรือฐานะของตน (องฺ.อฏฺฐก. 23/54/321)

2. สัมปรายิกัตถะ หมายถึง ประโยชน์เบื้องหน้าเป็นหลักประกันชีวิตในอนาคต และภพหน้าเป็น ประโยชน์ที่พึงได้ในโลกนี้เช่นเดียวกัน เป็นความสุขของชีวิต ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม มี 4 ประการ

2.1 สัทธาสัมปทา คือ เชื่อในพระรัตนตรัย เชื่อในการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

2.2 ศีลสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยการรักษาศีลด้วยความบริสุทธิ์ใจ มีความประพฤติดีงาม

2.3 จาคสัมปทา คือ มีความเสียสละ มีความรักความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันให้แก่บุคคลอื่น

2.4 ปัญญาสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยปัญญา การใช้ปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองโดยแยบคาย เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่น (องฺ อฏฺฐก. (ไทย), 23/54/324)

3. ปรมัตถะ หมายถึง ประโยชน์สูงสุด อันหมายถึงนิพพาน คือดับกิเลสและทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง หลุดพ้นจากความทุกข์ ดับอวิชชา ตัณหา และอุปาทาน ประโยชน์สูงสุดนี้ผู้ประกอบด้วยหลักอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติย่อมสามารถเข้าถึงความสุขอันสูงสุดนี้ได้ กล่าวคือ เป็นความสุขระดับโลกุตตระ

ความสุข ในทางพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ โลกียสุข คือ ความสุขแบบชาวโลก และ โลกุตตระสุข คือ ความสุขเหนือชาวโลก (สุริยัญ ชูช่วย, 2545: 34-38)

1. โลกียสุข คือ ความสุขแบบชาวโลก ที่มีความอยาก ความปรารถนา ที่จะให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ เป็นความสุขที่พระพุทธศาสนาสอนแก่ผู้ที่มีชีวิตอยู่เป็นคฤหัสถ์หรือผู้ที่ ครองเรือนมีอยู่ 4 ประการ ดังนี้

1.1 อัตถิสุข สุขเกิดจากความมีทรัพย์ คือความภูมิใจ เอิบอิ่มใจในทรัพย์ของตน

1.2 โภคสุข สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ คือ ความภูมิใจ ที่เลี้ยงชีพ บำรุงบิดามารดา สามี ภรรยา บุตร มิตร และบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์

1.3 อนณสุข สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือ ความภูมิใจ เอิบอิ่มใจว่า ตนเป็นอิสระไม่มีหนี้สิน

1.4 อนวัชชสุข สุขเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ คือ ความภูมิใจ เอิบอิ่มใจว่า ตนมีความประพฤติสุจริตทั้งทางกาย วาจา และใจ (องฺ.จตุกฺก. 21/62/91)

2. โลกุตตระสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิถีชาวโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญา ความสุขระดับนี้จะเข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรค อันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของบุคคล เพื่อให้เกิดความดีสูงสุด

หลักอริยมรรค มี 8 ประการ ดังนี้ (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), 2542: 751)

1. สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) หมายถึง ทัศนคติ ความเข้าใจ ความรู้แจ้งในอริยสัจ 4
2. สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) หมายถึง การนึกคิดที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม
3. สัมมาวาจา (มีวาจาชอบ) หมายถึง การพูดด้วยถ้อยคำที่ถูกต้อง อ่อนหวาน มีสาระแก่นสาร
4. สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) หมายถึง การกระทำที่ถูกต้อง ไม่ประพฤติผิดทำนองคลองธรรม
5. สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) หมายถึง การเลี้ยงชีพในทางที่ถูกต้องโดยชอบธรรม
6. สัมมาวายามะ (ความพยายามชอบ) หมายถึง ความเพียรพยายามที่ถูกต้องในสิ่งที่ดี
7. สัมมาสติ (ความระลึกชอบ) หมายถึง ความระลึกหรือการตั้งสติในทางที่ถูกต้อง
8. สัมมาสมาธิ (จิตตั้งมั่นชอบ) หมายถึง ความตั้งมั่นในคุณงามความดี (ที.ม.10/299/348)

หลักอริยมรรค 8 นี้ เป็นหลักการปฏิบัติที่วางให้เป็นแนวทางนำไปสู่ความสุข อันเป็นความสุขสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นความสุขที่หลุดพ้นจากสังสารวัฏ คือ ไม่มีการเวียนว่าย ตายเกิดอีกต่อไป และจัดเป็นความสุขระดับโลกุตตระ เรียกว่า "นิพพาน" (สุริยัญ ชูช่วย, 2545: 34-38) ความสุขมีความสำคัญมากในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในการปฏิบัติธรรมถือว่า พุทธจริยธรรมไม่แยกต่างหากจากความสุข ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การทำความดีต่าง ๆ ทั่วไป ก็เรียกว่า "บุญ" มีพุทธพจน์ตรัสว่า "บุญเป็นชื่อของความสุข" (ขุ.อิติ.25/200/240:องฺ สตฺตก 23/59/90) ส่วนในการบำเพ็ญเพียรทางจิตหรือเจริญภาวนา ความสุขก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เกิดสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิบรรลุฌานแล้ว ความสุขก็เป็นองค์ประกอบของฌานและสูงขึ้นไปที่สุดของฌานจนไปสู่ความสุขที่ ประณีตนั้น คือ "นิพพาน" และนิพพานก็เป็นความสุข (พระธรรมปิฎก, 2539: 529)

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (2559) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถและทักษะซึ่งมีการพัฒนาปรับปรุงให้เข้ากับวิถีชีวิต และให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาของไทยมีความเด่นชัดในหลายด้าน ทั้งด้านเกษตรกรรม ศิลปกรรม วรรณกรรมและภาษา ประเวศ วสี (2530 : 75) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของภูมิปัญญาว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์มาช้านาน เป็นการดำรงอยู่ในชีวิตที่เกี่ยวพันกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่นโดมีการปรับสภาพการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติตามกาลเวลาเนื่องจากมนุษย์

เป็นสัตว์โลกที่พิเศษกว่าสัตว์อื่น ๆ แต่กฤษณา วงษาสันต์ (2542: 53) กล่าวว่า ภูมิปัญญาเป็นการเชื่อมโยงไปถึงประสบการณ์ความรู้ทางตรงของคนในท้องถิ่นที่ได้จากการสะสมประสบการณ์จากการทำงาน การประกอบอาชีพและการเรียนรู้จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในขณะที่ พัชรินทร์ สิรสุนทร (2547) กล่าวว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ผลึกขององค์ความรู้ที่มีเอกลักษณ์ซึ่งมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ คิดค้นขึ้นจากการบูรณาการระหว่างความคิดและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งรอบตัว และพัฒนา สุขประเสริฐ, (2558: 3-4) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) คือ องค์ความรู้ที่ทำให้ได้มีความสามารถในการทำกิจกรรม ตามที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเป็นลกษณะของการใช้ความรู้และประสบการณ์ได้อย่างชาญฉลาด ภูมิปัญญาจึงมีระดับของความเข้มแข็งและความน่าเชื่อถือในเชิงวิชาการที่สูงกว่าความรู้และความคิด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุจิตรา อ่อนค้อม (2523) ได้ศึกษาความสุขในทราศนะของพุทธปรัชญา พบว่าพุทธปรัชญาแบ่งความสุขออกเป็นสองประเภทคือ โลกียสุขกับโลกุตตรสุข และความสุขทั้งสองประเภทนี้ยังแบ่งเป็นระดับต่าง ๆ กัน ระดับต่ำสุดได้แก่กามสุข และระดับสูงสุดได้แก่นิพพานสุข ตามทรรศนะของพุทธปรัชญา ธรรมชาติของจิตมีหลายระดับ ดังนั้นจึงแสดงความสุขซึ่งบุคคลสามารถเข้าถึงได้ไว้หลายระดับที่แตกต่างกัน ในขณะที่ พิสิทธิ์ กอบบุญ (2558) ได้ศึกษาพุทธศิลป์พื้นถิ่นอีสานวิถีพุทธวิถีสุข พบว่า พุทธศิลป์พื้นถิ่นอีสานเป็นศิลปะของคนพื้นถิ่นอีสานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือทางศิลปะอย่างหนึ่งที่สามารถทำให้เราเข้าใจความคิด ชีวิต และวิถีวัฒนธรรมของคนในอดีตได้ และวิถีวัฒนธรรมนั้นได้ส่งต่อความสำคัญและมีบทบาทมาจนถึงปัจจุบัน ในขณะเดียวกันการสร้างสรรค์พุทธศิลป์อย่างประณีตก็สะท้อนให้เห็นความสุขในวิถีพุทธธรรมที่ลึกซึ้ง พุทธศิลป์พื้นถิ่นอีสานมิใช่เพียงการแสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่มีความสุขสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังสื่อถึงอุดมการณ์ ความเชื่อความศรัทธาและหลักพุทธธรรมที่ลึกซึ้งแยบคาย นอกจากนี้พุทธศิลป์ในอดีตสามารถเชื่อมโยง และสร้างความสุขให้กับคนอีสานในปัจจุบันได้เช่นเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของประคอง นิมมานเหมินท์ (2558) ที่ได้ศึกษาประเพณีพิธีกรรมกับการเสริมสร้างความสุขชุมชน พบว่า ปัจจัยที่ยึดโยงผู้คนในแต่ละชุมชนให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และเป็นชุมชนเข้มแข็งมีหลายประการ ประเพณีพิธีกรรมบางอย่างน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ และความสงบสุขของผู้คนในชุมชนไม่มากก็น้อย

ส่วนเกสร มุ้ยจีน (2559: 673) ได้ศึกษาการสร้างความสุขด้วยจิตวิทยาเชิงบวกพบว่า มีหลายศาสตร์ที่พยายามศึกษาและอธิบายเกี่ยวกับความสุข แนวคิดจิตวิทยาเชิงบวกเป็นแนวคิดหนึ่งที่ได้พัฒนาและถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างความสุข โดยการสร้างความสุขด้วยจิตวิทยาเชิงบวกนี้ประกอบด้วยข้อควรปฏิบัติ 8 ข้อ (การดูแลด้านร่างกาย 1 ข้อ การดูแลด้านจิตใจ 1 ข้อ การปรับความคิด 5 ข้อ และการกำหนดเป้าหมาย 1 ข้อ) โดยผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามกระบวนการดังกล่าวคือช่วยให้บุคคลเกิดความสุขทั้งทางกายและทางใจตามมาในที่สุด และก้านทอง บุหร่า (2560: 169) ได้ศึกษาทบทวนความหมาย แนวคิด และองค์ประกอบที่สำคัญขององค์กรแห่งความสุข พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จขององค์กรแห่งความสุขหรือ Healthy Workplace ควรต้องเริ่มต้นจากพนักงานก่อนเป็นอันดับแรก โดยองค์กรจะเป็นผู้สร้างสภาพแวดล้อมที่รายรอบให้เอื้อต่อ

ความสุข ก่อนขยายอิทธิพลของความสุขในวงกว้างออกไป สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความร่วมมือของทุกคนที่จะสร้างองค์กรแห่งความสุขร่วมกัน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

เครื่องมือที่ใช้วิจัย ผู้ศึกษาวิจัยใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมสนทนา ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 องค์ประกอบและปัจจัยภายนอก ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล การศึกษา อาชีพ รายได้ ที่อยู่อาศัย ชีวิตครอบครัว สุขภาพ การคมนาคมและการสื่อสาร สิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วม ส่วนที่ 2 องค์ประกอบและปัจจัยภายใน (สุขภาพจิต)

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview Guideline) เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ ที่มีประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับวิถีแห่งความสุข โดยใช้วิธีแบบการสนทนากลุ่ม (Focused Group Guideline) เพื่อหาข้อสรุป และความชัดเจนเกี่ยวกับรูปแบบวิถีแห่งความสุขบนพื้นฐานพุทธธรรม

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและจากการลงภาคสนามซึ่งมีวิธีการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็น**ข้อมูลทุติยภูมิ** (Secondary Data) ที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสาร งานวิจัยหรือที่มีการศึกษาไว้ในประเด็นที่เกี่ยวกับวิถีแห่งความสุขบนพื้นฐานพุทธธรรมและภูมิปัญญา ตลอดจนถึงความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม แนวคิด และทฤษฎีทางด้านความสุข หลักพุทธธรรม ภูมิปัญญา โดยรวบรวมแยกประเด็นไว้ตามเนื้อหา

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม เป็น**ข้อมูลปฐมภูมิ** (Primary Data) ที่เก็บรวบรวมได้จากพื้นที่ ที่ทำการศึกษาวิจัยโดยวิธีการการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview Guideline) แจกแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focused Group) โดยผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 การสัมภาษณ์ที่เป็นทางการกับกลุ่มผู้รู้ และกลุ่มบุคคลทั่วไปตามกรอบแนวคิดการวิจัย ที่เกี่ยวกับองค์ประกอบและปัจจัยที่มีผลต่อวิถีแห่งความสุข และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม

2.2 การสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มผู้รู้ โดยสุนทรียสนทนา ถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับวิถีแห่งความสุขบนพื้นฐานพุทธธรรมและภูมิปัญญา จำนวน 20 คน และผู้เข้าร่วมอีกจำนวน 30 คน เพื่อปรึกษาหารือและหาข้อสรุปประเด็นต่าง ๆ ของรูปแบบที่เหมาะสมในเชิงความสัมพันธ์กับวิถีแห่งความสุขบนพื้นฐานพุทธธรรมและภูมิปัญญา

การจัดการข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการนำข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาเอกสาร และข้อมูลจากภาคสนาม โดยแยกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ มาศึกษาอย่างละเอียด พร้อมจัดระบบหมวดหมู่ ตามความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย ที่กำหนดไว้

2. นำข้อมูลจากภาคสนาม ที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ซึ่งได้เก็บรวบรวมทั้งที่เป็นเอกสารแบบสัมภาษณ์ และบันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียง นำมาถอดความแยกประเภท จัดทำข้อข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ และสรุปข้อมูลสาระสำคัญตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. นำข้อมูลทั้งที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสาร และข้อมูลภาคสนามมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบสามเส้า (Triangulation) คือ (สุภางค์ จันทวานิช, 2554: 129-130)

สุภางค์ จันทวานิช (2554: 32) ได้สรุปไว้ว่า หลักของการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือ การไม่เชื่อข้อมูลจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งเพียงอย่างเดียว นักศึกษาวิจัยจำเป็นจะต้องแสวงหาข้อเท็จจริงที่เป็นมีความจริงมากที่สุด โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ดังนี้

1. วิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีตรวจสอบที่ต่างกันออกไป (methodological triangulation)

2. แหล่งข้อมูลที่ตรวจสอบต้องหลากหลาย (data triangulation) โดยใช้วิธีการเปลี่ยนสถานที่ บุคคล และเวลา ที่ให้ข้อมูล

3. ผู้เก็บข้อมูลตรวจสอบโดยใช้ผู้เก็บต่างกัน (investigator triangulation)

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากเอกสาร และข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ และสุนทรียสนทนามาทำการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ ใช้การความ สรุปข้อมูลจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ที่มองเห็นได้

2. วิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือ การแจกแจงข้อมูลเป็นชนิด ๆ (Typologies) ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกันไป โดยการใช้แนวคิด และทฤษฎีเป็นแนวทางในการใช้วิเคราะห์ ถึงปัจจัยที่มีผลต่อวิถีแห่งความสุขบนพื้นฐานพุทธธรรมและภูมิปัญญา และรูปแบบที่เหมาะสมในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีแห่งความสุขกับพุทธธรรมและภูมิปัญญา (สุภางค์ จันทวานิช, 2554: 131-137)

ผลการวิจัย

1. องค์ประกอบและปัจจัยวิถีแห่งความสุขของชาวบ้านชุมชนวัดเจ้าวัด ต.เจ้าวัด อ.บ้านไร่ อุทัยธานี แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ องค์ประกอบและปัจจัยภายนอก องค์ประกอบและปัจจัยภายใน

1.1 องค์ประกอบและปัจจัยภายนอก คือ การศึกษา อาชีพ รายได้ การคมนาคมและการสื่อสาร พฤติกรรมการดูแลอนามัยสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วม

1.1.2 ระดับการศึกษา พบว่าผู้เข้าร่วมสนทนามีระดับการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 มากที่สุด จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 262.

1.1.2 อาชีพ พบว่าผู้เข้าร่วมสนทนาที่มีอาชีพเกษตรกรมีจำนวนมากที่สุด คือ 36 คน คิดเป็นร้อยละ 72

1.1.3 รายได้รวมของครอบครัวต่อเดือน พบว่าผู้เข้าร่วมสนทนาที่มีรายได้เฉลี่ยของทุกคนในครอบครัวรวมกันต่อเดือน ไม่เกิน 4,999 บาท มากที่สุด จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 50

1.1.4 การคมนาคมและการสื่อสาร พบว่า มีถนนสายหลักบ้านไร่-ลานสัก สายรองในชุมชนบางซอยยังเป็นถนนลูกรัง ส่วนการสื่อสาร ในชุมชนมีเครือข่ายโทรศัพท์ค่ายต่าง ๆ สามารถดูทีวี และมีหอกระจายข่าวในชุมชน แต่ไม่ดังทั่วถึงชุมชน

1.1.5 พฤติกรรมการดูแลอนามัยสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 1

พฤติกรรม			ปฏิบัติ					
	ไม่เคยปฏิบัติ	ร้อยละ	เป็นประจำ	ร้อยละ	บางครั้ง	ร้อยละ	นานๆ ครั้ง	ร้อยละ
1. คัดแยกขยะก่อนนำไปทิ้ง	2	4	29	58	17	34	2	4
2. ทำความสะอาดที่อยู่อาศัยทุกวัน (กวาดและถูบ้าน)	0	0	39	78	10	20	1	2
3. ทำความสะอาดที่ประกอบอาหาร/ครัว ทุกครั้ง	1	2	41	82	8	16	0	0
4. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน/ชุมชนในการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน	0	0	26	52	20	40	4	8
5. ล้างทำความสะอาดห้องน้ำสัปดาห์ละ 1 ครั้ง	0	0	43	86	6	12	1	2
6. หลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น โฟม ถุงพลาสติกที่ไม่ย่อยสลาย	2	4	15	30	25	50	8	16

1.1.6 การมีส่วนร่วมในชุมชน

ตารางที่ 2

การมีส่วนร่วมในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)							
	ไม่มี	มี					
		กลุ่มฌาปนกิจ	กลุ่มจิตอาสา	กลุ่ม อสม.	กรรมการชุมชน	กรรมการวัด	อื่น ๆ
จำนวน	5	15	15	15	4	3	6
ร้อยละ	10	30	30	30	8	6	12

1.2 องค์ประกอบและปัจจัยภายใน (ตนเอง) คือ ร่างกาย จิตใจ (จิตวิญญาณ) และสติปัญญา

1.2.1 ร่างกาย

ตารางที่ 3

1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาท่านเคยไปรับการตรวจร่างกายอะไรบ้าง					
ที่	รายการ	เคย	ร้อยละ	ไม่เคย	ร้อยละ
1	การตรวจร่างกายประจำปี	32	64	18	36
2	การตรวจระดับความดันโลหิต	44	88	6	12
3	การตรวจระดับน้ำตาลในเลือด	43	86	7	14

1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาท่านเคยไปรับการตรวจร่างกายอะไรบ้าง					
ที่	รายการ	เคย	ร้อยละ	ไม่เคย	ร้อยละ
4	การชั่งน้ำหนัก และวัดส่วนสูง	50	100	0	0
5	การตรวจฟันและขูดหินปูน	42	84	8	16

ตารางที่ 4

1.2 ข้อมูลพฤติกรรมการบริโภคอาหาร								
พฤติกรรม	ความถี่ในการปฏิบัติในรอบ 3 เดือน							
	ไม่เคยปฏิบัติ	%	เป็นประจำ	%	บางครั้ง	%	นาน ๆ ครั้ง	%
1. รับประทานอาหารครบ 3 มื้อ ใน 1 วัน	2	4	40	80	8	16	0	0
2. รับประทานนอาหาร ครบ 5 หมู่	4	8	18	36	25	50	3	6
3. รับประทานอาหารประเภทเนื้อที่ปรุงสุก	3	6	34	68	10	20	3	6
4. ลดการกินอาหารไขมันสูง	2	4	2	4	40	80	6	12
5. ดื่มน้ำอย่างน้อยไม่ต่ำกว่าวันละ 8 แก้ว	1	2	27	54	18	36	4	8
1.3 ข้อมูลพฤติกรรมการออกกำลังกาย								
1. ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬา ความแรง<u>ระดับปานกลาง</u> อย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 วัน ๆ ละ 30 นาที	3	6	10	20	25	50	12	24
2. ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬา <u>ความแรงระดับหนัก</u> อย่างน้อยสัปดาห์ละ 2–3 วัน อย่างน้อยวันละ 20 นาที	13	26	3	6	17	34	17	34
3. มีการเคลื่อนไหวในการทำงานบ้านงานอาชีพ เช่น ทำงานบ้าน/ทำสวน/ทำไร่/ทำนา อย่างน้อยวันละ 30 นาที สัปดาห์ละ 5 วัน	1	2	32	64	16	32	1	2

1.2.2 จิตใจ (จิตวิญญาณ)

ตารางที่ 5

ข้อที่	คำถาม	ไม่เลย	ร้อยละ	เล็กน้อย	ร้อยละ	มาก	ร้อยละ	มากที่สุด	ร้อยละ
1	ท่านรู้สึกว่าชีวิตของท่านมีความสุข	0	0	9	18	37	74	4	8
2	ท่านรู้สึกภูมิใจในตนเอง	0	0	6	12	39	78	5	10
3	ท่านพึงพอใจในรูปร่างหน้าตาของท่าน	0	0	8	16	38	76	4	8

ข้อที่	คำถาม	ไม่เลย	ร้อยละ	เล็กน้อย	ร้อยละ	มาก	ร้อยละ	มากที่สุด	ร้อยละ
4	ท่านมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนบ้าน	0	0	6	12	40	80	4	8
5	ถ้าสิ่งต่างๆ ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ท่านจะรู้สึกหงุดหงิด	3	6	28	56	17	34	2	4

ตารางที่ 6

พฤติกรรมที่แสดงออกถึงจิตใจ (จิตวิญญาณ)								
พฤติกรรม	ไม่เคยปฏิบัติ	ปฏิบัติ						
		ร้อยละ	เป็นประจำ	ร้อยละ	บางครั้ง	ร้อยละ	นานๆ ครั้ง	ร้อยละ
1. เมื่อมีเรื่องไม่สบายใจ ท่านผ่อนคลายความเครียดด้วยวิธีวิธีใดต่อไปนี้บ้าง								
1.1 สวดมนต์/นั่งสมาธิไหว้พระ	6	12	15	30	22	44	7	14
1.2 ดูหนัง ฟังเพลง ร้องเพลง	2	4	24	48	20	40	4	8
1.3 ปลูกต้นไม้	4	8	12	24	29	58	5	10
1.4 ออกกำลังกาย	2	4	11	22	27	54	10	20
1.5 ปรึกษาพูดคุยกับเพื่อนๆ หรือสมาชิกในครอบครัว	2	4	24	48	23	46	1	2
2. ควบคุมอารมณ์ตนเองได้เมื่อรู้สึกโกรธ เช่น ไม่ขวางปาสิ่งของ	22	44	10	20	14	28	4	8
3. ท่านทำกิจกรรมร่วมกับสมาชิกในครอบครัว	0	0	34	68	12	24	4	8
4. มีกิจกรรมร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัวตามเทศกาลต่าง ๆ เช่น ทำบุญ/พักผ่อน	0	0	34	68	14	28	2	4
5. มีกิจกรรมสันทนาการร่วมกับ เพื่อนเก่า เพื่อนร่วมงาน ชมรมต่างๆ	1	2	11	22	33	66	5	10

1.2.3 สติปัญญา (IQ) เกณฑ์ทดสอบสติปัญญาของเวคส์เลอร์ (ชัยพร วิชชาวุธ, 2525) เกณฑ์คะแนน 80 ขึ้นไป ระดับสูง คะแนนระหว่าง 40-79 ระดับปกติ คะแนนต่ำกว่า 40 ระดับต่ำ พบว่า การประเมิน IQ 5 ข้อ เรียงจากข้อที่ทำถูกมากไปถูกน้อย ตามลำดับ ข้อที่ 5-3-2-4 และ 1 ไม่เลย จากผู้ประเมินทั้งหมดจำนวน 29 คน คะแนนรวม 34 คิดเป็นร้อยละ 23.44 นับว่าอยู่ในระดับต่ำกว่าปกติ

2. องค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงและยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มตัวอย่างผู้มีภูมิปัญญาจำนวน 20 คน โดยสุนทรียสนทนา สัมภาษณ์ ในประเด็นสนทนา วิถีแห่งความสุขบนพื้นฐานพุทธธรรมและภูมิปัญญา

พระอธิการรัตนวิทย์ กันตวีโร ผู้มีภูมิปัญญาพุทธธรรมนำชีวิตให้มีความสุข ท่านเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน กล่าวว่า “จิตใจนี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ทำความดีให้ถึงพร้อม หลักพุทธธรรม นับว่าเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธที่น้อมนำไปประพฤติปฏิบัติ ทำให้เกิดผลดีกับชีวิตและครอบครัว ตลอดจนสังคมก็ดีด้วย วิถีแห่งความสุข จะต้องประกอบกันทั้งกายและจิต กายมีสุขภาพดี มีปัจจัยสี่บริบูรณ์ จิตเสริมพลังด้วยธรรมะ มีศีลธรรม อารมณ์ดีมีเมตตา ทำให้โลกสงบสุขได้”

นายมั่น ซ้อนใจ หมอดินประจำตำบล ผู้มีภูมิปัญญาด้านดิน เมื่อดินมีปัญหาก็จะให้คำแนะนำกับชาวบ้าน กล่าวว่า “วิถีแห่งความสุข ก็คงจะเป็นการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพ่อหลวง ร.9 ใช้ชีวิตตามธรรมชาติ รับประทานอาหารจากธรรมชาติปลอดสารพิษ อากาศที่บริสุทธิ์อยู่กับครอบครัวที่อบอุ่น”

นายคำจริง หอมลำดวน ผู้มีภูมิปัญญาการทำไม้กวาดก้านมะพร้าว และไม้กวาดขนอ่อน (ดอกหญ้า) สอนวิธีถัดไม้กวาดให้ฟรี เป็นวิทยาทานกับผู้สนใจ กล่าวว่า “ความสุข ความอยู่ดี กินดี มีศีลธรรม เป็นคนดีของสังคม ใช้ชีวิตตามวิถีพุทธวิถีธรรมทำให้เป็นวิถีแห่งความสุขอย่างแท้จริง”

นางทองบุญ หมอลำดวน ผู้มีภูมิปัญญาสมุนไพร ปลูกสมุนไพรไว้มากมายหลายชนิด กล่าวว่า “การไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ ชีวิตที่ขาดไม่ได้ คือ ปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ความรู้ทั้งสี่และการแสวงหามาด้วยความสุจริตธรรม ก็ทำให้เราดำเนินทชีวิตตามรูปแบบวิถีแห่งความสุข”

นางบรรจง ศรีบุญเพ็ง ผู้มีภูมิปัญญาทำพรมเช็ดเท้าจากเศษผ้าเหลือ มีกลุ่มสมาชิกเย็บผ้าและทำพรหมเช็ดเท้า และรับสมาชิกสอนฟรี กล่าวว่า “การทำอาชีพอยู่กับบ้านก็มีความสุขแล้ว ไม่เบียดเบียนใคร ชีวิตที่พออยู่พอกิน ก็เป็นวิถีแห่งความสุขได้”

นางรอด ถิระการ ผู้มีภูมิปัญญาการทำปลาร้า เพื่อแปรอาหารไว้รับประทาน รสชาติดี สอนให้ฟรี กล่าวว่า “ความสุขที่พอเพียง ไม่มากเกินไม่น้อยเกิน ทำบุญทำทานสะสมบุญบารมี สู่วิถีแห่งความสุข”

นางสมควร ภิรมนัด ผู้มีภูมิปัญญาการทำขนมโบราณ สนใจสอนให้ฟรี กล่าวว่า “ความสุขที่ได้ทำ ได้กิน ได้สนทนา ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน สร้างความผูกพันกับครอบครัวคนในชุมชน เป็นวิถีแห่งความสุข”

นางสาวนิตยา สาลีสุข ผู้มีภูมิปัญญาการถัดโครเชต์ ถัดเสื้อวีนัส ถัดตุ๊กตาไหมพรมยัดใยสังเคราะห์ ส่วนใหญ่เป็นพวงกุญแจ สอนให้ฟรี กล่าวว่า “ความสุขที่ได้สร้างสรรค์ผลงานใหม่ เห็นคนชอบผลิตภัณฑ์ของเรา ก็มีความสุข ซึ่งเป็นอาชีพอิสระที่สร้างสรรค์ แต่ก็แบ่งปันความรู้ให้คนที่สนใจด้วยความเมตตาธรรม”

นายคำรง ดีวัน ผู้มีภูมิปัญญาทำเครื่องมือประมง การถัดแห ถัดสวิง สอนเป็นวิทยาทานฟรี กล่าวว่า “ความสุขเป็นสิ่งที่เราสร้างได้ ด้วยภูมิปัญญา ประกอบอาชีพสุจริต มีความพอเพียงกับชีวิต มีศีลธรรม ช่วยเหลือแบ่งปันกันในการอยู่ร่วม”

นายฉลอง เชื้อโพนทอง ผู้มีภูมิปัญญางานก่อสร้างบ้าน งานต่อเติมบ้าน ใครสนใจมาเรียนรู้ด้วยกัน กล่าวว่า “ความสุขที่อยู่กับความจริง ชีวิตมีทั้งทุกข์และสุข ถ้าเราทำใจยอมรับมัน ก็สุขแล้ว”

นางปราณี หงส์เวียงจันทร์ ผู้มีภูมิปัญญาการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ถ้าใครสนใจไปเรียนรู้ได้ กล่าวว่า “ความสุขที่รักษาศีล ทำบุญตักบาตร อยู่กับลูกหลาน ครอบครัวอบอุ่น”

นางลักขณะ แป้นห้วย ผู้มีภูมิปัญญาการทำปศุสัตว์ เลี้ยงวัว กระบือ ไก่ กล่าวว่า “ชีวิตที่อยู่กับครอบครัว มีบ้านอยู่ มีอาหารเพียงพอ มีเครื่องนุ่งห่ม และมียารักษาโรค ยามเจ็บป่วย ตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันดี เป็นวิถีแห่งความสุขแล้ว”

นายทวี เท่งฮวง ผู้มีภูมิปัญญาการขยายพันธุ์ไม้ วิธีการมีหลากหลาย กล่าวว่า “วิถีชีวิตที่ทำให้มีความสุขก็ไม่มีอะไรมาก ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพ่อหลวง ร.9 สามห่วง คือ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตังที่ดี และสองเงื่อนไข ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรม”

นางสนิท ศรีคล้าย ผู้มีภูมิปัญญา การไพหญ้าคา ตั้งกลุ่มไพหญ้าคา หรือเรียกกันว่า “กลุ่มกองแฝก” กล่าวว่า “ความสุขเป็นสิ่งที่เราสร้างเองได้ อยู่กับอาชีพที่พอเพียง มีรายได้ถึงแม้จะไม่ร่ำรวยแต่ก็ไม่เป็นหนี้ มีความสุข และเราจะต้องมีคุณธรรมด้วย”

สำเนียง แป้นห้วย ผู้มีภูมิปัญญาสร้างครอบครัวอบอุ่น มีหลัก 4 ย คือ 1) ยอมให้ ก่อนที่เราจะเป็นผู้รับ เราควรเปลี่ยนตัวเองให้เป็นผู้ให้เสียก่อน 2) ยอมเงียบ ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งใด ๆ หากมีแต่ผู้พูด ไม่มีผู้ฟัง ก็จะไม่มีความเข้าใจกัน 4) ยอมรับความต่าง ทุกครอบครัวย่อมมีทั้งผู้อาวุโสและลูกหลานที่ต้องอยู่ร่วมกัน ซึ่งแต่ละคนก็มีความคิดในมุมต่างกัน ยอมเพียงแค่ 4 ข้อนี้ ก็จะทำให้ครอบครัวสร้างรอยยิ้ม มีแต่ความสุขตลอดไป กล่าวว่า “ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุด เราจะต้องสร้างครอบครัวให้แข็งแรงยึดหลักธรรม เช่น ศีล 5 การให้ทาน สวดมนต์ไหว้พระ การให้อภัยต่อกัน ก็จะทำให้ครอบครัวมีความสุขตามวิถีแห่งความสุขบนพื้นฐานพุทธธรรมและภูมิปัญญา”

นางสมจิตร์ อนุจันทร์ ผู้มีภูมิปัญญา การถนอนอาหาร ทำปลาย่าง เพื่อเก็บไว้รับประทานได้นาน ๆ ใครสนใจสอนให้ฟรี กล่าวว่า “ความสุขกับภูมิปัญญากินดีมีสุข ด้วยธรรมะ ธรรมชาติ รักษาศีลให้ดี รู้จักแบ่งปัน เอื้องเฟื้องเพื่อแพร่กัน ชีวิตก็มีความสุข นี่วิถีแห่งความสุขที่แท้จริง”

นางพิมพา เพ็ชรล่ำ ผู้มีภูมิปัญญาการทอผ้า ผ้าทอบ้านไร่นับว่าเป็นผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อให้กับอำเภอบ้านไร่ กล่าวว่า “การทอผ้า ก็สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวทำอยู่กับบ้านเป็นสัมมาอาชีพ ใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวก็มีความสุข มีความอบอุ่น ดูแลซึ่งกันและกัน มีจิตอาสาดูแลสิ่งแวดล้อม สาธารณประโยชน์ร่วมกัน ทำบุญ ตามเทศกาลต่าง ๆ ก็เป็นวิถีแห่งความสุขแบบบ้านๆ”

นางพัชรีพร คำมี ผู้มีภูมิปัญญาการทำปลาร้าหมู หรือร้าหมู กล่าวว่า “ความสุขที่ได้ทำและอยู่กับครอบครัวทำอาหารอร่อยให้คนได้รับประทาน เห็นเขามีความสุขเราก็มีความสุขด้วย การแบ่งปันเป็นสิ่งสำคัญในสังคมที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน พอเพียงกับการเป็นอยู่เดินทางสายกลาง ตั้งอยู่ในความถูกต้อง คือ ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ตามกฎหมายบ้านเมือง ตามวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม”

นางเนินปอ ขีรีวัน ผู้มีภูมิปัญญาสานตะกร้าพลาสติก ถ้าใครสนใจสอนให้ฟรี กล่าวว่า “ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนแสวงหามาตลอดชีวิต แต่ชีวิตในโลกนี้ มิใช่มีแต่ความสุข ความทุกข์เป็นสิ่งที่พบเห็นได้ ดังนั้น ธรรมชาติชีวิตก็จะมีทั้งความสุขและความทุกข์ แล้วแต่ชีวิตใครจะสร้างเหตุทุกข์หรือสุข ถ้าสร้างเหตุสุข ชีวิตก็มีผลสุข ถ้าสร้างเหตุทุกข์ ชีวิตก็มีผลทุกข์ เหตุสุขก็คือคิด พูด ทำแต่ความดี มีศีลธรรม นี้เป็นเหตุสุข หรือเป็นรูปแบบของวิถีแห่งความสุข”

นางรำพึง อุ่มพิมพ์ ผู้มีภูมิปัญญา นวดแผนไทย นวดเพื่อผ่อนคลาย กล่าวว่า “เรามีวิชาความรู้ด้านนวดแผนไทย ก็ช่วยรักษาสุขภาพเบื้องต้นได้ทำให้วิถีชีวิตมีความสุข การไม่มีโรคเป็นลาภอัน

ประเสริฐ รักษาสุขภาพคนในครอบครัวหรือใครที่มาให้ช่วยก็ยินดีรักษาให้ เป็นการช่วยเหลือมนุษย์ด้วยกัน”

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

1. การศึกษาองค์ประกอบและปัจจัยวิถีแห่งความสุขของชาวบ้านชุมชนวัดเจ้าวัด ตำบลเจ้าวัด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ องค์ประกอบและปัจจัยภายนอก ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ การคมนาคมและการสื่อสาร พฤติกรรมการดูแลอนามัยสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วม ส่วนองค์ประกอบและปัจจัยภายใน ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ (จิตวิญญาณ) และสติปัญญา ผลการศึกษามีความสอดคล้อง และแตกต่างบางประการกับบทความของวณี ปิ่นประทีบ และสุรณี พิพัฒน์โรจนกมล (บรรณาธิการ) (2548) กล่าวว่า ความสุขซึ่งเป็นรูปธรรม และการวัดเชิงภาวะวิสัย (Objective) โดยมีดัชนีชี้วัดองค์ประกอบความสุขจากภายนอก เช่น สุขภาพ ระดับการศึกษาการทำงานและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 2) องค์ประกอบและปัจจัยภายในนำไปสู่วิถีแห่งความสุข จากการศึกษาวิจัยพบว่า ด้านสุขภาพจิตโดยส่วนมากจะมีสุขภาพจิตดี มีอารมณ์ดี ด้านสติปัญญา (IQ) โดยร่วมแล้วอยู่ในระดับต่ำ ด้านอารมณ์ (EQ) ทั้ง 3 ด้าน ดี เก่ง สุข โดยร่วมแล้วอยู่ในระดับปกติ

2. การศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงและยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ก่อให้เกิดความสุข ด้านอาชีพมีความหลากหลายที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัว เช่น การทำไม้กวาดก้านมะพร้าว การตะกร้าจากเส้นพลาสติก การถักโครเซ เสื้อไหมพรหม การทำพรหมเช็ดเท้าจากเศษผ้า การทำเกษตรผสมผสานการเลี้ยงสัตว์ สมุนไพรรักษาโรค แปรรูปอาหาร หมูร้า ปลาร้า และภูมิปัญญาการดำเนินชีวิต ครอบครัวอบอุ่น มีความรักความสามัคคี รู้จักการให้อภัย ทำบุญตักบาตร แบ่งปัน มีศีลธรรม ซึ่งเป็นวิถีแห่งความสุขในท้องถิ่น เหมือนกับเครือญาติ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของอุทัยวรรณ ภู่เทศ (2561) พบว่า กระบวนการจัดการความรู้ในการประกอบอาชีพเป็นผลสืบเนื่องมาจากการใช้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่มีอยู่ในกลุ่มย่อยหรือระหว่างกลุ่มย่อยเป็นกลไกในการยึดโยงให้ครัวเรือนผู้ประกอบอาชีพร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบ่งปันข้อมูลด้วยความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีความเอื้ออาทรกัน ในประเด็นคุณธรรมจริยธรรมยังสอดคล้องกับแนวคิดของพระไพศาล วิสาโล (2553) กล่าวว่า ตามหลักพระพุทธศาสนาคนเราจะมีความสุขได้อยู่ที่ “ใจ” อากาศ สิ่งแวดล้อม หรือแม้กระทั่งสุขภาพก็มีส่วน แต่ไม่ใช่เรื่องหลัก เพราะว่าคนที่เจ็บป่วยเขาก็มีความสุขได้ และท่านพุทธทาสภิกขุ (2542) ได้ให้ความหมายของความสุขว่าความสุขเกิดจากปัจจัยภายใน หมายถึงการเป็นอิสระจากความโลภ ความโกรธและความหลงและความสุขจากปัจจัยภายนอกหมายถึงความสุขจากการเป็นเจ้าของวัตถุ ดังนั้นวิถีแห่งความสุขบนพื้นฐานพุทธธรรม และภูมิปัญญา เป็นวิถีของสังคมไทยที่ดำเนินชีวิตด้วยภูมิรู้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษสืบทอดมานานและกลมกลืนกับวิถีพุทธ การให้ทาน มีศีลธรรม เจริญภาวนา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ตลอดถึงมีเมตตาธรรมต่อกัน

ข้อเสนอแนะ

ภาครัฐควรส่งเสริมพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ได้มาตรฐานสากลเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศในส่วนร่วม และส่งเสริมควบคู่ไปด้วยคือด้านคุณธรรมจริยธรรมอันเป็นตัวชี้วัดสังคมมีความสุขได้เป็นอย่างดี

ในการทำวิจัยต่อไปควรศึกษาต่อยอดสร้างนวัตกรรมต้นแบบวิถีแห่งความสุขของชุมชนครอบคุมทุกด้าน เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม การศึกษา สุขภาพ และคุณธรรมจริยธรรม

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). *วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา.* กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข. (2552). *แผนยุทธศาสตรกรมสุขภาพจิต ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554).* กรุงเทพฯ: บริษัทละมอมจำกัด.

กฤษณา วงษาสันต์ และคณะ. (2542). *วิถีไทย.* กรุงเทพฯ: เธิร์ดเวฟเอดดูเคชั่น.

ก้านทอง บุหร่า. (2560). องค์กรแห่งความสุข: แนวคิด กระบวนการ และบทบาทของนักบริหารทรัพยากรมนุษย์. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 28*(3), 169.

เกสร มุ้ยจีน. (2559). การสร้างความสุขด้วยจิตวิทยาเชิงบวก. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. 24*(4), ปทุมธานี: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต.

ธนภณ สมหวัง. (2543). พุทธธรรม : คู่มือมนุษย์ศตวรรษที่ 21**.** *มติชนรายวัน.* (11 มกราคม 2543).

ประคอง นิมมานเหมินท์. (2558). ประเพณีพิธีกรรมกับการเสริมสร้างความสุขชุมชน. *รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ วิถีแห่งความสุขชุมชน*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ประเวศ วะสี. (2530). *ภูมิปัญญาและศักยภาพของชุมชน ปัญหาด้านวิกฤตสู่ทางรอด.* กรุงเทพฯ: หมู่บ้าน.

พระครูธรรมธร (ครรชิต คุณวโร). (2556). การพัฒนาความสุขในพุทธธรรม. *วารสารศึกษาศาสตร์. 15*(1), 91.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2539). *การพัฒนาที่ยั่งยืน.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). *พุทธธรรม.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). 2550(). *ธรรมนูญชีวิต.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระไพศาล วิสาโล. (2553). “รู้สติ” วิถีแห่งความสุขในสังคมที่คิดต่าง. *นิตยสารหญิงไทย.* 833(35).

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และเขมณัฏฐ อินทรสุวรรณ. (2553). *ตัวชี้วัดความสุข: กลยุทธ์การสร้างและการใช้เพื่อชุมชนเป็นสุข.* กรุงเทพฯ: สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

พัชรินทร์ สิรสุนทร. (2547). *แนวคิดและทฤษฎีด้านการพัฒนาสังคม.* เอกสารประกอบการสอนสาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พัฒนา สุขประเสริฐ. (2558). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการส่งเสริมการเกษตร.* กรุงเทพฯ: ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร, คณะเกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พุทธทาสภิกขุ. (2542). *ความสุขสามระดับ.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

โพสต์ทูเดย์. (2562). *อันดับความสุขไทย ร่วงติดต่อกันปีที่ 2.* สืบค้น 16 กรกฎาคม 2563, จาก https://www.posttoday.com/social/general/584071.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รศรินทร์ เกรย์, วรชัย ทองไทย และเรวดี สุวรรณนพเก้า. (2553). *ความสุขเป็นสากล.* นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากร และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2562). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.* สืบค้น 18 มิถุนายน 2562, จาก http://www.royin.go.th/dictionary/.

วณี ปิ่นประทีบ และสุรณี พิพัฒน์โรจนกมล (บรรณาธิการ). (2548). *เอกสารประกอบการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติปี 2548 เรื่อง รวมตัวชี้วัดเกี่ยวกับความอยู่เย็นเป็นสุข.* กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.),

สมชาย ศักดาเวคีอิสร. (2562). *การพัฒนาเครื่องชี้วัดความอยู่ดีมีสุข*. สืบค้น 18 มิถุนายน 2562, จาก www.jvkk.go.th/research/qrresearch.asp?code = 201440007341..

สุจิตรา อ่อนค้อม. ทรรศนะเรื่องความสุขในพุทธปรัชญา. (2561). *วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย,* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สืบค้น 25 พฤศจิกายน 2561, จาก http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/19017..

สุภาคย์ อินทองคง. (2550). *การใช้หลักพุทธธรรมนำการวิจัยและพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สุขภาพองค์รวม.* ม.ป.ท.: ศูนย์เรียนรู้ชุมชนภาคใต้ (ศรช.).

สุภางค์ จันทวานิช. (2554). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.* พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริยัญ ชูช่วย. (2545). *การแสวงหาความสุขและคุณค่าของชีวิต กรณีศึกษาทัศนะกลุ่มคนต่างวัยในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต.* นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล

อุทัยวรรณ ภู่เทศ. (2561). การจัดการความรูภูมิปัญญาทองถิ่นด้านการประกอบอาชีพของตำบลทับกฤช อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.* 5(1), 314.

แนวทางการพัฒนาป้ายสื่อความหมาย เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนด้วยตนเอง: กรณีศึกษา โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ[1]

Development Guidelines of Interpretive Signs for Self-Guided Mangrove Nature Trails: A Case Study of The King's Royally Initiated Laem Phak Bia Environmental Research and Development Project

จิรัชญา เกตุพรหม[2], อิทธิพล ราศรีเกรียงไกร[3], สตรีไทย พุ่มไม้[4] และนฤชิต ดำปิน[4]

Jiratchaya Ketprom, Ittipol Rasrikreangkai, Satreethai Poommai and Narouchit Dampin

บทคัดย่อ

โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีแนวโน้มของผู้เยี่ยมชมโครงการฯเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันป้ายสื่อความหมายของโครงการฯ มีสภาพชำรุดและทรุดโทรม ทำให้ไม่เป็นที่น่าสนใจสำหรับผู้เยี่ยมชม ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมต่อป้ายสื่อความหมายปัจจุบันและแบบจำลองป้ายสื่อความหมาย เพื่อที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาป้ายสื่อความหมายของโครงการฯ การวิจัยในครั้งนี้ ทำการเก็บตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 150 ตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และมีระดับความพึงพอใจต่อแบบจำลองป้ายสื่อความหมาย โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด แนวทางการพัฒนาป้ายสื่อความหมายเส้นทางศึกษาธรรมชาติด้วยป่าชายเลน ของโครงการฯ ป้ายสื่อความหมายควรมีจำนวน 15 ป้าย แต่ละป้ายมีระยะห่างกันประมาณ 50 เมตร ตัวอักษรหัวเรื่องหลักควรมีขนาดประมาณ 4-4.5 เซนติเมตร และตัวอักษรข้อความควรมีขนาดประมาณ 1-1.5 เซนติเมตร การเขียนข้อความลงในป้ายสื่อความหมายควรใช้คำระหว่าง 50-200

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[2] นิสิตหลักสูตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
อีเมล jiratchaya.1st@gmail.com
Master's degree student in Environment Science, Faculty of Environment, Kasetsart University.
Email: jiratchaya.1st@gmail.com

[3] รองศาสตร์จารย์ ประจำภาควิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อีเมล ecipr@ku.ac.th
Associate Professor, Department Environment Science, Faculty of Environment, Kasetsart University.
Email: ecipr@ku.ac.th

[4] อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อีเมล ecncd@ku.ac.th
Lecturer, Department Environment Science, Faculty of Environment, Kasetsart University.
Email: ecncd@ku.ac.th

[5] อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อีเมล ecstp@ku.ac.th
Lecturer, Department Environment Science, Faculty of Environment, Kasetsart University.
Email: ecstp@ku.ac.th

คำ และแบ่งไม่เกิน 2 ย่อหน้า เลือกใช้สีตัวอักษรและพื้นหลังป้ายสื่อความหมายที่ กลมกลืนกับธรรมชาติ แต่สามารถอ่านได้อย่างชัดเจน ควรหลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์เทคนิคหรือภาษาเฉพาะวิชาชีพ
คำสำคัญ: ความพึงพอใจ ป้ายสื่อความหมาย เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน

Abstract

The King's Royally Initiated Laem Phak Bia Environmental Research and Development Project has visitors increase gradually. Nowadays, interpretative signs of LERD project are damaged and dilapidated. It caused uninterested by visitors. Therefore, this research has purpose of study about the levels of visitors satisfactions of present interpretive signs and the model for interpretative signs of LERD project. This research has collected samples by using questionnaire from 150 samples and use Purposive Sampling method.

The results revealed that the sample group has the level of satisfaction of present interpretive signs average medium levels and the level of satisfaction of the model for interpretative sign average the most high levels. Development guidelines of interpretive signs for Mangrove Nature Trails of LERD project.The interpretive signs should have got 15 signs. Each interpretive signs should have distance approximately 50 meters. The topic font should have size approximately 4-4.5 centimeters and the content font should have size approximately 1-1.5 centimeters. The writing on the interpretive signs should use words about 50-200 words and separate not more than 2 paragraphs. The color of word and background of the interpretive signs should be blended with nature, clearly readable and avoid using technical terms.
Keywords: Interpretive signs, Mangrove nature trail, Satisfaction

บทนำ

โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริหรือโครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เริ่มดำเนินโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 มีหน้าที่ในการวิจัยเพื่อสร้างเทคโนโลยีในการกำจัดขยะและบำบัดน้ำเสียชุมชน โดยอาศัยหลักการธรรมชาติช่วยธรรมชาติ สามารถนำวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้และทำได้ง่าย ในอดีตโครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีหน้าที่หลักในการศึกษาวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการกำจัดขยะและบำบัดน้ำเสียชุมชน เทคโนโลยีที่วิจัยและพัฒนาขึ้นได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ ส่งผลให้มีหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เข้ามาศึกษาดูงานภายในโครงการเป็นจำนวนมาก ทำให้โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีบทบาทหน้าที่อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ การถ่ายทอดและเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะและบำบัดน้ำเสียชุมชนด้วยวิธีการธรรมชาติช่วยธรรมชาติให้แก่ผู้ที่สนใจ จากสถิติผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม ในปี พ.ศ. 2539

มีผู้เยี่ยมชมทั้งหมด 1,659 คน ได้เพิ่มขึ้นเป็น 108,163 คน ในปี พ.ศ. 2559 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงก่อให้เกิดแนวคิดในการพัฒนาป้ายสื่อความหมายบริเวณเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนขึ้นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้เยี่ยมชม

การแก้ไขปัญหาน้ำเสียชุมชนของโครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แบ่งออกเป็น 4 ระบบ ได้แก่ ระบบบ่อบำบัดน้ำเสีย ระบบพืชและหญ้ากรองน้ำเสีย ระบบพื้นที่ชุ่มน้ำเทียม และระบบแปลงพืชป่าชายเลนบำบัดน้ำเสีย ซึ่งในระบบแปลงพืชป่าชายเลนบำบัดน้ำเสียนี้มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน มีรูปแบบเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติด้วยตนเอง (Self-guided interpretive trails) ลักษณะเป็นเส้นทางเดินเท้าเพื่อให้ผู้เยี่ยมชมมีโอกาสได้สัมผัสธรรมชาติด้วยตนเอง บนเส้นทางศึกษาธรรมชาตินี้มีป้ายสื่อความหมายเป็นระยะตลอดเส้นทาง เพื่ออธิบายจุดที่สำคัญหรือสิ่งที่น่าสนใจของบริเวณนั้น ๆ การสื่อความหมายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติโดยใช้ป้ายสื่อความหมาย มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เยี่ยมชมได้เรียนรู้ด้วยตนเองโดยไม่มีการบังคับหรือการสอนโดยตรงจากเจ้าหน้าที่ ผู้เยี่ยมชมสามารถเดินได้ตามอัธยาศัยและศึกษาข้อมูลได้ตามความสนใจของแต่ละบุคคล แตกต่างจากทางเดินศึกษาธรรมชาติที่ใช้ผู้นำทางซึ่งมีข้อจำกัดเรื่องของเวลา นอกจากนี้ป้ายสื่อความหมายที่ได้รับการออกแบบที่ดีจะช่วยสร้างความประทับใจให้กับผู้เยี่ยมชม และเป็นการประชาสัมพันธ์สถานที่ได้อีกทางหนึ่ง (สัญชัย ฐิติธรรมจริยา, 2544 และ Sharpe, 1982)

ปัจจุบันป้ายสื่อความหมายภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีสภาพชำรุดและทรุดโทรม เนื่องจากใช้งานมาเป็นระยะเวลานาน ทำให้ป้ายสื่อความหมายไม่เป็นที่น่าสนใจสำหรับผู้เยี่ยมชม ส่งผลให้การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ผู้เยี่ยมชมมีประสิทธิภาพน้อย การศึกษาความพึงพอใจต่อป้ายสื่อความหมาย เพื่อปรับปรุงป้ายสื่อความหมายให้มีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดองค์ความรู้มากขึ้น จะช่วยให้เกิดแรงแรงจูงใจที่จะกระตุ้นให้ผู้เยี่ยมชมต้องการที่จะเรียนรู้มากขึ้น เนื่องจากความพึงพอใจ คือ ความรู้สึกชอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เกิดขึ้นได้เมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแรงจูงใจในมนุษย์ (พิณ ทองพูน, 2529 และ อภิญญา บุญนิยม, 2556)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นความสำคัญของการศึกษาความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน บริเวณโครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีต่อป้ายสื่อความหมาย เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาป้ายสื่อความหมายสำหรับถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่กลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมเกิดความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักถึงความสำคัญของป่าชายเลนแห่งนี้ ส่งผลให้ป้ายสื่อความหมายแสดงบทบาทหน้าที่ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมต่อป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน ภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมต่อแบบจำลองป้ายสื่อความหมายเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาป้ายสื่อความหมายเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาวิจัยบริเวณโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พื้นที่ 551 ไร่ 45.6 ตารางวา ตั้งอยู่บนพิกัดทางภูมิศาสตร์ประมาณ เส้นรุ้งที่ 13^{0} 02’ 40” ถึง 13^{0} 03’ 20” เหนือ และเส้นแวงที่ 100^{0} 05’ 10” ถึง 100^{0} 06’ 05” ตะวันออก หรือพิกัด UTM ที่ประมาณ 1442240 ถึง 1443480 เหนือ และ 0617780 ถึง 0619271 ตะวันออก (เกษม จันทร์แก้ว และ ชาตรี นิ่มปี, 2549)

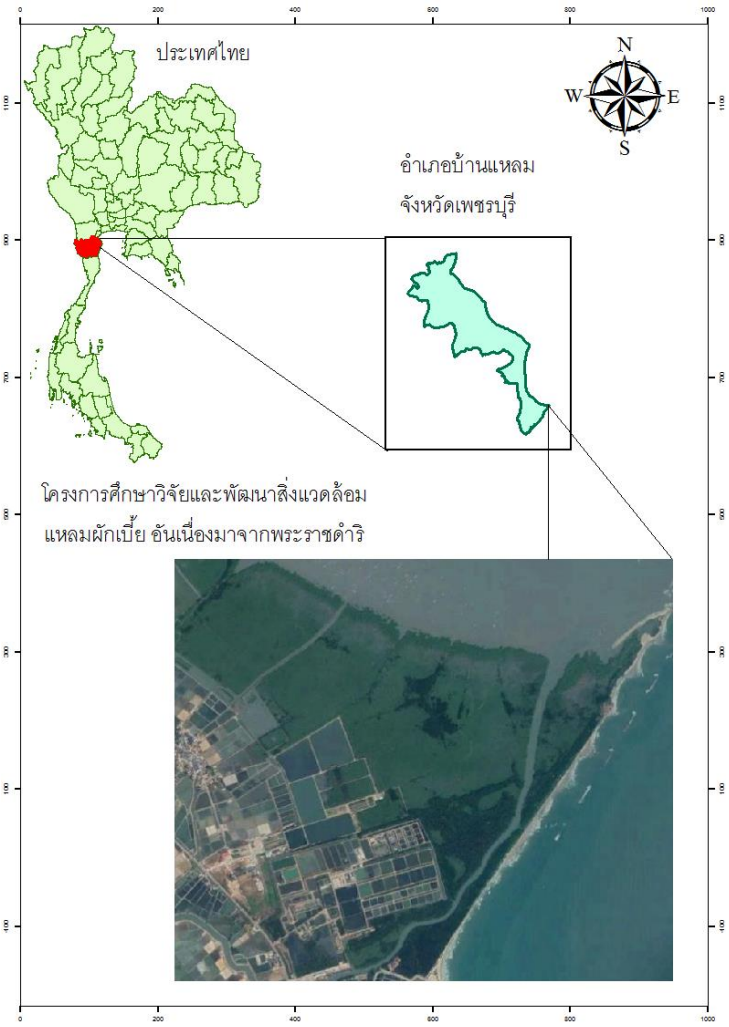

ภาพที่ 1 ที่ตั้งโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ ผู้เข้าเยี่ยมชมโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ ผู้เข้าเยี่ยมชมโครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 150 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling)

3. ขอบเขตด้านป้ายสื่อความหมาย ป้ายสื่อความหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน ที่อยู่ในเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 3 ป้าย ได้แก่ ป้ายโกงกางใบใหญ่ ป้ายแสมทะเล และป้ายปลาตีน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.1 แบบสอบถาม

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมต่อป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน และแบบจำลองป้ายสื่อความหมาย โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แบบสอบถามประกอบด้วย 3 ส่วนดังนี้

1.1.1 แบบสอบถามส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้รูปแบบการเลือกตอบ (Check list) โดยสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเยี่ยมชมเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน

1.1.2 แบบสอบถามส่วนที่ 2 ความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมต่อป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน ภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ใช้รูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert’s Scale) ให้เลือกคำตอบเพียงข้อเดียว

1.1.3 แบบสอบถามส่วนที่ 3 ความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมต่อแบบจำลองป้ายสื่อความหมาย เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ใช้รูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert’s Scale) ให้เลือกคำตอบเพียงข้อเดียว

แบบสอบถามได้มีการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผล จากนั้นจึงนำเครื่องมือไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างใกล้เคียง จำนวน 30 ตัวอย่าง เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์อัลฟ่า (α – Coefficient) ของ Cronbach (1951) ซึ่งค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามนี้เท่ากับ 0.941

1.2 โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS

2. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สถิติที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย การแจกแจงความถี่ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีการกำหนดช่วงอันตรภาคชั้นเพื่อบ่งบอกระดับความพึงพอใจดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 1.0 - 1.8 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 1.9 - 2.6 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 2.7 - 3.4 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 3.5 - 4.2 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย 4.3 - 5.0 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

3. ระยะเวลาในการวิจัย

ระยะเวลา 1 เดือน โดยทำการเก็บข้อมูลในช่วงเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิและปฐมภูมิเกี่ยวกับเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อหาสถานภาพของป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน

4.2 นำข้อมูลทุติยภูมิและปฐมภูมิที่ได้มาดำเนินการจัดทำแบบจำลองป้ายสื่อความหมาย

4.3 สร้างแบบสอบถามเพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชม ต่อป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน และแบบจำลองป้ายสื่อความหมาย เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

4.4 สำรวจความพึงพอใจต่อป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน และแบบจำลองป้ายสื่อความหมาย ของผู้เยี่ยมชม เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จากกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 150 ตัวอย่าง

ผลการศึกษา

1. ความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมต่อป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน ภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จากการสำรวจความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 150 ตัวอย่าง ในวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 ต่อป้ายสื่อความหมาย ภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 3 ป้าย ได้แก่ ป้ายโกงกางใบใหญ่ ป้ายแสมทะเล และป้ายปลาตีน รายละเอียดดังตารางที่ 1 ผลการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิง ร้อยละ 74.7 เพศชาย ร้อยละ 25.3 ส่วนใหญ่มีอายุ 21-40 ปี ร้อยละ 38 อายุในช่วง 13-20 ปี ร้อยละ 30 อายุต่ำกว่า 12 ปี ร้อยละ 22 และอายุในช่วง 41-60 ปี ร้อยละ 10 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาปลาย (ม.4-ม.6) ร้อยละ 30 และระดับประถมศึกษา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรีมีจำนวนเท่ากันที่ ร้อยละ 23.3 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนักเรียน/นักศึกษา ร้อยละ 69.3 รองลงมาคือข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจร้อยละ 24.7 พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน ร้อยละ 3.3 เกษตรกรรมและค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 1.3 กลุ่มตัวอย่างไม่เคยมาเยี่ยมชมโครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริเลย ร้อยละ 74.7 และเคยมาเยี่ยมชม ร้อยละ 25.3 โดยเคยเยี่ยมชมเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน (ที่ใดก็ได้) ร้อยละ 58.7 และไม่เคย ร้อยละ 41.3

ผลการสำรวจระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมต่อป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน ภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 3 ป้าย ซึ่งประกอบด้วย 8 หัวข้อพิจารณา ได้แก่ ความสวยงามของป้ายโดยภาพรวม ความเหมาะสมของเนื้อหาโดยภาพรวม ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร ความเหมาะสมของสีตัวอักษรและพื้นหลังป้าย ความเหมาะสมของภาพประกอบ การใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย ความรู้ที่ได้จากการอ่านป้าย และความ

พึงพอใจต่อป้ายโดยภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้เยี่ยมชมมีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยทั้ง 3 ป้าย ในระดับปานกลาง โดยป้ายโกงกางใบใหญ่มีระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ยมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.07 รองลงมาคือป้ายปลาตีน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.86 และลำดับสุดท้ายคือป้ายแสมทะเล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.84 รายละเอียดดังตารางที่ 2

เมื่อพิจารณาความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างผู้ยี่ยมชมต่อป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน ภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามดัชนีชี้วัดความพึงพอใจทั้ง 8 หัวข้อ พบว่า

หัวข้อพิจารณาที่ 1 ความสวยงามของป้ายโดยภาพรวม มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 2.77-2.97 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.86 ซึ่งความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

หัวข้อพิจารณาที่ 2 ความเหมาะสมของเนื้อหาโดยภาพรวม มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 2.89-3.23 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.04 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับปานกลาง

หัวข้อพิจารณาที่ 3 ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 2.72-2.82 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.76 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับปานกลาง

หัวข้อพิจารณาที่ 4 ความเหมาะสมของสีตัวอักษรและพื้นหลังป้าย มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 2.74-2.98 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.83 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับปานกลาง

หัวข้อพิจารณาที่ 5 ความเหมาะสมของภาพประกอบ มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 2.83-3.02 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.90 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับปานกลาง

หัวข้อพิจารณาที่ 6 การใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 2.97-3.16 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.03 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับปานกลาง

หัวข้อพิจารณาที่ 7 ความรู้ที่ได้จากการอ่านป้าย มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 2.91-3.31 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.05 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับปานกลาง

หัวข้อพิจารณาที่ 8 ความพึงพอใจต่อป้ายโดยภาพรวม มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 2.77-3.03 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.87 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 1 : ป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน ภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

ป้ายสื่อความหมาย	ขนาด (ซม.)	สีตัวอักษร/สีพื้น	ขนาดตัวอักษร (ซม.)	
			หัวเรื่อง	เนื้อเรื่อง
1. ป้ายโกงกางใบใหญ่	40 x 70	ขาว, น้ำเงิน / เขียว	3	0.6

ตารางที่ 1 : (ต่อ)

ป้ายสื่อความหมาย	ขนาด (ซม.)	สีตัวอักษร/ สีพื้น	ขนาดตัวอักษร (ซม.)	
			หัวเรื่อง	เนื้อเรื่อง
2. ป้ายแสมทะเล	40 x 70	ขาว, ดำ, น้ำเงิน / เขียวอ่อน	3	0.6
3. ป้ายปลาตีน 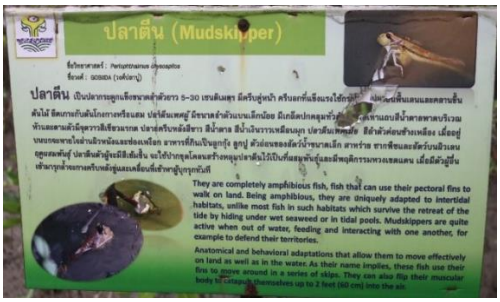	40 x 70	เหลือง, ดำ / เขียวอ่อน	2	0.8

ตารางที่ 2 : ระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมต่อป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน ภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

(n=150)

ป้ายสื่อความหมาย (ที่มีอยู่เดิม)	หัวข้อพิจารณา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
ป้ายโกงกางใบใหญ่	1. ความสวยงามของป้ายโดยภาพรวม	2.97	1.029	ปานกลาง
	2. ความเหมาะสมของเนื้อหาโดยภาพรวม	3.23	1.172	ปานกลาง
	3. ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร	2.82	1.056	ปานกลาง
	4. ความเหมาะสมของสีตัวอักษรและพื้นหลังป้าย	2.98	1.026	ปานกลาง
	5. ความเหมาะสมของภาพประกอบ	3.02	1.052	ปานกลาง
	6. การใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย	3.16	1.106	ปานกลาง
	7. ความรู้ที่ได้จากการอ่านป้าย	3.31	1.165	ปานกลาง
	8. ความพึงพอใจต่อป้ายโดยภาพรวม	3.03	1.102	ปานกลาง
ระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ย		3.07	1.089	ปานกลาง

ตารางที่ 2 : (ต่อ)

ป้ายสื่อความหมาย (ที่มีอยู่เดิม)	หัวข้อพิจารณา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
ป้ายแสมทะเล	1. ความสวยงามของป้ายโดยภาพรวม	2.77	1.024	ปานกลาง
	2. ความเหมาะสมของเนื้อหาโดยภาพรวม	2.89	1.069	ปานกลาง
	3. ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร	2.74	1.039	ปานกลาง
	4. ความเหมาะสมของสีตัวอักษรและพื้นหลังป้าย	2.74	0.993	ปานกลาง
	5. ความเหมาะสมของภาพประกอบ	2.86	1.030	ปานกลาง
	6. การใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย	2.97	1.126	ปานกลาง
	7. ความรู้ที่ได้จากการอ่านป้าย	2.91	1.083	ปานกลาง
	8. ความพึงพอใจต่อป้ายโดยภาพรวม	2.81	1.085	ปานกลาง
ระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ย		2.84	1.056	ปานกลาง
ป้ายปลาตีน	1. ความสวยงามของป้ายโดยภาพรวม	2.84	2.84	ปานกลาง
	2. ความเหมาะสมของเนื้อหาโดยภาพรวม	3.01	3.01	ปานกลาง
	3. ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร	2.72	2.72	ปานกลาง
	4. ความเหมาะสมของสีตัวอักษรและพื้นหลังป้าย	2.77	2.77	ปานกลาง
	5. ความเหมาะสมของภาพประกอบ	2.83	2.83	ปานกลาง
	6. การใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย	2.97	2.97	ปานกลาง
	7. ความรู้ที่ได้จากการอ่านป้าย	2.95	2.95	ปานกลาง
	8. ความพึงพอใจต่อป้ายโดยภาพรวม	2.77	2.77	ปานกลาง
ระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ย		2.86	1.003	ปานกลาง

2. ความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมต่อแบบจำลองป้ายสื่อความหมาย เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จากการสำรวจความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างผู้เยี่ยมชม ต่อแบบจำลองป้ายสื่อความหมาย เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 7 ป้าย ได้แก่ ป้ายป่าชายเลน ป้ายระบบป่าชายเลนบำบัดน้ำเสีย ป้ายโกงกางใบใหญ่ ป้ายโกงกางใบเล็ก ป้ายแสมทะเล ป้ายปลาตีน และป้ายป่าชายเลนประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน รายละเอียดดังตารางที่ 3 ผลการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้เยี่ยมชมมีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยทั้ง 7 ป้าย ในระดับมากที่สุด โดยป้ายปลาตีนมีระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ยมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 รองลงมาคือป้ายป่าชายเลนประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.54 ป้ายแสมทะเล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 ป้ายโกงกางใบใหญ่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 ป้ายโกงกางใบเล็ก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.39 ป้ายป่าชายเลน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 และลำดับสุดท้ายคือป้ายระบบป่าชายเลนบำบัดน้ำเสีย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 รายละเอียดดังตารางที่ 4

เมื่อพิจารณาความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างผู้ยี่ยมชมต่อแบบจำลองป้ายสื่อความหมาย เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามดัชนีชี้วัดความพึงพอใจทั้ง 8 หัวข้อ พบว่า

หัวข้อพิจารณาที่ 1 ความสวยงามของป้ายโดยภาพรวม มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 4.18-4.69 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับมากที่สุด

หัวข้อพิจารณาที่ 2 ความเหมาะสมของเนื้อหาโดยภาพรวม มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 4.33-4.59 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับมากที่สุด

หัวข้อพิจารณาที่ 3 ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 3.83-4.37 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับมาก

หัวข้อพิจารณาที่ 4 ความเหมาะสมของสีตัวอักษรและพื้นหลังป้าย มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 4.13-4.61 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับมากที่สุด

หัวข้อพิจารณาที่ 5 ความเหมาะสมของภาพประกอบ มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 4.21-4.72 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับมากที่สุด

หัวข้อพิจารณาที่ 6 การใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 4.22-4.59 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับมากที่สุด

หัวข้อพิจารณาที่ 7 ความรู้ที่ได้จากการอ่านป้าย มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 4.29-4.64 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับมากที่สุด

หัวข้อพิจารณาที่ 8 ความพึงพอใจต่อป้ายโดยภาพรวม มีระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 4.13-4.68 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 ความพึงพอใจจัดอยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 3 : แบบจำลองป้ายสื่อความหมาย เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

ป้ายสื่อความหมาย	ขนาด (ซม.)	สีตัวอักษร/สีพื้น	ขนาดตัวอักษร (ซม.)	
			หัวเรื่อง	เนื้อเรื่อง
1. ป้ายป่าชายเลน	60 x 90	เหลืองขอบน้ำตาล, เขียวอ่อนขอบน้ำตาล, น้ำตาล / เขียวอ่อน	4.5	1.5
2. ป้ายระบบป่าชายเลนบำบัดน้ำเสีย 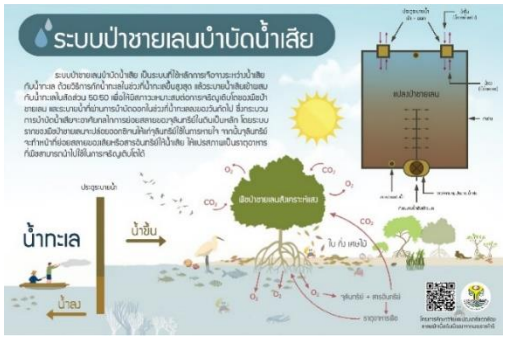	60 x 90	ขาว, น้ำตาล / ฟ้า	4	1.2

ตารางที่ 3 : (ต่อ)

ป้ายสื่อความหมาย	ขนาด (ซม.)	สีตัวอักษร/ สีพื้น	ขนาดตัวอักษร (ซม.)	
			หัวเรื่อง	เนื้อเรื่อง
3. ป้ายโกงกางใบใหญ่	60 x 90	ดำ / ครีม	4.5	1.2
4. ป้ายโกงกางใบเล็ก	60 x 90	ดำ / ฟ้า	4.5	1.2
5. ป้ายแสมทะเล	60 x 90	ดำ / ฟ้า, ขาว	4.5	1.2

ตารางที่ 3 : (ต่อ)

ป้ายสื่อความหมาย	ขนาด (ซม.)	สีตัวอักษร/ สีพื้น	ขนาดตัวอักษร (ซม.)	
			หัวเรื่อง	เนื้อเรื่อง
6. ป้ายปลาตีน	60 x 90	ดำ / น้ำตาลอ่อน	4.5	1.2
7. ป้ายป่าชายเลนประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน	60 x 120	น้ำเงิน / ฟ้า	4	1.5

ตารางที่ 4 : ระดับความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมต่อแบบจำลองป้ายสื่อความหมายเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แหลมผักเบี้ย ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

(n=150)

แบบจำลองป้ายสื่อความหมาย	หัวข้อพิจารณา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
ป้ายป่าชายเลน	1. ความสวยงามของป้ายโดยภาพรวม	4.43	0.680	มากที่สุด
	2. ความเหมาะสมของเนื้อหาโดยภาพรวม	4.34	0.693	มากที่สุด
	3. ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร	4.28	0.836	มาก
	4. ความเหมาะสมของสีตัวอักษรและพื้นหลังป้าย	4.35	0.777	มากที่สุด
	5. ความเหมาะสมของภาพประกอบ	4.33	0.773	มากที่สุด
	6. การใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย	4.29	0.799	มาก
	7. ความรู้ที่ได้จากการอ่านป้าย	4.29	0.822	มาก
	8. ความพึงพอใจต่อป้ายโดยภาพรวม	4.37	0.747	มากที่สุด
ระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ย		4.34	0.766	มากที่สุด

ตารางที่ 4 : (ต่อ)

(n=150)

แบบจำลองป้ายสื่อความหมาย	หัวข้อพิจารณา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
ป้ายระบบป่าชายเลนบำบัดน้ำเสีย	1. ความสวยงามของป้ายโดยภาพรวม	4.18	0.646	มาก
	2. ความเหมาะสมของเนื้อหาโดยภาพรวม	4.33	0.609	มากที่สุด
	3. ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร	3.83	0.825	มาก
	4. ความเหมาะสมของสีตัวอักษรและพื้นหลังป้าย	4.13	0.800	มาก
	5. ความเหมาะสมของภาพประกอบ	4.21	0.735	มาก
	6. การใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย	4.22	0.684	มาก
	7. ความรู้ที่ได้จากการอ่านป้าย	4.35	0.760	มากที่สุด
	8. ความพึงพอใจต่อป้ายโดยภาพรวม	4.13	0.720	มาก
ระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ย		4.30	0.722	มากที่สุด
ป้ายโกงกางใบใหญ่	1. ความสวยงามของป้ายโดยภาพรวม	4.49	0.621	มากที่สุด
	2. ความเหมาะสมของเนื้อหาโดยภาพรวม	4.39	0.740	มากที่สุด
	3. ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร	4.27	0.833	มาก
	4. ความเหมาะสมของสีตัวอักษรและพื้นหลังป้าย	4.31	0.741	มากที่สุด
	5. ความเหมาะสมของภาพประกอบ	4.48	0.642	มากที่สุด
	6. การใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย	4.43	0.659	มากที่สุด
	7. ความรู้ที่ได้จากการอ่านป้าย	4.53	0.662	มากที่สุด
	8. ความพึงพอใจต่อป้ายโดยภาพรวม	4.49	0.632	มากที่สุด
ระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ย		4.42	0.691	มากที่สุด
ป้ายโกงกางใบเล็ก	1. ความสวยงามของป้ายโดยภาพรวม	4.51	0.599	มากที่สุด
	2. ความเหมาะสมของเนื้อหาโดยภาพรวม	4.41	0.646	มากที่สุด
	3. ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร	4.13	0.862	มาก
	4. ความเหมาะสมของสีตัวอักษรและพื้นหลังป้าย	4.37	0.660	มากที่สุด
	5. ความเหมาะสมของภาพประกอบ	4.47	0.621	มากที่สุด
	6. การใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย	4.41	0.604	มากที่สุด
	7. ความรู้ที่ได้จากการอ่านป้าย	4.41	0.686	มากที่สุด
	8. ความพึงพอใจต่อป้ายโดยภาพรวม	4.39	0.693	มากที่สุด
ระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ย		4.39	0.671	มากที่สุด

ตารางที่ 4: (ต่อ)

(n=150)

แบบจำลองป้ายสื่อความหมาย	หัวข้อพิจารณา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
ป้ายแสมทะเล	1. ความสวยงามของป้ายโดยภาพรวม	4.53	0.662	มากที่สุด
	2. ความเหมาะสมของเนื้อหาโดยภาพรวม	4.52	0.621	มากที่สุด
	3. ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร	4.29	0.754	มาก
	4. ความเหมาะสมของสีตัวอักษรและพื้นหลังป้าย	4.33	0.672	มากที่สุด
	5. ความเหมาะสมของภาพประกอบ	4.48	0.610	มากที่สุด
	6. การใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย	4.41	0.667	มากที่สุด
	7. ความรู้ที่ได้จากการอ่านป้าย	4.54	0.539	มากที่สุด
	8. ความพึงพอใจต่อป้ายโดยภาพรวม	4.49	0.565	มากที่สุด
	ระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ย	4.45	0.636	มากที่สุด
ป้ายปลาตีน	1. ความสวยงามของป้ายโดยภาพรวม	4.69	0.517	มากที่สุด
	2. ความเหมาะสมของเนื้อหาโดยภาพรวม	4.59	0.592	มากที่สุด
	3. ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร	4.37	0.823	มากที่สุด
	4. ความเหมาะสมของสีตัวอักษรและพื้นหลังป้าย	4.61	0.588	มากที่สุด
	5. ความเหมาะสมของภาพประกอบ	4.72	0.493	มากที่สุด
	6. การใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย	4.51	0.610	มากที่สุด
	7. ความรู้ที่ได้จากการอ่านป้าย	4.64	0.547	มากที่สุด
	8. ความพึงพอใจต่อป้ายโดยภาพรวม	4.68	0.482	มากที่สุด
	ระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ย	4.60	0.581	มากที่สุด
ป้ายป่าชายเลนประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน	1. ความสวยงามของป้ายโดยภาพรวม	4.60	0.556	มากที่สุด
	2. ความเหมาะสมของเนื้อหาโดยภาพรวม	4.52	0.540	มากที่สุด
	3. ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร	4.31	0.743	มากที่สุด
	4. ความเหมาะสมของสีตัวอักษรและพื้นหลังป้าย	4.55	0.597	มากที่สุด
	5. ความเหมาะสมของภาพประกอบ	4.56	0.573	มากที่สุด
	6. การใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย	4.59	0.506	มากที่สุด
	7. ความรู้ที่ได้จากการอ่านป้าย	4.60	0.543	มากที่สุด
	8. ความพึงพอใจต่อป้ายโดยภาพรวม	4.62	0.514	มากที่สุด
	ระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ย	4.54	0.571	มากที่สุด

3. แนวทางการพัฒนาป้ายสื่อความหมาย

จากการสำรวจความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างผู้เยี่ยมชม จำนวน 150 ตัวอย่าง ต่อป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน และแบบจำลองป้ายสื่อความหมาย เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า ป้ายสื่อความหมายปัจจุบันมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุง เพื่อให้มีความเหมาะสมในการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ผู้เยี่ยมชม และให้มีความเหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ ซึ่งแนวทางการพัฒนาป้ายสื่อความหมายสามารถสรุปปัจจัยในการออกแบบได้ 4 ปัจจัย คือ จำนวนและสถานีป้ายสื่อความหมาย ขนาดของตัวอักษรในป้ายสื่อความหมาย สีตัวอักษรและ

สีพื้นหลังป้าย และการใช้ภาษาและความรู้ที่ได้จากการอ่านป้ายสื่อความหมาย (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2555) รายละเอียดดังนี้

3.1. จำนวนและสถานีป้ายสื่อความหมาย

เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติด้วยตัวเอง (Self-guided trails) ควรมีระยะทางประมาณ 800-1,600 เมตร ใช้เวลาเดินประมาณ 30-45 นาที จำนวนสถานีสื่อความหมาย (Stops) ภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติไม่ควรเกิน 15 สถานี แต่ละจุดมีระยะห่างกันประมาณ 50 เมตร และเมื่อยืนอยู่ที่ปากทางเข้าเส้นทางศึกษาธรรมชาติควรมองเห็นป้ายแรกได้

3.2 ขนาดของตัวอักษรในป้ายสื่อความหมาย

การเลือกตัวอักษรบนป้ายสื่อความหมายควรมีพลังเรียกร้องให้คนมาดู ควรเป็นตัวอักษรที่สะดุดตา และทำให้สนใจอยากดู โดยหัวเรื่องหลักควรมีขนาดประมาณ 4-4.5 เซนติเมตร และข้อความควรมีขนาดประมาณ 1-1.5 เซนติเมตร เช่นเดียวกับ Ham (1992) กล่าวว่า ความสามารถในการอ่านข้อความขึ้นอยู่กับระยะห่างการมองเห็น โดยระยะของการมองเห็นป้ายสื่อความหมายภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนโครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีระยะห่างประมาณ 0-1.5 เมตร ดังนั้น หัวเรื่องหลักควรมีขนาดประมาณ 2 เซนติเมตร และข้อความควรมีขนาดประมาณ 0.6 เซนติเมตร นอกจากนี้การเขียนข้อความลงในป้ายสื่อความหมาย ควรเขียนข้อความสั้นกะทัดรัด กระชับได้ใจความ ใช้คำไม่เกิน 50-200 คำ และควรแบ่งไม่เกิน 2 ย่อหน้า

3.3 สีตัวอักษรและสีพื้นหลังป้าย

การออกแบบป้ายสื่อความหมาย ควรเลือกใช้สีที่กลมกลืนกับธรรมชาติหรือไม่ขัดแย้งกับธรรมชาติ แต่สามารถอ่านได้อย่างชัดเจน การใช้สีสามารถช่วยสร้างความหลากหลาย บอกจุดเน้น สร้างอารมณ์ และช่วยเสริมเค้าโครงที่ต้องการเสนอหรือเสริมแต่งภูมิทัศน์ได้

3.4 การใช้ภาษาและความรู้ที่ได้จากการอ่านป้ายสื่อความหมาย

การใช้ภาษาในป้ายสื่อความหมายควรหลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์เทคนิค (Technical term) หรือภาษาเฉพาะวิชาชีพ โดยปกติควรใช้คำศัพท์หรือภาษาที่ใช้ในการสื่อสารของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เนื่องจากสามารถทำให้บุคคลทั่วไปเข้าใจได้ง่าย (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2555)

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาป้ายสื่อความหมายที่เหมาะสมสำหรับเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีระยะทางเดินไป-กลับ รวม 1,720 เมตร พบว่า ควรมีป้ายสื่อความหมายจำนวน 15 ป้าย แต่ละป้ายมีระยะห่างกันประมาณ 50 เมตร ตัวอักษรหัวเรื่องหลักควรมีขนาดประมาณ 4-4.5 เซนติเมตร และตัวอักษรข้อความควรมีขนาดประมาณ 1-1.5 เซนติเมตร การเขียนข้อความลงในป้ายสื่อความหมายควรใช้คำระหว่าง 50-200 คำ และการแบ่งย่อหน้าควรแบ่งไม่เกิน 2 ย่อหน้า ควรเลือกใช้สีตัวอักษรและพื้นหลังป้ายสื่อความหมายที่กลมกลืนกับธรรมชาติบริเวณนั้น ๆ แต่สามารถอ่านได้อย่างชัดเจน ควรหลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์เทคนิคหรือภาษาเฉพาะวิชาชีพ ควรใช้คำศัพท์หรือภาษาที่ใช้ในการสื่อสารของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เนื่องจากสามารถทำให้บุคคลทั่วไปเข้าใจได้ง่าย

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างผู้เยี่ยมชมต่อป้ายสื่อความหมายปัจจุบันและแบบจำลองป้ายสื่อความหมาย บริเวณเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างผู้เยี่ยมชมต่อป้ายสื่อความหมายปัจจุบัน ภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กลุ่มตัวอย่างผู้เยี่ยมชมมีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยทั้ง 3 ป้าย ในระดับปานกลาง โดยป้ายโกงกางใบใหญ่มีระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ยมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.07 รองลงมาคือป้ายปลาตีน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.86 และลำดับสุดท้ายคือป้ายแสมทะเล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.84

2. ระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างผู้เยี่ยมชมต่อแบบจำลองของป้ายสื่อความหมายเส้นทางศึกษาธรรมชาติด้วยป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กลุ่มตัวอย่างผู้เยี่ยมชมมีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยทั้ง 7 ป้าย ในระดับมากที่สุด โดยป้ายปลาตีนมีระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ยมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 รองลงมาคือป้ายป่าชายเลนประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.54 ป้ายแสมทะเล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 ป้ายโกงกางใบใหญ่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 ป้ายโกงกางใบเล็ก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.39 ป้ายป่าชายเลน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 และลำดับสุดท้ายคือป้ายระบบป่าชายเลนบำบัดน้ำเสีย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30

3. แนวทางการพัฒนาป้ายสื่อความหมาย เส้นทางศึกษาธรรมชาติด้วยป่าชายเลน โครงการแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ป้ายสื่อความหมายควรมีจำนวน 15 ป้าย แต่ละป้ายมีระยะห่างกันประมาณ 50 เมตร ตัวอักษรหัวเรื่องหลักควรมีขนาดประมาณ 4-4.5 เซนติเมตร และตัวอักษรข้อความควรมีขนาดประมาณ 1-1.5 เซนติเมตร การเขียนข้อความลงในป้ายสื่อความหมายควรใช้คำระหว่าง 50-200 คำ และการแบ่งย่อหน้าควรแบ่งไม่เกิน 2 ย่อหน้า ควรเลือกใช้สีตัวอักษรและพื้นหลังป้ายสื่อความหมายที่กลมกลืนกับธรรมชาติ แต่สามารถอ่านได้อย่างชัดเจน ควรหลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์เทคนิคหรือภาษาเฉพาะวิชาชีพ

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาป้ายสื่อความหมายเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศป่าชายเลนและการบำบัดน้ำเสียด้วยป่าชายเลน สำหรับผู้เยี่ยมชมโครงการพระราชดำริแหลมผักเบี้ย เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และให้สอดคล้องกับลักษณะพื้นที่ ควรที่จะมีการวิจัยเพื่อหารูปแบบสื่อความหมายที่เหมาะสมในการเรียนรู้ระบบบำบัดน้ำเสียด้วยป่าชายเลนตามแนวพระราชดำริต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เกษม จันทร์แก้ว และ ชาตรี นิ่มปี. (2549). *การศึกษาสำรวจการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ชายฝั่งทะเล บริเวณโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มูลนิธิชัยพัฒนา

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (2555). *การสื่อความหมายธรรมชาติ.* กรุงเทพฯ: ส่วนนันทนาการและสื่อความหมาย.

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (2555). *ป้ายและสัญลักษณ์ ในอุทยานแห่งชาติ.* กรุงเทพฯ: ส่วนนันทนาการและสื่อความหมาย.

พิณ ทองพูน. (2529). *ความพึงพอใจที่มีต่อบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการประถมศึกษาจังหวัดใน 14 จังหวัดภาคใต้.* สงขลา.

สัญชัย ฐิติธรรมจริยา. (2544). *การศึกษาออกแบบเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติอุทยานแห่งชาติภูเรือ จังหวัดเลย.* กรุงเทพฯ: สำนักอุทยานแห่งชาติ.

อภิญญา บุญนิยม. (2556). *ความเหมาะสมและการใช้ประโยชน์ป้ายสื่อความหมายธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Cronbach, L.J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika, 22*(3), 297-334.

Ham, S.H. (1992). *Environmental Interpretation: A Practical Guide for People with Big Ideas and Small Budgets.* Colorado: North American Press.

Sharpe, G.W. (1982). *Interpreting the Environment.* 2nd ed. New York: John Wiley & Sons.